

M. SCHODEL, DE REGNO HUNGARIAE.

1630

N° 819.

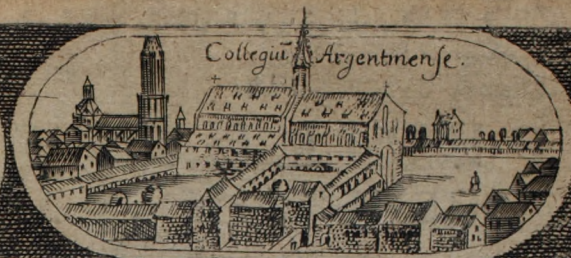
~~RMK III. 1460.~~

~~2. péld.~~

Teljes

FIDES

Cum Deo.

DISQUISITIO
HISTORICO-POLITICA,
DE

REGNO HUNGARIÆ:

QUAM

In Inclytâ Vniuersitate Argentoratensi,
Patrocinate

CLARISSIMO VIRO,

DN. MATTHIA BERNEG-
GERO, HISTORIARUM IN EADEM
PROFESSORE ORDINARIO DIGNISSIMO,
DN. Præceptore & Fautore perpetim
obseruando, colendo,

PUBLICÆ ET AMICABILI CENSURÆ
subjicit

AUCTOR

MARTINUS SCHÖDEL,
Polonio-Hungarus.

Calend. Octob. in Auditorio Majori.

Sidon. Apollinar.

Summas in affectu partes jure sibi usurpat terra, quæ genuit.

ARGENTORATI

Typis JOHANNIS REPLI, Anno 1630.

Argentorati

CARITAS

SPES

PRUDENTIA

PERILLUSTRI ET
GENEROSISSIMO COMITI

AC DOMINO,

DN. NICOLAO EZTERHAZI

DE GALANTHA, PERPETVO

DE FRANKO;

REGNI

HUNGARIÆ PALATINO, ET IUDICI CVMANORVM
COMITATVVM.

SOPRONIEN., ZOLIEN., ET DE BERECH COMITI,
EQVITI AVREI VELLERIS:

NEC NON

SACRATISSIMI PRINCIPIS ET DOMINI,
DOMINI FERDINANDI II.

DEI GRATIA

ELECTI ROMANORVM IMPERATORIS
SEMPER AVGVSTI,

AC

GERMANIÆ, HUNGARIÆ, BOHEMIÆ, &c. REGIS,
ARCHIDVCIS

AVSTRIÆ, DVCIS BVRGVNDIÆ, &c.
INTIMO CONSILIARIO,

ET

PER HUNGARIAM LOCVM TENENTI &c.
MOECENATI

AC DOMINO MEO GRATIOSISSIMO,
CLEMENTISSIMO.

UT ET VIRIS,

NOBILISS. STRENVISS. PRVDENTISS. AMPLIS-
SIMISQVE DOMINIS:

JUDICI, CONSULI, CAPITANEO ET SYNDICO,

TOTIQVE

ORDINI SENATORIO,

REGIÆ, LIBERÆ AC PRIMARIÆ IN HUNGARIA
CIVITATIS POSONIENSIS,

DNN.

PATRONIS, PATRIÆ PATRIBVS, VNICE
COLENDIS,

LVBENTER MERITO DEDICAT CONSECRATQVE.

Aut: Iisdemque

S. P. D.

*Studiorum meorum primitias,
& hunc ingenioli fatum ac monu-
mentum, proprio Marte compo-
situm, & variè conquisitum ex
Hungarorū Annalibus, & Scri-
ptoribus tam priscis, quam hodiernis, visum
est mihi, liberrimo ingenii cursu in ordinem
redigere sub Disquisitionis titulum: idemq;
sub tutela Splendidissimi nominis Vestri, Mæ-
cenates & Patroni Inclyti, in lucem dare. Ne
verò quidam temerè hoc factum putent, occur-
rendum his talibus est, ut rationes quibus ad-
ductus id feci, cognoscant. Non ingenii osten-
tatio est, quæ plerisq; ad scribendum causa. Scio
enim quam illud sit vel nullum, vel certè per-
exiguum: non experientia: quam per ætatem
nondum parare licuit: sed profectus studiorum
meorum specimen est, quod vel ob id me ab
ambitionis & temeritatis suspitione liberare
potest, me hoc non publica fama iudicio, nimis
confidenti spe exposuisse: sed Vobis exhibuisse,
quibus de studiorum meorum ratione judicare
ius fasque est. Et sanè aliter fieri nec debuit,*

A

2

nec

nec potuit, siue materiam, siue meipsum, siue
VV. DD. considerem. Dignissima hujus ma-
teria eminentia ex vero ejus statu effulgens,
tanta est, ut quis stylo condecanti exaequare non
valeat, nisi robusta alicujus & recepta auctori-
tatis pondus habeat. Atqui ea firma veteribus
adeft: non mihi annis infirmo. Proinde Vobis,
Mæcenates, Patroni Inclyti, hanc Disquisitio-
nem inscripsi, & frontem ejus splendore nomi-
nis Vestri illustravi, adeoque lucem aliquam te-
nui huic & per se obscura scriptioni, ab illustris-
simâ & amplissimâ luce Vestra, conciliare co-
natus sum. Et quidni? Nonne Te, Illustrissi-
me Palatine, ortu & stirpe Excellentiss. Hun-
garorum, Patronum Hungaria sibi adscripsit?
Nonne omnes Hungari C.^{am} T.^{am} plurimum
colunt, tanquam Vindicem libertatis, op-
positumque Regibus, ut olim Tribunatus
Romanis Coss. potestatis modum fecit?
Ego vero id ut faciam, quid inveniam? Cor-
pori de vincto, nunc disjuncta locorum inter-
valla obstant, quo priscorum Hunnorum in-
morem, instabili circumactione & sine fixâ se-
de de loco ad locum me moveo: absens igitur o-
mnem honoris & submissionis cultum, fideliter
offe-

Ioan: Bar-
clajus Ico.
Animorū
cap. 8. de
Palatino
Hung.

offerō & deorūveo Quem velle & debere me
ut sciat C. T. chartaceum hoc & levidense mu-
nusculum, trado, do, consecro: ut adamantino
(ut sic dicam) vinculo C. T. arctius obstrictus
sim. Quanquam autem non sim nescius, me-
rita C. T. grandius quid expostulare: majus
tamen pignus, quod pro tempore offeram, non
inveni. Rogo itaque C. T. ut hoc clementer ac-
cipere & suscipere non dedignetur: quo in me
quoque favoris C. T. libra devertat, etsi non
merentem, certe cupientem. Deum invoco, ut
benignissimè largiatur ea, quæ merita C. T. &
vota mea exposcunt. De Nicolao de Gara Pa-
latino, fama tenuit, cum plerique Procerum con-
tra Mariam Regem conspirarent, illum dixis-
se: Regem legitimè coronatum, si etiam ju-
mento compararetur, non esse deser-
endum. Magni & candidi animi hæc vox! quæ
Michael Orszagh, Palatinus, non minus in
corde quam ore verasse dicitur: Quem-
cumque Sacra Coronâ coronatum Vide-
ris, etiam si bos fuerit adorato, & pro Sacro
Sancto Rege ducito & observato. Similis
in T. C. est, quæ in T. C. præconiis potissimum
eminet. Testatur hanc inter civilia arma

M. Io: de
Thyroc-
part. 3. cap-
10. Chro-
nic. Hung-

Ant. Boni-
nius dec.
4. lib. 3.

sancta fides, in quibus gurgēs calamitatum maximarum apparuit. Et hæ sunt maximæ pace belloque laudes, constantiæ & fidelitatis clara signa. Adhuc tamen mihi intactum est, quod C. T. encomiis maximè accedit; summa illa Dignitas Equestris Aurei Velleris, ex quâ nunc disco, C. T. Trigæ Regum Potentissimorum Europæ, mirificè gratum & acceptum esse: ideoque eò magis exemplum exosculor, quò dignius in hoc ævo. Dum hæc scribo, tum plura quæ scribam, occurrunt. Sed desino huiusmodi sermonum: quia Euripidem insurrantem audio: Leve donum, sapientii pro multis laboribus dicere laudes.

Ad Vos nunc Patronos Inclytos, mea se convertit oratio, ut cultum beneficiis Vestris, Celebritati, ipsique Genio loci debitum expromam. Clara mihi signa beneficè exhibuistis eximii cujusdam affectus. Quo meo merito? fateor, nullo. quem eò magis beneficium interpretor, quod honestissimo munere tam munnes fuistis, in hætenus re & verbis immunem. Et ne ulterius ingratus sim, dicam an improbus? chartaceum hoc antidoron capite: sed

te: sed partum profectò informem aut infirmum, donec politus & maturus sequatur. Quod vel sceleton, ob id interim haud aspernabimini, quia à Vestro Cive profectum est, cui cum nunc tempus desit, ejus promptam voluntatem pro facto accipietis. Quod si nec hoc excusabit, cognatio ipsa, quæ mihi cum plebisque vestrum intercedit, & arta est, hanc præstare potest. Et si illa debito affectu & effectu deerit, cara cura charissimi Genitoris hac in parte non deerit, ad cujus paternum nutum vitam meam compono, me moveo & sisto, quocunque ipse & supremus omnium Patrens, me ducunt, & consiliis salutaribus dirigunt. Sed quid dubito de benefica & humanâ naturâ Vestrâ? Genio Vestro addictum fovebitis, & favoris aurâ porrò adflare non intermittetis. Iam ipse locus quis? Posonium est, ad lævam præterlabentis Danubii fluminis ripam &c. situ appposito, aëre puro ac salubri. Montes habet, quâ Soli patent, vineis amœnissimis confitos, cætera tectos sylvis. Ad ripam, horti sunt, prata, nemora, pomaria, segetes. Wolffgango Lazio Nunc prima Hungariæ Urbs: Libera

Petrus Ber-
tius Rerū
Germ. lib.
3. de Po-
nionio.

Genr. Mi-
grat. lib. 7.

Philip. Clu-
verius In-
troduct.
Geograph.
lib. 4.
cap. 2.

Commēt.
de S. Coro-
na Regni
Hung.
pag. 83 f.

Ibidem.
pag. 84. m.

Iustus Li-
pius lib. 1.
de Con-
stant. cap.
10.

bera Regiaq;, quæ caput Regni post amissam
Budam hodiè est. Et cum Sacra Corona olim
extra conspectum consortiumque homi-
num (ut Generos. Comes Petrus à Revva scri-
bit) in loco quieto, securo, & ipsâ naturâ,
dato, munitissimo excelsissimoque monte,
& tanquam Cœlesti domicilio VI S S E-
GRADO reponebatur. Quo amisso Poso-
niensis Arx Sacra Corona propriè dicata est.
Quod quidem castrum (ut iterum Generos.
Comitis verbis utar) VI S S E G R A D domi-
ciliî Coronæ, si cum Posonio, ubi sacra Co-
rona modò sedem figit, conferas, nihil ferè
ad illius, & Sacrae Coronæ commoditatem,
præter loci celebritatem afferri potest.
At ipse Genius loci, mihi ad amata patria est,
quæ me excepit, fovit, aluit: cui arcano quo-
dam naturæ vinculo propius obstringor.
Longius si irem, extra terminum irem & in
vastum illud INFINITUM. Deus fa-
xit, ut impofterum referam ad te, ô dulcissima
patria! quæ consecutus sum à te, ac expositæ
huius proli, tales amplius tutores inveniam:
quales Patres Patriæ nunc advocavi, illisque
proprium dicavi; ne hanc abjecisse verius vi-
dear

dear quam peperisse. Qui Deus Opt. Max. Te,
Illustrissime Palatine, ex illis tanquam ma-
gnum lumen Hungariæ & firmam columnam
Regni, per quam nisi stet, ruit, diu lucere patia-
tur, incolumenq; servet. Vobis idem precor qui
ad tutelam Reipub. & clavum cum decore se-
detis, ut Deus hanc mentem det & una robur.
Ita vos & vestram urbem, è fluctibus quibus
jactamini, & civilium bellorum flammis ali-
quando eripietis, quibus persapè hætenus un-
dique fuistis cincti. Argentorati X. Cal. O-
ctob. CIO. ICCXXIX.

C. T. & VV. DD.

Addictissimus, Deditissimusq;
Cliens,

Martinus Schödel.

b

Nobi-

Nobilissimo Viro,
D.N. JOANNI SCHÖDELIO,
Consuli Reipub. Posonienſis
ampliſſimo,

MATTHIAS BERNEGGERUS,

S. P. D.

Rest moram, & promiſſis noſtris, & expectatone veſtra longiorem, deniq; viam ad Vos affectat MARTINI Filii de Hungaria diſſertatio: quam pridem accepturi fueratis, niſi partim nos opera ſubinde deſtituiſſent: partim Autoris ipſius eximia diligentia, cui feſtinatio omnis inimica eſt, obſtituiſſet. Nam dum ille non obvia modo perlustrat; ſed & penitiſſima quæq; patriæ ſua rimari ſtudet; dum expendere teſtibusq; firmare ſingula, enucleare omnia laborat; ita factum eſt, ut labori, quo deſungi properabat, magis ac magis implicaretur. Ee ſane, quæ Plinii Secundi de quodam amico ſuo vox eſt: eo peccare ipſum in ſcribendo, quia nihil peccaret: idem de hoc ſcripto dixerim, id hanc præcipuè mereri notam, quod nimia diligentia confeſtum. Unde, pro amicitia jure, ſæpius Apellis iſtud inculcavi Noſtro: manum de tabula tolleret: itemq; Quintiliani illud: Sit aliquando quod placeat, aut certe quod ſufficiat: ut opus poliat lima, non exerat.

Quamquam hac ipſa diligentia, utut alicui nimia, propeq; minuta videri queat, index mihi certiffima, quantum bona frugis ab hoc ingenio patria ſibi polliceri debeat, ſi quando ad Rempub. tractandam, quò ſpes eum ſua, votaq; tua vocant, acceſſerit: ubi præſertim, & accreſcente cum ætate proſectu literarum, quas calidiſſimè tractare pergit, & quam cum bono Deo ſuſcipere parat ulterio-

riori peregrinatione, fuerit ad maturitatem perductum. Me quidem certè nunquam offendat, in hac ætate juvenili redundantias quoddam ſcriptionis quaſi corpus, qui ſciam, hoc ipſum ad ultiori mox ætate adſtringi ſolere. Sit licet illud ultra quàm oporteat ſuſum, nec ſatis ſiccum & ſeverum: facile remedium eſt ubertatis. Multum inde decoquent anni, multum accedens cum annis prudentia limabit. At ſterilia nullo labore vincuntur. Iſthinc ſpes roboris: hinc parum duratura infirmitatis auguriam: quomodo maciem in poſterum minari ſolet protinus omnibus membris expreſſus infans. Unde Cicero etiam, in juventute requirit efferentem ſeſe fecunditatem. Et Quintilianus adoleſcentium ingenium aridum non minùs damnat, quàm in teneris adhuc plantis ſiccum & ſine humore ullo ſolum: ac ne maturitatem quidem ipſam vult feſtinare, nec muſta in lacu ſtatim aſtera eſſe. Sic enim & annos ferent, & vetuſtate proſicient.

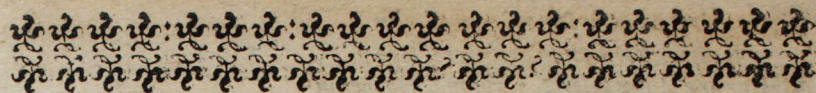
Nec minus hoc quoq; magnopere placet, quod ad res patriæ potiſſimùm in veſtigendas illuſtrandasq; ſcriptionis operam conferre, Noſtro viſum eſt. Inter illa præconia, quæ Pericli Thucydides, eximio Reipub. Atticæ civi ſcriptor immortalis attribuit, hoc præcipuum eſt, quod Periclis ille, ac Reipub. amore fuerit inſignis. Sed & Cicero confirmat, ad conſilium de Reipub. dandum, caput eſſe, Noſſe Rempub. Quæ cauſa peregrinis Reipub. gubernacula committi non facilè vel ſolent, vel debent: utpote quibus aut exigua rerum patriarum notitia: vel, ſi maximè illa ſuperſit, vix affectus, ut in Rempub. alienam, aut fides eſt, illud Plautico gitanibus, mihi iſthic nec ſeritur, nec metitur. Hoc igitur præſtantis ingenii ſpecimine, cen pignore, filius inclyta Reipub. veſtræ, patriæ ſuæ, cum fidem, amorem obſequiumq; ſpondere, credo, voluit: tum etiam confirmare neceſſariam ad quaſcunq; Reipub. partes, olim ſibi credendas, rerum patriarum notitiam, eò laudabiliorem, quanto noſtrum pauciores illud habere cura videas,

Ædibus in noſtris quæ prava aut recta gerantur: id quod faciendum Homerus præcipit: quin potius in aliena domo

terræve curiosi pleriq., domestica patriaq. ferè nescimus. Cujusmodi præposterè oculatis idem quod senibus accidit, qui propius admotæ, parum: remotiora, haud paulò cernunt acutius: aut quod Lammie contingere mythologi tradunt, quæ domi ceca dormit, oculis in quodam vasculo repositis: at foràs egressa, inserit oculos & videt: domi cecutit; foris est oculatissima.

Porro Dissertationem hancce suam, in Academia nostra publica luce, amicorum examini censuraq. subiecturus Noster, quod me moderatorem honorarium adsciscere sibi voluit, etsi quisquid hoc est oneris, (ingenuè fateor) ut humeris meis impar, excutere maluisssem, quippe qui rerum Hungaricarum notitiâ habeo perexiguam, in aliis Historici Latifundii partibus hætenus occupator: ita tamen hoc toto biennio & amplius eo, quo meam domum gratissimus hospes incoluit, & alloqui crebrioris suavitate, & morum innocentissimorū amabilitate, & rarissimo in ejusmodi temporibus ardore discendi, ceterisq. quas in eo sitas deprehendi dotibus animi, (fusiùs hoc loco predicandis, nisi ad gratiam scribere possem videri) sibi devinxit, ut quicquam ei negare non sustineam, plusq. apud me valere sentiam obeundi diffidentiâ, pudorem recusandi: cum præsertim haudquaquam dubitem, Ipsum, uti Dissertationem illam suo pte Marte, sine cujusquam opera subsidiaria confecit, adeoq. suo tantum remigio, ut ille ait, rem gessit: ita quoq. vel solum eandem facile propugnaturum, me per speciem honoris potius, quàm quod mea opis indigeat, assessoro. In aliis tamen rebus, quas in potestate magis habeo, qualemcumq. meam operam poscenti non defuturam, Tibi, qui filium unice charum literis non unis mihi commendasti, quasi stipulatò polliceor. Vale, Vir Amplissime ac Nobilissime, & nisi grave est, excellentissimum D. SZELLETKIUM JC. Syndicum & Senatorem Vestrum, ex me per officiosè saluta. Scrib. Argentorati, d. 26. Septembris Juliani, anno CHRISTI 1629.

NO-

NOBILISSIMO, LITERARUM
Peritissimo, Literatorum Aman-
tissimo Dm. Respondenti.

HUNGARICAS laudasse potest vel quilibet oras.
PANNONIÆQUE ingens antetulisse decus.
Hinc tot scriptores, hinc totq. Volumina præstet;
Ut mundus numero non numerante crepet.
Pauci ex asse sibi fabricarunt nomine famam:
Pauci; qui norunt intima regna probè.
Non ego, sed pro me tua Dissertatio surgit:
O quantum quanta sedulitas opus!
Mahte novo studio! sic olim Patria de te.
Gaudebit; sic & nomen ad astra feret.
Quid? quod & inscriptum tam celsum sit caput, unde
Iure tibi possis multiplicare bonum?
Namq. PALATINUS REGNE si viderit, ajet.
Hic erit in nostra pars generosa tribu.
Felix: nimium felix sub Principe tanto!
Divitis hic vires æstimat Ingeniū.
Interea ARGYROPE ne tuis immemor oro,
Quæ tibi ter - faustas corde precatur aves.

M. Joh. Paul. Crusius Argentoratensis,
Poëtices in Patriâ Academiâ Pro-
fessor ordinarius.

Vidi ego; quem alterius vestis, tamen aurea laudat
Quemq. caput rasum & barba trifurca notat;
Qui (modo Virginibus, verbo fugiente Proborum
Auditus, doctè se insinuasse cluat;
Quamvis furcillis ipsum ter terna Virago,
Spurcitie exosum, pellat ab arce sua)
Se putat excessisse Deos, & despicit omnes,
Vilibus indutos, Nare sonante tumens.
Hic si Virgineum sanè perpendere viros;
Hic si Virginibus nosset adesse novem:

Hic si resciret volucris Iunonia, quod vim
 Neptuni potuit non prohibere, Dea:
 Virgine præ Musas coleret, barbamq; Sophorum
 Et vestem indueret, sese hominem esse putans.
Vidi ego; quem metuunt Terræ membra, Lapilli,
 Ut totos tumidus, calce minante, terat.
 Non quod grande Sophos mantello turgeat, aut quod
 Ceperit Astræa hunc liberiore sinu:
 Non quod Mnemosynes Ipsum quoq; Pignora latent,
 Ipsiq; instillent mella meraca, merum:
 Sed quod per longos usus signata cerebro
 Pagina, Doctore dixerit: **HIC CATUS EST?**
 Quis si commemoret, memorem præsepe suum, quod
 Assuetu didicit, repperitque bovem:
 Non sibi præpropero nisu Pharisæica, fastu
 Infrano turgens, scita placere velit:
 Nec fungos sese mage doctos diceret unquam,
 Tegminaq; aptaret, non sua, sepe cuti.
Vidi ego; qui Cyathos depletos gaudeat, & qui
 In chartæ lusu summa-minuta locet:
 Quis si perpendant Sanum perdi, atq; salutem;
 Hæc, bene-iratos posse merere Deos
 Præ Cyathis Bacchi oblectarent fonte Caballi
 Sese præ chartâ, lufibus Aonis
Talibus huiusmodi procules, longè **ILICET** ipsis
 Dixisti, Solidi nil sapere hosq; putas.
 Tū melior, quem Pallas amat, Doctrina probavit
 Hæredem dicunt quem Sais atq; Themis.
 Non nisi Virgineæ vis approperare catervæ,
 Sceptra suprema cui Præses Apollo regit:
 Nec, quod non plenum Doctrinæ dicitur, hoc tu
 Appetis, ast exest fastus & Invidia:
 Frangere nec Lucas, nec Noctes frangere Vino,
 Nec chartæ lusu perdere queris opes:
 Hocce negare negant solidissima Tradita, queis tu
 Publicus in laudes velificas Patriæ.
 Hinc discit reparare novas, Fama aurea, bigas,
 Quas circum Muse hinc, & volat inde Charis:
 Queis Venus & Cygnos, non indignata, refrænat,
 Ut celeres portent mundi ad utrumq; latus,

Sche-

Schedeli, quod non Lethæa ad flumina ferre
 Corpore cum poterit, Thrabs tua, avare Charon.
 Hinc niveas discit vestes renovare Patissus,
 Hinc Nymphæ pectus, fluctivage Ister eas:
 Claras Posonium, Segedinum sumere vittas,
 Cum Rabâ assuescunt, Papa, Palota, Dotis.
 Schedeli & Tibi magna sonant, dicuntque Parentem.
 Quod dones ipsis perpete Luce frui,
 Scriptis, quæ caries renuit contingere, queisq;
 Aut Blatta, aut Sors, aut Tempus obesse nequit:
 Salvete ô præclara volumina, Mater Amorum,
 Claro quæ fovit Terpsichoreq; sinu:
 Quæ Ganymedæo sunt illita nectare, quæq;
 Optima divino rore Iuventa rigat:
 Ungaria ut lateat minus orbem, Vos facitis, nec
 Amplius obscuris se abdat in attegis.
 Salvete ô Præclara volumina, tempora cerno,
 Queis Vos hinc-properat-inde sonare Notus.
 Dum sonat Populi plausum dant ore canoro,
 Deq; novo vobis lumine rite canunt.
 Tusalve quoq; qui discis Nos, Nosq; sequentes,
 Mussante Invidiâ, hoc clite beare bono.
 Tale tuum factum, postrema ad bætra volantem;
 Te referet cælo, Te referetq; solo.

Iohannes Macrini.

Non qui divitias Arabum, fulvique metalli
 Congeriem benè magnam, amplissima prædia passim
 Possidet, est magnus: nec qui de stemmate claro
 Gesta patris, monumenta atavi, patruique trophæa
 Iactat, & insignes laudat virtute parentes;
 Magnus at est, sua quem virtus, quemque ars generosa
 Exornat, sine quâ non est durabile quicquam.
 Ergo tuum cœptum probo, virtus quem mihi amicum.
 Terraque communis fecit; dum dona diserta
 Ingenii prodis, patrio de jure sat amplo.
 Quid pravum rectumvè geratur in ædibus, ut nam.
 Est alienis, & proprias contemnere ineptum.
 Te meritò peregrinorum Mævortia facta,
 Atque simul multos quæ sunt hinc inde per annos,
 Mœnibus in patriis, fausto conamine gesta,
 Laude referre juvat. Tibi sympatriota **SCHEDELI**
 Hæc mens est, vetus atque recens quid in Historia usquam
 Occurrit memorabile, privatum tibi in usum
 Congestum, niteat, scripta inter publica ferre

Perg.

Pergito: sic Palmam referet gratantibus ulnis,
Cui nomen dederas, studiis tua culta Minerva.

Johannes Stinner, Sopronio - Pannonia.

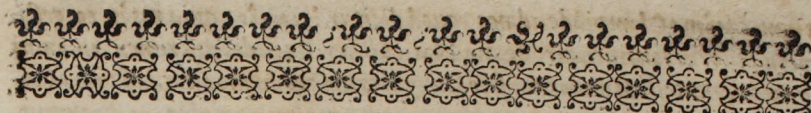
Viderat excultum hoc bellax Hungaria scriptum,
Et genium civis ingeniumque sui.
Miratur recolitque suos ab origine Patres,
Fortia queis vitam facta dedisse queunt.
Miratur ceptisque vovet pia Fata secundis,
Quò mage Pannonidum nobilitetur honos.
Miratur gratusque sui monumenta Promethei
Accipit, hoc tanto non inhonora viro.
At tu, qui tantus primæ sis flore juventæ,
Quantus, in hoc studio vir modò factus, eris?
Quas tibi pro tanto grates, MARTINE, rependet
Munere, quid faciet Patria grata Tibi?
Scilicet illa suos fortes imitata fatores
Te propriæ laudis vindicem habere volet.
Sic veterem Patriæ repetendo ab origine famam
Gloria parva Tibi Pannoniæque nova est.

Georg-Witich. Silf.

Excutio quoties Veterum monumenta laborum,
Miror: & antiquæ mentis acumen amo.
Non tamen, ut quidam, nostrorum scripta dierum
Despicio, sordent nec nova quæque mihi.
Debilitata, scio, nondum est, nec lassâ quiescit
Natura, ut magnum nil parere illa queat.
Dî meliora aliis: nobis satis ista placebunt
Quod nostri fugiunt non sine fruge dies.
Barbares nondum sterilis dominatur in Orbe,
Non & Apollineus usque sefellit ager.
Heu faveo seculo! quod non sterilefcit inane,
Dî faveant latus talia sape canam!
Si quis erit nostros celebrabit & excolet Vnos
Qui, canet & nostri nomina magna soli.
Huic faustum latus, gratanter & omne precabor,
Acceptus semper fiet & ille mihi.
Ast ô SCHEDELI nobis Te gravior ullus
Haud fiet, nostram qui excolis Hungariam.
Gratum opus usque Tuum fiet vel gratius auro
Cui? mage privatis publica quisquis amat.
Quod superest, istam superi servent tibi mentem,
Et menti tribuant tempora longa, precor!
Ut possim quondam Doctorum in classe Virorum
Cernere SCHEDELIUM, nunc precor ista mihi!

Andreas Perlo & Sittz, Batthensis Hungarus.

PRO

PROOEMIUM.

Pæclarè Plinius incomparabili Principi, in incomparabili Panegyrico dixit: *Majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initium, à precariis capere. quod nihil ritè nihilque providenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore, auspiciarentur.* Plin. in Paneg. pr. Overba ab impio ad impium nimis pia! Hoc verum initium: & Christiano qui sapit, labor & veneratio nulla alia, nisi per invocationem unius Dei auspicianda. Quem & ego meritò sequor, ac de REGNO UNGARIÆ acturus, priusquam ordiar, Deum veneror atq; invoco. Annue ô Rex Regum, ut vera, ut recta scribam, tibi in honorem, patriæ in splendorem, nobis in fructum!

Verissime esse ab Euripide Affirmatum:

imperat necessitas

Amare patriam cunctis.

in Orest. Act. 2.

Reipsa experimur. Nam quæ fuit unquam gens, quæ suæ patriæ affectu ac amore non rapiatur? Romani suarum rerum tam studiosi fuerunt, ut nemo majorem impensam ac operam illustrandæ patriæ contulerit. Nec Greci suas historias neglexerunt, multò minus Hebræi, hodieque Germani. And. Althamer in Germ. Tacit. Et quid nos Ungari adeò in scriptis comprehensum habemus usque ad S. Stephanum I. Regem Christ. præter peregrinas historias, & ab hinc uno vel altero Vngaro, chronicon Hungarorum? Exinde, vera de Vngaris querimonia Generos. ac Illust. Com. Petri de Revva: *Inde ego sepe conqueri, & infelicitatem gentis nostræ accusare soleo, quod licet majores nostri, ingenio, viribus, ac armis excelsuerint, pauci tamen reperti sunt, qui res patrias literis mandassent, contenti forsitan virtute, quæ laudat a patrare novit, laudari negligit, nec prosperam suorum gestorum memoriam relinquunt posteris, ignari prorsus, contemptu famæ, contemni virtutes, suum cuique decus posteritas rependere solet, Heroasque honor Annalium æternus non brevis & plebeia prædicatio colit & consecrat.* Comment. de Corona Hung.

Apud Censorinum M. Varro tria discrimina temporum esse tradit. Primum, ab hominum principio ad cataclysmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur ἀπαιον. Secundum, à cataclysmo priore ad olympiadem primam; quod quia in eo multa fabulosa referuntur, μυθικόν nominatur. tertium,

A

tium,

rium, à prima Olympiade ad nos, quod dicitur ἱσοπρόν: quia res in eo gestis
 veris historiis continentur. de die Nat. cap. 21. Hoc adeo discrimen, in omni
 gente verum est. Hunnorum sive Hungarorum res, usque ad transitum Mæo-
 tidis, illachrymabiles ignotæque urgentur longa nocte, ut ille inquit.
 Quæ antè magnum Attilam, & sub ipso, fabulis velati tenebris obscura sunt:
 & gentis ipsius, ut aliarum, ferè omnium, initia ferè sunt reperta. Rerum
 Hung. scriptorum Compilator Epist. Dedic. ad Guilhelum Ance-
 lium Ammian. Marcell. Hunnorum gentem monumentis veteribus levi-
 ter notam. scribit lib. 3. cap. 2. Zosimus hist. lib. 4. Natio quædam barba-
 ra transisfranas gentes Scythicas est adorta; prius illa quidem incognita. &c.
 De Hungaris Regino Prumiensis: Gens Hungarorum retrò ante seculis
 inaudita, quia nec nominata à Scythicis regnis, & à paludibus, quas Tanais
 suam effusionem in immensum porrigit, egressa est. lib. 2. chron. & Liuth-
 prand. lib. 1. cap. 2. Nobis hac in parte contra aliquid experiri libet, ab
 horum sententiis diversis, qui ignotam hanc gentem ante transitum
 Mæotidis putant, & primam hanc notitiam petemus, ab Herodoto, D.
 Hieronymo, Ptolemæo, Plinio, & aliis infra scriptis autoribus.

In ipsis verò Attilæ rebus, quanta locorum perturbatio? quanta ubique
 temporum negligentia? quicquid in eis lucis, debetur id scriptoribus alienis,
 qui calamitates quæque gentis suæ literis commendarunt. Aut. Rerū Vng.
 d. 1. & Thvroc. præfat. in part. 1. chron. Hung. Externarum nationum
 invidiam exactus per ipsum Attilam regem victoriis, condignum præconij sub-
 traxisse stylium, & eidem regi Attilæ gloriam Imperialis nominis dempsisse
 puto: neque per ipsum gestarum rerum in decus, quippiam præterquam illatas
 per ipsum eis miseras, planctuosus carminis ad instar, scripsisse inveniuntur.
 Optimè judicat de Attilæ temporibus concivis meus ex Comitatu Po-
 soniensi Albertus Molnar. Cui si Homerus aliquis aut scriptor idoneus con-
 tigisset, rerum ab eo gestarum laudes exuperarent etiam decantatissimorum
 regum encomia & epinicia. Quæcunque enim vel in infestorum ejus hostium
 monumentis, de eo leguntur, bellicam prudentiam, ac planè heroicam ma-
 gnanimitatem indicant omnia. Epist. dedicat. in Lexico Latino-Græco
 Vngarico, excusum Heidelbergæ anno 1621. Uterque Attilæ obti-
 git ex sententia Molnari. Nam exactè Historiam Attilæ descripsisse
 Priscum Rhetorem, discimus ex Evagrii Historia Ecclesiastica, ubi
 de Theodosio II. & Valent. III. scribit: Temporibus isdem bellum, quod
 multorum sermone celebratur, ab Attila Scytharum rege excitatum fuit: de
 quo accuratissimè differtissimèque cum magno verborum apparatu scribit
 Priscus Rhetor, ostenditque & quomodo partes tum orientem tum occiden-
 tem versus invaserit, & quas ac quam multas urbes subegerit, & quibus deni-
 que rebus gestis nobilitatus, ex hac luce migraverit. lib. 1. cap. 17. Priscus iste
 autem

autem, temporibus Theodosii junioris, à Maximino legato, comes le-
 gationis assumptus est, ad Attilam. Excerpta ex Prisci Hist. Gothica.
 pag. 84. Hanc sibi legationem, delatam ubi Maximinus, precibus victus susce-
 pit, mihi persuasit ut illi comes essem. Et Martino Imperante, in Con-
 siliarium ascitus est. Excerpt. ex Prisci Historia pag. 67. sub Martino
 Imperatore in Reipub. administratione floruit, multosque præclaros viros,
 Imperatori consiliis adhibuit. (Euphemius) Hic quoque Priscum scripto-
 rem historie, in partem curarum Imperii vocavit. verum hujus scriptoris
 Historia, integra aut periit, aut latet suppressa in Archivis & erudito-
 rum Bibliothecis Citatur quater à Jornande de Reb. Get. cap. 34. c. 42.
 c. 49. & 24. ad quod Gruterus in notis, cujus etiam paucula habemus fra-
 gmèta legationum, in quibus interim largiter meminit Hunnorum istorum.
 Excerpta illa ex hist. de Hunnis & Gothis edita sunt à Carolo Canto-
 claro Parisiis anno 1609. qui è Græcis Latina fecit, & aliquot notis il-
 lustravit; in quibus in capite de libri titulo ait: Inscriptio hujus operis in
 exemplari Græco est ἐκλογαὶ περὶ πρεσβέων quæ excerpta de legationibus,
 vertimus. Nec enim ipse hæc ex originali excerpterat, sed Constanti-
 nus Porphyrogeneta colligere fecerat: quod indicat Præfatio Excerpt.
 Præter jam dictum Priscum, *Cajus Sollus Apollinaris Sidonius, Ar-
 vernorum Episcopus*, Hist. Attilæ & Aurelianensis obsidionem cœpe-
 rat texere, sed operis magnitudine territus à cœptis destitit, quemad-
 modum ipse scribit Epist. 15. lib. 8.

SIDONIUS DOMINO PAPÆ PROSPERO.

Dum laudibus summis sanctum Anianum maximum consumatissimumque
 Pontificem, Lupo parem, Germanoque non imparem, vis celebrari: fideliumque
 desideras pectoribus insigi viri talis ac tanti mores, merita, virtutes: cui et-
 iam illud non absque justitia gloria datur, quod te successore decepsit: exegeris
 mihi ut promitterem tibi Attilæ bellum stylo me posteris intimaturum, quo
 videlicet Aurelianensis urbis obsidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio: & illa
 vulgata exaudita calitus sacerdotis vaticinatio, continebatur. Cœperam scri-
 bere, sed operis arrepti fasce perspecto, tædedit inchoasse. Propter hoc nullis au-
 ribus credidi, quod primum me censore damnaveram. Dabitur ut prospero
 precatui tuo, & meritis antistitis summi, quatenus præconio suo sub quacunque
 & quidem celeri occasione famulemur. Caterum tu creditor justus, laudabi-
 liter hoc imprudentia temerarii debitoris indulseris, ut quod mihi insolubile
 videtur, tibi quoque videatur inrepositibile. Memor nostri esse dignare, domine
 Papa. Faciunt tamen huic parti *Ammiani Marcellini* lib. 31. *Sidonii*
carm. 2. in Panegyrico quem Anthemio Cesari dicavit, Claudiani lib. 1. in
Rufinum, Sozomenus, & Evagrii Hist. Ecclesiast. *Suida* Historica, &

Jornandis Getica, qui instar omnium esse potest, in describendis Regibus Hunnorum & Attilæ bellis & interitu, de origine autem Hunnorum non sine affectuum nube scripsit. Huc traho & includo Annales Germanorum, (si huiusmodi adhuc) quorum meminit Aventinus lib. 2. annal. Bojorum. Reperi, inquit, Reginoburgii in Bibliotheca Divi Haumerani de rebus ab Attila gestis; opus heroicis versu, & Latina lingua non ineleganter factum. Unde isthæc de Hunnis, & Attila carmina excepi.

Fœdera supplicibus donat, sternitque rebelles,
Vltra millenos fertur dominarier annos.

Wolfgangus Lazius de Migrat. Gentium. lib. 9. pag. 643. edit. Ima Basilien. Liber Annalium antiquorum à nobis repertus, ubi eadem historia legitur in vulgari idiomate nostro in hæc verba Da der König Egel &c. & lib. 10 pag. 680. confirmatur à codice pervetusto Annalium, qui bellum Teodorici Bernensis cum Hunnis describit: ejusdem meminit, eadem pagina in f. & 682. f. 683. pr. & med. 707. f. lib. 11. pag. 757. m. quorum verba suo loco infra in materiam inferam.

Ab ipso etiam Attila, ad Geysam ducem, narratio aut nulla aut dubia est. compilat. Rerum. Vng. script. d. l. Narratio à nostratibus usque ad S. Stephanum nulla extat scripta. Etenim ab illis, ita agi solitum erat, quemadmodum apud Lacedæmonios, ut ea quæ pro legibus & vitæ memoria Cicer. 2. de Orat. cap. 9. id est, Historiâ, observarent, memoriæ mandarent. Quia magnanimi illi populi, quales olim Lacedæmonii & Romani fuerunt, hodieque sunt Ungari, Hispani & Turcæ, pauca loquuntur, vires autem habent in promptu, & è contra facile vident, quid possint aut non possint, & plerumque neque ornate dicere, neque scribere, eorum fuit qui promptè operari & vel maxima quæque perficere potuerunt. Philipp Honor. Thesaur. Polit. discurs. de bello Vngariæ anno 1595. Ita factum est, ea fortitudine roboreque, naturæ, ut plerumque in armis vitam degerent. Nullis quaestuariis aut vulgaribus artibus dediti, sola militia nobilitatem definierunt. Quo factum est, ut ad leges ipsas vel exactiori cura sanciendas, vel maturiori examine promulgandas, nec ocium nec tempus satis idoneum superfuerit. Magister Stephanus de Werbevvcz compilator Jura nostri Tripartiti in præfat. Proinde Ungarorum Jus sine scripto remansit, quod usus diuturnorum morum, consensu utentium comprobavit usque ad Uladislauum II. Regem. Quocirca ipse scribit in Approbatione Constitutionum: licet & antea non defuerint quedam Jura Regni, quæ quia nulla scriptura continebantur, consuetudines potius appellari poterant. Res Gestas celebrabant carminibus antiquis, quod unum

apud

apud illos memoria & annalium genus erat. (Tacit. de Morib. Germ. c. 2.) Siquidem natura vulgi heroicæ laudes in castrorum triviis & atriiis potius captare satagit quam libris. Vti apud Barbaros ferè omnes, & rudēs litterarum. Nec Hispani aliter comperere, apud novos Indos. Lipsi. not. 6. in Tacit. Germ. Jornandes de Gothis: in priscis eorum carminibus penè historico ritu in comune recolitur. de Rebus Get. cap. 4. De Hunnis Priscus Rhetor in Convivio Attilæ. Adveniente vespere, sublatis epulis, duo viri Scythæ coram Attila prodierunt, & versus à se factos, quibus ejus victorias, & bellicas virtutes canebant, recitarunt. In quos conviva oculos, vultusque defixerunt. Et alii quidem versibus delectabantur, alii bellorum recordatio animos exsuscitabat, alii manabant lachrymæ, quorum ætas affecta, reddiderat corpus effatum, & imbecillum, ex quo eorum pugnandi ardor, & cupiditas, quiescere cogebatur. Excerpt. ex Gothica hist. pag. 128. Quin imò etiam ejusdem cantilenis Attila ex expeditione aliqua insigni in Scythiam rediens à puellis exceptus est, quæ veluti Syrenes illi obviam prodierunt, nisi quod illæ perniciem afferebant, hæc verò incolumitatem precabantur. Excerpt. Prisci, d. l. pag. 107. In hunc vicum adventanti Attilæ, puellæ obviam prodierunt, quæ per series antè gradientes, sub linteis tenuibus & candidis, quam maxime in longitudinem extensis, ita ut sub unoquoque linteis, manibus mulierum ab utraque parte in altum sublato (erant enim multi hujusmodi mulierum, sub illis linteis ordines) sex puellæ, aut etiam plures, dum iter pergerent, odas, & cantilenas Scythicas canerent. De septem Capitaneis Vngarorum qui amputatis auribus à duce Saxoniarum ad suos in Pannoniam missi sunt. Thvroc. part. 2. cap. 9. Præterea cum sit quodammodo proprium mundanorum, arrogantia plausum plus de se assumere quam ex alienis componere: ideo isti capitanei septem de seipsis cantilenas fecerunt inter se decantari ob plausum secularem & divulgationem sui nominis: ut quasi eorum posteritas his auditis, inter vicinos & amicos jactare arrogantia se valerent. Qui mos adhuc durat apud Vngaros, canunturque adhuc fortium res gestæ resonanti lyra aut flebili chely, quam patria lingua Kobza vocant; neque unquam aliud pulsan aut ad amatoria intendunt. Idem autor part. 3. cap. 7. Stephanus Konth denominatus dominorum de Hedervvara alto sanguine ortus: quem nostrum ævum viribus & virtute non minus præclarum nedum loquitur verum & resonanti lyra canit. Galeotus Martius de Matthia Rege I. Semper enim in ejus convivio disputatur, aut sermo de re honesta aut jucunda habetur, aut carmen cantatur. Sunt enim ibi musici & citharædi, qui fortium gesta in lingua patria ad mensam in lyra decantant. De dict. & Fact. Matth. Regis cap. 17. & cap. 31. Semper enim in ejus domo aut oratur, aut studetur, aut carmen cantatur ad lyram. Confinile de Turcis Augerius Busbequius

epist. 3. prodit occurrebat (inquit) modo horridus aliquis , à finibus Hungaricus cum suis gregalius, miles, qui flebili in chelyde mœstum quiddam tristis ipse ululabat verius quam cantabat. Ea erant suprema verba commilitonis in herbido prato ad danubij ripam è vulneribus morientis : quibus danubium &c. At propriè de Germanis scribit Tacit. de Morib. Germ. cap. 2. & lib. 2. annal. in fine.

Peregrinorum *Historica Narratio* post mortem Attilæ ad Geyfam ducem dubia non est. Faciunt huc propriè scriptores tam *Græci*, quam *Latini & Germanici*. A *Græcorum* parte sunt, Zosimus, Procopius, Agathias, Nicephorus Callisthes, Excerpta Menandri Protectoris, Theophylacti Simocati, Ioannes Zonaras tom. 3. È classe *Latinorum & Germanorum* : Paulus Warenfrid Diaconus, Historia Miscella, Landolphus Saxgax & alii in illa Miscella contenti. Eginhardus, Liuthprandus Ticinensis, Regino Abbas Prumiensis, Sigebertus Gemblacensis.

Ut verò radius salutaris doctrinæ illustratæ sunt Hungarorum mentes, simul cesserunt illæ tenebræ, & rebus lux reddita. Autor Rerum. Ung. script. d. l. Namque hodiernæ Reip. prospera vel adversa, claris scriptoribus memorata sunt (Tacit. 1. Annal. cap. 1.) vel *expresse* & in peculiari Historia aut chronico de Ungaris : vel *nominatum*, & in Universali aliqua Historia & obiter alii multi in diversis scriptionibus. *Expresse* scripserunt de Rebus Ungaricis Indigenæ ; & per quam pauci, quorū scripta & nomen hîc expressum : & *Exotici*, & quam plurimi ; quorum catalogum mox subjungam. Temporibus S. Stephani, cœperunt *Decreta Constitutiones & Articuli* Regni Ungariæ ; qui usque in præsens tempus aucti à subsequentibus Regibus excrescunt in volumen. Regnante Colomano, prodiit *Legenda* de S. Stephano Rege & Patrono Regni Hungariæ. extat in libro in quarto, cui titulus *Legende Scriptorum regni Hungariæ in Lombardica historia non contentæ*. continet legendam de Sancto Ladislao, Rege de Sancto Gerardo, de Sancto Demetrio, de Sancto Emerico filio S. Steph. de Sancta Elisabeth Regina vel vidua hujus regni, peregrinorum legendas quas liber dictus habet huc non transcribo, nec enim ad institutum faciunt. Legendam S. Stephani citat Thurocz. part. 2. cap. 27. de Generat. S. Steph. transcripsit etiam quædam ex *Legenda* S. Gerhardi parte d. cap. 40. Porro ex libro illo *Legendarum*, vitam S. Stephani & Emerici filii ejus, conscripsit Fr. Laurent. Surius stilo mutato, ut ipse de se prædicat, & per collationem videre est. Edita autem est primò, Colonia tomo, nunc apud Rerum Ung. script. invenitur. Quid sub Andrea Hierosolymitano in lucem prodiit, M.

Jo. Ki-

Jo. Kitionich indicat. Process. Judiciario part. 1. quæst. 9. ubi sic scribit: apparet ex antiquo quodam libro, intitulo, *Ritus exploranda veritatis, in dirimendis Controversiis* ; in Sacrario summi Templi Vardinenfis reperto, & recuso Colosuarini anno 1559. Iam autem præ manibus Generosorum DD. Francisci Leranth de Inke, & alterius Erancisci. Nagy-Mihaly de Petrócz, Sacre Cæsareæ & Regiæ, Majestatis, Inchyta Camera Hungaricæ Consiliariorum habito. Ex quo, qui volet, diversa barbara nomina Hungarorum, plus quàm satis cognoscere poterit, certis Iudiciariis exemplis, ab anno 1214. usq. ad annum 1235 quod facit unū & Viginti annos, circa etatem potissimum Andrea, secundi Regis, comprehensa. *Destructionem Regni Hungariæ* per Tartaros factam, descripsit M. Rogerius, Epistolâ in capita divisa, seu ut ipse vocat *miserabile carmen*, annexum hist. Thuroczii. Temporibus quondam Divorum Karoli & Ludovici Hungariæ Regum, ut dici præsumitur, edita reperiuntur: duo Volumina Chronici operis quorum alterum super lib. Gen. 10. alterum super 11. capitulis, suas fundaverunt origines. Thurocz. soliloq. in part. 1. Chronic. Horum traditiones passim in suam historiam immiscet, & speciatim Magistri Iohannis de Kikulle W. in Ecclesia Transylvana, Vicarii Strigoniensis in Spiritualibus Generalis, quondam Ludovici I. secretorum Notarii, *Chronic. Ludovici Regis*. Magistri autè Ioh. de Thurocz. *Chronic. Hung. Augustæ Vindel. prodiit Anno 1481*. impensis Theodori Feger concivis Budensis, nunc apud rerum Hung. scriptores invenitur. De hoc autor ita scribit in præfat. *Rebus in his ex me fecerim nihil, Veteres in omnibus secutus sum historias; & sententias auctorum transgressus sum in nullo. Partes quidem scythiæ, & illarum situm; Attila quoq. Regis gesta, pluribus Chronicis operibus ea propter indagatis, stylo paulò ampliori, quàm priores Hung. historiæ effeceram auctores, illorum undique positiones intermiscendo &c.* Et in hist. de Carolo Parvo scribit. *Hujus Regis Caroli lugubre exitum quidam Laurentius de Monach Veneris homo haud indoctus; ipsa gestarum rerum ætate compendioso pariter & metrico carmine perstrinxit. Quem in magnâ sui parte secutus, maxime ne ex me aliquid facere videar.* Sambucus autor est de Iano Pannonio. *ANNALES patria heroicis ipsum versibus uno in volumine colligasse, multi norunt: quibus consciendis quantum ipse se superarit, facile ex admiranda Marcellina Panegyri (quam una cum aliis, doctissimus, & felix Poëta, Hilarius, Canciuncula Venetiis edi curarat) quisq. secum cogitabit.* Et subdit, *Utinam quidem Annales ejus aliquando Vienna conspecti & lecti prodeant carceresq. perfringant: non secus, me Deus atq. Ciceronis, aut Livii quæ periire mecum excipienda ducerem, tantum quisq. huic Vati jure tribuendum censeat.* Quod

si Vul-

*fi Vulcano vel Istro sunt tradita, vel, ut quidam non dissimularunt, excrementis humanis loco abdito, foraminibusq; putruere, Manes invidorum luant poenas: quod & dicitur & dicitur deus dicitur & dicitur, ut est in Phadro. Hæc Sambucus de Pannonio, cujus Carmina tantum Miscellanea & non historica, à fugientibus editionibus, ad incudem revocavit, & in manuale redegit Joh. Philippus Pareus, sub inscriptione *Delicia Poëtarum Hungaricorum* impress. Franckfurti Anno 1619. Præterea Wladislaus II. Rex Hung. in Conventu Ordinum Budæ celebrato, ius Consuetudinarium Regni Hung. à Magistro Stephano de Werbevyetz. Nob. Hung. & Judicis Curia Protonotario compilatum, & vulgò Tripartitum opus iuris Consuetudinarii appellatum, anno Dn. 1513. confirmavit, & Regio nomine publicavit, partim sponte, (ut ipse loquitur) nostra propria, partim precibus & supplicatione fidelium nostrorum dominorum Prelatorum & Baronum, cæterorumq; Procerum, & Nobb. edidimus, saluti ac quieti, liberatq; ipsius Regni nostri, hoc pacto acuratissime consulentes. In approbatione constitutionum. Ludovicus Tubero. Dalmata Abbas libros XI. Commentariorum, de Rebus quæ temporibus suis in illâ Europæ parte, quam Pannonii & Turcæ, eorumq; finitimi incolunt, gesta sunt, scripsit. Libros sanè Vngarico idiomate scriptos habemus admodum paucos, neq; incidi unquam in Vngaricum Codicem manuscriptum. Vnde factum ut de antiquitate nostra gentis & linguæ paucula tantum indagare potuerim, præter Vulgaria illa, quæ apud Latinos & Germanicos Historicos & quæ apud Bonfinium leguntur. Omnium autem librorum quos adhuc conquirere potui, vetustissimus est, Chronicon mundi, Hungarice scriptum, à Stephano Szekely, editum Cracoviae in Polonia anno 1558. Albertus Molnar Epist. ded. Grammaticæ Hung. *Cladem in campo Mohaz*, in quâ Ludovicus II. Rex Hung. & Bohemiæ, occidit anno 1526. descripsit Stephanus Prodericus Procancellarius. *Historia Sygethi* capti anno 1566. ex Croatico conversa per Magistrum Samuelem Budinam. *Genealogiam, seu de antiquissimâ Scaligorum*, sive à Scala olim complurium regnorum, & multarum nationum felicissimorum Principum origine ab anno salutis 30. usq; ad annum 1561. Vnde ortum tradunt Matthiam Corvinum. Scripsit Paulus Schalichius de Lika, S. Regum Hung. commilito perpetuus, ac totius terræ ex utraque parte Hun. necnon Sckrad atque Veronæ &c. S. Th. Doctor. Scripsisse etiam Illustræm Franciscum Forgacz Lib. B. in Gyms & Cancellarium olim D. Ferdinandi Imp. per Hung. sui temporis Hist. Commentaria: Syndromus Rerum Turcico Pannonicarum Nicolai Reusneri, refert; sed de illis nihil vidi, exceptâ Sygethi*

gethi descriptione & obsidione apud prædictum Reusn. *Ioh. Sommierus Hung. Reges Hung.* Carmine descripsit, usque ad an. 1567. Item clades Moldavicas, quas edidit Pareus sup. d. l. *Chronologiam Pannoniæ* Ioh. Herold. & Abraham Paksay scripserunt. De Attila Nicolaus Olahus Metropolitæ Strigoniensis. Felix Petantius Cancell. de itineribus aggrediendi Turcam. *Ioh. Sambuci* scripta omnibus sunt notissima. *Rerum in Transylvania à Sigism. Bathorio Principe an. 1595. gestarum narratio*, per Ioh. Iacobinum Claudiopolitanum. *Chorographia Transylvaniae & Moldaviae* autore Georgio à Rencherstorff *Analecta lapidum Vetustorum & nonnullarum in Daciâ antiquitatum* autore Stephano Zamosio. De admirandis Hung. aquis, Georgius Wernherus Regis Matthiæ II. Coronatio cum brevi Regum Pannoniæ Chronographiâ, descripta ab Hungaro quodam. *Aglossa Genesis* ann. 1609. quæ editio ex Latino in Germ. sermonem translata est, à M. Wolfard Spangenberg, Argentorati, anno eodem. De sacrâ Coronâ Regni Hung. brevis Comment. Petri de Revva Com. Comitatus de Thurocz, August. Vindelic. excusus à Christophoro Magno ann. 1613. *Coronæ Hung. Emblematica descriptio* autore Christophoro Lackner J. U. D. ann. 1613. *Processus Iudiciarius Juris Consuetudinarii inclyti Regni Hung.* per Magistrum Ioh. Kithonich, de Kothanicza Tyrnaviæ anno 1619. *Grammatica Hung.* autore Alberto Molnar Hanovviæ ann. 1610. Ejusdem *Lexicon Latino-Græco-Hung.* Heidelbergæ, anno 1621. Nicolai Istuanfi Pannonii historiarum de rebus Hung. lib. 34. *Coloniæ Agrippinæ* ann. 1622.

Exotici qui specialiter de Vngaria scripserunt sunt isti: Regis Hungariæ Matthiæ I. nuptiæ & coronatio Reginae, à Palatini Comitibus Legato diligenter descripta: Idem Ingressus Regis & Regina in Budam. ann. 1476. Hanc historicam narrationem edidit Lipsius de quo Petrus à Revva Comes, in Comment. S. Coron. Hung. pag. 94. *Recordor, me in historia quadam Vngariæ, cum præfatione Iusti Lipsij edita, legisse &c.* Galeotus Martius, de Egregiè, Sapienter, Iocose dictis ac factis Matthiæ Sereniss. Hungariæ Regis, ad inclytum ducem Iohannem ejus filium. Hoc editum est Vieniæ, anno 1563. *Epitome Rerum Vngaricarum* per Indices descripta, autore Petro Ransano apud Matthiam Regem olim triennium legato. editum post autorem à Luca Peechi Pannonio Ternaviæ ann. 1579. in 8. Michael Ritius de Regibus Vngariæ lib. 2. impressus est Basileæ, ann. 1517. in 4. *Completa historia*, hos superat Antonius Bonfinius Asculanus. Philippus Callimachus, de rebus gestis à Vladislao Polonorum atque Hungarorum Rege lib. 3. de Attila lib. 1. *Belli Pannonici* per Illustriss. Principem Fridericum Comit. Palatinum, cōtra Solymannum Turcarum tyrannum gesti lib. 2. autore Melchiore Soitero à vida J. C. Ioh. Martini Stella

de Turcarum in Regno Hungariae successibus, anno 1554. epist. 4. edito Antverp. & à Schardio, in illo opere historico. Rei contra Turcas gesta anno 1556. brevis descript. Wolfgango Lazio auctore. Bellum Pannonicum sub Maxim. II. Rom. & Solym. Turc. Imp. gestum: descriptum per Petrum Bizarrum. editum Basileæ anno 1573. Regum Hungariæ ex optimis auctoribus explicata Genealogia Ioh. Pistorii Nidani V. cl. Descript. & Munitiones Altenburgi, arcis dotalis serenissimæ Hungariæ Reginae Mariæ &c. auctore Ioh. Martino Stella. Potissimam partem horum autorum, Rerum Vng. script. exhibent; in quibus etiam appendix ad res Hungaricas, in quâ inscriptiones Transylvanice veteres nonnullæ & annales exscripti de Templis Leutschoviensi & Coronensi. Sunt & plurimi autores aliorum Operum Hist. inserti, ut in chronicorum Turcicorum Philippi Loniceri. Hist. Calimachi & Sotteri & in Cuspin. op. de Turcorum Institut. Felicis Petancij de Itinerib. aggrediendi Turc. Ejusdem Oratio Protreptica ad Sac. Rom. Imp. Principes & proceres, ut bellum suscipiant contra Turcum. cum descript. conflict. in Hung. facti, quo periit Rex Hung. Ludovicus & qua via Turcus Solymannus ad Budam usque pervenerit ex Alba Græca: cum enumeratione clariorum, quibus à natura dotata est Hungaria &c. ibidem. In script. Rerum Germ. Marquardi Freheri, Matthiæ Corvini Hungariæ & Bohem. Regis Oratorum ad Principes Imp. pro auxilio contra Turcos ferendo, imploratio. Prognosticon M. Antonii Torquati & Med. Doct. Ferrariens. clariss. Astrolog. de Eversione Europæ, ad Matthiam I. & Iohannem Cuspiniani, Præfecti urbis Viennens. Diarium de Congressu Cæsar Maximil. Aug. & Trium Regum. Vladislai Hungariæ, Ludovici Bohemiæ, & Sigismundi Poloniæ. in urbe Viennens. facto 17. Julii, anno 1515. Rerum memorabilium in Pannonia sub Turcarum Imp. à capta Constantino-
poli usque ad annū 1600. gestarum narrationes variorum autorum, recensente Nicolao Reusnero. Francof. anno 1603. in 4. Nunc recenter edita hac inscript. Syndromus Rerum Turcico-Pannonicarum. adjunctis in altera parte lib. 11. Lud. Tiberonis Comment. Quos Bonfinius continet, hic transcripti non sunt, & ibi legi possunt. Separatim excussi sunt isti: Deß Königreichs Hungern samt seinen eingeleibten Länden gründliche vnd warhafftige Chorographica Beschreibung. Wolfgangi Lazii gedruckt zu Wien Anno 1556. Aucta latine Chorographia Pannonia ab eodem autore & recusa Viennæ apud Ægidium Aquilam. Ejusdem Regni Archilogia liber primus. quam editionem latinam mihi videre nō contigit, ut & sequentium. Facit mentionem Decadum, in d. Chorog. Beschreib. deß Kön. Ung. circa finem libelli: von welchen vñnd andern mehr wir in vnsern decadibus in Latein gestellt. Vñd E. H. D. dedicirt, vñnd mit der zeit zu euulgiren willens sind/ gungsam außsüh-
rung

tung thun/vñd in diesen allen zugen &c. Stephanus Zamofius: Dum hæc schediasmata typis transcribenda curo, audio Wolfgangum Lazium & Stephanum Turinum viros doctissimos, de lapidibus dacicis jampridem aliquid in Austria emisisse. Epist. Dedic. Analect. Lapid. vetust. in dacia. & Paulum Manutium descripsisse Transylvaniam, Notæ Polit. cl. Dn. Forstneri in lib. 4. annal. Tacit. indicium faciunt. Vngariæ descriptio nova, proposita duabus, ut vocant, Mappis, cum annotatione variarum historiarum &c. Francof. 1595. in fol. patenti. Levini Hulsij chronologia rerum memorabilium in Hungaria Transylvania &c. gestarum usque ad annum 1597. Noribergæ eodem anno. Georgii Pontani à Breitenberg. dialogus de statu Hungarico. Francof. 1596. in 4. Christiani Scheseli Ruina Pannonica lib. 4. cum hist. de bello Pannonico Solymanni Imp. Turcarum, ultimam Julæ & Sigethi expugnationem continent. Witteb. an. 1573. in 4. Per carmina chronologica histor. Pannoniæ ad Rudolph. II. Francof. anno 1596. in 4. cum fig. Gründlicher vñd Christlicher vñterricht/sür alle Stände/wie mans in jetzt schwebenden Vngarischen Krieg anstellen soll/daß es einmal glücklich vñd wol gerathe. Neben angehengter Instruction/so Keyser Maximiliano von seinen getrewen Kriegerräthen einmals in der Jugend ist geben worden. Leipzig. 1595. in 4. Caspari Lorchiani Vngarische Chronologia/was sich in dem Königreich Hungarn/auch angrenzenden Orten in Kriegssachen vñd sonst von jeko Keyf. Man. Rudolphi II. angefangener Regierung biß auff dieses 1605. Jahr begeben hat. Eßln 1605. in 4. Warhafftige vñnd kurze erzehlung der fürnehmsten Scharmüßel vñnd Schlachten in Erabaten vñnd Hungarn/zwischen dem Türcken vñnd Röm. Keyf. Man. Rudolphi II. Bßel 1594. in 4. Historia von den Empörungen/so sich in Vngarn/auch in Siebenbürgen/Moldaw/Walachen/vñd andern Orten zugetragen/von Jahr vñd Tag seithero deß Jahrs der mindern zahl 1516. biß auff das gegenwertige 1596. Eßln 1596. in fol. Vngarische Krieg so sich zwischen dem Röm. Keyser Maximilian dem II. vñnd den Türkischen Keyser Solymann anno 1565. vñd 1566. verlauffen hat. Basel. Alphonsi Villoa Beschreibung deß letzten Vngarischen Zugs oder Kriegs/so im Jahr 1565. vñd 1566. Keyser Maximilian II. wider den Soltan Solymann Türkischen Keyser g. führet/Basel 1565. in 4. veraleichung mit den Vngarischen Ständen/geschehen zu Wien in Oesterreich den 22. Junij anno 1606. auß Lateinischer Sprach ins Teutsch gebracht anno sequenti in 4. Atque his caret mea disquisitio, exceptis sequentibus. Hieronymi Ortelii chronologia oder Historische Beschreibung aller Kriegsempörung vñnd Belägerungen der
B ii Statt

Stätt vnd Bestun; auch Scharmüßeln/ vnd Schlachten so in Ober vnd vnder Ungern auch Siebenbürgen mit den Türcken von anno 1395. bis auff gegenwertige zeit/ Nürnberg in 4. 1620. Wilhelm Peter Zimmermans Iconographia deren Vngarischen Stätt/ Bestunq and Castellen/ so von anno 1603. bis auff den Feitling des 1607. ben des von dem Christlichen vnd Türckischen Volck erlucht/ erobert oder verlohren worden / sampt deroeigentlichen Abriß vnnnd Türbildung. Augspurg 1607. in fol. Wilhelm Schäfer/ genant Dillich Vngarische Chronica. Cassel anno 1606. Vngarische vnd Siebenbürgischer Kriegshändel außführliche Beschreibung &c. Franckfurt am Mayn 1596. M. Goth. Arthusij historici chronologia Pannonia, res per Hungariam & Transylvaniam jam inde, à constitutione regnorum illorum, usque ad hæc tempora gestas complectens, additis iconibus Regum, ducum & procerum, tam Christianorum quam Turcorum. Addita est tabula chorographica totius Hungariæ nova. Francofurt, in 4. Germanica editione usus sum impress. à vidua & filiis de Bry. Franc. anno 1607. D. Tob. Cœberi observat. Castrensum Vngaricarum & Francof. 1606. huic addo D. Martini Rulandi de Pernicioſa Luis Vngarica Tecmarſi & curatione Francof. 1600. Gaspar Ens, L. rerum Hungaricarum historia, novem libris comprehensa. Colonia 1604. Ejusdem appendix ad rerum Hung. hist. Colonia anno 1608. Eruditiss. orat. pro & contra Hung. scripsit non ita pridem Thomas Lansius Consultat. de Principat. inter Provincias Europæ. Hæc de autoribus qui expressè scripserunt de Vngaris.

Nominatim, multa illustrandæ rei Hungariæ habent Antoninus Florentinus Archiepiscop. Otto Phrisingensis, Conradus à Liechtenavv Abbas Werspergensis, in hist. suis. Io. Aventinus in 7. lib. annalium Bojorum, Æneas Sylvius PP. Pius II. Volaterranus, Paulus Iovius. Chronic. comment. Joh. Naucleri. Beatus Rhenanus rerum Germanic. Munsterus Cosmograph. Chronicon Carionis, Thuanus, Cuspinianus & Wolfgangus Lazius in operibus suis, Io. Sleidanus, Bilibaldus Birckhaimer, M. Antonin. Coccius Sabellicus Rapsodia historica, Sigumundi Baronis ab Herberstein rerum Moscoviticarum comment. Ioachimi Vadiani Epitome triam terræ partium &c. Andreas Althamer comment. in German. Taciti. Io. Boemi Aubani Mores, Leges & Ritus Gent. Io. Barclai Argenid. & Icon Animorum. Philippi Honorii Thesaur. Polit Christoph. Pezeln Mellificium histor. Michael Neander de orbis terræ partium. Io. Ludovici Gothofredi Archontologia Cosmica. Plures, qui vel obiter vel nominatim comminiscuntur Vng. in disquisitione hac, obvii sunt lectori; librorum variorum ut & majorum partem horum

rum autorum, usum, benevolentia & benignitati Clar. Dn. Præcept. Matthiæ Berneggeri acceptum fero, qui eos ex instructissimâ suâ Bibliotheca mihi commodavit. Illud non tacendum in tam numerosa classe auctorum vix duos repertos esse, qui certo ordine ad principium ad Politiam suam revocarent Vng. utpote Wolfgang. Lazius in der Chorograph. beschreibung des Königr. Vng. & ex eo Arthusius summam retulit, quæ aliàs Lazius breviter habuit. Chronologia autem latina & Archilogia liber primus Pannonia mihi non est visus.

Non abs re fore existimo iudicia quædam de Vng. scriptorib. huc apponere ex rerum Vng. script. compilat. Epist. dedic. d. l. & aliis. In Thuroczio (scribit) simplicitas placet & fides: quæ certa, ex fragmentis veterum annalium quæ Lazius citat non semel, & Michael Ritio & Bonfinio ipso, quoties insistere veterum Hungaricarum historicarum vestigiis lubet. Ranzanus, sanè negligens est. Callimachus accuratus, & elegans nec inutilis Galeoti Martii opera. Videatur etiam de Thuroczio Callinacho & Antonio Florent. Iudicium honorificum Joannis Trithemii in Volumine de script. Ecclesiast. De Paulo Scalichio Scaliger in confutatione Fabulæ. Burdonum: Paulus Scalichius, qui se pro Michaelis filio gerebat, homo Slavius erat, in Carnis natus, in Chroatia educatus, in Germania institutus. An de genere suo mentitus sit id neque scimus, neque confutamus, neque nostra refert &c. Multa contra hunc Scalichium Wierus in apologetico, quem adjecit ad libros de Præstigiis dæmonum. Cuspinian. in Turcorum Institut. in fine de Petanico. Felicis Petancii commentarium, quibus itineribus Turci sint aggrediendi, veluti corollarium subjungo. Quo cum magna olim mihi fuit familiaritas, cum oratorem Cesaris Maximiliani Budæ agerem. Hic etenim & ad Bajazetem II. & Zelimum aliquoties ivit orator, & plane multa Turcorum novit, quæ oculis vidit. De cæteris omnibus unicum hoc iudicium verissimum Comit. Petri à Revvain comment. Coronæ Hung. Enimvero rerum Hungaricarum scriptores ut in aliis non paucis, ita in denominationibus quoque personarum & locorum hallucinantur frequentissimè, nomina aut cognomina, vel intermittunt, vel etiam perperam ponunt. Bonfin. facit mentionem: Athæ Palatini, Ladislai Wayvoda Transylvaniæ, Blasij conservatoris Coronæ, Emerici Thesaurarii, Simeonis Præfecti Strigonii, ut plura taceam, at non appposito cognomine, qui illi fuerint quis intelligat? addit mox: Susceperunt quidem id oneris, exotici viri eruditi. Atqui in denominationibus personarum, locorumq. Hungariæ, quæ ipsa ad intelligendam historiam sunt apprimè necessaria, frequenter per errorem lapsos fuisse, nemo ibit inficiat. Liceat mihi quæso bonæ eruditorum venia aliquot ejuscemodi in nominibus Vngaricis errores, in medium proferre. Iovius eloquentissimus, familias alioquin celebres, in suâ historiâ: Pechrios, Sircanos, Secalos,

los, Glessas, Dotias, Turacos, Ianos, Pamphilios, Ferencios, Gnaros, Americos, Cibachos, Morcos, Zdrinios, Bachianos, Revalios, Scendenas nuncupat. Melchior Soiterus profert in medium: Vagitium, Turco Vallam - Petrus Bizarus: Turrigerum, Callimachus Huniadianum. Ioannes Herbutus Thomā Thar-
 tium, Markem, Tallontium, Emericum Marcellum. Gasparus Ens scriptor
 nostrorum temporum non malus, meminit Sigismundi Ragaczii, Eliæ Has-
 quii, Ioannis Iannusii, Budiani, Istvvanii. Michael Neander, Vrantii. Acutus
 ille, & subtilis sit oportet, qui horum nomina vel cognomina divinando quoq;
 assequi possit. Hactenus Comes Pet. à Revva. Injudicati sunt Cuspinia-
 nus quodammodo. Busbequius & Herberstein Baro, maximè tamen
 Wolfgangus Lazius, qui primus omnium in denominationibus loco-
 rum & nominum personarum Vng. cornicum oculos confixit, ut in
 conciliandis nomin. antiquis & hodiernis, cum quòvis nativo & peri-
 tissimo Vngaro Patriæ suæ, meo per exili iudicio certare possit. Nec
 obstat; quod quasdam res affectu suo obnubilat; plus quoque unus il-
 le in hac re contulit, quam cæteri. Inde consilium mihi ex omni hac
 historicorum classe, quædam insigniora distincto ordine de Regno
 Vngariæ tradere. Nam exequi sententias haud institui, nisi insignes per
 honestum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne
 virtutes fideantur, utq; pravis dictis factisq; ex posteritate & infamia metus
 sit. (Tacit. 3. annal. cap. 65.)

1. Regnum describitur à Paulo Merula in Cosmograph. hoc
 modo: *Regnum βασιλεία*, quod Regionibus Regi parentibus continetur. part.
 1. lib. 3. c. 23. Imperium autem definit Justus Lipsius: CERTUM OR-
 DINEM, INIUBENDO ET PARENDO. 2. Polit. 1. pr.

2. Nos misâ Regni, Regionis & Imperii, significatione, qui-
 bus repleta sunt Politicorum scripta, in præsentiarum Vngaria origi-
 nem investigare conabimur.

3. Ut autem ordine procedat nostra Disquisitio, ante omnia in-
 quiremus causas, à quibus productum hoc Regnum.

4. Sunt igitur causæ vel Remotæ vel Propinquæ.

5. Fundant gubernantque imperia causæ tres, (Politice loquendo,) *videlicet, Deus, Prudentia, & Occasio.* F. Thom. Campanella Polit. cap. 8.
 aphor. 1. quæ tres partes Fatum nuncupantur. Idem in Hispanica Mo-
 narchia cap. 1. verba Germanica ex Italico à quodam Anonymo con-
 versa hæc sunt. Welche drey Stück alle zugleich man das Fatum zu
 nennen pfleget/welches ist eine zusammen Stimmung aller Sachen/
 die ihre Wirkung haben in krafft der aller ersten Wirkung. Dahero
 entspringt dasjenige / so man das Glück heist: Derogestalt / so man
 ein sach bekompt darnach man gestrebt/schreibet man solches der Ver-
 nunfft

nunfft und Fürsichtigkeit zu/ so aber einem was unverhoffter weis zu-
 stehet/attribuire man solches dem Glückfall: id est, quæ tres partes cō-
 junctum Fatum appellantur, quod est congruentia & nexus omnium
 causarum, quæ efficaciam habent in potentia primæ omnium effica-
 ciæ. Exindè oritur id, quod Fortuna nominatur: ea ratione, si res acqui-
 ritur ad quam adspiratur, ascribitur rationi & providentiæ, si verò cui-
 quam aliquid præter spem accidit, attribuitur id fortuito casui.

6. Sed in aliquibus notior alia est. In Hebræorum regno, Deus magis;
 in Romanorum, Prudentia magis; in Hispanorum, occasio magis; in propa-
 rulo est: Campanell. Polit. d. 1.

7. Fundamentaliter tamen & Politicè loquendo, harum trium
 partium una non operatur plus altera. Campanell. in Hispanica Mo-
 narch. d. 1. vñnd vñter gesetzten drey stücken/wircket/ keines mehr als
 das ander/oder die zwey mehr als das dritte / sondern sie befinden sich
 Politischer weis/ gründlich darvon zu reden / alle drey zumal. Exem-
 plum subiicit ibidem de Regimine Judaico.

8. Quamvis physice omnium causarum causa sit DEVS. Campa-
 nell. Polit. d. 1. ex qua ceteræ pendent. Senec. de Benef. 4. cap. 7. Ex quo
 suspensa sunt omnia, causa causarum. Vis illum naturam vocare? non pec-
 cabis. Est enim, ex quo nata sunt omnia, ejus spiritu vivimus. Vis illum vo-
 care mundum? non falleris. Ipse enim est, totum quod vides, totus suis partib.
 inditus, & se sustinens vi sua. Idem Etruscis quoque visum est: & ideo ful-
 mina à Iove mitti dixerunt, quia sine illo nihil geritur. Seneca. Quæst.
 Nat. lib. 2. cap. 45. Quid? nec quidquam omnino in hac grandi machinâ
 geritur, turbatur, miscetur, (peccatum excipio) cujus non causa & origo à
 primâ illâ causâ. Lipf. 1. de Constant. 13.

9. De Hunnis Jornandes. Illi verò qui præter Meotidem paludem
 alium mundum esse penitus ignorabant, admiratione inducti terræ Scythiæ,
 & ut sunt solertes, iter illud nulli ante hanc ætatem notissimum, divinitus
 sibi ostensum rati; &c. de Reb. Get. cap. 67.

10. De Hungaris qui ultima vice Pannoniam repetierunt
 Thvroc. Retradit autem dominus HUNGARIS. Pannoniam sicut tra-
 diderat filius Israhel tempore Moyfi terram Seon Regis Amorrhæorū, & omnia
 regna Chanaan in hereditatem. part. 2. cap. 3.

11. PRUDENTIA claret ex Inquisitione & Dispositione. per
 omnia.

12. Exploratio I. erat, in hostium exercitum, locorum situm, natu-
 ram regionis (Liv. lib. 22. cap. 38.) Jornandes de Hunnis: ad suos redeunt,
 rei gestum edicunt, scythiam laudant, persuasq; gente sua, via quam cerva
 indice

indice didicere ad Scythiam properant de Rebus Get. d. l. Adde Thvroc. part. 1. cap. 4. Antonium Florent. part. 2. tit. 11 cap. 8. pr.

13. Hinc citimos, nec nisi ante expertos aggredi praelio destinant. (Suet. in Cæf. cap. 44.) Primo igitur exiguam militum manum de viribus Gothorum fecisse periculum, postea autem cum omnibus copiis aggressos praelio devicisse, & omnem eorum regionem occupasse. Sozom. scribit lib. 6. cap. 36. Jornandes & quantoscunque prius in ingressu Scytharum habuere, litavere victoria, reliquos perdomitos subegere. Nam mox ingentem illam paludem transiere, ilico Alipzuros, Alcidzuros, Itamaros, Tuncassos, & Boiscos, qui ripe istius Scythie insidebant, quasi quidam turbo gentium rapuere. de Rebus. Get. d. l. Florent. d. l.

14. II. In deligendo & inquirendo pingui Pannonia tellure. Thvroc. part. 1. cap. 11. Audientes autem terræ utilitatem de habitatoribus, quod optimus fluvius esset Danubius, & melior terra in mundo non esset partibus illis, accepto communi consilio, miserunt nuncium nomine Kusid, filium Kund, ut iret, & totam terram prospiceret, habitatoresque terræ agnosceret. Cum ergo Kusid venisset in medium Hungariæ, & circa partes Danubii descendisset, vidit locum amœnum; & circumquaque terram bonam ac fertilem; fluvium bonum & pratorum: placuit ei. Deinde venit ad ducem provincie, qui regnabat post Attilam, vocatum Zvvatapolug: salutavitque de suis, & causam, pro qua venerat manifestavit. Hæc audiens Zvvatapolug, gavisus est gaudio magno. Putabat enim illos esse rusticos, & venire ut terram ejus colerent. propter hoc nuncium delicatum remisit. Kusid autem de aqua danubii lagenam implens, & herbam periarum ponens in utrem, & de terra nigri sabuli accipiens, ad suos reversus est. Cumque narrasset omnia, quæ audierat & viderat, valde placuit eis. & lagenam aquæ, terram & herbam eis præsentavit. De quibus ipsi sapiendo bene cognoverunt terram optimam esse, & aquam habere dulcem, & pratum cum herbis familibus: quæ nuntius eis recitavit. Arpad verò cum suis de aqua Danubii cornu implens, ante omnes Hungaros super illo cornu omnipotentis dei clementiam rogavit, ut dominus eis terram in perpetuum concederet. Finitis his verbis, omnes Hungari clamant, *Deus, Deus, Deus*, tribus vicibus. & ibi inventus est usus iste, & servatur apud Hungaros usque modo. Deinde communi consilio ad prædictum ducem eundem nuncium miserunt: & ei equum album magnum cum sella de aurata auro Arabiæ, & freno de aurato miserunt pro terra sua. Quo viso dux ipse magis gavisus putabat, quod ei pro terra quadam hospitalarii misissent. Nuncius ergo impetravit ibi a Duce terram, herbam & aquam. Dux verò subridens ait: habeant quantum

numcunque volunt pro hoc munere. & sic nuncius ad suos reversus est. Arpad autem interim cum septem ducibus Pannoniam intravit: non sicuti hospites sed sicut terram, jure hæredario possidentes. Tunc nuncium alium ad Ducem miserunt, & ei hanc legationem mandaverunt. Arpad cum suis tibi dicit, quod super istam terram, quam a te emerunt diutius nullo modo stes: quia terram tuam cum equo emerunt, herbam cum freno, aquam cum sella. & tu propter emphyreusin id est, inopiam & cupiditatem, terram, herbam & aquam concessisti. Cumque duci dicta esset legatio subridens dixit: equum illum malleo ligneo interficiam, frenum autem in pratum projiciam, sellam vero de aurata in aquam danubii abjiciam. Cui nuncius: & inde domine quid damni habebunt? si equum interficis, canibus suis victualia dabis: si frenum in herbam projicies: homines sui, qui fascinum falcant, auram freni invenient. si verò sellam in danubium abjicis, piscatores illius aurum sellæ super littus exponent atque domum reportabunt. Si ergo terram, herbam & aquam habent, totum habent. Hæc Thvroc. de Vng. qui ultimâ vice Pannoniam repet. part. 2. c. 3. Bonfin. dec. 1. lib. 9. Joannes Dubravius Hist. Bojemica lib. 4. pr. Quomodo admirati sumus, (scribit Busbequius) cum Savum trajecimus, præcorum Hungarorum judicium; qui Pannoniam felix omnium rerum copia domicilium sibi delegerunt. epist. 1.

15. Dispositio erat in Actu & Actione. Actu; Edictum fuit, ut cum res communitatem æqua sorte tangentes occurrerent, aut generalis expeditio exercitus incumberet, mucro sanguinis asperigine tinctus, media Hunnorum per habitacula castraque deferretur: uxorque subsequeretur præconica dicens: vox Dei & præceptum communitatis universæ: ut unusquisque in tali loco: eundem designando locum: armatus vel qualiter potest, compareat: communitatis consilium simul & præceptum auditurus. Hæc consuetudo inter Hunos sive Hungaros usque ad tempora Geisæ ducis filii ducis Toxon filii Arpad inviolabiliter extitit observata: & multos generatione de hac, perpetuam redegit in rusticitatem. Nam sancitum erat, ut transgressores hujusmodi mandati, nisi rationabilem assignarent excusationem, cultro media per viscera divideretur: aut in desperatas causas, vel communem immisericorditer redigerentur in servitutem. Hæc sanctio alios ex Hunnis plebejæ perhibetur effecisse conditionis. Nam cum una & eadem fuerint generatio, & à quodam Hunor & Magor unanimiter processerint, aliter fieri nequisset, ut alter dominus, alter servus vel rusticus effici potuisset. Thvroc. part. 1. cap. 10. ex quo verbatim jus nostrum Tripart. hoc recenset. part. 1. tit. 3. & vox præconica scribit, pro uxorque præconica. Quam consuetudinem adhuc in Transsylvania, in Turcarum tumultu obser-

ratam vidimus scribit in re simili Bonfin. dec. 1. lib. 2. Idem de Turcarum refert Arthusius chronolog. hist. Pannonia. pag. 113. Der Türck (sch) Kaysar lest seinem ganz in Land bey dem Sanbel auffbieten &c.

16. *Affione*, prudentiam observabant in curando; quæ alterutri tempori opportuna est. Uti in *Turbulento*, propter vim; in *Quieto*, ad conservandam pacem & tranquillitatem.

17. Ad propulsandam vim vi, Hunnorum multitudo armata, Capitaneos sibi præposuit. Quos utiles bello esse quid dicam? imò necessarios: animam nempe exercitus, & vitam ipsam, adeo ut verè scriptum sit. Lips. 5. Polit. 14. Militarem sine duce turbam, esse corpus sine spiritu. Curt. lib. 10. cap. 6. hoc est; quod Chabrias inducit: terribiliorem esse cervorum exercitum Leone duce, quam Leonum agmen ducente cervo. Plut. in Apopht. Gruterus Disc. 10. in Tacit.

18. Prudenter igitur & peritè, Hunni ex Scythia Asiatica Europam ingressuri, plus reponentes in ducibus, quam in exercitu (Tacit. de Germ. cap. 30.) ac capitaneos, puta Bela filio Chelæ de genere Zemenorto. Keme & Kadicha fratribus ejusdem: Attila Kevve & Buda filiis Bendeguck, de genere Kadar eligentes sibi præfecerunt. Omni quoque cætu suæ nationis computato, de centum & octo tribubus decies centena & octoginta millia de unaquaque tribu decem millia armatorum virorum connumeraverunt. hosque manu uti, & hostem si occurreret: opprimere: fœminas quoque illorum ac familiam popularemque gentem cunctam, quam secum ducebant pariter & armenta extraneo ab insultu tueri deputaverunt. Thuurocz. part. 1. cap. 10. de centum & octo tribubus vide cap. 5. aut d. Hinc est quod Ammianus Marcell. lib. 31. cap. 3. de Hunnis scribit. Aguntur autem nulla severitate regali, sed tumultuarioprimum ductu contenti, perrumpunt quidquid inciderit. Occurritque ducis nomen in Sidon. Carm. 2. v. 241.

Sed Scythica vaga turba plagæ

cujus dux Hormidac atque

Civis erat; id est, natus Hunnus.

19. Ediametro obstant: Procopius lib. 4. belli Goth. descripti Ponti Euxini, quæ desideratur apud illum, edita à Vulcanio cum Jornande: Multitudo ea quæ dixi loca inhabitabat, (ad Mæotim paludem) iisque princeps unus præerat. Jornandes de Reb. Get. cap. 24. & 48. qui producit Balamberum I. Regem Hunnorum post egressum è palude Mæotitis. Clariusque adhuc cap. 35. refert hæc: Is namque Attila patre genitus Mundzucco, cujus fuere germani Octar & Rôas, qui ante Attilam regnum Hunnorum tenuisse narrantur, quamvis non omnino cunctorum. Eorum ipse post obitum, cum Blera germano Hunnorum successit in regnum. Fateturque Pri-

Priscus, Excerpt. ex hist. Goth. pr. Cum autem Roa mortuo, Hunnorum regnum ad Attilam pervenisset. Hos secuti, Philipp. Callimach. in Attila, quem I V. Regem Hunn. à transitu in Europam fuisse affirmat. Sigebertus Gemblac. in Chronographia. Idem ex hoc tradit Christophorus Helvicus in Chronologia sive Theat. Historico.

20. Quid hic pronuntiem? Hæreo! nec me expedio. Repetere hic licet, quod in Proœmio dixi: Res ante magnam Attilam, & sub ipso, fabulis veluti obscura sunt. Quid enim? Jornandes universorum Huanorum regnum, Reges obtinuisse non asseverat. Liqueat & ex Excerpt. Prisci hist. Goth. de Acatziris. Ea gens est Scythica, quæ in potestatem Attila hac de causa venit. In eam gentem plures, per tribus & generationes, imperium exercebant. Confundit quoque Sigebertus Duces & Reges, ac post Balamberum Regem Hunnorum duos duces recensens: Hunnorum ducibus Gnama & Melga. in chronograph anno 389. Lubet ergo cum Bonfinio loqui: Nos autem vetera monumenta nimia auctoritate pollentia, etiam in errore sectari, quam cum his (dum licet) beneficere malumus. dec. 1. lib. 2.

21. Utut sit Pannoniam occupavit, memorata communitas sive duces sibi præposuerit; sive Regem elegerit. Nam & non imprudenter, summa rerum in Regem transferri potest. Quid? Quod dominium unius, tempore belli, melius: tempore pacis, multorum. Idcirco Romani dictatorem, periculosis bellis urgentibus, erigebant, ut subito, absque consiliorum mora multorum, provideret: in pace vero consules duos cum senatu. Campanell. aphorif. Polit. 2. cap. Clapmar lib. 3. c. 19. de Arcan. Rerum publ.

22. Multitudo armata supra dixi, idèd, ne propria fiducia multitudines, nudum & cæcum corpus adversus hostes verterent (Sallust. in Jugurth. cap. 107.) sine armis. Veluti cæteri Scythæ, de quibus Niceph. Gregoras lib. 2. cap. 7. in fine. multitudo eorum penè innumerabilis, agilitas corporum, ac celerrimæ progessiones, & (quod hæc superat) mortis contemptus; & ferarum more rectus in adversum hostem impetus. Sine dubio Attila, in Orat. adhortat ad milites in campis Catalaunicis, id innuere voluit hoc facto: Quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos. Jornand. de Reb. Get. cap. 39. Haud absimile est quod scribit Gaspar Ens Rerum Hung. hist. supplemento de conflictu Vngarorum & Turcarum anno 1604. Tanta erat Arabum sui fiducia, ut magnam partem corporis nudi, in nostros incurrerent, gladiisque obvia quæque meterent: quorum tamen audaciam nostri ita reprefferunt, ut facile intelligerent, non cum vagis illis & male armatis latronibus, quibuscum domi bella gerunt, sed cum intrepidis fortissimisque militibus sibi rem esse. De genere armorum infra in Causa Formali dicam.

23. Ad conservandam concordiam & tranquillitatem; unum prætere-

terea rectorem nomine Kadar, virum sapientem, & ad id idoneum,
" quod lites sopiret dissidentium: furesque ac latrones castigaret, inter
" se constituerunt: edicentes nihilominus decreto generali: ut si rector
" ipse immoderatam diffiniret sententiam: communitas illam in irri-
" tum revocare, errantemque rectorem tum corripere: ac pariter & ca-
" pitaneos dum vellet, deponere posset. Thurocz. part. I. c. 10.

24. Tertia causa acquirendi dominia est OCCASIO.

25. Occasiones dominia acquirendi sunt innumerabiles. Sed preci-
pue sunt, virtutes & fortitudo & multitudo tua; & imbecillitas inimicorum
& extraneorum. Campanell. Polit. cap. II. aphor. I.

26. Item divisi provincia occupanda in regulos plures & respublicas:
discordes, magis autem in sectas varias. Campanell. aphor. 2. d. I.

27. Magis autem si quis ex eis te ad sui defensionem introducit. 2-
phor. 3. d. I.

28. Item si parvulus est Regis defuncti filius. aphor. 4. d. I.

29. Item si exosus Rex suis. aphor. 5. d. I.

30. Item si populi sunt mutationis avidi. aphor. 6. d. I.

31. Si potentiores venales. aphor. 7. d. I.

32. Item si interregnum. &c. aphor. 8. d. I.

33. Omnia tandem externorum mala, & vitia, sunt occasiones, unde
tibi subdantur: praesertim vero idololatria & antropophagia. aphor. 9. d. I.

34. De virtute & fortitudine Hunnorum infra dicendi locus erit.
Multitudo supra ex disquisit. 17. constat. Imbecillitatem Romanorum
& discordiam inter se D. Hieronymus docet, de Hunnorum adventu:
loquens: Aberat tunc Romanus exercitus, & bellis civilibus in Italia tene-
batur. additque: Muri neglecti pacis incuria sarciebantur: Antiochia obside-
batur. Tyrus se volens a terra abrumpere, insulam querebat antiquam. Tunc
& nos compulsi sumus parare naves, esse in littore: adventum hostium preca-
vere, & sevientibus ventis, magis barbaros metuere quam naufragium, non
tam propriae salutis, quam virginum castimoniae providentes. Erat in illo tem-
pore quadam apud nos dissensio, & barbarorum pugnam domestica bella su-
perabant. Epistola ad Oceanum Epitaphium Fabiolae.

35. Divisio regulorum erat sub Valentiniano & Valente. Quo
tunc regnante, alter Valentinianus in Britannia tyrannidem assumens, in
continenti oppressus est. Constantinopoli quoque Procopius quidam contra
Valentem insurgens, nihilque prevalens, urbe egreditur, & in phrygiam Sa-
lutarem tyrannizans extinctus est. Jornandes de regnorum successibus.
Huc adde quae de Rufino & Stilicone tempore Honorii historici tra-
dunt. Ideo arma Romanorum, alterum solem mundi hac ratione fuisse, prius
in regulos & barbaros divisi, non inepte praeedicat Plinius. Ergo recte Salomon

ait

ait Prov. 28. v. 2. propter peccata terra multi principes ejus. Campanell. Po-
lit. cap. 8. aphor. 21.

36. Discordes Respublicas per sectas varias effecit Valens ab
Eudoxio Arianorum Episcopo suusus & baptisatus, contra orthodoxos infe-
sus insurrexit. Jornand. de Regnorum success. Idem de Rebus Get.
cap. 25. Et quia tunc Valens Imperator Arianorum perfidia saucius, nostra-
rum partium omnes Ecclesias obturasset, suae partis fautores ad illos dirigit
predicatores, qui venientibus rudibus & ignavis, ilico perfidia suae virus de-
fundunt. Sic quoque Vesegorba a Valente Imperatore Ariani potius quam
Christiani effecti.

37. Arnulfus ad sui defensionem introduxit Vngaros. Quum
Arnulfus Caesar bellum gereret adversus Zventabaldum Maravensem Scla-
vinorum principem, in Care periculum facturus (quem admodum Gracis est
in Proverbio) submotam istam Hunnicarum reliquiarum gentem, quae tot
annis quieverat, in subsidium referatis aditibus evocat. Et victoriam quidem de
Zventebaldo reportavit Vngarorum auxiliis, sed quem hostem regnare pra-
stitisset, illis non excitis. Si quidem post eam Imperatori navatam operam, rur-
sus ad depopulandum orbem animati majorum suorum exemplo &c. in Pan-
nonia secunda fixis sedibus. Beatus Rhenanus Rerum Germanicarum.
lib. 1. quod auxilium paulo post eo moriente tum genti suae, tum ceteris in
meridie occasuque degentibus nationibus, grave periculum, imo excidium fuit.
scripsit de Arnulfo Liuthprand. hist. lib. 1. cap. 5. qui iisdem temporibus
claruit, ex quo haec retulit Rhenanus, Aventinus lib. 4. Annalium
Bojorum. Lazius Chorograph. beschreib. des Königsr. Vngarn. Belli
causam Vngarorum cum Zventebaldo indicavi supra disquisit. 14.

38. Arnulphum Imperatorem hanc ob causam praedictus Liuth-
prandus opinatur, pediculari morbo correptum esse. l. d. c. 9. Arnulfus
in propria turpissima valetudine expiravit. Minutis quippe vermibus quos
pedunculos ajunt, vehementer afflictus spiritum reddidit. Fertur autem quod
praefati vermes adeo scaturirent, ut nullis medicorum curis minui possent. V-
trum vero pro tam immenso scelere, Hungarorum scilicet emissionem, secundum
Prophetam duplici sit contritione attritus, an ut ex praesenti supplicio conse-
queretur veniam in futuro, solius Dei scientia dimittamus. &c.

39. Sexcentis exemplis demonstrari potest, externa auxilia adscita
vocanti exitiosa fuisse pluribus docet Cl. dominus Christophorus Forst-
ner Austrius Hypomn. Polit. 2. & hoc facto: Athenienses auxilia sociis
& externis ferendo ad tantam potentiam pervenisse ait. Postremo hanc ob ra-
tionem Itali Politici Sigismundum Bathorium Transylvaniae Principem im-
prudenter arguunt, quod cum Romano Imp. contra Turcas arma sumpserit:
cui Imperatorem ob jura in Transylvaniam praetensa multo magis qua Tur-

canis

eam timendum fuisse ajunt. Trajan. Boccalin. in lapide lydio Polit. c. 17. Et concivis ejus Wolfgangus Lazius, ex Bonfinii decad. 2. lib. 2. Wie nun aber die vnder Marck hern / das ist das Land von der Tensa vnter an die Marck weg kommen sey in der Hungern gewalt / zeigt Bonfinius der Hungertisch Chronographus an / das nach Todt König Geyza, des ersten Christen / S. Stefan geheissen Uratislaus der Marckern König so Böhern vnd Poln / auch vnter ihm gehabt hat / drey Söhne vnter sein verlassen habe Uratislaum, welcher als der Elter / beyd Marck hern vnter den Titel des Königreichs einnam / Misico, gesiel Poln / vnd Spitzigmeo dem Jüngsten Böhern / aber die zween Jungen wolten an der Ehenlung nicht zu frieden sein / bekriegten ihren Eltessen Bruder Uratislaum schlugen ihn vnd trangen dermassen / das er bey König Andre zu Hungern must hülf suchen / der thet wie die Türcken vorzeiten den Griechischen Kenser / vnd zu vnsern zeiten König Hanssen gethan haben. Er hülf dem Marcker / behielt in bey seinem Reich / aber must ihm abtreten / das in der Marckern / vnd sich begnügen lassen an Marckern / so noch vorhanden ist. Chorograph. Beschreib. des Königr. Bng.

40. Inter regnum Gothorum, & Roxolanorum odium & infidum factum in Regem illorum, Hunnos primitus victores effecit contra Gothos. Jornandes de Rebus Get. cap. 24. Roxolanorum gens infida, quæ tunc inter alias illi famulatum exhibebat, tali eum nanciscitur occasione decipere. Dum enim quandam mulierem Sanielh, nomine ex gente memorata, pro marito fraudulentò discessu, rex furore commotus, equis ferocibus illigatam, incitatisq; cursibus, per diversa divelli præcepisset: fratres ejus Sarus & Ammius germanæ obitum vindicantes, Ermanarici latus ferro petierunt: quo vulnere sauci, ægram vitam corporis imbecillitate contraxit. Quam adversam ejus valetudinem captans Balamir rex Hunnorum, in Ostrogothas movit procinctum: à quorum societate jam Vesegothæ discessere, quam dudum inter se juncti habebant. Inter hæc Emanericus tam vulneris dolorem, quam etiam incursiones Hunnorum nō ferens, grandævus & plenus dierum, centesimo decimo anno vitæ suæ defunctus est. Cujus mortis occasio dedit Hunnis prævalere in Gothis illis, quos dixeramus orientali plaga sedere & Ostrogothas nuncupari.

41. Quæ de vitiis & cæteris malis hoc loco dici possent brevitatibus causa omittenda sunt. Unicum hoc de Abaris, qui à Bulgaris vi subacti sunt, ex Suidæ historica apponam. Captivos autem Abares Cremita rogavit: Vnde censetis ducem vestrum & totam gentem perisse? qui sic responderunt: Causa prima fuit, quod plerique inter sese accusarunt, & fortissimos ac prudentissimos quosque occiderunt. Deinde homines injurii & fures,

fures, socii judicium evaserunt. Deinde ebrietas. Magno enim vini proven-
tu facti sunt ebriosi. Deinde corruptela munerum. Deinde negotiatio. facti enim sunt omnes mercatores, & alios alii deceperunt. Ac excidium nostrum has habuit causas. Is vero hisce auditis, Bulgarios omnes convocavit, legesq; hujusmodi constituit: si quis aliquem accusarit, non audiat prius quam vincens (questionibus adhibitis) examinatus fuerit, occidatur: Nemini liceat furi cibum impertiri: qui vero id ausus fuerit, publicus esto. Furi crura confringi, vineas omnes radicitus extirpari iussit. Omni autem petenti non simpliciter dari, sed quod satis esset dari iussit, ne denuò egeret. Qui secus fecerit, publicus esto. in voce Bulgari.

42. In Fato per se, sapientes pensulatim considerant volubilitatem rerum & mutationes in toto orbe: *Eterna lex à principio dicta omni huic mundo, nasci, denasci, oriri, aboriri: nec quidquam stabile aut firmum arbiter ille rerum esse voluit, præter ipsum.*

uni Deo

Nunquam senectus, atra nec mors iminet:

Sed alia miscet domitor ætas omnia.

exclamat Tragicus vates. Sunt Sophoclis versus. Lips. lib. 1. de Constant. cap. 16. Atque ut Tacitus ait, 3. Annal. cap. 55. *rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur.*

Regitur fatis mortale genus,

Nil sibi quisquam spondere potest

Firmum & stabile.

Senec Octaviâ act. 5.

43. Quid censetis opida, respublicas, regna? quæ tam mortalia esse necessum est, quam eos qui fecerunt. Ut hominibus singulis adolescentia sua, robur, senectus, mors: sic istis. Lips. de Constant. d. 1. Huc tendit Pachymenius. Fatum ut animantibus, ita & civitatibus inevitabile. lib. 2. cap. 27. Exempla vide in Lips. Constant. d. 1.

44. Opida adhuc loquor & urbes. sed regna etiam & provinciæ trahuntur in hanc labem. Olim Oriens floruit, & Assyria, Egyptus, India valere armis ingenijq;: fors ea in Europam transit. Lips. de Constant. d. 1. Græci floruerunt? post hos Afri, post hos Romani, post hos Scythæ: & quis scio an non brevi nova aliqua gens? Lips. not. Polit. ad lib. 1. c. 4.

45. Apparet quoque, quemadmodum urbium imperiorumq; ita gentium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire. Vellejus Paterculus lib. 2. cap. 11. Stare in fastigio Scythas sive Turcas jam video: & stare. A multis annis nulli eorum progressus: profecto (verè vaticinor) spectant casum. Lips. in not. Polit. d. 1. De his, bellica tuba personat Campanella in Hispanica Monarchia cap. 30. quæ verba ex Germanico in latinum conversa hæc sunt, Et pro certo opinor, Regnum hoc hac ratione perditum:

ditum iri, quando duo filii illud inter se dividunt, quorum alter auxilium Christianis, & cum illis sentiens Christianus fiet, quod secundum Prognosticon Torquati Astrologi sub XVI. Imp. fiet, cum Luna, quam in clypeis & insignijs usurpat decreset, & in duos dominos dividetur. Nam illorum insignia fatalia sunt, sicut colligitur ex Apocalypsi S. Iohannis, ubi Regnum Draco, Aquila, Leo, vocatur, & Ieremias appellat Assyriacū Regnum Columbam, quoniam Assyrii in insignijs & clypeis columbam gestarunt. Adde & præcedentia verba Campanellæ eodem capite. Verba Torquati hæc sunt, de quo satis aperta vocalitate scripsit, Prognost. ad Matthiam I. Regem Vng. (de quo in Proœmio dictum.) Anno tunc CHRISTI. M.D. XXXIV. vel M.D. XXXV. sed prius Apuliam intrabit, & Siciliam, & Gallia Hispaniaque littora classe sua, nec non & Italiam molestat & affliget, terrorem magnum Christianis incutiet. Sed CHRISTUS tandem suorum stragem diutius non feret. Furor Germanorum, Vngarorumq; militiam, & Hispanorum atque Italorum ingenia contra eum adducet. Et tandem superatus interficietur, in quo prælio, ac negotio Regis Vngarorum laus erit prima. Nam ut astra prædicunt, dicti Regis auspiciis ingenio industriaq; ac ductu perficientur omnia.

Hæc de morte immanissimi Imperatoris Othomanorum, & victoria contra eum per Christianos habenda prædixi. Othomanica namq; domus in XIII. vel XV. capita deficiet, neque illum excedet numerum, neque annos salutis M.D. XXXVI. transibit. Tunc omni horrendo concidet casu. &c. plura ibidem videri possunt, quæ præcedunt & sequuntur. Multa quidem quæ vaticinatus est de Europa & Vngarico Rege ac Regno Torquatus, eventus comprobavit, ut infra congruè demonstrabo, hoc Prognosticon autem nisi ad futurum tempus referimus, non video quomodo aliter fidem mereatur, nisi exitus & rerum finis sic probaverit.

46. Nec hinc alienum Carionis testimonium: Audi ex Lusitano quodam, Astrologum quendam dixisse Ferdinando Caesaris nostri proavo, ab Hispaniarum Rege Turcicum Imperium domandum ac evertendum esse, & hunc ipsum Regem interpretatum esse de Ferdinando, sed respondisse Ferdinandum, se id non esse facturum, sed hæredes suos posteros. Chronic. lib. 3. pag. 487. f. edit. Lugdun. in 12. Spes itaque est, completum iri hoc vaticinium sub Augustissimo & Clementiss. Ferdinando II. Imp. & Rege Vng. ac Bohem. si magna, intestina & diuturna bella, Trojani scilicet belli tempus jam superantia, tolerabili & benigna pace finirentur. Quandoquidem: Bellorum egregij fines, quoties ignoscendo transigatur. Tacit. 12. Annal. cap. 19. At Fortunam maximum instrumentum ad Potentiam esse Invictis. nostro Imp. quis neget? Est enim certe sub hoc astro; ut ipsi, ad amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, divinitus adjuncta Fortuna videatur. Cicero pro Lege Manil.

cap.

cap. 16. m. A quibus, omnibus, suis & majorum rebus gestis, formidolosus: trahens secum omne robur exercitus invictorum veteranorum militum, quibus magnam Europæ partem debellarat. Et augurari licet de Turca, si non omni horrendo concidet casu Torquat. d. l. tamen felicissimo mactatu per aliquot lustra resectum iri. Scio & illud: fatali mille annorum periodo ad finem deducta, non prius hos Aquila Casarea draconisq; Turcici consiliis consiciendos quam labes priores absterse. Coberus observat. Castrensi Vng. 1. Scholia.

47. In Familiis, liberorum statum raro ultra trinepotes feliciter durare statuit Waremund ab Erenberg tractat. de Fæderibus lib. 1. n. 29. Cui proximè adfidet Euphormion. Lufinini, hoc est Johannis Barclai comentum, quo idem velat his verbis: Claram stirpem tenebris premi grave est, & abire à parentum luce &c.

O patria, o arces, o dulcia tecta parentum,
Vnde avus, unde pater, tres unde ex ordine fratres
Sceptratulare mei, mene o agnoscitis arces? &c.

Iam cedere divis

Felicesq; sequi juvat, & subscribere fato, &c.

Vide totum locum lepidiss. Satyr. part. 2.

48. Hæc fato quodam, cuius maligna perpetua, in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem quam ascenderunt, relabuntur. Senec. pater in præfat. 1. Controvers. ferme post pr.

Sic omnia verti

Cernimus, atq; alias assumere pondera gentes,
Concidere has.

Ovid. Metam. lib. 15. vers. 420. Sic Parthi. Justin. lib. 41. cap. 1. pr. de quibus etiam d. l. Euphorm. Plura vide apud Just. Lipsium lib. 1. Polit. cap. 4 & ibid. Not. de Constant. lib. 1. cap. 16. per totum.

49. Et hæc de Fati volubilitate & mutatione in quovis ordine, cuius vis in Inclinatione Romano-Græci Impertii causa Exordii Regni Ungarici.

40. Dictum est supra disquisit. Campanellæ verbis Exinde oritur id, quod Fortuna nominatur: &c. si cuiquam aliquid præter spem accidit, attribuitur id fortuito casui. Expresse ita de Hunnorum exitu ex Palude Mæotide scribit Jornandes ex Prisco Historico: Huius ergo (ut assolent) venatores, dum in ulteriori Mæotidis ripa venationes inquirunt, animadvertunt quomodo ex improvviso cerva se illis obrulit, ingressaq; palude nunc progrediens, nunc subsistens indicem se via tribuit. Quam secuti venatores, paludem Mæotidem, quam imperviam ut pelagus existimabant, pedibus tran-

D

here.

siere. Mox quoque ut Scythica terra ignotis apparuit, cerva disparuit. Quod credo spiritus illi, unde progeniem trahunt, ad Schytharum invidiam egere. de Rebus Get. cap. 24. Procopius lib. 4. in de script. Ponti Euxini, & ex his Sigebertus Gemblac. Chronog. Antonius Florent. part. 2. tit. 11. cap. 8. pr. Bonfin dec. 1. lib. 2.

51. Facultatem transeundi demonstrat Zosimus Hist. lib. 4. Nam & hoc memorie proditum reperi, videlicet e limo, quem Tanais devehit. Cimmerium Bosphorum terra constratum, facultatem eis praeuisse, itinere terrestri ex Asia in Europam transeundi. Quamobrem Polybius scribit, lib. 4. labantibus annis Pontum arenarum cumulis ita exaggerari, ut propter illuviem quam Danubius, Boristhenes aliique flumina in ipsum invehant, navigationi reddatur inutilis. Quem refellit Busbequius epist. 1. Illud nefas reticere, valde falli Polybium, variis argumentis colligentem fore, ut labantibus annis &c. neque enim hodie pilo minus navigabilis Pontus est, quam fuit olim tempore Polybii. Sic saepe sententias, quae nullis rationibus refelli posse videbantur, dies atque usus refellit. Bonfinius d. l. conjectat: haud procul a Cimmerio Bosphoro Maotim congelatam (ut mea fert opinio) transmiserunt.

52. Bovem fuisse existimat Nicephorus Callistes Hist. Ecclesiast. lib. 11. cap. 48. Quum autem bos aliquando ab aestro ictus lacum trajecisset, & in ulteriorem ripam pervenisset, eumque pastor insequens aquarum terminum vidisset, rem eam popularibus suis indicavit. Alia quoque fama fere non bovem, sed cervum potius, vadisum hunc tramitem, summis aquis tectum, indicasse, quum retia venantium Hunnorum effugisset, qui tum feram persequentes &c. Idem Sozomenus Hist. Ecclesiast. lib. 6. cap. 36. Ex his & superioribus constat, ordo causarum in fato, & ad strictio ad Tempus & locum, quae ad Fati definitionem adjunxit Justus Lipsius exemplis demonstravit, miram illam & nunquam explicandam vim, qua omnia eventa & certis locorum sedibus, & temporum momentis, sunt adstricta, de Constant. lib. 1. cap. 19.

53. Ita fato placuit, nullius rei eodem semper loco stare fortunam Seneca Consol. ad Helviam. cap. 8. Ita Hunni qui per immemorabile tempus Paludi Maotidi affixi erant; ut Attila orat. ad Hunnos, quia eos ad praelium adversus Romanos ineundum exhortatur, indicat. Quis denique Maotidarum iter aperiret majoribus nostris tot seculis clausum ac secretum? Jornand. de Reb. Get. cap. 39. forte fortuna cervi ductu paludis aquas superarunt, qui olim aquas illas neque trajiciebant, neque trajici posse existimabant &c. cum neque transmittere tentarent, neque solliciti de trajectu ullo modo essent. Procop. lib. 4. fragment.

54. Fabulosum hoc videtur Gasparo Ens. Rerum. Vng. lib. 1. Addunt

Addunt alii occasionem fabulae iridem quam historiae propiore: venatores quosdam &c. Mihi hoc factum, veritati dissonum non est, ex autoritate superiorum & exemplo Carani, qui cum magna multitudine Gracorum, sedes in Macedonia responso oraculi jussus querere &c. revocatusque in memoriam oraculi, quo jussus ducibus capris imperium querere. Justin. lib. 7. pr. de Saulo 1. Samuel. 9. Dum enim asinas amissas quereret, proius regnum invenit. Suidae historica in voce Saul.

55. Et haec de causis Remotis, quae simul Hunnorum sunt procreantes & conservantes & Gothorum & Romanorum corruptentes. Nunc particulariter causae indagandae, quae opponuntur causae conservanti.

56. Causae haec duplices sunt videlicet Corruptens & Expellens.

57. Corruptens erat Peccatum Gothorum & Romanorum. Ob id Autarii Pannonii, Apollinis indignatione in extremam deciderrunt cladem. Appianus Alex. de Bello Illyrico. De Gothis Jornandes de Rebus Geticis cap. 5. Bulgarorum sedes, quos notissimos peccatorum nostrorum mala fecere. Hinc jam Hunni quasi fortissimarum gentium secundissimus cespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. De Europaeis Antonius Florent. part. 2. tit. 11. cap. 8. pr. Per Attilam eorum regem judicium Dei se longe lateque effudit, quem ipsi gladium limatum & exacutum de vagina indignationis super gentes peccatrices distrinxit.

58. Expellens, Fines Cladium vel Expressi vel Occulti.

59. Expresse Deus prophetarum oraculis ab Aquilone saepius minas intentavit: inde bella, clades, exitia Rerum publicarum futura praedixit. Esaiæ cap. 14. vers. 31 & 41. vers. 25. & 49. v. 12. Hierem. cap. 6. vers. 1. 22. 23. cap. 13. cap. 15. cap. 10. v. 22. cap. 16. v. 15. 16. &c. cap. 23. v. 8. cap. 25. v. 9. 26. cap. 34. cap. 46. v. 6. 20. 24. cap. 47. v. 2. 3. cap. 50. v. 3. 9. 41. 42. cap. 51. Ezechiel. cap. 48. vers. 1. 10. 30. Daniel. cap. 11. v. 13. 15. &c. Zachar. cap. 2. v. 6. & in lib. Sap. Bodin de Repub. lib. 5. cap. 1. pag. 498. Hac ratione Attila se appellari jussit Flagellum Dei Thvroc. part. 1. cap. 16. Munsterus & Annales Vng. Trehas venit in qua civitate sanct. Lupus erat Episcopus, qui Pontificali habitu decoratus cum suo Clero obviam Attila venienti processit. Cumque coram illo venisset & ad eum fuisset admissus, ait: Tu quis es qui terram dissipas atque conculcas? Cui Attila: ego sum Attila Rex Hunnorum & Flagellum Dei. Ad quam vocem jussit Episcopus portas civitatis aperiri, & ait: Benevenerit Flagellum Dei. Et induxit eos in civitatem &c. Antonius Florent. part. 2. tit. 11. cap. 8 § 4. ex eo Thvroc. part. 1. cap. 16. Et cum vidit Romanorum exercitum dilabi, majori severitate intremuit: arbitratusque amplius Romanos cum illo congregari non audere, dixisse fertur: Stella cadit: tellus tremat, en ego malleus orbis. Thvroc. d. l. Hoc adeo verum est, ut

pronuntiet Busbequius Epist. 4. *At si is sit hostis, qui velut ira Dei immis-*
sus (qualis olim Attila, avorum vero nostrorum memoria Demirlanes, nostrā
etate Principes Ottomanī) cui nihil possit obistere, qui quacunq; incedat,
omnia prosterнат. Plura quis cupit? Circa Augustam civitatem Leel & Bul-
thu illustres capitanei Hungarorum captivi sunt, & ducti ad Caesarem
Conradum. Quos cum Caesar requireret, quare Christiani essent sic crude-
les, dicunt: Nos sumus ultio summi Dei, ab ipso vobis in flagellum destinati.
Tunc enim per vos captivamur & occidimur; cum persequi vos cessamus.
 Thvroc. part. 2. cap. 25.

60. Occulti sæpe cladum fines. Et exempla hæc ab omni ævo obvia,
 ubi Deus per improbas aliorum cupidines bonam suam voluntatem exercuit;
 per aliorum injustitiam, exeruit judicia sua iusta. Quare miremur, recon-
 ditam hanc sapientiæ vim, non rimemur: & sciamus clades omnes exitu bo-
 nas esse, etiam si ceca mens non videat, aut tarda eo non peringat. Latent
 enim nos sæpe veritarum fines: ad quos tamen ignavis nobis pervenient, non
 aliter quam fluvii quidam, qui erepti oculis & sub terram reconditi, feruntur
 nihilominus ad suum mare. Lips. de Constant. lib. 2. cap. 7. Et verba quæ
 „ præcedunt. Quid enim magis vim ejus exprimat, quam quod non vin-
 „ cat solum obluētantes sibi hostes, sed ita vincat ut ad se traducat, & sua
 „ castra? ut pro ipso militent? ut arma pro victoria ejus ferant? Quod e-
 „ venit cottidie, cum in malis Dei voluntas sit, etsi non à malis: cum ea
 „ quæ contra voluntatem ejus improbi faciunt, ita flectit, ut non fiant
 „ tamen præter ejus voluntatem. Et quod potest insignius miraculum,
 „ quam ut malos mali bonos faciant? (Severini Boëthi verba sunt de Con-
 „ solat.) Ecce, ades paullum tu C. Caesar, abi, & duo sancta nomina simul
 „ conculca, Patriam, Generumque. Ambitio hæc tua, te ignaro, Deo
 „ serviet: imò patriæ serviet, contra quam sumpta. Reparatio enim erit
 „ Salusque Romani status. Tu Attila ab extremo orbe advola, sitiens san-
 „ guinis & prædæ. rape, cede, ure, vasta. Sevitia hæc Deo militabit: nec aliud
 „ quam exercitio Christianorum erit, qui viriis & delitiis immersi nimis aut
 „ sepulti. Quid vos duo Vespasiani? Judæam Judæosque perdit: capite
 „ & excidite urbem sacram. qua fini? vos quidem gloriæ & propagandi
 „ imperii: sed erratis, revera lictores & satellites ultionis divinæ estis, in
 „ impiam gentem. Lips. d. l. Sed exemplum Attilæ potius ad causam ex-
 pressam est referendum dicto ipsius.

61. Atque hæc Remota Causæ; Venio ad Propinquas.

62. Propinqua causæ Efficientes, ut quæ effectui erant, & sunt
 adhuc hodiè propiores, sunt Hungarorum, Aborigines Hunni. Com.
 Pet. à Revva Comment. de Coronâ Hung.

63. Ne vero in his disquisitio confusa & vaga sit, sed distinctior,
 & plu-

& pluribus partibus constet; Duplicem faciemus hanc Causam Propin-
 quam: nempe Verbalem & Realem.

64. Verbalem propter seriem personarum, imò rerum lucem,
 considerabimus in Nominis origine, duobus modis; Logice & Histo-
 rice.

65. Logice, forma vocis, juxta significationes puras, ubi tria sunt
 perpendenda. Synonymia, Etymologia, & Homonymia.

66. Synonymia, in Personarum Hunnorum cognitionem nos
 deducit, ne multitudo Nominum errorem gignat.

67. Sunt autem nomina Generalia & Specialia.

68. Communiter versus Septentrionem gentes uno prius nomine
 omnes vel Scythæ vel Nomades (ut ab Homero) appellabantur, ac postea tem-
 poris cognitis regionibus occiduis &c. mixto nomine &c. dici ceperunt, cum
 prius obignorantium singulae gentes uno omnes nomine afficerentur, Strabo
 Geograph. lib. 1. & Procopius de Nationibus, qui in mediterraneis lo-
 cis, & ad maris littora habitabant ad Mæotim usque paludem & Ta-
 naim fluvium: communi vocabulo Scythica nominabantur nationes ea o-
 mnes quæ loca ea incolebant. lib. 4. Belli Goth. fragment. ex descript.
 Pont. Euxini. Idem d. l. Scythæ & Tauri totam occupant eam regionem
 quæ Latini Taurica hodieq; dicitur &c. Præterea Scythæ ajunt tum regioni
 id nomen fuisse, tum etiam Scythas vocari eos omnes qui ea loca habitant.
 Sic Hunnos frequenter à Patria, solummodo Scythas vocat Priscus
 Rhetor. quod Excerpt. ex Hist. passim indicant. Sic Theophylact. Si-
 mocat. de Legat. Roman. ad Gentes. 2. Vir erat natione Scythæ, Boloca-
 bra nomine &c. profugit ad antiquam à qua ortus erat gentem. Hunni ea
 sunt. Sic Hungari à Patrio solo primo, Scythæ sunt. Falluntur ergo illi,
 qui ex interpretatione nominis Scytharum, quæ est Germanis Schie-
 ten / Schissen / aut Schisen / affirmare non erubescunt, Scythas o-
 mnes Germanos fuisse, quibus etiam Sclavinorum, Hunno - Ungaro-
 rum & Tartarorum Lingua, à Germanorum nimis aliena, obloquitur.
 Nec migrationes variarum Gentium ex Scythia aliter docuerunt.

69. Nomina Specialia antiqua & Hodierna.

70. Hunno - Vngari antiquitus nominabantur. Scythæ Regii.
 Zosimus Hist. lib. 4. de Hunnis. Eos adpellabant Hunnos, sive adeo Regii
 Scythæ nuncupandi sunt, sive quos ait Herodotus Istri adcolas esse &c. No-
 mini huic assimilat hoc Hungarorum de Hunnis, Azrégi Magyaroc, hoc
 est, Prisci Hunni.

71. Nomades. Procop. de Bello Persico lib. 1. Hunni Nomades
 sunt. vitam agentes pastorem, quod de Moribus dicam.

72. Cimmerici. Olim ingens Hunnorum, qui Cimmerici tunc dice-
 bantur

bantur Procop. Belli Goth. lib. 4. fragment. ex descript. Pont. Eux. Idem Herodotus lib. 4. cap. 11. Fertur & alius sermo ita habens, cui ipse precipue assentior: Scythas pecuarios, (id est Nomades) qui Asiam incolunt, quum a Massageris bello vexarentur, Araxe transmissio, in Cimmericiam abiisse, nam regio quam nunc Scythia incolunt, ea fertur olim fuisse Cimmericorum Germanorum. Nam Homerus (Odys. lib. 11. v. 14.) Cimmericos eos vocat: Herodotus verò, Persicæ Historiæ autor, Scythas diversos: (lib. 4. suprad.) Plutarchus Cheronensis, (in Marone) Cimbros & Teuthones. Niceph. Gregoras lib. 2. cap. 7.

73. Nebri. Sunt autem Hunni isti quos veteres Nebros appellarunt. Niceph. Callistes. Hist. Ecclesiast. lib. 11. cap. 48.

74. Saberi. Hunni, qui Saberi vocabantur callistes. lib. 16. cap. 26. & lib. 18. cap. 30. Procop. Belli Pers. lib. 1. Aviri. Jornandi de Reb. Get. cap. 5. Vdir. Callist. lib. 18. cap. 30. scribit Var, Simocat. lib. 7. Hist. pro Vdir. habet quæ gēs antea Sogor dicta Callistes d. l. Fortè Soroſgi illi, de quib. Prisci Excerpt. ex Hist. Goth. Attila & Bleda ad subigendas gentes Scythicas profecti sunt, & contra Soroſgos bellum communibus opibus & viribus moverunt.

75. Attacori & Thyri. Ab Attacoris gentes Thyri. Plin. Hist. Natur. lib. 6. cap. 17. Hunnos Acathuros vocat Priscus, Excerpt. ex Hist. pag. 70. & 73. vel Acatziros. Excerpt. ex Hist. Goth. pag. 98. Hunni Acaturii sunt apud Suidam in verbo Abares, sed *ακτιροι*, est in codice Græco. Abraham. Ortelius Thesaur. Geograph. in verbo Hunni. Agaziri. Jornand. de Rebus Get. cap. 5. gens Agazirorum fortissima. Pall. codd. scripti, gens Agatzirorum. Gruterus not. in Jornand.

76. Hinc jam Hunni, Jornand. d. l. Clarum itaque Attacoros apud Pliniū supra d. l. Hunnos fuisse, à quibus Thyri, id est, hunni sunt, Thynni habet Hermolaus Barbarus Castigat. in Plin. d. l. ut & Priscianus Perieget.

Hinc Thynnus sequitur. &c.

Fr. Lindenbrogius observat. in lib. 31. cap. 23. Ammiani Marcell. Non tamen illi Thyni per n. simplex, de quibus scribit Plinius lib. 4. cap. 11. & lib. 5. cap. 23. & Ortelius Thesaur. Geograph. in Voce Thyni. Thynni Vadianus, Epitome de Tribus Terræ part. Vnnos licet memorare, quorum inter Scythicas gentes etiam Plinius meminit lib. 6. quanquam Thynnos eos nominat. *θυννοι* ἢ *θυννοί*, hoc est, Hunni aut Thynni. Eustat. not. in Dionys. Poet. Lindenbrog. d. l. Dionysius tamen Poeta v. 730. dixit *θυννοι* id est, Hunni. Lindenbrog. d. l. Idem Ammianus Marcellinus lib. 31. Priscus Rhethor in Excerpt. Hist. Sidonius Apollinaris, & Jornandes de Rebus Geticis, & de Regnorum ac Temporum successione passim.

passim. Ex his omnes Novitii Historici Hunnorum nomen acceperunt.

77. Reperitur etiam scriptum per Prothesin lit. Græcam χ. & Latinam C. Ut apud Ptolemæum Geograph. lib. 3. cap. 5. de Sarmatia in Europa. *Χαυνοι*; id est *chuni*. uti & apud Marcellin. lib. d. cap. 23. *adacti* necessitate postrema Chunorum. Lindenbrogius hoc loco scribit. Nihil variant veteres libb. Et Chunos vocat, quos alii Hunnos. &c. Neq. de fide ejus lectionis dubitandum est. Ita & efferunt Theophylact. Simocat. lib. 7. Hist. Sidonius Apollinar. Carm. 7. v. 241.

Cursu Herulus, Chunus jaculis —

& vers. 324.

Chunus, Bellonatus &c. —

Niceph. Callistes lib. 18. cap. 30. Cunni nominarunt.

78. Turcæ. Simocat. de Legatis Romanorum ad Gentes 2. à Persis Turcas vocari tradit. Hunni ea sunt, habitantes orientem, ubi Vicinus est Persis, quos Turcas etiam nominari pluribus constat. & ex hoc Eustath. in Dionys. Poet. notat. ex quo Hermolaus Barbarus Castigat. in Plin. lib. 6. cap. 7. & 17. ac ex isto Ortelius Thesaur. Geograph. in Verbo Vnni. quos Lazius ex Jornande in descript. Scythicorum populorum eduxisse secum ex Scythia scribit & Thurcos vocat. Chorograph. Besch. des Rönar. Hunger. cap. de Avaris & Hungaris Versio Gruteri Turcas habet, Furcos vult Hermolaus d. l. Nunc illud levissime attigero, Turciorum familiam cognomentumve apud Romanos fuisse docet id elogium Romæ, cujus præfatio hæc est: Ex autoritate Turci Aproniani præfecti urbis. Quare autem Turcium, non Turcum vocatum hunc existimem, facit aliud epigramma versibus scriptum hoc titulo: Turcius, Rustus, Apronianus, Asterius. Non autem eadem illi Turci cum hodiernis, quos discordia nostra magnos fecit, ut putat Hermolaus d. l. cap. 7. & ex Lazio aliter constat. Nam id fere populus omnibus accidit, ut aliter à peregrinis quam à suis nominarentur. Itali à Græcis Hesperii, Hellenes à Latinis Græci, Libyes à Græcis Afri: cum tamen neq. Itali Hesperiorum neq. Hellenes, Græcorum, nec Libyes Afrorum nomen usurparunt. consimiliter Scoti Anglos appellant Saxonas: ita quoque hi quos Turcas appellamus, ab hac appellatione vehementer abhorrent, & Sarraceni vox in Asia & Africa inaudita est. Bōdinus Method. hist. cap. 9. Idem de Scythiis scribit Niceph. Nam propriam suam appellationem, ipsi utique sua lingua norunt. Qui verò Græcis nominibus eos appellant, aliàs aliter, suo quique arbitratu, illos vocant. lib. 2. cap. 7. Ex his colligere possumus supra dicta cognomina hunnorum non ab hunnis, sed peregrinis confecta esse, ut in quibus nullum vestigium hungaricæ linguæ apparet.

79. Secundum temporis autem vicissitudinem & migrationes ab iis

ab iis factas multifariè omnes & Scythæ & Hunni vocitabantur, seorsum tamen & per generationes. Nam partim Corriguri appellantur, Agathias lib. 5. Cutriguri. Procop. lib. 4. Belli Goth. fragment. In Excerpt. ex Menandro de Abaris legitur Controguorum, qui dicebantur Hunni. Idem in Excerpt. x hist. scribit. Oyittigoris & Contigoris de illis Hunnis, qui pecunias à Justiniano accipere soliti fuerunt. Inconstantia interpretis, an incuria descriptoris, quandoq; vocantur Cotrognori & Otteguouri, Cotrogori & Ottrogori apud prædictum autorem. & in orat. 8. scribit: Outrogorum præerat. Idem in Excerpt. ex hist. de Abaris nominat Ongoros Eitasalos Hunnicam gentem, & eadem hist. Hugoroas; Attilam, inde ad Hugoroas. Hunni qui & Onoguri dicebantur Agathias lib. 3. Cattiguri, Lazio ex Jornande in descript. Scythicorum Populorum. Chorograph. Besch. des Rönar. Hunar. cap. de Avaris.

80. Partim Vltizuri Agathias d. l. Aulziagri Jornandes de Rebus Get. cap. 5. Codd. Pall. juxta Chersonem Alziagri; nisi quod tamen alter Pall. Vltziagri. Grut. in not. ibidem. Lazius d. l. cap. de Avaris, & cap. de Hungaris Vltiaguri.

81. Partim Burgundi partim alias utcumque patrium illis est gentibus & consuetum denominari. Agathias d. l. Vt Hunugari, Jornand. d. l. Hunugari autem hinc sunt noti. &c. Pall. Codd. script. Hunuguri. Gruterus in Jornand. Ex Jornand. descript. Scythic. Popul. Lazius cap. de Avaris Hunigari scribit qui ab Attila ex Scythiaeducti sunt in Pannoniam, Chorograph. Beschreib. des Rönar. Hung. Idem. cap. de Hungaris neben den Hunnis ob den porten Caspias, geheissen / haben / gewonet etlich völkler von Bog vund Magog herkommen als nemlich / Auares, Hungari, Vngri, Vltiaguri, Magori vnd Turci. &c. Hinc Zonaras tom. 3. scribit. Turcos Istrum accolentes, qui & Vngri vocantur pag. 142. 28. & 155. 55. 194. ex eo Ortelius Thesaur. Geograph. in Verbo Vngari. Idem scribit Liuthprand. lib. 2. cap. 2. addi disquisit. 78. Vgri habet Pompon. Latus, lib. 2. Hist. Rom. & Aventin. in Annalib. Bojorum Saraguri, Vregi & Hunoguri &c. ad citeriorem oram maris Oceani habitantes. Sunt Prisco Rhetori Excerpt. ex Hist.

82. Hunnicam quoque nationem fuisse scribit Jornandes: Vltzingures, Angisciros, Bitugores, Bardores. de Rebus Get. cap. 53. & cap. 50. de contentione inter filios Attilæ post mortem ejus: multiq; Hunnorum passim proruentes tunc se in Romaniam dederunt. E quibus nunc usq; Sacromantisii & Fosatisii dicantur: & Lombardi in Italia. Aeneas Silvius de Hungaris: Ex se quoq; emiserunt qui omnem illam Italia partem (quæ olim Gallia Transalpina vocata est, hodie verò ab ipsis Hungaris longas barbaras ferentibus Lombardia dicitur) occuparent. Epistola ad Dyonisiu Ar-

chiepi-

chiepiscopum Strigoniensem. Siculi in Transylvania; ipsorum autem vocabulo Zekel. Thvvtocz part. 1. cap. ult.

83. Tempore Justiniani, Auares vocati fuere. Auares qui primum Hunni, postea Auares appellati sunt. Warenfrid. Langopard. lib. 1. cap. 27. Simocat. Hist. lib. 7. Pseudabares sunt Callisto lib. 18. cap. 30. à Grecis Abiri & Abares vocantur. Lazius Chorograph. Besch. des Rönar. Hungern. cap. de Avaris. Ita Græcus autor Menander, Abares passim scribit. A Romanis: Abares & Nomades & Adveni Excerpt. Menandri de Legat. Justiniani ad Persas. Ovarchonitæ à Turcis. Turcorum dux Truxanthus ad Tiberii 11. Legatum. Ovarchonitarum, qui à nostris servis, eorum dominis, (inditabat autem Abaros) defectionem moliri sunt. Excerpt. Menandri ex orat. 8. Hunni & Auares nominantur in Vita & Annalibus Caroli Magni, descripti ab Eginhardo. & à Reginone Chronic. lib. 1. Apud Corippum sunt Avar in singulari per Apocopen. Ortelius Thesaur. Geograph. in verbo Abares. & Simocat. lib. 7. hist. per Aphæresin Var; & Callistum per Antithesin Vdir. suprad. l. disquisit. Sed usitatus est Nomen Auares Latinis & Germanicis scriptoribus.

84. Quapropter, ex jam dictis, Vnni, Hunni & Auares iidem sunt Witichindo & Eginharto, cum Hungaris hodiè. Hungaros, Vgros & Magores quoq; appellat idem. Ortelius Thesaur. Geograph. in verbo Vnni. Etiam Aventinus lib. 1. & 4. Annal. Bojorum: Vgri qui ipsorum lingua Magari vocantur. Nobis Vulgariter Magyari sive Hunni; latine verò Hungari. Thvvtocz. part. 2. cap. 1.

55. Etymologia sive Notatio sequitur circa Nomen, in Scribendo & Interpretando.

86. Quam variè Scribebatur Hunnorum nomen, jam dictum est; quomodo verò scribendum sit, nunc indicandum. Eustath. Notat. in Dionys. Poet. vers. 730. inquit: Maximè verò assentiendum est iis qui scribunt Vnni sine th autore Dionysio Poeta, qui ait:

Vnni autem deinceps &c.

Scribitur in Historia Vniuersali Simocati, Vnnos qui sunt ad Septentrionem orientales, quos Persæ &c. quem sequitur Hermolaus Barbarus Castigat. in Plin. lib. 6. cap. 17. & hunc Joachimus Vadianus in Epitome Trium Terræ Partium. At hoc forsitan, à Dionysio, Simocate, & Eustathio. scriptum per Aphæresin ablato H. quod non est litera Græcis sed tantum aspiratio. Quam scriptionem, nequaquam probat Idioma Vngaricum. Nam H, litera usitata hungaris, & fortius & sonantiùs effertur quam Itali vel Galli. Albertus Molnar Grammat. Vngar. lib. 1. cap. 1. Tum & frequentius est hunnorum nomen apud historicos, quam Vnnorum. Veluti Lindenbrogius Observat. in Ammian. Marcellin.

E

cellin.

cellin. lib. 31. cap. 23. pro *δυνωι* ex Dionys. Poet. d. l. scribit *δυνωι*. Gruterusque in Versione Latina Simocati pro *δυνωι*, Hunni reposuit. Neque etiam illi probandi sunt, qui scribunt *Huni* per n. simplex, auctoritate præcedentium. Idem dicendum esset de nomine *Hungarorum*; sed cum jam eò deventum sit, ut prævaleat multitudo tam Hungarica quam Peregrina, quæ modò per Prosthesin, hoc est, appositionem H; modò, per Anaphresin, id est, ablationem H. scribant; malo hanc in errore sectari quam cum ratione reluctari, maxime ne novator audiam. *Rebus enim ex debito, verbis ex usus utimur beneficio*, inquit, Waremund ab Ehrenberg lib. 1. de Fæder. c. 1. n. 15. Reinking de Regim. Seculari & Ecclesiast. lib. 1. class. 1. cap. 1. n. 2. Ergò, non de nomine, sed de re contendendum est. *Voca panem, si placeat, lapidem: & da mihi dum famescio*. Aneas Sylvius in Epistola ad Gasparum Schlick.

87. Bodinus interpretatur nomen *Scythæ*, percussores; à *Chetim* Iapheti filio: sic enim verior est etymologia, quam quæ est à Melanchrone (lib. 3. Chronic. Carion.) de Macedonibus allata, quos *Macerhiin* vocat. Method. Hist. cap. 9.

88. De Hunnis sive Chunis Philippus Melanchton. lib. 3. d. l. *Scythæ* vocabuli certè congruit cum verbo *Chana*, quod est castra posuit. Inde potest esse *Hunni*, quasi castra ponentes. Quod Hebræum esse me docuit Clarissimus ille Polyhistor & Polyglottus D. Caspar Simonides Francus & *חנני*, hoc est; *Chanah*, significare, castra metari, obsidere, in tentoriis habitare. Sic *מחנה*, id est, *Machanoth*: castra, item tentorium. Inde *חנה*, id est; *Canuth*: mansiuncula, hospitolum. Sicut & Græcum *Κόναβος*, sonitus strepitus. *Κόνω*, festino, propero, curo, operor. *Κόνω*, n, pulvis, labor; & latinum, conor conatus. Hæc ille.

89. *Avares Hamaxobii*, dicuntur ut putat Evagrius Ortelius Thesaur. Geograph. in verbo *Abares* & *Scythæ*. quasi die *Sahrer* oder *Wagenfarer*. die *Obern* putat D. Caspar Simonides. Sed ex Vngarica Lingua defluxisse, agnosci potest, *Notatione* & *Originatione*. Notatio restat in vocis *Significatione* & *Terminatione*. Significat autem *Vár*, idem quod *Arx*, *Vár* sine accentu, Porrigo *Ophialis Váras* Civitas, *Váras* duobus accentibus, Expectatio, Prestolatio, *Váras* sine accentibus, Pusillus, Ulcerosus. Nam maribus ferro genas secabant &c. ut in Moribus dicam *Avarom*, Immisceo me; *Abárlas*, Agitatio, Commixtio, *Resz*, Pars. Etenim *Hunni* & *Avares* mixti fuerunt, qui post centum annos redierunt in *Pannoniam*. Chronic. Carionis lib. 3. *Terminatione* agnoscitur ex Consonantibus, quia lingua nostra in consonas frequens est, ut tradit *Albertus Molnar* in *Grammat. Vng.* lib. 1. cap. 5. *Originatione*, nominis origo disqui-

ditur, ex voce orta *Simplici* vel *Composita*. Simplex à *Vár* ut supra dixi de hoc nomine. *Composita* esse potest ex simplicibus *Vár*, *Vár* & *Resz*. apposita litera A, per Prosthesin. vel ex derivato *Avarom* & *Resz*, elidendo per Syncopen de medio Syllabam, rom; quæ eliso *Avares* efficit. Aut *Abárlas* per Antithesin, permutando literas pro literis. scil. pro b. v. pro l. a. e.

90. Nomina *Magyar*, *Hungar* & *Vgr*, Hungarica vocabula esse; quæ Latinis idem sunt, quod *Vngarus*, *Hungarus*, *Hunnus*, *Panno*, *Pannonius*, idemque cum supra dictis Nominibus: Germanis; *Hain*, *Hunger*, *Vnger*, *Sclavonis* *Bher* &c. expressa Hungaricæ linguæ vestigia satis indicant. Vtpote, *Major*; Prædium, Villa, Colonia; *Major*; Colonus, villicus; *Majori*; Prædicatorius, Villaris, Villaticus; Inde *Majorhas*: *Al-lodium*. vel *Mag*: Semen, Sperma; *Magi*: Seminalis; ac *Maga*, *Magad*, *Magam*: Ipsemet, Tumet, Egomet; à quibus *Composita*, *Magabizott*: Confidens, Temerarius, Audax, & *Magasztalom*: Magnifico, Exalto, Sublimo. Item *Ara*: Sororis frater. Insuper, *Gyars* ac *Gyors*: Celer, Agilis, Alacer, Citus, Impiger, Præpes, Properus, Strenuus, Vegetus, Velox; Hinc *Gyarratni*, *Gyartani*: Facere, Operari; Conficere, Elaborare; *Gyarapodas*: Incrementum, Decrementum. Vel *Iárás*: Ambulatio, Meatus, Incensus, Gradus, Gressus; & *Iáro*: Ambulator, Meabilis &c. à quibus derivationes *Iargalás* & *Iargallás*: Grassatio, discursio; *Iargaloc*: Grassor: Curso, Equito; vel *Nyargallás* Equitatio, Discursio; *Nyargaloc*: Equito, discuro. Etiam *Hól*, *Hón*, *Hun*: ubi? *Hon* sine accentu, Domi; à quo *Honnyába*: domi suæ. Tum *Vgrás*: Saltus, *Vgró*: Saltans, Profiliens, *Vgrom*: Salto.

91. Quocirca, non peccabit sive quis dicat Nomen *Magyar*, derivatum esse à *Major* per Epenthesein, interposita litera g, & Antithesin literæ y & z, pro j. & o. Latine significat. in Prædiis habitans. Explicationem hujus infra in *Causa Materiali* dabimus, sicuti & cæterorum confirmationem. Sive compositum, à *Mag* & *Gyars*, elidendo in medio per Syncopen G, & in fine per Apocopen, s. quod significat, ex *Prosapia Strenuorum*, *Properorum*, & sic consequenter. Sive à *Mag* & *Iárás*, per Antithesin, posita litera Y, pro j, sicut in Derivationibus *Nyargallás*, pro *Iargallás*; & Apocopen, auferendo in fine literas, a, s; quod significat, ex *Prosapia* sive *Semine Vagabundorum*, *Equitum*; & sic deinceps secundum Proprias & Derivativas voces. Vel à *Magi* & *Ara*, itidem per Antithesin & Apocopen, quod efficit *Seminales* ex *Agnatis* vel *Cognatis Hunnorum*. Nam Fratres, in Jure nostro Consuetudinario, quandoque pro *Agnatis* sumuntur ut part. 1. tit. 47. cujus explicatio peti debet ex part. d. tit. 117. Ita etiam verba horum titularum de fratribus capit Mel-

chior Goldastus de Maioratu sive Senior lib. 2. cap. 23. §. 5. Militat hæc interpretatio pro illis, qui discretam gentem Hungaros ab Hunnis faciunt. Huc referri debet, quæ dicit Bonfinius dec. 1. lib. 2. *Quare Ungaros Vnnis per Asiaticam Scythiam effusis, & adhuc Tanais ortum accolentibus, cognatos esse credendum est.* Sed hæc in origine Hunnorum disquiremus.

92. Nomen *Hungar*, à Germanicis dictionibus conflatum esse, imposuerunt mihi verba germanica *Haun/ & Ger/* Nam *Ger* veteres Germani dicebant quod nos *Gar/* id est, totum, prorsus, planè. Daniel Otto Jur. Public. cap. 6. Indè esset *Hungar*: totus &c. Hunnus; *Hun-ger*; *Gar Haun/Eigenlicher Haun.* Sed quid foris peto, quod domi affatim habeo? *Hungar* ut *Thuurocz* scripsit supra d. disquisit. 84. non est latinum, sed purum Hungaricum, quod latine significat strenuum, Petrus Ransanus Epitome Rerum Hung. Indice 7. Compositum ergo erit à Pronomine *Hón*, *Hól*, *Hun?* vel à Nomine *Hon* & *Gyrs*, per Antithesin in prima Syllaba literæ u, pro, o, & Syncopen elidendo in medio v. & in fine per Apocopen literam, s. Unde ex interpretatione sequeretur. *Domisue strenui defensores, contra quosvis Hostiles dracones*, Seu à *Hon* & *Iáro*, iterum per Syncopen, Antithesin, & Apocopen, quod latinis facit, *Domisue inambulator*. Nempè, quia fixam sedem hodiè in Pannonia obtinent, nec amplius tam vagi sunt ut primi Hungari sive progenitores Hunni.

93. Nomen *Vgr* seu *Vgri* de quibus in disquisit. 81. ab *Vgró*, haud absurdè derivari posse colligo ex interpretatione *Profilienis*, id est ex sua terra, natali solo, Regione &c. alienam invadens. Nam omnem hanc explicationem vocum Hungaricarum in Nominibus his, re ipsa Hunnis & Hungaris convenire ad verbum, ac non dicam proprium quasi attributum esse, infra Mores illorum alternatim docebunt.

94. Coronidis loco indicandum duxi Metaplasmos in Literarum & Syllabarum transformatione receptos esse in Lingua Hungarica, plurima Exempla suppeditat Grammat. Alberti Molnari lib. 1. cap. 3. & 4.

95. Homonymia sive equivocatio est in Cognomine Hunni *Euthalita*, de quibus Procopius de Bello Persico lib. 1. scribit. *Sunt enim Euthalita Hunnicum genus reliquis Hunnis nequaquam vicini, neque ad eos pertinentes, sed Persis Propinqui Boream versus, quorum civitas Gorga nomine in Persidis confinibus sepe cum colonis de ipsis finibus pugnat. Nec ut reliqui Hunni Nomades sunt vitam agentes pastoralem, sed optimam jam pridem incolunt regionem. Hi nunquam in Romanorum terram, nisi cum Persarum exercitu sunt ingressi, solique Hunnorum albi sunt, neque item facti ad spectu,*

neq.

neque ferarum modo, ut illi victitantes; sed sub uno degentes Principe politicam agunt vitam inter se, & cum vicinis ius fasque colunt, æque ac Romani & alii omnes. Quos Neptalitas esse per Apharesin unius literæ, probat Wilhelmus Schikardus V. C. Comment in Tarich. h. e. Seriem Regum Persiæ, pag. 131. m. Niceph Callistes proculdubio de his loquitur Hist. lib. 18. cap. 30. *Chaganus, qui in oriente à Turcis laudibus &c. Abdelarum (alius autem Ephtalarum dixerit.)* Idem Simocat. habet. lib. 7. Hist. Hac occasione hic notandum, hos esse illos Hunnos qui à Persis Turci nominantur, quod indicatum supra disquisit. 78. De his Hunnis quoque scribit ThWrocz. ex Chronico, quod à quodam Anonymo Hungaro tempore Karoli & Ludovici I. scriptum, qui ex cap. 10. Genes. Originem Hunnorum demonstrare conatus est. *Dicitur etiam, quod idem Nemroth plures, præter Enech, uxores habuisset, ex quibus præter Hunnor & Magor plures filios procreasset: hi & eorundem posteritates Persidem regionem inhabitarent: statura & colore similes Hunnis, tantummodo in loquela, velut Saxones & Turingi, modicum differentes.* Chronic. Hung. part. 1. cap. 2. Errore itaque notandus est Bonfinius, quod Hunnos & Hungaros ab Ephtalitis esse scribit dec. 1. lib. 1. & 2. Idem forsitan erunt Hunni Cidarites, qui etiam Urbes incolunt & vicini sunt Persarum; de quibus repleta sunt Excerpta ex Prisci Rhetoris Hist.

96. Origo Historica jam indaganda, quæ est potius in Personis quam Rebus. Dicuntur autem appellati *Scythæ*, vel à coriis quibus vestiuntur, (unde & *Scuta*) vel ab *Irascendo*, sunt enim ad iram proclives, vel à *Scythia filio Herculis*. Eustath. notat. in Dionys. Poet. vers. 730. Herodotus autor quoque est lib. 4. cap. 10. Græcos qui habitant in Ponto hæc de *Scythia filio Herculis* referre. Et *Scythæ* de seipsis, Herodot. lib. d. cap. 7. Omnibus autem nomen esse *Scolotis*, Regis cognomen, sed *Scythas* Græci appellavere.

97. De *Scythis* Regiis Herodot. d. lib. cap. 20. *Trans Gerrhū autem sunt ea quæ vocantur Regia, & Scythæ optimi pariter & plurimi, & qui suos servos esse ceteros Scythas arbitrantur.*

98. Cimmericorum verò cognomen à situ loci esse ex Herodoto conjici potest supra disquisit. 72. & ex his Procopii verbis: *Hunnorum, qui Cimmerici tunc dicebantur, multitudo ea quæ dixi loca inhabitabant.* Fragment. supra d. 1. Reliqua Cognomina antiqua minus usitata & trita pro lubitu à peregrinis scriptoribus conficta esse, supra ex disquisit. 78. claret.

99. Per vicissitudinem verò temporis & migrationum, patrio more varia à Tribu & Generatione nomina sortiti sunt, quæ supra disquisit. 79. & seq. exhibent. Sic *Cutrigurum* & *Utigurum* cognomen à duci-

Ducibus sunt: Nam Cimmericus Princeps unus praeerat. Contigit autem olim quendam ex his duos habere filios, alterum Uturgur nomine, alterum Cutrigur qui post parentis mortem imperio inter se diviso, cognomen suum populus subjectis quique tribuerunt.

100. Hunni cognominati non à patria, cum nulla sit ibi regio, quae nominatur Hunnia, sed ab illorum duce, qui Hunnus vocatus est. Ransan. Indice. 4. Idem Aventinus 1. Annal. Bojorum sed Germani Herculis filium fuisse, der. Haun/Jodocus Willichii Com. in Cornel. Tacit. Germ. Aventin. Vnde argumentatur Hunnos Germanos fuisse. Quod nū verū sit ex origine & moribus palam fiet. Manifeste Scalichius contra fidem Historicam agit, hoc comento: Est porro Hunn fluvius satis amplius, (in Croatia) unde & Hunni, quod penes Hunn fluvium primo consedissent, nuncupati sunt. in Genealogia Antiquissima de Scalichiorum origine. Sed verius est, fluvium hunc ab illis & non illos ab hoc nuncupatos esse, cum ibi prima vice non consedissent, & adhuc loca supersint tam extra quam in Hungaria, quae Hunnorum Nomen retinet. In Italiae urbe Mantua, Ungari locus vocatur, ad perpetuam rei memoriam, quod Ungari aliquando urbem everterint. Paulus Merula Cosmograph. part. 2. lib. 4. cap. 35. Et in ripa danubii, &c. quod nunc aliud ad tertium lapidem ferme translatus: Hausdorf, Aynsdorf, regia & pagi, ab Hunnis & Abaris cognomina servant. Lazius de Migrat. Gent. lib. 7. Auxiliares Hunnorum cohortes in consinio superioris inferiorisque Boariae, non longe à Mosburgo super Landesbutam urbem ubi ostia Isarae & Senonis sunt, Isaram transeunt, locum castris capiunt, seq. curris ac rhedis more Germanorum circumsepiunt. Villa ibi adhuc Hunnovangiones, hoc est Hunnorum currus nuncupantur. Lazius d. l. Item inter Trantum Oenumque amnes, Regio adhuc ibi Hunnorum (quod Hunnorum subsidium valet) appellari solet, vulgo per Syncopen Hunfruck. Lazius d. l. Aventin. lib. 3. Annal. Bojorum, Bilibald. Pirckheimer descript. German. And. Althamer Comment. in German. Taciti. Ac in consinio Austriae & Hungariae Hamburg, quod designat castellum Hunnorum. In hoc loco remansit Hunnae gentis nomen: quod olim fuerat terrori universi orbis terrarum nationibus. Ransanus Epitom. Rerum Hung. Indice. 3. In Hungariae montibus prope Marmaciam Vngensis est (comitatus) qui ab Vnnis Ungarisve denominationem accepit. Bonfin. dec. 1. lib. 1. huc spectat & Hunia oppidum loci natura munitissimum. Transylvaniam ab inferiori Pannonia distinguens, &c. Paulus Scalichius In Genealogia de Antiquissima Scalichiorum origine. & locus Hunniarum in partibus Scythiae quas danubii amnis fluens praetermeant. Jornand. de Rebus Ger. cap. 51.

101. Avarae, qui primum Hunni, postea de Regis Proprii nomine Avarae appellati sunt. Warenfrid. Longopard. lib. 1. cap. 27. Aliter Niceph.

Calli-

Callistes Hist. lib. 18. cap. 30. Chaganus qui in oriente à Turcis laudibus celebratur &c. Stemeischagano socio sibi belli ascito, Abarum quoque nationem ditioni suae subegit, non eorum Abarum qui in Europa & Pannonia sedes ceperunt, falso namque sibi isti nomen id usurparunt, quum ante Maurici temporibus eo advenissent. &c. Chaganus porro gentem quoque Sogor agrestis subegit robustissimam & populosissimam. Haec ad amnem Tel accollit, quem Turci Nigrum & antiquissimi principes Vdir & Cunni nominarunt: à quibus nominibus quaedam etiam gentes appellationem sunt sortitae. Porro Iustiniano imperante ex antiquis eius gentis optimatibus, pars quadam profugiens in Europam venit. Hi Abares seipsos cognominarunt, ducemque suum Chagani cognomento exornarunt. Sedenim populi Hunnici Brasili & Vnguri & Saberi, ubi partem gentis Vdir & Cunni appropinquare sibi videntur in timorem maximum inciderunt: Abares illos formidatos, in regionem eam venisse rati: eamque ob causam muneribus eos invitarent, & per ipsos Albania potiti sunt. Et fugitivi ipsi animadvertentes commodam sibi eam appellationem esse, Abares deinceps seipsos nominarunt &c. Ad hodiernum sane usque diem Pseudabares isti generis ortu divisi, partim ab Vdir, partim à Cunni appellationem habent. haec ille. Idem Simocat. lib. 7. Hist.

102. Nominum Magyar & Hungar; Origo historica, variè à variis autoribus deducitur. In Chron. Carionis scriptum est lib. 4. Ab Hunnorum & Avarum progenie sunt Hungari, sicut ex utriusque & nomen factum est. Idem Galeot. Mart. de Dict. & Fact. Matthiae Regis cap. 26. Sabellicus Enead. 8. lib. 5. And. Althamer Comment. in German. Taciti. Sabellicus d. l. lib. 1. Ab Hunnis & Garis, qui eum e gente militasse dicuntur &c. Hungaria dicta. Philipp. Chronic. Carion. lib. 3. Nomen Ungari usurpari cepit compositum ex Hunnis & Iura. Idem ex Sigismund. Baro. ab Herberstein Comment. Moscovit. Wernherus de Admirand. Hung. Aquis Ransanus Indic. 7. ab eorum duce, ac patria, Hungaros se & recuperatam Pannoniam cognominavere. Sed verius est Hungaros, ab Hungaro eorum Rege nomen habere. Qui plura cupiunt legant epistolam 21. 34. epistolarum libri Francisci Philaelii viri undecunq. doctissimi. Joannes Camertes Enarrationibus in Julii Solini Polyhistor. cap. 34. Eiusdem Philaelii Epist. eadem de re citat And. Althamer Comment. in German. Taciti, & Jacobus Spiegelius Scholiis in Richardi Bartholini Bellum Noricum, Austriae lib. 3. hanc Epistolam habere non potui, quamvis sedulo inquisiverim. Enimvero credibile est nomina haec, à Ducibus, ad posteritatis memoriam suis subjectis populis attributa esse, quae mutuati sunt à Hunor & Magor, quos sibi antiquitas Hunnica, Nemrothi Primogenitos fuisse persuadebat. Hac opinione ductus, Attila se scripsit in Epistolis & Diplomatis. Attila filius Bendekez, nepos magni

Nova

Nemrod. &c. constans de hoc titulo Annalium consensus est. Num hæc Mythistoria, an historia neque hoc loco affirmamus neque confutamus, satis ducimus esse, constare primos nostros Ungaros nomina sua ad horum similitudinem conformasse. Dilucidior efficiet hanc disquisitionem Origo Personarum.

103. Siculi ad 3000. in Pannonia subsisterunt, ubi occupata Transylvania nomen mutarunt & Siculos fecerunt, ne pro Hunnis agniti interficerentur. Joannes Pistorius in Genealogia Regum Hung. & ut facilius persuaderent se non esse Hunnorum reliquias Nicolaus Olahus in Attila cap. 18. quoniam Vnnorum nomen, omnibus tunc finitimis gentibus nimis infensum esse intelligebant. Bonfin. dec. 1. lib. 6. Sicque causa discriminis appellabantur Siculi Ritus de Regibus Ungariæ lib. 1. sua lingua Székely, ut supra dictum, disquisit. 82. His obstreperat Ransanus Siculus, qui veros Siculos vult esse ex Sicilia oriundos Indic. 2. Sunt nihilominus, qui vetustiora repetentes, putent, Siculos revera eos dicendos esse, non Scythulos. Ejus namque gentis genus referri volunt in Siculos, qui tenent Siciliam insulam, in extremis Italiae locis positam. &c. Perhibent igitur ejus nationis quædam legionem sub Attila. olim Pannoniarum domitore, militasse: ut enim ex aliis compluribus orbis terrarum regionibus: ita & Sicilia, multi convenere mortales, ad exercitum Attilæ. ut mererentur sub duce, quo nullus tunc toto orbe præclarior. Illo postea extincto, ingentiq; illius exercitu maxima ex parte deleta: aliis alio contenditibus, Siculorum legio in hoc, de quo nunc est mentio, loco sedes sibi locavit. Comixti deinde ob juncta matrimonia cum finitimis, mutata nationis suæ lingua, aliam acceperunt, illaq; in hanc diem usi sunt. Genus hominum ferox: ita mutato patrio Solo, imbutiq; alienigenarum gentium moribus, exasperati sunt, qui ex Sicilia fuerant oriundi. Hactenus Ransanus. Cui Respondet Stephanus Zamosius ut & Bonfinio qui tamen Sententiā mutavit supra d. l. & dec. 4. lib. 9. verba Zamosi ita se habent. Bonfinius Seckelos Transsylvanos, à Siculis, quibus cum nihil habent commune indigitat: cum certè ex patria lingua teneant vocis originem, quibus Seckelsedium seu Comitiorum locum significat. Quam vocem uti barbaram, ad comitia literariæ dictaturæ ille citans, ac in Latine lingua nobiliorem tribum intrudere volens, in Siculas perέρεσσησε, vernaculi verbi idiomaprofus abolens. Cui etiam lepidam fabulam intercalavit, metu Caroli Magni, ne internosci possint. olim illos mutatis sedibus, & nomina commutasse. Verum Carolus cum iis ne hilum quidem unquam pugnavit: Temporum enim ratio, si quis computet, multis seculis repugnat. Eorum regiuncula etiam hodie in septem sedes est divisa. Quæ etsi non conjectaria. Sed penitus εἰς ἀλυσσάμην sunt, has tamen nullius oblectamenti σπιρίδης non

non vestigare, nisi viderem quosdam securos verè magna cum auctoritate, sed non futili corybantismo, annalibus quotidie eas nugas intrudere. ita ille cap. 3.

104. Hoc de Origine historica, referre volui sub Causa verbali quæ alias pertinerent ad originem personarum Causam Realem; tum quod locus & occasio sic postularet, non distrahere, quæ conjunctim efferri possint; tum quod jam sequatur origo personarum. Ordinis memoriæq; causa quadruplex hæc Realis Causa; juxta quatuor Causas Logicas. Nempe Efficientem, Materialem, Formalem ac Finalem, quem tritum ordinem observare studebimus in præsentī hac disquisitione.

15. Causa Efficiens secundum generalem divisionem causarum dividitur in Universalem & Particularem.

106. Pro subjecta materia, Universalem hoc loco iterum duplicem facimus: Causantem & Occupantem.

107. Causatum quatenus vi sua sive virtute originis Hunnos produxit, est effectum propriè sic dictum. De horum Origine magna scriptorum inconstantia ac diversæ sententiæ & opiniones sunt. Herodotus lib. 4. à capite 5. usque ad 15. de Origine Scytharum quatuor Narrationes refert. De Hunnis Jornandes in hostes nationis suæ, nescio quæ monstrata commentatur quæ pleriq; scriptores Annalium ita credidere, ut cum eo juxta delirent: quod non tam insolenter, quam verè à me dictum velim. Bonfin. dec. 1. lib. 2. Nam hos ut refert antiquitas ita extitisse comperimus. Filimer rex Gothorum, & Gandarici magni filius, post egressum Scanzie insulæ jam quinto loco tenens principatum Getarum, qui & terras Scythicas cum sua gente introisset, &c. repperit in populo suo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Alicurumnas is ipse cognominat, easq; habens suspectas de medio sui proturbat, longeq; ab exercitu suo fugatas in solitudinem cœgit terræ. Quas spiritus immundi per eremum vagantes dum vidissent, & earum se complexibus miscuissent, genus hoc ferocissimum edidere, quod fuit primum inter paludes minutum, tetrum atque exile, quasi hominum genus &c. Tali ergo Hunni stirpe creati. de Rebus Get. cap. 24. Ejusdem opinionis & sectæ afflæ sunt; Paulus Diaconus hist. miscell. lib. 12. cap. 13. Sigebertus Gemblacensis in Chronographia de Regno Hunnorum, Conradus à Lichtenavv Abbas Urspergensis Chronic. de Origine Hunnorum. Otto Phrisingensis lib. 4. cap. 16. Joannes Langius Lucubrat. in Niceph. Calist. lib. 11. cap. 48.

108. Alii Satyros & Faunos generis produunt conditores. Gaspar Ens Rerum Hung. lib. 1. uti ex Vincentio & Sigilberto Antonius Florentinus Chronic. part. 2. tit. 11. cap. 8. ex quo Thuurocz part. 1. cap. 3. refert, & ex hoc Joannes Nauclerus Chronograph. part. 2. generat. 15.

Idem propè narrat Philippus Callimachus in hist. Attilæ. Si qua humana virtutis modum in eo viro supergressa videbuntur, relato ad Deos. originis argumento, fidem accipiant. Scribunt plerique, Filimerum Gotthorum regem. Sed rerum antiquarum peritiores memorie proditum reliquere, Idan-
tirsu exercitu lustrato, nonnullas feminas, aliarum speciem corpore atque indole augustas, Scytharum castris exclusisse, easq; subinde in solitudine trans-
Meotidi, in Asia agitantes, a Faunis & Satyris compressis, Hunnos genuisse, quarum mox soboles tanta facunditate propagata, ut credi par foret, Deo-
rum quoque enjuspia ad id operam accessisse.

109. Jornandi respondet Thuurocz part. 1. supra d. cap. Invidia au-
tètrice Iordanus hac ducitur sententia. Nam cum Gothorum de genere, quos Hungari propriis expulere de sedibus, suam ducat originem: progenito-
rum injuriam præ corde ferens, hoc opprobrio Hunnorum affecisse generatio-
nem credi potest. Sacra etiam hanc sententiam reprobant scriptura. Cum Evangelicæ lectiones, nostrum canant protulisse Salvatorem: (Joh. 3. v. 6.) Quod enim inquit, natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex Spi-
ritu, spiritus est. Et rursus (Luc. 24. v. 39.) Spiritus carnem & ossa non ha-
bet. Contrarium igitur & erroneum est, credere quod spiritus, quibus natu-
ralia, quæ vim & officium habent generandi, concessu non sunt, generare pos-
sent. hæc ille. Huc adde quæ de Incubis & Succubis scribit Sereniss. Pontent. Princeps Dn. Jacobus Angliæ Scotiæ &c. Rex, Dæmonolo-
giæ lib. 3. cap. 3. & Franciscus Torreblanca simili scripto lib. 2. cap. 30. Possem pluribus ex Jornande ipso & aliis demonstrare, vanam & in-
certam opinionem esse, sed vereor ne in re tam manifestè erronea a-
ctum agerem. Omitto quod Herodotus lib. 4. cap. 94. usque ad 97. de Zamolxi dæmone Getarum scribit, quem subdole Jornandes, miræ philosophicæ eruditionis fuisse testatur, de Reb. Get. cap. 5. Concidit quoque ex supradictis, omnium illorum opinio infirma qui post Vin-
cétium & Sigilbertum, ex Faunis, Satyris & Diis processisse autumant. Nam Antonius Florentinus verba Jornandis retinet, additis tantum nominibus Faunis & Sicariis &c. Neque à Diis ortum traxisse, Attilæ hoc factum demonstrat, de quo Nicolaus Olahus in Attila cap. 15. Attila primum Patavium (ubi Marulli Calabri Poeta carmen de laudibus suis, conscriptum, in ignem conici jussit, quia licentia Poetica originem Attilæ ad deos retulerat: arbitratus impudentem esse impudentiam, dum mortales homines se à diis immortalibus traxisse originem configerent) &c. ex hoc meminit Albertus Molnar Epist. dedic. in Lexico Latino. Græco Vn-
garico. Adde Bodinum in method. hist. pr. cap. 9. & Gruterum in No-
tis Polit. ad Præfat. Livii. Sed commenta hac fabularum amatoribus relin-
quamus. Gaspar d. l.

Cæterum

110. Cæterum ut res clarior magisque perspicua sit, linea certa, quæ nobis vel digito commonstret totam Originem, & ea quidem triplex facienda est. Atque cum quidam à Iaphet; quidam à Nembrod originem Hunnorum repetant: in prima linea videndum quomodo inter se differant & conveniant. In secunda quomodo sint Scythæ Regii. In tertia, quomodo Hungarica eadem illa vetus mixta Avaris Hun-
nica gens sit, disquirendum: ne scriptoribus illis amplius blaterandi locus super sit, qui tumida opinione & vano affectu, sine ratione Hun-
nos puros putos Germanos facere non abhorruerunt, & tam ambitiose de suis civibus scripserunt, ut nec quicquam aliis tribuant; nec sibi Deos pares esse putent. ut plurimos nominat Bodin. method. hist. c. 9.

111. Tria sunt igitur argumenta (scribit Bodin. d. l.) quibus ori-
gines haberi, & ab historicis tradite judicari possunt. Primum in spectata fide scriptoris: alterum in lingue vestigiis: tertium in regionis situi ac de-
scriptione.

112. A scriptoribus Caldæis omnium populorum origo petenda, nam in ea regione, aut certe illi finitima, navis illa quæ humani generis semi-
narium servarat, conquevisse. Bodin. d. cap. Constat ergo Mosis gravissi-
mo testimonio Genes. 10. v. 1. & 2. Has esse generationes filiorum Noe: Sem, Cham, & Iaphet: natiq; sunt eis post diluvium; Filii Iapheth: Gomer, & Magog. &c. Sunt autem à Magog, Scythæ. D. Hieronymus Quæst. seu Tradit. in Genes. d. cap. Hujus magni scriptoris Ecclesiastici autorita-
te permoti autores Annakum Rerum Vngaricarum, ut in suis Chroni-
cis eum sequerentur. Hinc alter Anonymus Vngarus super lib. Ge-
nes. 10. suas fundaverat Origines. de quo Thuurocz videndus in Solilo-
quio part. 1. Cui adhæret Thuurocz, quemadmodum ipse confitetur: Vnde ne ipse ex me huic operi quippiam addidisse reprehendar, illorum
sequens voluminum auctores, meis propositis idem principium pono. quod
est d. l. cap. 1. Quos taxat Bonfinius dec. 1. lib. 2. pr. Nonnulli quidem, ne-
scio quid ex Hebræorum historia hallucinantes, à Magog filio Iaphet Scythas
promanasse scribunt. Et quod magis est culpantur impudenti menda-
cio à Gasparo Ens Rerum Hung. d. l. quidem Magogum (quem impudenti
mendacio faciunt Iaphet filium) generis &c.

113. Ac negari quidem non potest primordia cujusque gentis
fabulis veluti tenebris obscura esse ut in Procæmio dictum. Nam hoc
partim accidit confusione linguarum & dissipatione in universas ter-
ras quæ simul & semel contigerunt Genes. 11. partim experientia quo-
que docet omnes homines tum peragrationibus, tum etiam coloniarum
multitudine ita confusos, ut nulli de originis antiquitate ac vetustate, præter
Hebræos gloriari possint. Bodin. method. d. cap. circa finem: ceteros ob-

115. Horum scriptorum fides ulterius probari potest ex Bodini method. hist. c. 4. Cavendum, inquit, imprimis erit ne scriptori de se suisque civibus & amicis quæ laudabilia sunt, aut de hostibus turpia scribenti facile assentiamur. contra verò minime dubia fides est eorum quæ de hostibus laudabiliter & gloriose gesta confitemur in reliquis domestica vel hostium judicianaolo: sed ut in arbitris tertium aliquem qui ab omni perturbatione liber sit. Nec non sequentes scriptores in tota hac origine Hunnorum ex jam dictis judicari possunt, excepto Beroso qui à doctis pro suppositio autore habetur, de quo Beatus Rhenanus Rerum Germanic. lib. 3. Fictitius ille Berossus (qui certè fragmentis Berossi veteris quem Plinius & Iosephus citant, sua assuit somnia, si non totum sub alieno titulo librum conrexit) & lib. 1. Non nego tamen, doctum fuisse qui nobis Berosum effinxit, quisquis fuit. nam ita rem temperavit, ut non cuivis impostura statim suboleat; rursus lib. 5: Proinde sciant studiosi in his quæ è Diodoro sumere potuit atque aliis scriptoribus antiquis Berossus iste, esse quæ probari possint, verum

in iis

118. Sed hanc explicationem Diodori & Herodoti non esse præcipuam, à *Situ loci* cognoscitur, ut ipse Diodorus lib. d. cum Beroso consentit: *Nunc de Scythis*, (verba Siculi sunt) *eorumq; finitimis particulatim aliquid differemus*. Hi olim angustam possidebant regionem sed paulatim viribus ac strenuitate sua potentiores facti, longè lateq; propagatis finibus, ad magnam imperii amplitudinem & gloriam nationem suam prorexerunt. Ad Araxem fluvium initio perpauca admodum, & propter ignobilitatem contemti, consederant. Post unum ex antiquis regibus bellicosum, & imperatoris artibus egregium, adepti, quicquid montanarum est ad Causasum, & campestrium ad Oceanum paludemq; maoticam, & reliquarum ad Tanaim usq; flumen terrarum, regioni suæ adjecerunt. Angustam regionem forte putat Armeniam, quam primitus insidebat Araxa cum filio Scythæ, de quibus Berofus lib. 4. ita scribit: *Scythæ cum matre sua Araxa & aliquot coloniis qui Armeniam incolerent, rex primus relictus est constituto summo pontifice Sabbatio Saga ab Armenia usque in Bactrianos*: quæ longitudo à nobis ad hanc ætatem vocatur Scythia Saga. Nam & Araxes fluvius est in Armenia majori ut delineavit hunc Ptolemæus Tabula 3. Asiæ, & lib. 5. Geograph. cap. 13. Idem quoque Berof. lib. 5. de Araxa & Scythæ scribit, quod supra de rege bellicoso dixit Diodorus: *Araxa cum filio Scythæ, creato omnium gentium Sagaram rege Sabatio Saga, atque in Armenia relicto, ipsa occupavit omnem partem occidentalem ab Armenia usq; in Sarmatiam Europæ.*

119. Tertium argumentum est à *Situ loci*. Berol. lib. 5. Anno quadragesimo quinto ejusdem regis (scil. Nembrodi) aliqui ex filijs Mese &c. Eadem tempestate Saturnus rex Babylonie misit principes coloniarum Assyrium, Medum, Moscum & Magogum: qui regna condiderunt Assyrium, Medum, & Magogum in Asia, Moscos vero & in Asia simul & Europa. Eadem verba ex Berolo refert Sleidanus de Monarchiis lib. 1. de hoc autore tulit iudicium dexterrimum Bodinus method. hist. cap. 4. Nec aliorum tendit ille Anonymus Hungarus, cuius mentio supra facta disq. 112. In altero autem voluminum prædictorum subditur, quod Hunor & Magor, patres Hunnorum sive Hungarorum, non fuissent filii Nemroth, qui fuit filius Chus, qui fuit Cham, qui fuit à Noë genitore maledictus. tum ex eo, quia ipse Nembroth nunquam juxta fluvium Tanaim habitasset: tum vero, quia, ut supra dictum est, à Magog filio Laphet descendissent Scythæ &c. Nam subditur ibidem: Ergo ut sacra scriptura & sancti doctores dicunt, Hungari descenderunt à Magog filio Laphet. qui post diluvium anno 58. prout S. Sigilbertus Episcopus Antiochenus in Chronica orientalium nationum refert, intravit terram Evilath, ex conjugis sua Enech genuit Hunor & Magor prædictos, à quibus Hunni & Magari generati & denominati fuissent. Thuurocz. part. 1. c. 2. Eadem incedit semita D. Hieronymus libr. 11. super cap. 38. Ezechiel: Igitur Iudæi & nostri Iudæizantes putant Gog gentes esse Scythicas, immanes, & innumerabiles, quæ trans Caucasum montem & Merididem paludem, & prope Caspium mare ad Indiam usq. tendantur. Hujus vestigiis insistit Ludovicus Vives Comment. in August. de Civit. Dei. lib. 20. cap. 11. Sed hæc omnia de Magog & Gog lectoris arbitrio concedimus.

120. Superest in hac prima linea examinanda generatio Nembrodi. Hunc Nemroth, quidam voluerunt Hunnorum sive Hungarorum fuisse protoparentem. Thuurocz. part. 1. cap. 2. Genes. 10. vers. 6. Filii autem Cham: Chus, &c. vers. 8. Porro Chus genuit Nembrod: ipse capit esse potens in terra. Malè alter Anonymus Hungarus super Genes. 11. capit. Hungarorum fundaverat origines, de quo Thuurocz. in Soliloquio. qui Hunor & Magor Nembroth esse primogenitos scripserat. Thuurocz. d. 1. cap. 4. Seorsim etiam sentit Bonfin. Vnnor & Magor, cuiusdam Annalium scriptoris opinione Vnnorum auctor fuisse traditur: qui quum nihil præter Hebræam legerit historiam, hinc omnium gentium originem ariolatur. dec. 1. lib. 2. Quod idem enunciabat Joannes Nauclerus generat. 17. part. 1. Chronogra. Sive ab Hunnor & Magor Hungaros quis duxisse contendat, non refert. Cum nemo sit qui non gloriari possit ex arca se Noe, sed & ex Adam & Eva processisse. Sed quod regnum istud in hac generatione fuerit exortum, neminem adhuc vidi, qui Reges illorum regnorum nominaret.

121. Id

121. Id ipsum quamvis minimè veri speciem obtinere videatur, persuasum attamen Hungaris, planè fabulosum non esse, ut plurima ostendunt ne hæreant. Habent ceu adamantinum Attilæ argumentum, quo utebatur in Epistolis & diplomatibus: ATTILA FILIUS BENDEKUTZ: NEPOS MAGNI NEMROTH: NUTRITUS IN ENGADI: DEI GRATIA REX HUNNORUM, MEDORUM, GOTHORUM, DANORUM, METUS ORBIS ET FLAFELLUM DEI. Thuurocz. part. 1. c. 13. ex hoc Nicol. Olahus in Attila. c. 3. idem refert Bonf. dec. 1. lib. 9. qui scribit pro Bendecuz; Mundizicz. Bonfinius hoc fundamèto innititur Prisci Rhetoris: Attilam nobilis parentis esse stirpem, & patrem ejus Mundiuchum. Excerpt. ex Hist. & huic incumbit Jornandes de Reb. Get. cap. 35. Is namque Attila patre genitus. Mundzucco; & pro nutritus; natus, & pro Danorum; Davorum. Dachorum habet Ritiuz de Regibus Ungariæ. lib. 1.

122. Atque hinc Thuurocz. part. d. cap. 4. Nec ille magnus Attila suam quomodocunque deprehendi potest neglexisse nationem. Nonne nepotem magni Nemroth suo in titulo se scripsisse invenitur. Et in secundo libro Chronici operis Hungaricarum rerum, dum de illorum secundo tractatur ingressu: ipsi Hungari suæ originis propaginem per generationis lineam ad magnum Nemroth deduxisse reperiuntur.

123. Longissimam hanc prosapiam ex his Thuurocz. part. 2. cap. 2. cap. 1. refert, & ex hoc eodem servato ordine, leviter tantum immutatis nominibus, & transpositis, literis Bonfin. dec. 1. lib. 9. ex quo Joannes Herold in Chronologia Pannoniæ. Stephanus Székeliuz verò in Chronico Mundi Ungaricè scripto paulo aliter Ungaricæ gentis Originem & Ducum seriem recenset, à Noa incipiendo, quam prædicti ab Almo parentis Arpad inverso ordine ennumerabant. Catalogum originis Ungaricæ gentis, & Attilæ generis apud Székeliuz nostrum fol. 150. sic habet, teste Alberto Molnaro Epist. dedic. Grammat. Ungari pag. 13. in fine.

1. Noë, 2. Ham, 3. Chus, 4. Nimbrod, 5. Hunnor, 6. Bor, 7. Dama, 8. Keleed, 9. Keve, 10. Kear, 11. Beller, 12. Kadar, 13. Othmar, 14. Farkas, 15. Bondofard, 16. Büken, 17. Czanad, 18. Rudli, 19. Beztur, 20. Mike, 21. Muske, 22. Ompud, 23. Kulcze, 24. Levente, 25. Lehel, 26. Zamur, 27. Zambur, 28. Bolug, 29. Boczu, 30. Zoltan, 31. Berend, 32. Kadicza, 33. Opos, 34. Etbei, 35. Szemein, 36. Turda, 37. Bendegucz, 38. Attila, 39. Chaba, 40. Ed, 41. Vgec, 42. Eleud, 43. Almos, 44. Arpad, 45. Zoltan, 46. Toxus, 47. Geyza, 48. Stephanus Rex.

124. Quid mirum? hæc cum intellexerat Bonfinius ita consignave-

gnaverat: Genealogiam hanc unde scriptores Annalium Vngaricorum expiscari fuerint, nisi aut commenta ediderint, aut à Majoribus per ætates ad posteriorum cognitionem ista pervenerint, nondum compertum habeo. Et illud admodum mirari videor, quam propriis isti scriptoribus caruerint, quibus nam monumentis in Noë genus (quod neque Græci neque Latini vere factitarunt) referre possint. Priscarum fortasse more gentium, parentes ista liberis per succedentia secula tradidere, quemadmodum de Longobardis supra retulimus. Sic Bonfinius d. l.

125. Quam quò magis credamus, sciemus carminibus hæc à majoribus accipere potuisse, quod unum apud illos Annalium genus erat, de qua re in Proemio uberius. Quærimus adhuc Exemplum? suppeditat id ecce Attilæ mors, de cuius magnificis exequiis ei præstitis ab Hunis, hoc profert Jornandes de Rebus Get. cap. 49. Nam de tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco quo erat positus, in modum Circensium curribus ambientes, facti ejus cantu funereo referebant.

126. Ex his ergò minime obscurum est, unde desumserint Vngari hanc Genealogiam, in qua apparet quoque quomodo inter se differat & conveniat Origo Hunnorum à Iaphet & Nembrod. Convenit cognatione & cognomine generali Scythæ, quod Hunni à habitatione loci acceperunt, vide disq. 68. Differt generatione speciali, quam confuderat alter ille Annalium scriptor, à Iapheti filio Magog producendo Hunnos, de quo disq. 119. seductus fortassis oratione D. Hieronymi; à Magog sunt Scythæ. Pariter cum hoc implexus Bonfinius dec. supra dicta, quando ita scribit: Hunor ex Nembrotho, Nembrothus ex Chuse, Chus ex Cham, Cham ex Iaphet, Iapheth denique ex Noë natus est. & cum hoc Johannes Herold in Chronologia Pannoniæ. Quos omnes Genes. 10. intallibile testimonium S. Scripturæ redarguit.

127. Adhuc ne quis desiderat Veritatem Annalium? qui legit disq. 95. attendat quam optimè conveniat in altera generatione Nembrodi Procopius cum Annalibus. Imò, quod mireris ejus originis majus argumentum, in lingua Hebræica conspicuam facit fidem Annalium Ungaricorum Scriptorum, scilicet Hebræa vestigia, in quibus præcipuum est originis argumentum. Bodin. Method. Hist. cap. 9. Eaque cum nostri originum scriptores non aperuerint, nunc paucis exequar, deinde locorum situs explicabo.

128. Hunno - Ungaros Hebræa linguæ vestigia non potuisse abolere, arguit speciale cognomen Hunni, à Chana, de quo disq. 88. item literarum natura in Sono & Affectu. Ab Vngaris personum interdum a ut Patach, e ut Segol Hebræorum; clarè & ore apertiore proferuntur, & plerumq; notantur accentu acuto, sic: a, e. aut duplicantur,

ut aa,

aa, ee. posterior à quibusdam pingitur sic, e.

Interdum vero, a ut Cametz obscure & quasi cum e mixtum; e ut Zere pronunciantur.

S, cum densiore sibilo proferunt, velut Hebræi ש, schin, &c.

Z, proferitur ut Zain ¶ Hebræorum: & ¶ Germanorum in vocibus nas, &c.

Sz leniter pronuntiatur ut ש Samech Hebræorum &c. Moln. Grammat. Vng. lib. 1. c. 1.

129. Affectiones syllabarum in tempore & accentu tam variæ & multiplices sunt in hac lingua, ut omnia Hebræorum puncta & accentus omnes locum invenirent in scriptura nostra Vngarica si literis Hebræicis uteremur. Minima enim accentuum mutatione & prolationis varietate, mutatur vocis significatio; ut observavit etiam Galeottus Martinus Italus, Matthiæ Regis Vngariæ olim Præceptor, in lib. Apophreg. Regis Matth. cap. 18. & 28. Molnar dicto lib. cap. 2.

130. Consimiliter coarguuntur, scriptura antiqua Hunnicâ. Nam & hoc nostro ævo pars nationis ejusdem quædam, Transsylvani regni posita in oris, characteres quosdam ligno sculpsit, & talis sculptura usu literarum ad instar vivit. Thuurocz. in Præfat. Idem autor de Siculis istis: Hæc nondum Scythicis literis obliti, eisdem non encausti & papyri ministerio; sed in baculorum excisionis artificio dicarum ad instar utuntur. part. 1. cap. 24. Ac characteres ipsorum cum Abyssinis, Hebræicis, Syrisq; affinitatem habent, & à dextra ad sinistram more istorum scribunt. Extat talium characterum liber in Bibliotheca Ducis Florentini. Joannes Anton. Maginus Geograph. volum. 2. in Descript. Transsylvaniæ, num. 17. Sic satis verbosè & expositè, non multum discrepat Stephanus Zamosius Analect. Daciciæ antiq. cap. 3. Superest apud hos in Transsylvania, genus quoddam vernaculum scribendi, quod ab ἀρχαιογόνοις eorum Scythis jam inde per multa secula, posteritati traditum, ac ab Oriente in Europam illatum retinetur. Sicut autem linguarum dissimilitudine Asiatici ab Europæis herciscuntur, ita & literarum notis, scribendiq; forma, per omnia dissident. Nam cum Europæi dextrorsum elementorum figuras ducant, Asiatici sinistrorsus suas pingunt & ἀρσενικὸν Cortes. Ex his duabus scribendi formis, ceteræ etiam in toto orbe, ut originem habent, ita & motus qualitatem alterutram sequuntur. Sola Siculorum scriptura noluit eas leges imitari. Ea enim non ultro citroq; ut Græca & Hebræa, sed initium à summo faciens, horsum se capebat, literis deorsum tendentibus, ac tam subtili & complexione implicatis, ut paucissimis multa absolvatur sententia. Itaq; non scriptorio semper atramento, sed pariculis oblongis, fustellisq; in quadrum dolatis, cultelli cuspide, veluti stylo lite-

G

745

ras conferim haerentes in sculpunt. Quod genus ἐγγυφογραφίας, cum isdem priscarum literarum notis, hucusq; temporis penes illos remansit. Talis typi exemplar perquam verustum, integro volumine in Bibliotheca, Magni Ducis Hetruriae, Florentiae hodie extat, mirandus sane & incognitis Europae literarum notis, charta libri non est opistographia, sed adversa tantum parte conscripta: verum ita ob papyri subtilitatem tralucet omnes literae, ut aversa quoque parte non minus quam adversa legi pariter queant. Non è lineis chartis, quales hodie in usu, sed Nilotica papyro, volumen constat, nec calamo est exaratum, sed typo impressum, ubi versum σφοδρία, dependula singularibus lineis, per qualibet interstitia in sextis inter sese, distinguuntur. Nec verò ipsi tantum characteres, sed totus etiam Codex multam vetustatem omnibus argumentis praese fert, ut jam desinant gloriari Europaei de sua Casiterographia nuperrime inventa, cum hic liber ante multa secula impressus literis huic orbi incognitis Scythas ejus rei authores manifestè proclamet. Quod & Paulus Iovius, ab Oriente per Scythas ad Europaeos venisse jam pridem rectè scripsit. Haecenus Zamofius.

131. Sed in hac scribendi forma, nulla narratio ad nostrates pervenit. Nec tamen de hoc crimine Hungarorum vetustas arguenda est, quod suarum memoriam rerum altum oblivionis in pelagus defluere permisit. Hoc genus hominum, ipsarum aetate rerum, armorum potius strepitu quam literarum scientia sese exercebat. Thuurocz. in Praefat. Chronic. Vidè in Praefat. verba: Ab ipso etiam Attila. Finire hoc argumentum nunc liceat istis Molnari Praefat. ad Lectorem Grammat. Vngar. Siculorum vel Szekeliorum Transalpinorum literas Hunniacas, quarum etiam meminit Stephanus Szekel in suo Chronico Vngarico, nunquam vidi, neq; hominem novi, qui eas viderit. Rogo itaq; populares meos, imprimis Szeculos Transsylvanos, ut si quid ejusmodi penes se habeant, in publicum illud proferre, cum suis commentariis dignentur.

132. Ex nomine verò Nembrod nullum defuit vestigium linguae. Etenim Nimbrod, rebellis: male Philippus Melanchthon (lib. 1. Chronic. Cation. de Posteritate Cham) amarum dominatorem interpretatur. Est enim mara rebellis ut docet Bodin. method. hist. cap. 9.

133. Verum operæpretium est æquivocationem nominis Nembrod pendere. At nemini dubium est quin Saturnus Nembrodus omnium consensu vocetur. Bodin. method. hist. cap. 7. autores sunt Berof. lib. 3. 4. & 5. Xenophon de Æquivoco primo, & de Æquivocis temporum. Archilochus de Temporibus in principio ferme, quibus assentiuntur Bodin. dicto capite & Sleidanus de monarchiis lib. 1. Igitur Saturni dicuntur familiarum nobilium regum, qui urbes condiderunt, senissimi. Primogeniti eorum Ioves, & Iunones. Hercules verò nepotes eorum forissimi. Patres Saturni.

Saturnorum Cæli. Quot ergo Saturni, tot Cæli, Vestæ, Rheæ, Iunones Hercules. &c. Xenophon pr. lib. de Æquivocis. Ac propterea non unum sed plures ficticios fuisse Saturnos intelligimus pro lubitu cujusque gentis, quantum quæque adulatione promptior & amore proclivior in suos Reges fuerit, quas rationes signanter ponit Lactantius Divarum Instit. lib. 1. cap. 15.

134. Non est quod te isti decipiant, qui quum majores suos recensent, ubicunque defecit nomen illustre, illico Deum fingunt. Seneca de Beneficiis lib. 3. cap. 28. Idèdque Attila non approbavit generationem divinam, sibi à Marullo Poeta attributam, quod familiae suae longo ordine ac multis stemmatum illigata flexuris (Seneca d. l.) non defuit nomen illustre Nembrod, quem nunquam cæca assentatione falsò credidit Deorum Ethnicorum vicem obtinuisse.

135. Tertium argumentum invenire est in solo patrio vel Generali vel Speciali. Extra dubium est Nembrodum in Asia habitasse itidem Hunnos perpetuò olim Asiae affixos fuisse antequam Cimmerios ejecissent è sedibus propriis; & Vexorem Regem Aegyptium devicissent. Justin. lib. 2. cap. 2.

136. Specialis situs Nembrodi perspicuus fit ex Beroso: Cumq; Saturnus prospiceret se non posse evadere quod innumeras insidias sibi paraverat Iuppiter Belus, clandestina fuga se tutabat, in Sagis Caspiis delitescendo. Cumq; natura concederet jus sit filio Nino ut Sabatium Sagum funditus deleteret, & omnes populos Babylonico regno subjiceret, quia omnium in orbe primum fuisset lib. 5. de 2. Rege Babyloniae. Quod Saturnus & Nembrod idem fuerit disq. 133. dictum, quod nunc idem sit, exponunt verba Berosi lib. 5. Babyloniae Iuppiter Belus filius dicti Saturni & dicto lib. de Nino: Ninus Iovis Beli filius. Quare quod supra scripsit, jus sit filio Nino, est pro nepote Nembrodi & non pro ejus filio accipiendum. Argumento quoque de Saturno, sunt Virgilii versus 319. Aeneidos 8.

Primus ab Aetherio venit Saturnus Olympo

Arma Iovis fugiens, & regnis exul adeptis.

Sagarum Caspiarum circumferentiam, in quibus delituit Saturnus, cõplectitur Berofus lib. 5. Sagæ Armeniæ multiplicati possederunt omnè Caspiam regionem ab Armenia usq; in Bactrianos. de qua videatur etiã disq. 118.

137. Quæ cum ita se habeant, non adèd absurdè Thvurocz Animalium Scriptores sectatus est ad verbum Chronic. part. 1. cap. 2. Nam in uno dictorum voluminum positum est. quod Nembroth gigas, post linguarum confusionem in terra Evilath, quæ nunc Persida vocatur, intrasset: & ibi ex conjuge sua Enech vocitata, duos generasset filios, quorum alter Hunor, alter vero Magor denominati extitissent: ex quibus tandem universi Hunni

sive Hungari ipsorum generationes receperunt prop. aginem. Dicitur etiam &c. vide disq. 95. Error Geographicus in nomine Evilath est. Enim Hevila & Sar, respicit Egyptum Genes. 25. vers. 18. hoc est, quæ est à regione Egypti; Samuel 15. vers. 7. Iosephus legit à Pelusio Egypti usq; ad Rubrum Mare &c. pro Ethiopia Interiore intelligo. Ortelius Thesaur. Geograph. in verbo Evila. Loco constant, id est, Persida, quam inter Armeniam maiorem & Bactrianos fuisse, ex Annalibus liquet, qui Persiam sive Evilath falsò sibi persuadebant Mæotidi paludi vicinam esse ut disq. 150. dicitur.

138. Hanc primam lineam, levi dolabrâ expolitam, non tantumquam Historiam, purum & merum verum continentem, sed potius Mythistoriam fabulis vero mixtam, præmisimus; ad veriora nunc & memorabilia festinat calamus, scilicet secundam lineam monumentis veteribus nitidiorē & notiorē. Utpote Ritibus, Moribus & similibus, quæ suis locis explicantur, tum scriptorum fide, linguarum vestigiis & situ loci de quibus hîc speciatim.

139. Hunnos Scythas Regios nuncupandos ex Zosimo ostensum est disq. 70. Et quidni nuncupandi, imò sunt Scythæ Regii illi apud Herodotum lib. 4. cap. 20. 56. 57. & 59. &c. Aperta oratione, neque gratia neque odio confirmat hoc D. Hieronymus, Epistola ad Oceanum Epitaphium: Hanc gentem Herodotus refert sub Dario rege Medorum viginti annis orientem tenuisse captivum, & ab Aegyptiis atq; Aethiopibus annum exegisse vectigal. Abigat Iesus ab orbe Romano tales ultra bestias &c.

140. Herodoti Historia lib. 1. cap. 104. usque ad cap. 104. hæc est: Ingens Scytharum exercitus, duce Scytharum rege Madye Protothyæ filio: qui Cimmericis ex Europa eiectionis in Asiam eruperunt: & dum illos fugientes persequuntur, ita in Mediam penetrarunt. Est autem à lacu Mæotide ad Phasim usque & Colchos, expedito viatori iter triginta dierum: è Colchis vero non ita longo itinere perveniri potest in Mediam: sed una duntaxat natio interiecta est, Sappires: quos ubi transferis, continue occurrit. Media Scythæ tamen hac non irruperunt, sed alia via superiore & multo longiore deflecentes, Caucaſo monte ad dextram relicto. Hic Medi cum Scythæ congressi, prælioque fusi, Asiæ imperium amiserunt. Porro Scythæ universa Asia potiti, hinc recta in Egyptum contendunt. Quibus jam Syriam, Palestinam ingressis Psammitichus occurrens Egypti Rex, muneribus precibusque effecit ne ulterius progredierentur. Scythæ ubi retrocedentes &c. (vide disq. 145.) Postquam verò jam viginti octo annis Asiæ imperium Scythæ obtinuerant, omniaq; jam pene ex negligentia licentiaque depopulata essent: nam præter tributum exactionesque, diripiebant, extorquebantq; à quibuslibet quæcumq; possidebant, horum potiorē partem Cyaxares atq; Medi hospitio acceptam inebri-

inebriatamq; interemerunt. Et sic quidem Medi recuperarunt imperium receptis iis, quibus prius potiebantur. Hac adde quæ pr. lib. 4. scribit. auctor dictus. & Justin. lib. 2. cap. 5. Idem Ammianus Marcellinus lib. 31. cap. 7. venando ad usq; Mæotica stagna & Cimmericum Bosphorum, itidemq; Armenias discurrētes & Mediam.

141. Eandem Mediam iterū ingressos esse Hunnos urgente fame Priscus significat. Uno ex nobis quærente, quæ via, è Scythia, in Persas duceret? Romulus dixit, non longo locorum intervallo Medos disitis esse à Scythia, neq; non Hunnos hanc viam nescire, sed olim fame per eorum regionem grassante, cum Romani propter bellum, quod tunc temporis gerebant, minime cum illis prælio decertarent, hac irrupisse, & ad Medorum oppida, Bazic & Coursic usq; penetrasse. Nec multò post Principes, ex Scytharum Regibus ortos, magnæ hominum multitudini imperantes, qui ad hanc expeditionem egressi fuerant, Romam ad contrahendam armorum societatem venisse. Hos narrasse, per quandam desertam regionem illis iter fuisse, & paludem trajecisse, quam Romulus existimabat esse Mæotidem: deinde quindecim diebus elapsis, à quibusdam montibus, quas superassent, in Mediam descendisse. Ibi prædæ agentibus, & excursionibus agros vastantibus, Persicum agmen superveniens, telis superpositum aëra replevisse. Itaque imminentis periculi metu, retro abscessisse, & montes regressos, paucillum prædæ abegisse. Magnam enim partem Medos extorsisse, & ut hostium impetum evitarent, ad aliam viam deflexisse. Et per loca, ubi ex petra maritima flamma ardet, illinc præfectos, nescio quod dierū itinere ad propria remeasse &c. Excerpt ex Hist. Gothica. de Attila.

142. Ad hæc Herodoti & Prisci Rhetoris commodè referas illustrationem tituli Attilæ, ne fabulosa videatur hæc inscriptio: Attila &c. nutritus in Engadi; Dei gratia Rex &c. Medorum. Scis? Hunnos, abrogasse imperio Medos & duodeviginti annos superiori Asiæ imperitasse, Herod. d. lib. 1. & 4. Scis? Hunnos in Palæstina fuisse, in qua regione Ptolemæo Geograph. lib. 5. cap. 16. Engada ab occasu Iordanis fluvii est. adi ejusdem 4. Tabulam Asiæ. Trecentis stadiis à Ierosolyma abest, teste Iosepho Antiq. lib. 9. Ortelius Thesaur. Geograph. in verbo Engada.

143. Nec de Hunnis & Scythis Regiis, fuisse alterius sententiæ Teophylactum Simocatum & alios Historicos, succinit Eustathius notat in Dionysii Poetæ vers. 740: Non tantum autem Simocatus verum etiam multi fide digni Historici memorant Vnnos minime aspernandam esse gentem Scythicam axiologam, id est præcipuam. Aded, ut jam fides habenda Zosimo, D. Hieronymo, ex Herodoto id affirmantibus.

144. Ea, quo fiat gravius velut Echo, vestigia Scythica Linguae Ungaricæ excipiunt, quæ subobscurè desummi possunt ex Herodoto,

quæ vel ipse autor vel descriptores & interpretes, cuius operibus in lucem editus est, corruptè & indistinctè tradiderunt ignorantia Scythicæ & Ungaricæ linguæ, in qua exotici scriptores frequentissimè errant Orthographicè, qui scribendi officio se satis perfunctos credunt, si qualitercunque ex rumore captata verba, Plitaci more non intellecta reddant, & historiis suis aggregent.

145. Verba Scytharum, quarum vestigia in Ungarica lingua cernuntur hæc sunt: *Enareas*, *Enaries*, *Amamaxampus*, *Scolos*. Herodotus lib. 4. cap. 67. de Vaticinatoribus Scytharum: *Enaries qui sunt androgyni, ajunt sibi à Venere traditam divinationem*. Hos Stephanus hoc loco, latinis verbis facit *Vates eviratos*. D. verò Caspar Simonides, cuius mentio supra habita, legit *Εμάριας* à verbo *αμα*, sanguis, & *ρῆα*, fluo. Ast cognomen *Enaries* non ad passionem sed actionem referendum esse, suppeditat nomen differens *androgyni*, quod passionem specificè denotat. Pendent ab hujus nominis actione verba Herodoti lib. 1. cap. 105. ubi de Scythis, quos supra disq. 139. Hunnos probavimus fuisse. *Scythæ ubi retrocedentes in urbe essent Palestina Ascalone, bonaque parte Scytharum nullam injuriam inferente, pauci aliquot relictæ veneris Urania fanum depulcrarunt &c.* Ac verò Dea ipsa templi spoliatoribus eorumque posteris semper immisit morbum femineum: quemadmodum & ipsi fatentur *Scythæ, se videlicet illo morbo ob id laborare, & videre licet apud Scythas hunc morbum curantes, quos Enareas appellant*. Hos improprie execrabiles seu execrationi obnoxios, explicat Henricus Stephanus hoc loco. Nam secundum jam dicta *Enareas* est Curator faminei morbi ex cursu orbium cælestium: & *Enaries*, Divinator ex constellatione Syderum Cælestium. Quam interpretationem propriam esse judicari potest ex lingua Ungarica, Scytharum istorum nativa. Eg: Cælum; Egi: Cælestis, Syderius, Cælitus; *Egiiárás*: Cursus orbium Cælestium; à quo *Enaries*, & *Enareas*, literis transpositis per Antithesin, ut pro g; n pro i; a. pro a; e. & per Epenthesein interposita litera i; In quibus Metaplasms frequentem esse Linguam Ungaricam disq. 94. dictum. Hinc *Egiiár. isból jövendölö*, Astrologus. *Egiiárás. anito*, Astronomus.

146. *Amamaxampus* est in his tribus nominibus *Amá Szent Ur*, Illa Sacra Via. Sic Herodotus dicto lib. cap. 52. *Est fons in sinibus regionis Scytharum &c. qui locus unde emanat, Scythica lingua Amamaxampus, Græca autem lingua, ἱερὰ ὁδὸς, id est, sacra via.* *Amá* sive *Amaz*, Ungaris est, Ille, Illa, Illud, & Ipse &c. *Szent*: Sacer, Sanctus. *Ur*: Via. An rideor sine exemplo? Notabile hoc Bodini de Ovalonibus, (quos Helvetii Walch/ Germani Walloner/ Wallen & Welsche/ quo nomine externos omnes indifferenter, si Germani non sint notat vulgus Argentinenf. Britanni Wal-

Wallos seu Gallos vocant. Epist. ad Guillelmum Lenormantium in Appendice ad Res Hungaricas. Sed hæc obiter) Method. Hist. cap. 9. *Ovallones enim à Belgis appellamur, quod Gallis veteribus contigit, quum orbem terrarum peragrarent, ac mutuo interrogantes quærent ou allons nous, id est, quoniam proficiscimur? ex eo credibile est Ouallones appellatos.* Ex quibus liquet particularia supra dicta nomina locorum, conjunctis corruptè transpositis literis per Antithesin, Herodotum. Corruptionis. Arguit illum cap. 81. lib. dicti, qui pro *Amamaxampus*, *Exampæus* scribit: locus nomine *Exampæus*, cuius etiam aliquando ante habuimus mentionem. Per quam corruptam contractionem itidem *Exampæus* scribunt Julius Solinus Polyhistor cap. 24. Pomponius Mela de Situ Orbis lib. 2. cap. 1. Et magis *Ex Amphe divisim*, & corruptè legitur apud Isidorum. Ortelius Thesaur. Geograph. in verbo *Exampæus*, ac apud Jornandem de Reb. Get. cap. 5. cui *ex Ampheanomen est*. Gruterus hoc loco: *Mss. nostri duas voces compingunt in unam, cui Exampheo &c.*

147. Nomen *Scolotis*, Regis cognomen, Scythis omnibus fuisse, quos Scythas Græci appellavere, ex Herodoto dictum disq. 96. Hujus communis appellationis vestigium extat adhuc in Hungariæ Castro *Soklos* propè Danubium non procul à Quinq; Ecclesia situm, nobilis captivitate Sigismundi Regis Hung. &c. de quo legendus Thvvrocz part. 3. cap. 9. *Saklyos*, *Soklios* & *Sokios* hodierni Geographi scribunt. Verum *Soklos* rectè habet Tabula antiqua Hungariæ per Lazarum Thomæ Strigonien. Cardin. Secretarium Virum Expertum quondam congesta, atq; per Jo. Cuspinianum edita opera Petri Apiani Ingolstadiani Mathem. Anno 1528. Idem Thvvrocz scribit dicto libro. Hæc denominatio cum ita se habeat, haud absurde applicabimus ad cognomen Scytharum, *Scolotis*, quod literis transpositis per Metathesin *Soklos* est. Nam c, & k, literæ ita indifferentes sunt in Ungarica lingua, ut c ante a, e, u, in fine dictionis nihil differat à k. Albert. Molnar Grammat. Ung. lib. 1. cap. 1. Error quoque facile ab Herodoto committi potuit, ut per Antithesin pro litera k, c, scriberet. Unde consentaneum est Castrum *Soklos* ab Hunno-Ungaris dictum esse hac ratione, ut gentilitium nomen Regis & Scytharum, velut expressum vestigium Scythico-hunnicæ denominationis, ad sempiternam posteritatis memoriam superstes sit in Hungaria. Quid? Quod *Soklos* conjunctim nullam etiam rem denotare sciam, in tota lingua Ungarica præter illam Arcem: Si non perfricta fronte contendere malit quis compositum esse à *Sok*; multum, & *Lo*; Equus, quod non frivolum solum, sed & violentum esset.

148. Postremum argumentum est in Situ loci, Admodum significanter

ficant Justinus lib. 2. cap. 2. Scytharum situm generaliter describit: Scythia autem in orientem porrecta, includitur ab uno latere Ponto, & ab altero montibus Riphæis, à tergo Asiæ & Phasi flumine. Multum in longitudine & latitudinem patet.

149. Specialiter Herodotus lib. 4. cap. 20. Trans Gerrhum sunt ea quæ vocantur regia, & Scythæ optimi pariter & plurimi &c. à meridie quidem ad Thauricam regionem pertinentes: ab aurora vero, ad fossam quam dixerunt illi qui è cæteris geniti fuerunt Oryxam, & ad emporium paludis Mæotidis quod vocatur Cremni, id est prærupta. quorum pars ad flumen Tanain porrigitur. hæc Herodotus obscure & locum ad vivum nosse cupientibus haud satis plana. Ostendendum igitur loci Qualitas & Quantitas.

150. In Qualitate videnda fertilitas loci & causa electionis. Thvroc ex Annalibus Ungarorum Paludem Mæotidem descripsit part. 1. cap. 4. Hanc paludem regionem esse, & Persiæ provinciæ vicinam fore: Pontoque illam in gyro vallari: unum tantum vadum habere: aditumque illic & exitum difficilem præbere: herbis, silvis, piscibus, volucribus & bestiis abundare: in chronica posuere Hungarica.

151. Idem auctor d. libro. Vnde ipsarum Hungaricarum Chronicarum primordiis sequitur: Dum enim Hunnor & Magor Nembroth essent primogeniti: à patre eorum separatim in tabernaculis habitabant. Accidit tandem una dierum cum venandi causa ad campum processissent: & illis in deserto una cerva occurrisset: quam cum fugientem insequentes in paludes Mæotidas devenissent: & cerva eadem in crebris silvarum saltibus evanisset: ipsi eandem diutius perquisitam potuerunt invenire minime. Peragratis tandem Paludibus eisdem: cum illas armentorum pro pascuis optimas fore conspexissent: redeuntes ad patrem ab ipso licentia impetrata cum omnibus ipsorum rebus in ipsas paludes Mæotides intraverunt ibidem moraturi. Itane fecunditas Mæotidis Hunnor & Magor excitavit, ut eam incolerent? Ita eandem causam relinquendi & quærendi patriam ponit Seneca Consolat. ad Helviam cap. 6. alios &c. aut aliqua intoleranda infelicitis soli vitia ejecerunt: quosdam fertilis oræ, & in majus laudatæ, fama corruptit.

151. Pari passu in eodem loco cum Annalibus Hungarorum ambulat Priscus Rhetor, de quo Jornandes in Reb. Get. cap. 24. de Origine Hunnorum: Quorum natio seva, ut Priscus Historicus refert, in Mæotide Palude ulteriorem ripam insedit, venatione tantum, nec alio labore experta, nisi quod postquam crevisset in populos fraudibus & rapinis vicinam gentem conturbavit. Cui omnimodè correspondent Annales ulterius: Paludes ergo Mæotidas Hunor & Magor adeuntes, quinque annis ibidem immobiliter permanserunt. Anno vero sexto exeuntes dum per desertum vage-

rentur,

rentur, sonitum symphonie audierunt: & scrutinii gratia ulterius procedentes uxores ac filias Bereka sine maribus in tabernaculis manentes ac festum rubæ colentes, & choreas ducentes casu reppererunt: quas celerit rapina comprehensas simul cum earum rebus in paludes Mæotidas deduxerunt. Contingit autem eosdem in hac rapina inter cæteras Dule principis Alanorum duas filias virgines formæ præclaras comprehendere, quarum unam Hunor, alteram Magor in uxores receperunt: ex quibus mulieribus tandem omnes Hunni sive Hungari originem sumpsisse perhibentur. Et hanc quidem rapinam cunctarum prædæ primam nonnulli fuisse dixere Sic illi.

153. Herodotus verò aliam causam Scythas excivisse è sedibus suis refert, quam vide disq. 72. Causam hanc commutandi sedes observavit Seneca Consol. dicta: Alios excidia urbium suarum hostilibus armis elapsos, in aliena, spoliatis suis expulerunt. Et inde est quod legimus apud Procopium in Fragment. lib. 4. de Hunnis qui Cimmerii dicebantur: (disq. d.) Supra Sagidis Hunnicæ variæ nationes sitæ sunt. De hinc autem Eulysia regio appellatur. Barbari autem ejus incolæ & mediterraneis locis & ad maris litora habitant ad Mæotim usq; paludem & Tanaim fluvium qui in eam paludem influit. Ejus autem regionis accolæ olim quidem Cimmerii nominabantur, nunc autem Vturguri &c. Et cum his potius quam cum Annalibus sentio.

154. Quantitas est vel Continua vel Discreta.

155. Continuum quantitatem Paludis Mæotidis, in magnitudine longa, lata & profunda circumscribunt Jornandes & Herodotus lib. 4. cap. 86. Pontus Paludem habet influentem in se, non multo quam ipse est minorem, quæ Mæotis appellatur & mater Ponti. (de Ponti magnitudine vide Herodot. cap. 85. d. l.) Cujus Paludis circuitus passuum milia CXLIV, nusquam octo ulnis altius subsidentis. Jornandes Get. cap. 5.

156. Discreta quantitas est in partibus & regionibus, quas occuparunt Scytho- & Hunni, & Paludi possidendo applicarunt, quæ ejus termino non includuntur. Qualiter ab Occasu ad ortum limites propagarunt & sedes habuerunt à Sarmatia Europea usq; in Scythiam extra Imaum montem.

157. Ptolemæus de Sarmatia in Europa Geograph. lib. 3. cap. 5. Inter Bastarnas autem & Roxolanos sunt Chuni. Et sub propriis montibus Amedici & Navari. Adde de Hamaxobii & Chunis ejusdem Tabulam 8. Europæ. Nec aliter refert Agathias lib. 5. Hunni quondam circa lacum Mæotidem loca incolere in Arcturum potius versi, ut barbarorum cæteræ nationes, quæ quæd infra Imaum montem Asiam insident, hi omnes & Scythæ & Hunni vocitabantur.

158. Abhinc tandem speciatim explico Herodoti loca de Scy-

H

this

this Regiis, disq. 149. Trans Gerrhum, sunt ea &c. Gerrhus nomen à loco obtinens, qui à Borysthenē dirimitur circa ea loca apud quæ Borysthenes cognoscitur: cui loco nomen est Gerrho, determinat regionem Scytharum Nomadum & Regiorum. Herodot. d. l. cap. 56.

159. Ab aurora verò, ad fossam &c. Idem autor seipsum illustrat cap. 3. Primam quidem regionem intersepsit ducta lata fossa, quæ à Tauricis montibus pertingebat ad Meotim paludem omnium maximam. Quem locum hac in re liberali manu copiosius persequitur Jornandes de Reb. Get. cap. 5. pr. Taurum montem, non illum Asiæ, sed proprium, id est, Scythicum per omnem Meotidis ambitum, utraq; Meotida per angustias Bosphori usq; ad Caucasum montem amnemque Araxem, ac deinde in sinistram partem reflexa, post mare Caspium, quæ in extremis Asiæ sinibus ab Oceano Euroboreo in modum fungi primum tenuis, post hæc latissima & rotunda forma exoritur, vergens ad Hunnos, Albanos, & Seres usque digreditur.

160. Cui sententiæ assensum suum præbent Dionysii Poetæ versus 728. & seq.

Primi quidem Scythæ sunt qui Saturnium prope mare

Maritimam oram incolunt ad ostium Caspii maris

Vini autem deinceps: post ipsos autem Caspii viri

Albanique

161. In horum vestigia ad ortum versus videtur pedem ponere Plinius lib. 6. cap. 17. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, de quibus disq. 75. 76. dictum, qui Bactrianis vicini fuerunt Philippus Chronic. lib. 3. Ptolemæus Geograph. lib. 6. cap. 11. & Tab. Asiæ 7.

162. Ab his est, quod occurrit ex opposito apud Plinium dicto libro: Et gens Attacorum, apricis ab omni noxiæ afflatu seclasa collibus eadem, quæ Hyperborei degunt, temperie. Et Ptolemæum de Ottorocorhis Geograph. lib. 6. cap. 16. Australes juxta Emodos montes, & Sericos Ottorocorhis. De his Petrus Montanus in dictum librum Ptolemæi & Ortelius Thesauro Geograph. in verbo Ottorocorhæ: Sunt ejusdem Regionis Ptolemæo, quos Plinius Attacoros appellat. Ottorogorum flumen quoque nominat hoc tractu Orosius lib. 1. cap. 2: A fonte fluminis Ottorogoræ, qui sunt à septentrione ubi sunt montana Paropamisada, mons Taurus: à fontibus Ottorogoræ usq; ad civitatem Ottorogoræ inter Hunnos & Scythas & Ganderidas, mons Caucasus: Vnde supra disq. 79. Otteguouri Ottogori dicti sint, ex his discimus.

163. Ad Septentrionem versus ab Oceano glaciali usq; in Tauricam habitabant ad Meridiem. Herodoti locus supra 148. disq. plagæ Septentrionali insinuatus est: Ad emporium Paludis &c. ad finem. Huic finitima sunt verba Herodoti cap. 57. Tanais quæ est vasta palude profluens, in aliam

in aliam vastiorem diffunditur, nomine Meotim, quæ discludit Regios Scythas à Sarmatis. Nec aliud refert de perpetuæ hiemis sævienti tractu Hunnorum. Ammianus Marcellinus lib. 31. cap. 2. Hunnorum gens, ultra paludes Meoticas glaciale Oceanum accolens.

164. A Meridie ad Thauricam regionem pertingentes &c. (quæ Ponto Euxino alluitur.) Herodot. supra. d. Jornandes eadē de Hunnis, in Reb. Get. cap. 5. supra mare Ponticum Bulgarorum sedes, quos notissimos &c. Hinc jam Hunni quasi fortissimarum gentium fecundissimos caespes, in bifariam populorum rabiem pullularunt. Nam alii Aulziagri, alii Aviri nuncupantur, qui tamen sedes habebant diversas. Juxta Chersonem Aulziagri, quæ Asiæ bona avidus mercator importat, qui æstate campos pervagantur effusos, sedes habentes, prout armentorum invitaverint pabula; hyeme supra mare Ponticum se referentes. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia &c. Non tacendum hoc loco Bonfinium dec. 1. lib. 2. præter Jornandi mentē accipi Hunugaros pro discreta gente ab Hunnis. Non ea est hist. Strabonis Geograph. lib. 7. Scenæ Nomadum sub coactitio genere compactæ, infixæ sunt vehiculis in quibus ii degunt: circum eas versantur pecora, quorum lacte, caseo, & carnibus victum suppeditant: sequuntur autem ipsi pascua, subinde herbosa occupantes loca: hyeme in paludibus Meotidi propinquas, æstate etiam in campis.

165. Venio ad tertiam & ad penitentiorem Hungaricæ prosapiæ Lineam: eaque perspicua fit ex illa triplici ratione qua utebamur; scriptorum, inquam, fide perspecta, linguæ vestigiis, & regionis situ. Bodin. d. l. cap. 9.

166. Hunnos, Avars & Hungaros unam eandemque gentem fuisse, certò uno omnes ore confirmant. uti Jornandes Liuthprandus. supra dicta disq. 164. hist. lib. 2. cap. 1. Nicetas Choniates lib. 1. Sabellic. Rapso. hist. Ennead. 8. lib. 1. & 5. Jo. Nauclerus Tbingensis in Chronographia. Beatus Rhenanus Rerum Germanicarum. Pomponius Lætus in Romana Hist. lib. 2. Matthias à Michova de Sarmatia Asiatica atq; Europea lib. 2. cap. ult. 5. Sigismundus Baro ab Herberstein Comment. Rerum Moscovit. cap. de Itinerario ad Petzoram Jugariam &c. Paulus Baruta disc. Polit. 2. lib. 1. Jus Consuetudinarium Regni Hungaricæ, & Annales & Chronologiæ, quotquot extant hodiè, excepto Ransano qui discriminabat hungaros ab Hunnis Epit. Rerum Hung. Indice 7. sed mutata sententia non dubitavit hæc scribere d. Ind. Ceterum ejus, quod hoc loco affirmo, habeo auctorem, quem sequi non vercor, Elium videlicet, probatum historicum, natione Francum &c. Is anno Iesu Christi M. CC. LXXII. scripsit apud egregium, licet rudi sermone, quo expli-

sunt originem gentium omnium barbararum, quæ à Magni Constantini temporibus, ad suam usque tempestatem, varias orbis terræ partes tenuere Prodidit igitur scriptoris diligentissimus operis sui lib. 5. & c. Hunnos & Hungaros, eandem fuisse gentem &c.

167. Et sententiæ refragantur Aeneas Sylvius Pius 11. Pont. M. cap. 29. de Secunda Asia parte. Aventinus lib. 1. & 4. Annalium Bojorum. Franciscus Irenicus Germaniæ Exegetos lib. 1. cap. 14. quem sequitur Jacobus Spiegelius Scholiis in Guntheri Poetæ lib. 6. & in Austriados lib. 1. Bartholini Perusini. Lazius in des. Königreichs Hung. Chorographisch. beschreib. cap. de Hunnis. pr. & de Avaribus.

168. Pio Pontif. se opponit Bonfinius dec. 1. lib. 1. Pius Pontifex maximus, huic opinioni, nescio quo affectu, refragatur: nisi fortasse isto, quia quum vates esset optimus, Vngarosque vaticinaretur paucis post temporibus Alemanos suos, quos tantopere ac jure dilexit, facile domituros, iniquo ferebat animo, eos aliquam nobilem originem sortiri. & dec. 1. lib. 2.

169. Lazius etiam sibi ipsi non bene constat. Nam modo Hungaros ab Avaribus esse vult, dicto libro cap. de Sarmat. Vandal: Avars davon die Hungern herkommen. Et cap. de Vandalis, Slavis; Hungaros Avars ejecisse ex Pannonia. Et cap. de Avaribus: Siculos Transylvanenses ab Avaribus esse; quos cap. de Hunnis: à filio Attilæ Ellach in Dacia defluxisse opinatus est, de quibus disq. 193.

170. Irenicus d. I. somniat. Hunni Germanica lingua utebantur, ut qui vitam Attilæ scripserunt, satis demonstraverunt, Hungari verò semper alienissimam ab idiomate Germanico sortiti sunt, unde & ego adductus sum, nec Hungaris facile originem Germanicam concesserim. & cap. 35. Hunnos rigor sermonis Germanos esse prodidit, Vngaros autem alienos.

171. Eadem imbutos opinione priori sæculo fuisse aliquot, inducor à Thvrocio part. 1. cap. 8. volvere nonnulli, maxime frater Martinus, qui Romanæ Historiæ compendium generavit, quod hæ tres nationes, puta Hunni, Gothi, & Wandali, una eadem essent generatio: & ejusdem fuissent labii sive linguae, tantummodo nominibus differrent. Nulla ratio admittit: nec illi quibus hæc placuere, evidenti suam intentionem documento probant. Nam Hunni Gothos propriis de sedibus expulissent minimè, si Hunni & Gothi eadem generatio fuissent. Præterea Gothi priores Hunnis, dum nec Hunnorum audiebantur strepitus Romano imperio infesti fuere, Wandali autem longè post Hunnorum egressum Scythicis de partibus erumpentes. &c.

172. Quod si quis ulterius in dubium vocaverit, is audiat Priscum Rhetorem & Jornandem. Respexit huc Priscus cum secum ipse loqueretur: nescio quis, quem barbarum, & unum aliquem ex Scythico exercitu esse rebar. Græca voce me salutavit dicens χαῖρε. Mirari ego quid fieret,

ut Græ-

ut Græcè loqueretur vir Scythæ: etenim intra sua conclusi, barbaricam linguam colunt & affectant, neq; tam Hunnorum, quam Gothorum, aut etiam Ausoniorum, hi scilicet, quibus cum Romanis frequentius est commercium &c. Excerpt ex Hist. Goth. pag. 109. Idem pag. 129. de Zeuchone Maurusio monstroso homine (quem Zetconem vocat Suidas) qui in Convivio Attilæ tunc arrepta festivitatis occasione progressus, & forma, & habitu, & pronuntiatione, & verbis confuse ab eo prolatis, modò Ausoniorum, modò Hunnorum, modò Gothorum intermiscens, &c.

173. Tum apud Jornandem expressum videas (qui tempore Justiniani claruit, seque ex prosapia Alanorum professus est, de Rebus Get. cap. 50.) dicto libro cap. 24. Hunnorum linguam Gothicam non fuisse: quasi hominum genus, nec alia voce notum, nisi quæ humani sermonis imaginem assignabat.

174. En Hunnos Germanos Hungarica lingua! En Barditum novum Scriptorum ut lubet rideto, à quibus absunt prisci illi Duumviri Priscus Rhetor & Jornandes. Stat ergò sententiæ clangorem Ungaricæ linguae penes Hunnos fuisse; Exceptit hunc ab Hunnis in Scythia prolutum Jornandes de Rebus Get. cap. 52. Cum Attila filii contra Gothos, quasi desertores dominationis suæ, velut fugacia mancipia requirentes venirent; ignarisque aliis fratribus super Walemir solum irruerunt. Quos tamen ille, quamvis cum paucis, excepit; diuque fatigatos ita prostravit, ut vix pars aliqua hostium remaneret, quæ in fugam versa, eas partes Scythiæ peteret quas danapri amnis fluente prætermear, quæ lingua sua Hunnivar appellant.

175. Hic murus aheneus esto! Hunnivar est vera imago sive typus totius linguae Hunnorum! Cujus umbra ita repræsentat Ungarorum Sermonem, ut vix ac ne vix quid sit hoc Gothico - Germanicum Hunnen ward: multò minùs ut quidam volunt idem cum danapro; aut perindè explicat Bon. Vulcanius not. in Jornand. cap. d. Trajectum Hunnorum. Idèd, significabit Hunnorum Arcem, vel potiùs Sedem, Civitatem; Expectationem; per Compositum: nimirum Hunni & Vár, sive Váras &c. Quin Vár; Arx. Váras; Civitas. Várás; Expectatio &c. de quibus videri potest disq. 89. Hanc ipsam interpretationem nisi veram credamus; admodum caligabimus in his compositis locorum denominationibus Posonivar, Colosvár, Ovár, Valkovár, Vásvár, Egervár, Welvár, Vivár, Zytvár, Temesvár, & compluribus aliis appellationibus Civitatum & Castrorum, quæ in Hungaria fermè ad radices vel apices montium posita sunt. Locorum hæc nomina plerique efferunt voce Germanica per Purgum, quod plane Græcum est (πύργος) à nobis; nos Villam & Castrum accepimus à Latinis. Verg. Celtium vetus, quod montem significat, quo etiam

nunc utuntur Germani Bodin. Method. hist. cap. 9. Ut in denominatione Posonvar; Prespurg. Orár; Altenburg. Colofv & Clausenburg & sic in consequentibus.

176. Et hæc magis genuina significatio est quam aliorum: cui potissimum rationi incumbunt verba supra dicta: *cas partes Scythia peteret quas danapri amnis fluenti prætermittant.* Mendosè disq. 100. in fine: *danubii amnis* ex Editione Jo. Leunclai Basil. in fol. & Bon. Vulcanii in 8. Lugd. Batav. scriptum est. Equidem Vulcanius notis ad Jornand. variarum lectionum adiecit *al. danapri.* Quam lectionem confirmat. *ita Pal. alter, à manu castigatrice, cum prius ibi fuisset Danabri. Pal. pr. quas danubri amnis.* Gruterus not. in Jornand. d. l. Tamen Danaper iste à diversis autoribus *Dnyeper, Nieper, Dneſter, Neſter, Danaſter,* nuncupatur, tamen Boryſthenem Sarmatiæ Europææ fluvium esse, pluribus demonstrat Ortelius Thesauro Geographico in Verbo *Danaper & Boryſthenes.* Isthic Chunnos & Scythas Regios & hunnos omnes habitasse usque in Scythiam intra Imanum paulò ante indicavimus.

177. Ergo *cas partes Scythia & c. lingua sua hunnivár* hoc est hunnorum Arcem, *Bera/ Burg/ Villam* per Metaphoram cum urbibus carent & in carpentis habitarent, appellabant hac de causa quod illa pars, natalitio solo venientes & è vitæ periculo elapsos, incolumes exceperit; hærentes bene habuerit & naturali munimento latibulis suis clausos tenuerit ab omni hostili impetu & injuria.

178. Vestigium linguæ Ungariæ ex nomine Attilæ postmodum declaraturus, nunc haudquaquam prætereundum hoc Eginhardi in Annalibus Rerum Gestarum à Carolo Magno Anno DCCXCVI. *Pipinus autem hunnis trans Tizam fluvium fugatis, eorumq. regia, quæ ut dictum est, Ringus, à Longopardis autem Campus vocatur & c.* Vestigium hujus nominis & non loci latet in hoc Ungarico *Rigomezó* id est Campus Merulæ, non incognitus clade Jo. huniadis, accepta quarto sui gubernaminis anno, à Cæsare Turcarum Amurate in finibus Bulgaria, ubi se animosus heros cum copiis viginti quatuor vel paulo plus, millium pugnatorum, contra hostem illum Christiani nominis plusquam ducentis armatorum millibus tumentem, opposuit, videatur Thvvroc part. 3. cap. 46.

179. Nequaquam obstat Lazius Chorograph. Beschreib. Hung. cap. dicto de hunnis: qui conjectat illos Vandalicè sonasse: *wie aus Agathio vñnd Appollinari mag abgenommen werden sind nicht Hunnarn geweest / sondern haben ein Windisch sprach geführet.* Locum dare videtur huic conjecturæ verbum *Strava* apud Jornandem

dem de Rebus Get. cap. 49. de Magnificis Exequiis Attilæ: *Postquam talibus lamentis est defletus, stravam super tumulum ejus quam appellant ipsi, ingenti commestratione concelebrant, & contraria invicem sibi copulantes, luctum funereum mixto gaudio explicant.*

180. *Strava* quidem Vandalis sive Slavis est *Commeatus*, quod Germanis *Zehrung*; num verò Vandalicum nativum verbum? ecce Rhodus, ecce Salus. Nam si Herodoti hoc verbum lib. 4. cap. 116. de Sauromatis: *Sauromata* putantur lingua Scythica *Solezitare* id est corruptè uti; quod eam ab initio non probè didicerint Amazones. Sequitur si ne ulla contradictione *Stravam* fuisse purum Scytho-hunnicum vocabulum. Siquidem Sauromata qui se Amazonibus conjunxerāt Scytharum Regionum degeneres liberi fuerunt, de quibus Herodot. lib. 4. cap. 110. 111. & seq. A Servis illorum, ortos putabat Plinius lib. 4. cap. 12. qui Sarmata erant, Græcis Sauromata Plin. d. 1. & Jornand. Get. cap. 50. Slavonica gens variæ appellationis, teste Melanchtone in Tacit. Germ. Explicat. Vocabulorum Regionum & Gentium: *Vandalos gentem Sarmaticam esse existimem, quos vocamus Wenden & c.* Sunt autem variæ illius unius gentis appellationes, quarum aliquæ sono non multum discrepant, *Venedi, Fenni, Vandalii* alibi *Sclavi* vocantur. Idem ex hoc Ortelius Thesauro Geograph. in verbo *Vandalii.* Ex iisdem gentibus derivati sunt atq. diffusi *Kossi, qui & Roxani & Roxolani, vocantur hodie Moschi.* Chronic. Carionis lib. 4. de Sarmat.

181. Quæ cum ita sint, perspicuum sit *Stravam* esse purum Scytho-hunnicum, & sic consequenter Ungaricum vocabulum, quo hunni Silicernium, quod ingenti commestratione concelebrabant, denotabant. Sic hodiè in plerisque locis, Germanis *Commeſtatio* civili verbo *Zehrung* est, quod etiam Argentinenſibus *Abentzehren.* Hungaris Silicernium hodiè *Halotti lakodalom.*

182. Neq; contradicit nobis Albertus Molnar Grammat. Ungar. lib. 1. cap. 2. Canone 3: *Aduabius consonis nulla incipit vox Vngarica; à peregrinis autem mutuata vocabula sic proferunt adhibitis vocalibus, ut pro Schola dicant indifferenter Eskola Jskola & c.* Etenim nulla regula est ita generalis ut non patiatur exceptionem: ita ipse excipit peregrina hæc *Seruzmadar; Struthio, & Prűszentes; Sternutatio.* Et in Lexico suo quam plurima vocabula incipientia à duabus consonantibus ponit; utpote: *Practica; Technæ. Preda; Præda. Predicatio; Concio. Prees; Præ-lum. Prepost; Præpositus. Proba; Probatio. Profecia; Prophetia. Profont; Proviant. Prókator; Procurator. Profalni Profas canere. Proteſtálas; Protestatio. Prűsz; Prutenus. Psalmos; Psálmus. Scarapla. Scorpio. Spá-cialoc; Spacior & alia multa à Sp. & Sc. Tr. Pr. inchoantia. Item pura*

HUN-

Hungarica, *Drága*; Pretiosus, Carus. *Pribec*; Transfuga. *Priüféc*; Cicada, Archeræ. *Strafa*; Vigilia, Excubatio. *Trefa*; Jocus. *Treczeló*; Gariens, Blatero. Sic cuidam etiam primori ex Hunnis *Scota* nomen fuisse sub Attila Priscus scribit Excerpt. ex Hist. Goth. pag. 89. pr.

183. Undè jam concludo *Strava* utendum esse in lingua Vngarica pro Silicernio, ne linguæ penuriæ in denominationibus rerum culparentur Hungari, quasi ut plurimum circumscriptione uterentur. Sic Galleotus Martius Dict. & Fact. Matth. Regis cap. 28. de Lingua Ungarica: *Habent etiam lingua penuriam in nominibus provinciarum. Nullam enim nomine suo nuncupant, sed circuitione utentes gentile nomen ponunt, adduntque regnum Olaz Ország dicunt Italiam; quod sonat Italarum regnum. Tot Ország quod Sclavinorum regnum. Nemet autem Ország est Germanorum regnum. Et sic de singulis. Habet etiam multa Sclavinorum vocabula &c.* quæ non discriminanda amplius ab Ungaricis. Nam quæcunque Sclavonica conveniunt cum Ungaricis, spirant nativum illum Scythico-Hunnici sermonis odorem, corruptè usurpatum à Sauromatis, ut supra Herodotus retulit. disq. 180.

184. Satis vocales fuimus in lingua Hunnorum; jam ad *Situm* loci illorum properabimus, si prius adjecerimus Vulcanium Not. in Jornand. d. l. contendere *Stravam* Gothicum vocabulum esse, à verbo *Straffen*; quod supplicium & pœnam significat. Quia sepulturam Attilæ Hunni non hostilium tantum Exuviarum acervis ad tumulum congestis, sed captorum cade parent assent. Conjecturam hanc desumpsisse puto Vulcanium ex verbis istis Jornandi cap. dicto 49. in fine: *operi deputatos detestabili mercede trucidarunt, emerfitq; momentanea mors sepelientibus cum sepulto. Qui non erant è captivis, sed Pellice & famulis Attilæ more Priscorum Regum Scytharum, de quorum exequiis Herodotus lib. 4. cap. 71. In reliqua loculi spatiositate aliquam ejus pallacam strangulatam sepeliunt, & eum qui vinum miscebat: & cocum & equisonem & ministrum & eum qui erat à nuntiis, nec non equos & aliarum rerum omnium primitias &c.* Idem cap. 27. Proindè *Strava* non est Gothicum, quod & disq. 172. & 173. probatum, Hunnorum linguam alienā à Gothica fuisse. Tenendum ergo est significare Silicernium; mos iste fortè sub Attila incæperat cum olim privatorum Scytharum communis fuisset Herodot. d. l. cap. 73. *Alios autem Scythas, quum decesserint, proximi quique in plaustreis collocatos ad amicos circumferunt, eos singuli amicorum excipientes, epulum cadaver. comitantibus præbent; tam propinquus quam ceteris. Ad hunc modum quadraginta diebus privati homines circumaguntur. Abolitæ cæteris solennitatibus, plerisque in locis Hungariæ consuetudo epulandi adhuc hodie observatur.*

Pau.

185. Paulus Orosius Hist. lib. 7. cap. 33. in genere de Hunnorum antiquâ sede hoc profert. *Gens Hunnorum diu inaccessus seclusa montibus erumpens repentina rabie percita exarsit in Gothos &c.*

186. Specialem diligenter annotavit D. Hieronymus Epist. dicta ad Oceanum: *Ecce subito discurrentibus nuntiis Oriens totus intremuit: ab ultima Meotide, inter glaciale Tanaim & Massagetarum immanes populos, ubi Caucafi rupibus feras gentes Alexandri Clausura cohibent, eruperunt Hunnorum examina, quæ pernicious equis huc illuc volitantia cadibus pariter ac terroribus cuncta compleverunt.* Ex hoc lib. 2. Annalium Bajorum Aventinus ubi de Honorio agit; & Conradus Gesnerus in Onomastico Propriorum Nominum, in nomine Hunni. Idem refert. G2. spar Ens Rerum Hungar. lib. 1.

187. Hieronymum explanat versus 323. Claudiani in Rufinum lib. 1. de Hunnis.

Est genus extremos Scythia vergentis in ortus

Trans gelidum Tanaim

& magis Sidonius Carm. 2. vers. 242. de Hunnis quoque.

— quæis tale solum est, muriq; genusq;

Albus Hyperboreis Tanais qua vallibus actus

Riphea de caute cadit, jacet axe sub Vrsæ.

Idem Carm. 5. vers. 485.

Caucasus & Scythica potor Tanaiticus unda.

Et Pius II. Pon. M. de Secunda Asiæ parte cap. 29. *Hunni transmissa Meotide, omnem barbariem inter Tanaim & Danubium, occupare: ex his magnus ille Attila ortus est.* Idem Matthias à Michova de Sarmatia Asiatica & Europ. lib. 1. cap. 14. & lib. 2. cap. 5. Huc colloco Jornandis verba de Rebus Get. cap. 5. *In cuius Scythia, medio est locus, qui Asiam Europamq; ab alterutro dividit Riphæi montes, qui Tanaim vastissimum fundunt intrantem Meotida.*

188. De Tanai isto aliter atque D. Hieronymus, Claudianus & Erasmus in libro dicto Hieronymi, sentit Jornandes d. cap. *Tanaim* verdè hunc dico, qui ex Riphæi montibus dejectus aded præceps ruit, ut quam vicin: flumina sive Meotis, vel Bosphorus gelu solidetur, solus ænnium confragosis montibus vaporatus, nunquam Scythico durefcit algore.

189. Caucafi montis juga, quæ inter Pontum Euxinum & mare Caspium usque ad Riphæos montes cingant Scythiam, circumscribit Plinius lib. 5. cap. 27. *Taurus mons, ab Eois veniens litoribus, Chelidonio promontorio determinat. Immensus ipse, & innumerarum gentium arbitet, dextro latere Septentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, lævo Meridianus, & ad Occasum tendens: mediamq; distrahens Asiam, nisi op-*

primenti terras occurrerent maria. Resilit ergo ad Septentriones, flexusque immensum iter querit, velut de industria rerum natura subinde aquora opponente, hinc Phanicium, hinc Ponticum, illinc Cassium & Hyrcanium, contraq; Maoticum lacum. Torquetur itaque collisus inter hac clausura, & tamen victor, flexuosus evadit usque ad cognata Riphæorum montium iuga, numerosis nominibus & novis, quacunq; incedit insignis: Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamisus, Circius, Chambades, Pharpharides, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus. Atque ubi se quoque exuperat, Caucasus: ubi brachia emitit, subinde tentanti maria similis, Sarpedon, Coarcesius, Cragus iterumq; Taurus, etiam ubi debiscit, seque populis aperit: portarum tamen nomine unitatem sibi vindicans, quæ alibi Armenia, alibi Casspia, alibi Cilicie vocantur. Quin etiam confractus, effugiens quoq; maria plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: a dextra Hyrcanus, Casspius: à lava Pariedrus, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In Univerſum verò Græce Ceraunius. hæcenus Plinius: huc adde quæ de Caucaſo hoc scripsit Jornand. in Get. cap. 7.

190. Hunno - Avarorum sedes ab Historicis satis luculenter aliter non demonstrantur, præterquam fuisse eos ex genere Hunnorum. Callistus hist. Ecclesiast. lib. 18. cap. 3. Quandoquidem autem Caucasorum, atque etiam Borealiū Scytharum mentionem intulimus &c. Vide locum disq. 101. Idem Simocat. lib. 7. hist. Sic etiam Lazius de Hung. &c. cap. de Avaribus; Woher sie kñumen sind / wird von den Scribenten nicht außführlich angezeigt / dan das der gemein consens der Historiographen ist / das sie Hunni solten geweest sein / aber nicht von den Hunnis darüber Achila geregiert. Sondern solten auß Scythia von neuen an kñumen seyn / darinnen nur der Hunnen geschlecht gewonet. Imò ab illis, nam pars illa profugiens Hunnorum, repetiit Scythiam, hoc est patriam suam de qua disq. 174. adi & dictam disq. 101. Idem Simocat. de Legat. Rom. ad Gentes, Excerpt. ex Hist. lib. 2. de Bolocalabra: Vir erat natione Scythæ, Bolocalabra nomine. hic tum temporis periculosum perpetravit facinus: siquidem cum unâ ex concubinis Chagani rem habuit, & brevi voluptate inescatus, in magnis mortis retes se coniecit. Veritus autem ne aliquando facinus hoc deprehensum ingentes pœnas parturiret, persuasus ex subditis hominibus septem profugit ad antiquam à qua ortierant gentem. Hunni ea sunt. habitantes orientem. Imò iterum Lazius d. cap. de Hungaris: dan wie auch Jornâdes schreibt / haben von alter zeit da Anastasius vñnd Justinianus dem Rensertthumb vorstund, den neben den Hunnis ob den porten Caspias geheissen gewonet eslich Vöcker von Gog vñd Magog her kñumen / als nemlich Avars, Hungari,

gari, Vngri, Vlciaguri, Magori vñnd Turci, welche alle Vöcker nach einander von Gott erweget zur straff seinem Vöck. (vide disq. 59.)

191. Adventus Hunno - Avarorum tempore Anastasii, verum situm illorum facit apud Procopium de Bello Persico lib. 1. Ascendenti quoque Iberorum montes semita quadam in angustia multa stadiis supra quinquaginta producit, ea siquidem via in abrupto quodam ac penitus invio desinit loco: exitus autem nusquam apparet, præterquam porta quadam à natura inventa, quæ Casspia antiquitus dicitur. Hinc campi sunt equis apti pascendis, & aquis multis absq; arte referti, alioquin supini, ubi Hunnorum gentes ferè omnes habitant usq; in Paludem Maotidem pertinentes. Hic enim si quando per portam supra nominatam in Persarum seu Romæorum regionem exeunt, pernicipibus eunt equis, nulla utentes circuitione itineris, etiam si in prærupta inciderint loca, præterquam quinquaginta illa stadia, quæ ad montes Iberos pertinent. Per alios autem quosdam exitus euntes multo labore veniunt, neque eisdem utentes equis: periodos enim ipsos circuire multas necesse est, ut has portas præruptas ac præcípites evitent. Quod Alexander Macedo animadvertens, muniminis ac brevitatis gratia dicitur eas edificasse, præsidio ibidem relicto, quod postea quum alii plures, tum Aribazutes habuere. is genere Hunnus Romæis & Anastasio principi amicus fuit, qui postquam in senectutem ultimâ pervenit, jamjam moriturus Anastasio per Legatos se præsidio portisq; cessurum promisit, si pecuniam tribuat. Ille verò, ut qui nihil inconsulto aut temerè faceret, cogitans quod milites in ea loca mittere, ut deserta rebus omnibus, minimèq; subditis Romæorum vicina nequaquam commodè poterat, gratiam quidem homini ob ejus benevolentiam se dixit habere, rem verò hanc se nulla ratione curare. Aribazutes non multo post ex eo morbo decessit; portas, deinde Cabades (Regis Persarum filius) ejectis per vim illius filius possedit. Anastasius autem postquam inducias cum Cabade fecit, civitatem, Anastasiam, ubi erat Dara in Mesopotamia, longe inexpugnabilem atq; pulcherrimam de suo nomine construxit, à Nisibi quoque urbe stadiis nonaginta octo distantem, in Romæorum Persarumque consiniibus constitutam. Persæ id ædificium impedire maxime cupientes nequivere, Hunnorum bello occupati. Sic Procopius item Lazius d. loco.

192. Ultimo loco de Caucaſiis Portis sciendum hoc Plinii lib. 6. cap. 11. Porta Caucaſia magno errore à multis Casspia dicta, ingens natura opus montibus interruptis repente, ubi fores obdita ferratis trabibus, subter medias amne Dyriodori fluente, citroque in rupe castello (quod vocatur Cumania) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci terrarum orbe portis discluso, ex adverso maxime Harmastis oppidi Iberum. Qui plura cupit cognoscere legat librum Strabonis 11. Geographiæ.

193. Hungarorum Situm Liuthprandus nobis Suppeditat lib.

1. cap. 2. Hungarorum gens &c. Quibusdam namque difficillimis separata à nobis erat interpositionibus, quas clausas nominat vulgus, neq; ad meridiem, neq; ad occidentalem plagam exeundi habuerit facultatem. Satis perplexus & obscurus locus, qui non immeritò Beato Rhenano stomachum movit Rerum Germ lib. 1. Hæc fuit illorum temporū infelicitas, ut obscure res trad. rent. Sic quum Iornandem qui de Gothis scripsit, Paulum item Diaconum & Liuthprandum de Langobardis legimus, juret quis fabulas ab illis narrari, ita parum explicant unde gentes sue progressæ sunt, & quas olim tenuerunt sedes.

194. Pergit eodem libro de Hungaris & scribit: Hunnos, qui & Auares &c. Octennali bello Carolus Magnus edomuit, exciditque prorsus. Horum verò nationem unam cui Vgrorum, & Vngarorum nomen &c. velut nihil nocituram illis extinctis, submovit tantum, & vallo quodam obstruxit. & subdit mox: Porro fuerunt submoti inter angustias quasdam, quales erant angustie Thracias dirimentes & Daciam, quarum Marcellinus meminit libro 27. cap. 7. Vbi quidam sic conantur legere: Cujus in summitate occidentali, montibus prærupta densitatis, Verorum patefunt angustia, Thracias dirimentes & Daciam. Talia quoque fuerunt claustra Suecunorum apud eundem autorem, aut eadem fortassis. Inde Claustrini dicti.

195. Maximo errore hîc lapsum esse Rhenanum nemo mecum inficias ibit. Temporis enim rationem si quis computet, longè antè Carolum Magnum hæc scripsisse Ammianum, & à Nervæ principatu ad Valentiniiani & Valentis Imp. obitum perduxisse historiam suâ, comperiet. Tum & novum est Hungarorum nomen & multo recentius quam Hunnorum, quos autor dictus nunquam Ueros, sed Hunnos & Chunos nominavit disq. 76. & 77. Scribitque constanter pro Uerorum lib. 21. cap. 17. Succos &c. & cap. 28. Succorum angustias, ita etiam lib. 27. cap. d. Succorum patefunt & quam lectionem retinent Lindenbrogius. Succopidum hoc inter Thraciam & Daciam, Tructus est hodie, ibi munimentum esse putat Lazijs lib. 12. R. P. Romana. Ortelius Thes. Geograph. in verbo Succ. Quamvis etiam Priscus Rhetor tempore Attilæ nomen Vrogi & Hunoguri, Iornandes tempore Justiniani Hunuguri scribant disq. 81. Usitatus tamen illis temporibus erat Hunnorum nomen; Hungarorum verò novum & ignotiùs Provincialibus usque ad Arnulphum Imperatorem. Reclamat quoque Philippus Chronic. Carion. lib. 3. Quod verò quidam narrant, Carolum potitum esse Panonia. & coloniam eo deduxisse, inanis fabula est.

196. Quapropter Reginonem Prumiens. Monachum lib. 2. Chronic. sequimur: Gens inquit Hungarorum ferocissima & omni belua crudelior, retro ante seculis ideò inaudita, quia nec nominata à Scythicis regnis

& à paludibus, quas Tanais sua refusione in immensum porrigit, egressa est. Convenit situs iste cum Hunnorum, de quo ex Divo Hieronymo supra disq. 186. & seq. dictum, ut & locus Liuthprandi cum Claustris Alexandrinis de quibus abunde superius disputatum. Idem Lazijs disq. 190. Confirmat horum positiones Iornandes de Rebus Get. cap. 5. Hunugari autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium maximam venit commercium: quos tantorum virorum formidavit audacia. Quorum mansionem primam esse in Scythia solo juxta paludem Maotidem, secundo in Mæsia, Thraciaque & Dacia, tertio supra mare Ponticum, rursus in Scythia legimus habitasse: nec eorum fabulas alicubi reperimus scriptas, qui eos dicunt in Britannia, vel in una qualibet insularum in servitutem redactos, & unius caballi precio quodam redemptos. Aut certe si quis eos aliter dixerit in nostro orbe, quam quod nos diximus, fuisse exortos, nobis aliquid obfrepit, nos enim potius lectioni credimus, quam fabulis anilibus consentimus.

197. Ex quibus omnibus, luce meridianâ clarius; Hunnos, Auares, & Hungaros unam eandemque gentem fuisse variis nominibus, in plures generationes divisas quemadmodum Germani, ut falsò contra existimabat Aventinus 1. Annalium Bojorum: Vgri &c. una gens non in plures nationes divisa, ut ceteri Germani. Quorum cognati in hodiernum diem usque per Asiaticam Scythiam effusi & Tanais ortum accolentes, qui locus Ihura vocatur, Michova d. l. Iuharia habet Generoso stemate clarus, virtute clarior, scripto præclarissimus Sigismundus Baro ab Herberstein Comment. Moscovit.

198. Aventinus lib. 4. Annalium Bojorum: Hoc satis constat, ejus gentis progenitores (sicut periti ejus regionis scriptis produnt) adhuc habitare ultra Tanaim Rha flumen extra Sarmatiam Asiaticam, in Scythia, in Extremo Aquilone, esseque accolæ Oceani Scythici, maxime Septentrionalis, quibus sedes nemora, alimenta pisces, feræque vestimenta lupi, vulpes, martes, ursi sunt. Sub imperio principis Magni Moschorum, atque Roxolanorum, quos nos Massogetas atque albos Russos appellamus. Hisque quotannis pro tributo, preciosas pelles murium quos venantur, & nos Zobelas vocamus, pensitare: ubi alii hyperboreas, montes aureos Gryphas custodientes ponunt, & eos qui felicitate telluris aërisque temperie, diutissime vivant, donec eos satietas magis, quam radium vita capiat. Postrema hæc verba ubi alii &c. refutat Michova lib. 1. cap. dicto 14. & num Montes Riphæi sint vel non? (de quibus supra dictum.) Videatur Ortelius Thesaur. Geograph. in voce Hyperborei. & Paulus Jovius de Legat. Moscovit. Insuper Duci Moscoviæ tributum nomine solvunt piscium dentes magnos, qui pisces idiomatæ Moscovitarum Morß nuncupantur. legatur Michova d. l. Item Baro ab Herberstein. Bilibandi Birkhameri historia, Boemus Aubanus de Europa lib. 3. cap. 10. & Munsteri Cosmographia.

199. Quo nomine Moscovitæ multum gloriantur, quod eorum subditi magnam Europæ partem olim sint depopulati. Referebat Georgius Parvus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus volens jus Principis sui deducere ad magnum Ducatum Lithvaniæ, regnum Poloniæ &c. Iuharos subditos magni Ducis Moscoviæ extitisse &c. Tradit Baro ab Herberstein d. l. Sed desinant gloriari vafri Mosci, secumque habitent & agnoscant se servos Hungarorum, id est à Scytharum servis sive liberis degeneribus esse ut supra ostensum disq. 180. Igitur Moscoviæ Dux quum inter ceteros principatus sui titulos Hungariæ se Ducem appellat, non nostræ hujus Hungariæ Ducem se appellare potest; sed illius Sarmaticæ ubi adhuc habitant cognati Hungarorum. Wide Ransan. Epit. Rerum Hung. Ind. 7.

200. Ajunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate uti, quod an verum sit, nescio. Nam etsi diligenter inquisiverim, neminem tamen ejus regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus lingua Hungaricæ peritus colloqui potuisset, scribit Baro ab Herberstein. d. l. Hanc audivit quidam Veronensis de quo Pius II. Pon. M. d. l. Noster Veronensis, quem supra diximus, ad ortum Tanais pervenisse, retulit populos in Asiatica Scythia, non longe à Tanai sedes habere, rudes homines, & idolorum cultores, quorum eadem lingua sit cum Hungaris Pannoniam incolentibus, voluisse cum plerisque sacrarum literarum professoribus, viris religiosis, & ex ordine Beati Francisci, qui linguam illam nossent, eo proficisci, & sanctum Christi Evangelium predicare: sed prohibitum à domino, quem de Mosca vocavit, qui cum esset Græca perfidia maculatus, agre ferebat Asiaticos Hungaros, latine conjungi Ecclesiæ & nostris imbut moribus. Quod neque latuit nunquam satis laudatum Matthiam I. Regem Hung. de quo Bonf. dec. lib. 2. Divus quoque Matthias noster, hujus rei non ignarus, quum à Sarmaticis quibusdam mercatoribus acceperat, legatos illuc & exploratores misit, quibus cognatam gentem, si posset, in Pannoniam populus diuturno bello haud parum exhaustam alliceret. quod etsi hæcenus assequi nequivit, si vixerit tamen, fortasse præstabit. Eadem sententia Michovæ de lingua Iuharorum: Accipe secundo quod idem linguagium, & loquela, pronuntiatioq; acuta sunt; Iuharum in Hungaria, & illorum, qui in Scythia Iuhra degunt. lib. 1. cap. d. Idem lib. 2. cap. d. Suntq; ejusdem sermonis & loquela præcisæ, nisi quod addiderunt nostri Hungari aliqua vocabula ex Sclavonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Iuhra non reperiuntur.

201. Sic se habet Causatum: sequitur Occupatio. in qua occurrunt Locus & Tempus.

202. Locus specialis quem Hunni primitus occuparunt erat Dacia

Dacia & Pannonia. Jornand Get. cap. 42. Ab Dacia & Pannonia provincius, in quibus tunc Hunni cum diversis subditis nationibus insidebant, egrediens &c.

203. Hos Hunnos Bodinus Feudum in Europam introduxisse asseverat: Hunni primum ab extremis Scythiæ oris, cum Europam penè rotam ferro ac flamma vastarent, Langobardos & Alemanos Germanorum gentes, ac Francos Gallorum veteres colonos, ad dominatum rerum omnium occupandum sic assuefecerunt, ut nemo terræ glebam, nisi eorum beneficio possideret. & mox: Europa verò populi, quorum bellica vis major est quam Asiaticorum, & Australium, vix ac ne vix quidem dominatû principum ferre potuerunt: nec ante Hunnorum incursiones in Europam, Principum dominatum pertulerunt. Primus Oduacer Rex Herulorum, qui iisdem ferè temporibus Italiam, quibus Attila Germaniam, invast, subacta Italia, possessores agri tertia parte multavit: liberos homines illo libertatis statu, ac reliqua parte bonorû sine ullis fiducia pactis, aut directi dominii specie, securos esse permisit. Ceteri verò ab Aquilone populi, cum Hunnorum mores ac dominandi illecebras didicissent, Allemanni, inquam, Langobardi: Saxones, Burgundi, Gothi, Ostrogothi, Angli, & reliqua Scytharum colluvies, se rerum omnium dominos ferentes fertilissima quæq; prædia sibi reservarunt, cetera fiducia nomine veteribus colonis fruenda reliquerunt: exigui vectigalis lege dicta si possessorem mutarent. Illa est imago, illud argumentum antiqui dominatus. Videlicet Hunnorum. Hæc ille lib. 2. de Repub. cap. 2.

204. Diversas has nationes, quas ditioni suæ subdiderant Hunni, vide apud Jornandem de Reb. Get. cap. 35. 36. 38. 40. & præcipue cap. 48. De Oduacro lege autorem d. cap. 46. & Bonfin. dec. 1. lib. 6. Huc adde quod refert Priscus Rhetor de Gothis, quum à Leonis I. Imp. exercitu in loco abrupto & concavo inclusi & obfessi essent: Calael, vir genere Hunnus, &c. cohortem obiens, in qua erant plures numero Gothi quam reliqui, accitis primoribus hujusmodi orationem habere capit. Terram quidem Imperatorem ad inhabitandum daturum, quæ non illis fructui, & commodo futura esset, sed cuius utilitas ad solos Hunnos redundaret. Nec enim Hunnos ignorare Gothos terræ cultum negligere. Ex quo fore, ut luporum more Hunni, arva, quæ Gothi sortito obtigissent, ad se pertrahentes raperent, & eos servorum loco habentes, cibis destitutos vexarent & opprimerent &c.

205. Ab illo denique Edicto disq. 15. est, quod legimus apud Jornandem de Ostrogothis: Per successionem parentum Vualamir in regnum conscendit, adhuc Hunnis eos inter alias gentes generaliter obtinentibus. Eratq; tunc in tribus germanis contemplatio grata, quando mirabilis Theodemir pro fratre Vualamir militabat imperio. Vualamir vero pro altero jubet

jubet ornando, Videmus servire pro fratribus asfirmabat. Sic eis mutua affectione se tuentibus, nulli penitus decrat regnum, quod utriusque in sua pace tenebant. Ita tamen, ut sepe dictum est, imperabant; ut ipsi Attila Hunnorum regis imperio deservirent. Quibus nec contra parentes Vesegotas licuisset recusare certamen; sed necessitas domini etiam si parricidium jubet, implendum est. de Reb. Get. cap. 48. De cæteris subiectis nationibus idem autor cap. 39. Reliqua autem si dici fas est, turba regum, diversarumque nationum ductores, ac si satellites, nutibus Attila attendebant, & ubi oculo annuisset, absque aliqua murmuratione cum timore & tremore unusquisque adstabat, aut certe quod iussus fuerat exsequebantur.

206. Ab his facile obtinebimus Feudum vocabulum non esse Gothico-Longobardicum, sed Hunno-Ungaricum. Nam si hoc verum de Hunnorum subditis nationibus: nemo terræ glebam, nisi eorum beneficio possidebat. Ecquis me adeo culpet, cur à Communi Opinione Dd. abeam? Deducta proculdubio notatio Feudi ab Hunno-Ungarico Föld, quod significat Terra, Tellus. Sic, Darabföld; Gleba. Földes Vr; Dynastes. Inde forsitan Feudum quidam dixere Fædum (per Syncopen elidendo de medio l, & Paragogen addendo in fine Syllabam um,) Vt Guilelmus Imp. in Constitutione quadam in Chronicis Flandriae relata, per quam terris imperialibus privatur Margarita Comes Flandria ob fidem non prestitam. Vt inquit eadem Comitissa in Feudum tenuit. Jac. Cujacus de Feudis lib. 1. pr. Nam & i Diphthongus Ung. æ est. Molnar Grammat. Ung. lib. 1. cap. 2. observ. 2. Idem Jo. Calvinus Lexico Feudali in verbo Fædum. Fædum pro Feudum dixerunt multi, & in his Angli: fortasse ab illa notatione Germanicæ vocis FEED &c. Itaque vulgari lingua scribunt FEE: longissime tamen à Longobardici juris ratione & instituto. Fœda namque generaliter appellant prædia omnia, quæ perpetuo jure tenentur, etiam Allodia, quæ à parentibus & majoribus hereditate relicta sunt. Et aliquando fœdum ipsis hereditatem significat. Hottomannus in Lexico feud.

207. Sic à Victoria Hunnorum contra Macrinum Longobardum & Dietricum Veronensem sub Sicambria, prope Budam veterem, villa quædam Scythico vocabulo Kelenföld denominata dicitur. Thv-rocz. part. 1. cap. 11. Bonfin. dec. 1. lib. 3. Quia trajecto Danubio ita consumassent exercitum Romanorum, ut quasi per alluvionem accesserit Pannonia dominio Hunnorum. Desumptum hoc vocabulum propriè ab Hungarico Kel, quod significat Accrescit: in jure dicitur portio, quæ vel alteri personæ vel parti accedit. Calvinus in Lexico ex Briffon. Pro diminui, in jure accipi interdum. Alber. indicat. Calvinus d. l. Hoc denotat Ung. Kelek; Consumor. Et Föld, quod Hungaris terra est, à Longobardis campi patentes, sermone barbarico feld appellantur Warenfridius

dius Longobard. lib. 1. cap. 20. per Antithesin literæ e, pro i. Sanè diutius perfrictâ fronte non contendo, judicent Docti num hæc notatio verisimilis sit vel non.

208. Queritur hoc loco quo titulo in Dacia & Pannonia confederit gens Hunnica? Jo. Savaro Comment. in Carm. 2. Sidoni vers. 236. de Hunnis:

Vt populatores

Id est latrones, & Isauros, quibuscum bellum iustum non erat. Marcellin. Com. Isauri, Hunni, sinibus suis egressi Romanorum sola vastarunt. Hoc il-lud est de Attila, quem Hungari magnū jure vocant: eodem quo Magnus Alexander, aliq. generis ejusdem: magnum latronem, felicem prædonem orbis terrarum. Compilat. Rerum Ung. Script. Epist. Dedicat. ad Ancelium. Alberic. Gentilis de Jure Belli lib. 1. cap. 7. De quo Valentinianus Imperator ad Vesegothos eorumque regem Theodericum in his verbislegationem direxit. Prudentia Vestra est, fortissime gentium, adversus urbis conspirare tyrannum, qui optat mundi generale habere servitium, qui causas pralii non requirit, sed quicquid commiserit hoc putat esse legitimum. Ambitum suum brachio meritur, superbia licentiam faciat, qui jus fasque contemnens, hostem exhibet se cunctorum. Etenim meretur hic odium, qui in commune omnium se approbat inimicum. Jornand. de Reb. Get. cap. 36. Idem fermè Romulus Legatus ad Priscum Rhetorem. Excerpt. ex Hist. Gothica pag. 120. m. Et de Hunnis Sidonius Carm. 7. vers. 251.

Lithorius Scythicos equites tum forte subactos.

rapinis

pacis fallentes nomen inane

Id est, pacis involucro rapinas suas & hostiles ruinas regentes, Jo. Savaro. Comment. in hunc locum. vide etiam Jornand. Get. cap. 34. Idem Ammianus Marcellin. lib. 31. cap. 4. de Hunnis: Per inducias infidi & inconstantes.

209.

Sed omittimus istos

Vt populatores: belli magis acta revolvō.

Sidonius Carm. 2. vers. 235. de Hunnis. Belli acta, veram fortasse justamque causam habent hæc duo, Administratio apud Europæos parum vera & justa; & apud Hunnos Invasio necessaria & legitima.

210. De Administratione vide disq. 24. & seqq. Deus edicit. Deuter. cap. 25. vers. 16. Dominus aversatur omnem injustitiam. Ille prædicat Jerem. 1. vers. 14. Ab Aquilone panderur malum, super omnes habitatores terræ. repete disq. 59. Idem Lazijs des Königsreichs Hung. Chorograph. Besch. cap. de Hungaris: Neben den Hunnis ob den exportu Caspiæ geheissen gewonet etlich Böseker von Gog und Mag

gog herkommen / als nemlich *Avares*, *Hungari*, *Ungri*, *Vlciaguri*, *Magori* vund *Turci*, welche alle Böser nach einander von Gott erweget zur straff seinem Volck. Ille minatur, Eccles. cap. 10. vers. 8: Regnum à gente in gentem transferetur, propter injusticiam, & injurias, & contumelias, & diversos dolos. Lipsius Polit. lib. 4. cap. 14 f.

211. Ergo genus hoc, nativis à Deo sedibus excitum, novum arbi nostro & nomen & terrore intulit, atq; Romanū ipsum Imperium, inter aliagraviter impulit &c. Et sic hæc ignota gens &c. exigentibus peccatis, ingentē ubiq; vastitatē dedit. Opida, urbes, provincias, regna commovit, turbavit, evertit. Tandem, velut imposito defuncta sibi à Deo munere, fertilissimam atque omnibus ad vitæ usum cultumq; necessariis instructissimam Europæ partem, suam fecit: ut & præda suo tempore esset aliis, quæ prædas ab aliis tam diu egerat impune. Florentissimo atque amplissimo regno constituta: quæ fidem atrocissimè & crudelissimè persecuta fuerat, ea fidei nostræ clypeus, nostræ Religionis murus appellari avorum memoria meruit. Compilat. Rerum Ung. Epist. d. Quid hæc aliud sunt, quam

Sydes & occulti miranda potentia fati.

Lips. Polit. Monit. 1. exem. p. 2. cap. 5.

212. Ad invadendam Europam, necessitatis tela quæ Hunnos adegerunt & è patria glebæ ejecerunt erant intoleranda infœlicis solivitia in Inopia & Copia.

213. Frigidissimæ namque Scythiæ terra glaciali marmore undique ad Polum Arcticum versus incrustata, totaliter non est frugifera aut lætarum arborum ferax, minimè ad tutelam incolentium fertilis. Et quid diducam? uno Verbo cum Hippocrate. *Misera regio est sub Polo Arctico*, lib. de Regionibus *Aëre Aqua*. Michova d. l. i. cap. 14. Indè solent expertes fermè esse frigidissimæ Septentrionales oræ, in Asia ab externorum insultu ex temperata Zona, quam tota Europa, cujus sæcunditas in se hostem semper excitavit Scythiam, & totum illum ferarum indomitarumque gentium tractum.

214. Copia hominum Septentrionales plaga ita tumet, ut nimia superfluentis populi frequentia necesse habeat ad exonerandas vires alias sedes quærere, ne fame tabescant. Plura de populosa hac Scythia infra de Colonia. Neecessitatis hoc vexillum prætulisse simili de causa prudentissimum Imp. Augustum, & explicuisse in Pannonia, metimur ex Dionis Rom. Hist. lib. 49. In Pannonios exercitum duxit, neque læsus quidem ab iis unquam, neque ullum crimen obiciens: sed militum exercendorum simul, & alienis bonis alendorum causa, omne id justum esse censens quod armis potentior contra infirmiores decerneret. Legitime hoc fecisse

Augu-

Augustum Candidissimus Scriptor Suetonius censet cap. 21. *Nec ulli genti sine justis & necessariis causis bellum intulit. Tantumque abfuit à cupiditate quoquo modo imperium vel bellicam gloriam augendi.* hæc Suetonius. Et certè ubi per species iverimus, regnorumque præcipuorum ortus & incrementa viderimus: fraudem & vim & multis latrocinia potentie initia fuisse apparebit. Quemadmodum Doctissime disserit Cl. dn. Forstnerus Not. Polit. in lib. 3. Annal. Tacit.

215. Proindè Lex Talionis divinitus rata. Quo sane exemplo docemur, veram & immotā illam esse regulam, peccatum omne per idem peccatum puniri. Comes Petrus à Revva Commét. de Corona Hung. Etenim quo jure Romani sibi Pannoniam subjecerunt, eodem jure Hunni ab illis repetierunt, nec tot Fauces & Præsidia Romanorum, Hunnis transferentibus domus suas obstiterunt. Quæ coincidenter hoc loco recensere, non alienum à proposito erit.

216. Quam variis modis tam Persæ quam Romani humana curiositate vano & detestabili consilio arcere Hunnos & alias gentes aditu à Romano imperio allaborabant. Priscus Rhetor de Legatis Persarum Regis ad Martianum: *Addebant æquum videri, Romanos arcis Ierovach, ad portas Caspias sitæ, curam habere, & pecunias ad ejus tuitionem conferre, neque se solos sumptibus, & arcis custodia gravari.* Si enim cesserint, non solum ad Persarum, sed etiam ad Romanorum ditionis terras, & gentes, quæ proximè habitant, damna facile perventura. Excerpt. ex Hist. pag. 71. idem pag. 73. 74. Idem Procopius d. l. Nuntius interim in castra de morte Cabadis, ac de Cosroe rege constituto venit. Illi res novas simul & Hunnorum irruptionem timentes, oratorum sermonem libentius audivere. Ex hoc Lazius d. l.

217. De Romanorum consilio id est Augusti & Adriani Imp. Bodinus de Repub. lib. 4. cap. 1. *Ac tametsi Trajanus admirabili ponte supra Danubium extructo (cujus adhuc vestigia restant) Decebalum regem Dacorum fregisset: nihilominus tamen Adrianus successor pontem dirui mandavit, ne gentes Aquiloniæ aditu patefacto in intimos Imperii Romani recessus penetrarent, quarum gentium vim ac robur cum Augustus expertus esset, legiones septendecim ad Rhenum & Danubium in excubiis disposuerat, ut imperium commodius tueretur: quibus legionibus à Constantino magno sublati repente Alemanni, Gothi, Ostrogothi, Vandali, Franci, Heruli, Burgundiones, Hunni, Gepidæ, Langobardi ac postremo Tartari, Turcæ, Normani, Scythiarum nationum examina in provincias Romanorum irruerunt.*

218. De Macronticho Anastasii opere, Callistus lib. 16. cap. 29. *Anastasius idem, opus maximum & illustre, memorieque prorsus & Imperiali magnificentia dignum, perfecit, quod παρρησιας, hoc est Longum ma-*

rum appellavit, ad Thraciam exornandam constructum. Constantinopoli ducentis octoginta plurimum stadiis abest, & ad utrumque pertingit mare, instar freti, ad quadringenta viginti stadia excurrens, & Chersonesum sive peninsulam in insula prope firmam redigens. Facile etiam quovis trajicere volentes, ab eo quod os Ponti dicitur, in Propontidem & Thracium mare deducit: & barbaros effundi atque excurrere ex partibus eis, quæ supra Euxinum Pontum sunt, tum autem ex Colchide, & à palude Maotide, præterea ex locis quæ supra Caucasum sunt, atque eos etiam qui per Europam sparsim sunt, prohibet. sic ille. Opus hoc est, LX. miliaribus ante urbem, à septentrionali mari versus meridiem miliaribus L. extentum, latitudine pedum XX. Suidas in Nomine Anastasius.

219. De Justiniano Imperatore qui cum Cosroe Rege Persarum inducias pepigerat Excerpt. ex Hist. Menandri: Prima pactio hæc erat. Ne per Angustias, introitus, qui Coruthon appellatur, & Portas Caspias Persæ aut Hunnos, aut Alanos, aut alios barbaros, in Romanorum ditionis terras transire sinant, neque Romani in ea loca exercitum mittant. Idem de hac Legatione Procop. de Bello Persico lib. d. Ex parte alia Persæ Romanis oppida apud Lazos, præterea Dagaram reddidere, alium pro eo viro recipientes. Is enim Dagaris tempore post, Hunnos sæpe in fines Romanorum ingressos in præliis superans fugavit. Idem Jornandes in Get. cap. 7. In eo loco ubi post hæc Alexander Magnus portas constituens, Pylas Caspias nominavit quod nunc Lazorum gens custodit pro munitione Romana.

220. Quo titulo verò Hunno-Avares & Hungari sibi vindicarunt Daciam & Pannoniam? Menader in Excerptis ex Hist. pr. de Abaris, & adventu illorum ita scribit: Iustino Germani filio, qui tunc temporis militibus, qui Lazice in præsidio erant, præerat, nuntiavit, & Iustinus ad Iustinianum retulit, qui illi mandavit, ut ejus gentis legatos ad se Byzantium transmitteret. Electus verò fuit ab ea gente quidam Candich nomine, qui primus legatus ad Imp. venisset, dixit: Adesse gentem omnium fortissimam & populosissimam quæ se illi traderet, Abaros scilicet, genus hominum invictum, & inexpugnabile, qui ejus omnes hostes repellere & funditus extinguere possent. Illius rationibus valde conducere, & auxilios optimos sibi habere & adsciscere, qui tamen non alia conditione erga rempubl. Romanam benevolo futuri erant animo, quam si donis pretiosis, annuis etiam pensionibus & fertili regione, quam inhabitarent, donarentur. &c.

221. Idem autor pauld post: Iustinianus legatos ab Abaris excepit, qui postulabant, ut illis liceret circumspicere terram, in qua eorum gens sedes & domicilia poneret. Et Imperator quidem ut hæc Iustinus dux illi significavit, apud se consultavit an gentem collocaret in ea terra, ubi prius habitabant Eluri (secunda Pannonia vocatur.) Et Imp. si illis videretur, annuit. Sed Abari

Scythia

Scythia sibi exeundum non censerunt. Etenim illius desiderio, quoad ejus fieri poterat, tenebantur. Hoc igitur non successit. verumtamen Iustinus legatos misit Byzantium & Imperatori significavit eos jam magna ex parte istam regionem occupasse. Notandum hic ex Jornande regionem hanc Masiam esse, quæ nunc ex magna Scythia nomen mutuata, minor Scythia est appellata de Rebus Get. cap. 10. Sic etiam Landolphus Sagax de Hunno-Avaribus: è regione sua venerunt in partes Scythiæ ac Masiæ, & direxerunt ad Iustinianum legatos petentes ut reciperentur. Hist. vulgo dicta Miskellæ lib. 16. cap. 26.

222. Alboinus Longobardorum Rex, (nec enim inimicitias quas cum Cunimundo Gepidarum Rege exercebat, deponebat, sed quasunque ratione Gepidarum opes sibi evertendis ducebat) legatos ad Bajanum (alias Chiaganum) misit, quibus eum ad armorum societatem adhortabatur. Legati cum advenissent, precibus cum Bajano Abarorum duce agebant, ne se contemneret, qui nefanda omnia à Gepidis passi erant. &c. Adjecerunt si cum Longobardis se conjungerent, fore ut invicti essent, & Gepidis exterminatis eorum opibus & regione communiter potirentur. Tum in posterum tota Scythia subacta, beatè vitam traducerent. Inde facile illis fore Thraciam occupare, & ex vicinis locis moventes minime negotio Romanorum regiones armis percurrere & Byzantium usque ferri &c. Bajanus &c. statuit eorum petitioni assentiri, sed non alia conditione, quam si decimam partem quadrupedum, quæ tunc temporis apud Longobardos essent, confestim acciperent; si superiores evaderent, dimidium manubiarum & tota Gepidarum regio ejus juri cederet. Atque hæc cum ita conventa essent, bellum inferre Gepidis deinceps instituerunt. Excerpt. ex Hist. Menandri de Abaris. Quo bello Gepidorum genus ita est diminutum, ut ex illo tempore ultra non habuerint Regem, sed universi qui superesse bello poterant, aut Longobardis subiecti sunt, aut usque hodie Hunnis eorum patriam possidentibus, duro imperio subiecti gemunt. Warentfrid. Langobard. lib. 1. cap. 27. lege totum caput. Idem Excerpt. Menandri de Abaris.

223. Sic justo Dei judicio rediit ad dominum, quod fuit ante suum. Gepidæ ejecti sunt ab Hunno-Avaribus, unde post mortem Attilæ juramenti sui & fidei immemores expulerant Dominos suos Hunnos. Jornandes: Gepidæ Hunnorum sibi sedes viribus vendicantes, totius Daciæ fines velut victores potiti; &c. de Reb. Get. lege totum cap. 50. Quibus posterior dominatus priore acerbior cesserat: ut diminuti sine Rege, Hunnorum imperio subacerent in hunc diem usque (de Ardarico. Gepidarum Rege qui ob nimiam suam fidelitatem erga Attilam, ejus consiliis intererat. vide Jornandis Get. cap. 38. & 50.) Cui rei testimonio sunt septem Urbes Transilvaniæ; quod contra omnes

K 3

omni-

omnium scriptorum opiniones pronuntiatum esto, qui valde mendo-
se à Saxonibus incolis (per Carolum Magnū deductis) eas hodie in ha-
bitari scribunt. Audiant Jornandem de Regione Gepidarum: *Daciam*
dico antiquam, quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. & mox:
Hanc Gothicam, quam *Daciam* appellavere majores, (quæ nunc, ut diximus,
Gepidia dicitur) de Rebus Get. cap. 12. Sed plura de his alibi. Addi Or-
telium Thesaurο Geograph in verbo *Dacia*.

224. Siccine hoc titulo Hunno- Avarēs venerunt in *Daciam*;
Pannoniam Longobardi Italiam petentes amicis Hunnis concessere,
quibus cum *Albion* &c. sedus perpetuum iniit. Warenfrid. Langobard.
lib. 1. cap. 27.

225. In causa erat Sophia uxor Justinī, quæ Narsetem virtuo-
sum ex insolentia & pravitate contemplerat, factum hoc pertinens ad
disq. 41. hoc loco referre libuit ut conjectim tam causa, quàm titulus
occupationis *Pannoniæ* ab Hunno- Avaribus, constet lectori. Wa-
renfridi Verba de invidia Romanorum adversus Narsetem lib. 2. Lan-
gobard. cap. 5. hæc sunt: Magnam à Romanis, pro quibus multa contra eo-
rum hostes laboraverat, invidiam pertulit, qui contra eum Iustino Augusto
& ejus conjugī Sophiæ, in hæc verba suggererunt dicentes: Quia expedierat
Romanis, Gothis potius servire quam Grecis ubi Narsēs imperat Eunuchus, &
nos servitio premit, & hæc noster piissimus princeps ignorat. Aut libera nos
de manu ejus, aut certe & urbem Romam, & nosmet ipsos gentibus trade-
mus. Cumq; hoc Narsēs audisset, hæc breviter retulit verba: Si male feci cum
Romanis, male inveniam. Tunc Augustus in tantum adversus Narsetem
commotus est, ut statim in Italiam Longinum mitteret præfectum, qui Nar-
setis locum obtineret. Narsēs verò his cognitis valde pertimuit, & in tantum,
maximè ab eadem Sophia Augusta territus est, ut regredi ultra Constantino-
polim non auderet. Cui illa inter cetera, quia Eunuchus erat, hæc fertur man-
dasse, ut eum puellis in gynæceo lanarum faceret pensa dividere. Ad quæ ver-
ba Narsēs dicitur hæc responsa dedisse; Talem se eidem telam orsurum, qua-
lem ipsa dum viveret, deponere non posset. Itaque odio metusq; exagitatus, in
Neapolitanam civitatem secedens, legatos mox ad Langobardorum gentem
dirigit, mandans ut paupertina *Pannoniæ* rura deferrent, & ad Italiam,
cunctis refertam divitiis, possidendam venirent. Simulq; multimoda poma-
rum genera, aliarumque rerum species, quarum Italia ferax est, mittit, qua-
tenus eorum ad veniendum animos posset illicere. Langobardi læta nuntia,
& quæ ipsi præceperant, gratanter suscipiunt, deq; futuris commodis animos
atcollunt. &c. Vide Herman. Kirchnerū de Legatis lib. 2. cap. 9. n. 129.

226. Hac de causa, ut Warenfrid. d. 1. cap. 7. refert: Tunc *Albion*
sedes proprias, hoc est, *Pannoniam*, amicis suis Hunnis contribuit, eo scilicet
ordi-

ordine, ut si quo tempore Langobardi necesse esset reverti, sua rursus arva re-
peterent. Igitur Langobardi relicta *Pannonia*, cum uxoribus & natis, omniq;
suppellectili Italiam properant possessuri. Habitaverunt autem in *Pannonia*
annis quadraginta duobus; de qua egressi sunt, mense Aprili, per indictionem
primam, alio die post sanctum pascha, cujus festivitas eo anno, juxta calculi
rationem, ipsis Kalendis Aprilibus fuit, cum jam à Domini incarnatione, anni
quingenti sexaginta octo essent evoluti.

227. Sed ad Vgros redeo: qui tres annos per Orientalis Germaniæ
magna, *Sarmatiæ* utriusq; fines, ferocissimas nationes, vastas solitudines,
sylvasq; palantes pererrarunt &c. Quarto demum anno ab Arnulpho statas
sedes impetrant. Tum *Daciam* ultra Tibiscum amnem, quæ cum Histro ad Eu-
rum vergit, invadunt. Jo. Aventinus lib. 4. Annalium Bojorum de
Hungaris. Item autor paulo post de Arnulpho: Mense Majo celebrem
regni conventum apud Hengstoveld agit. Quò cum Suatobogus venire con-
temneret, hostis Reipub. judicatur. Interfuere eidem concilio Vratislaus ulte-
rioris *Pannoniæ* (al. *Poloniæ*) præses, & Cusala regis Vgrorum, qui adhuc in-
certis sedibus in *Sarmatia* Europea vagabantur, legati, pollicentes omnes vi-
res suas adversus Suatobogum, si sibi quasi pro stipendio terra, quam armis oc-
cuparent, daretur. Grata legatio Arnulpho fuit, statim ipse annuit, & Mora-
vos triplici exercitu invadere decrevit, Cusala & Vgros popularibus suis *Daciæ*
destinatur.

228. Quapropter injuriosè juxtà, ac malitiosè (quemadmodum
refert Tubero) Hungari perindè ac alienæ terræ invasores à finitimis odiò
habentur, præsertim à Bohemis, Polonisq; qui, quantum terrarum inter se, &
Dalmatas interfaceret; id totum sibi ab Hungaris per injuriam ereptum putant.
Comment. lib. 1.

229. Tempus præcisum, quo Hunni venerant in Europam, suppe-
ditat Paulus Orosius lib. 7. Hist. cap. 33. Tertio decimo autem anno Impe-
rii Valentis, hoc est, parvo tempore postea quam Valens per totum orientem
Ecclesiarum lacerationes, sanctorumq; cædes egerat, radix illa miseriarum
nostrarum copiosissimos simul frutices germinavit: siquidem gens Hunno-
rum &c. vide disq. 185. Valentiniani auspiciū Imperii, ponit Helvi-
cus Chronologiæ fol. 26. sub annū Christi CCC. LXIV. Itaque ad-
ventus Hunnorum incidit in annum CCC. LXXVII. & Damasc.
Romanæ Ecclesiæ Pontificatum eodem anno. Annales autem Unga-
rorum referunt ad annum CCC. LXXIII. à quibus discrepat Ste-
phanus Szekelius Chronico Ung. quam ad annum CCC. LXVII.
reducit. Vide Molnari Epist. Dedicat. Grammat. Ung. Et Sigebertus
Gemblacensis, qui in Chronographia sua Exordium Regni Hunno-

ordin-

rum producit ad annum CCC. LXXXI. Idem ex hoc profert Helvicus d. l.

230. De Hunno- Avatorum adventu Lazius Chorograph. Besch. R. H. cap. de Avaribus: Aus dem 1. Buch Procopii Hist. Præfata &c. (vide disq. 191.) erscheint wie die Hunni Avars, herkommen sein zur zeitten Anastasii und Justiniani der Renser. Sed sub Justiniano, qui factus est Imp. juxta supputationem Helvici d. l. fol. 27. anno Christi D. XXVII. advenisse illos, autores sunt Callistus Hist. Ecclesiast. lib. 18. cap. 30. (vide disq. 101.) Landolphus Sagax in Hist. Miscell. cap. 26 lib. 16. Theophylactus Simocates Hist. lib. 7. Menander. in Excerpt. ex Hist. de Abaris. Et quidem in ultima senectute & extremo Imperio Justiniani Menander d. l. libro de Abaris: Erat ea tempestate Imperator effeto corpore: non eadem illi vis animi, qua florebat, cum juvenis adhuc Gelimorum Vandalum, & Vuitrigem Gothum captivos fecit. Itaq; jam senex exacta ætate cum animi robur & belli appetentem virtutem desidia & ocio commutasset, barbarorum exercitum, non quidem bello, etiamsi decertaret, eum penitus deleteret, sed prudentia & consilio priusquam ipse debito sine extingueretur, propulsare cogitabat. Et cum diu superses esse non posset (etenim non multo post hinc migravit) societatem facere curavit. Calculum ergo adventus, non male pariaveris in annum D. LXXIII. vel LXXIV. adi Helvicum d. l. fol. 28.

231. Tempore Arnulphi Hungari Venerunt in Europam Liuthprandus. Hist. lib. 1. cap. 2. Beatus Rhenanus Germanicarum Rerum lib. 1. Aventinus 4. Annal. Bojorum. Lazius Chorograph. Besch. R. H. cap. de Hungaris: Anno Dominice incarnationis DCCC. LXXXIX. Regino Prumiens. Chronic. Idem ex hoc Lazius d. l. Et Szekelius apud Albertum Molnar in Epist. Dedicat. Grammat. Hungarorum eorum in Pannoniam adventum in annum Christi DCCC. LXXXIIX. incidisse scribit. coincidit in eundem annum electio Arnulphi in Imp. videatur Helvicus d. l. fol. 31. Non plane rationes Annalium cum hoc calculo conveniunt, qui Hungarorum ingressum in Pannoniam sub annum Christi DCC. XLIV. tempore Constantini V. Imp. & Zachariæ Papæ, ponunt. Idem cum illis scribit Helvicus d. l. fol. 32. Verum nec de ingressu in Pannoniam consentiunt cum Szekelio, Beatus Rhenanus Aventinus & Lazius d. l. Sed quarto postquam egressi essent anno ænativis sedibus, in Dacia sedes impetrasse ab Arnulpho. Vide disq. 227. Septimo deinceps anno postquam Daciam occuparunt, & mortuus esset Arnulphus, sedes fixisse in Pannonia, lege Aventinum lib. 4. & Lazium d. l.

232. Et

232. Et hæc hæc hactenus de *Universali* causa, consequens est *Particularis*.

233. *Particularis* Causa est Attila, in hoc spectandum *Genus* & *Individuum*.

234. *Genus* ut sic partiatur est vel *Relativum* vel *Absolutum*.

235. *Relativum* est in præclarissima progenie Attilæ, ex qua prognatus est S. Stephanus I. Rex Christianus Hungariæ. Vide disq. 121. & seqq.

236. *Absolutum* est in substantia Attilæ & S. Stephani. Attilæ substantialem formam nativam in quantitate & qualitate absolutam, iisdem verbis definit Jornandes: *Vir in concussione gentis natus in mundo, terrarum omnium metus: qui nescio qua sorte terreat cuncta, formidabili de se opinione vulgata. Erat namque superbus incessu, huc atq; illic circumferens oculos, ut elati potentia ipso quoq; motu corporis appereret. Bellorū quidem amator, sed ipse manu temperans, consilio validissimus, supplicanti bus exorabilis, propitius in fide semel receptis. Forma brevis, lato pectore, capite grandiori, minutis oculis, rarus barba, canis aspersus, simo naso, teter colore, originis sue signa resituens. Qui quamvis huius esset natura ut semper magna consideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inventus, apud Scytharum Reges semper habitus &c. De Rebus Get. cap. 35.*

237. Et ut pauca de multis ex rebus ab illo gestis dicere non omittamus &c. De tota gente Hunnorum electissimi equites in eo loco quo erat positus, in modum Circensium cursibus ambientes, facta ejus cantu funereo tali ordine referebant. Præcipuus Hunnorum rex Attila, patre genitus Mundzucco, fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica & Germanica regna possedit, nec non utraque Romana urbis imperia captis civitatibus terruit, & ne præda reliqua sublerentur, placatus precibus, annum vectigal accepit. Quumque hæc omnia proventu felicitatis egerit, non vulnere hostium, non fraude suorum, sed gente incolumi inter gaudia letus sine sensu doloris occubuit. Quis ergo hunc dicat exitum, quem nullus æstimat vindicandum? Jornand. d. l. cap. 49.

238. Vividuum quasi ejus caput, & os & pectus pene spirantia, repræsentat iste

L

NUM.

239. *Hæc facies inhumano luridoq; pallore, ac esseri oris monstroso ductu & torya oculorum nictatione terribilis, immanem Hunnorum regis Attilæ sevitiâ spirat, sicuti ex ære artificis manu, & scriptorum stylo expressam videmus. Paulus Jovius Illust. Virorū Elogiarū lib. 1. Iconē hanc Celeberrimus Antiquarius, vir Ampliss. & Doctiss. Dn. Joannes Jacobus Luckius ex celebri suo Archivo Antiquitatum omnis generis exoticorum numismatum referto, benevolo animo mihi communicavit. Cæterum ne quis lege Cornelia falsi arguat, nos commentitiâ seu fictitiâ imaginem Attilæ & Aquilejæ, vel adulteratum numisma in publicum proferre, quod nunquam in rerum natura fuisset: is sciat Eclyptum hujus ad oris similitudinem expressum & effigiatum in plumbo candido, prænominatum Dominum Luckium dono accepisse ab Illustri & Generoso Domino Dom. Jacobo Ludovico à Fürstenberg. Prototypus, hoc est ipse nummus Triumphalis Attilæ, in Obryzo sive solido auro Ungarico ita signato: priori facie Effigie Attilæ, altera Aquileja, extat in illustri *Σαυατολαμείω*, Rudolphi II. Imp. piissimæ nunc memoriæ.*

240. Denique in omnibus similis descriptioni ex Jornande & Jovio allata. Cui conformis est etiam effigies Attilæ apud Theobaldum Müller. *Eigentlicher vnd Gedencwürdiqer Contrafacuren etc. Weiterberühmter Kriegshelden.* pag. 8. in 40. Basil. Anno 1577.

Jdem

Jdem fermè apud Wilhelm Schæffer genant Dillich. *Ungarische Chronica.* cap. von Attila der Hunen König.

241. De Aquileja hoc memorabile est. *Candidas aves, id est Cicônias fuisse augurium excidii.* Jornand. Get. cap. 42. Antoninus Florent Archiepiscopus Volum. Hist. 2. tit. 11. cap. 8 §. 4. Ex quo Thvrocæ part. 1. cap. 18. Bonf. dec. 1. lib. 6. Sabellicus Enead. 8. lib. 1. Otto Frisingensis lib. 4. cap. 26. *Diu multoq; tempore Jornandes; continuo triennio obsessam fuisse civibus strenue repugnantibus Antoninus Florentinus & cæteri d.l. scribunt. Sic & Otto Frisingensis modo dicto loco: Tanta autem in obsidione hujus urbis & mora, & multitudo fuit, ut miræ magnitudinis montem Vtinum dictum, quem ipse vidi, in modum aggeris ab exercitu comportatum, incolæ usq; hodie affirmant. Ut & de monte inter Humburgum & Alstenburg/ Matthiam Regem Hung. I. cum Austriam debellaret, copiis suis, jussisse illic singulos quosque galeam terræ plenam ponere. Id quum fecisset totus exercitus, placide & sensim argillam in montem forma Pyramidali ad surrexisse.*

242. Sequitur

ICON MEMORIÆ SACRA, CVM ALIIS NUMMIS.

Jcon hæc Attilæ anaglyphice sculpta, figura circulari hodiè Argentina vi-

na visitur in vertice portæ quæ à Coronæ Burgo nomen habet. Notæ sunt in nomine: A, V. ÆTA. &c. id est: Attila, Unnorum, Ætatis Quadragesimo septimo. Inscriptio Ambitus desumpta est ex Virgilio versu 490. Æneid. 3.

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Restauratio verò Portæ in hæc verba concepta legitur.

NULLI NEQVE VIM NEQVE INSIDIAS CO-
GITANTES. SED PROPVLSANDARVM ERGO
RESPUBLICA ARGENTORATENSIS FIERI
FECIT ANNO SALVTIS M. D. XXXII.

243. Argentinenses in hoc publico & patenti loco sic Attilæ memoriam prolequuti, ut formam ac figuram animi magis quam corporis complectantur: non quod tantam vim in sese habeat imago quæ lapide fingitur: sed ut memoria rerum gestarum maneat in animis hominum & in æternitate temporum duret, exeuntibusque & intrantibus semper in vestibulo urbis conspicua sit ejus in destruenda Argentina crudelitas: sicque cum intuerentur, facta ejus secum revolvant, in destruendis & solo adæquandis manibus multis in locis, ut ille Orientis & Occidentis Imp. terror cum immenso suo exercitu sine propugnaculorum obtaculis in Galliam transire & in Pannoniam redire posset, cunctisque mortalibus se viventē aditus pateret; indeque per viarum pluralitatem Strassburg appellatam esse: testantur de facto & nomine hoc Annales Hungarorum & Chronic. Alsatæ.

244. Simulacrum vultus Attilæ cum omnino dissimile priori & posteriori schemate sit, fortè quispiam dicere conabitur non improbabili argumento tantum, sed & majori & meliori ratione hoc aut falsum, aut illa supposititia esse. Quoniam vero maxima dissimilitudo oriri soleat, aut propter ætatis incrementum (ut quidam scribit) aut personarum formæ mutationem, aut regionum ubi signabantur differentiam, aut aliud quodvis accidens, metallicæ imagines protinus falsæ judicandæ non sunt. Is enim prorsus judicio carere videbitur; quem perspecta ætatum, temporum, & locorum habituum mutatio redarguit. Si quis veritatem volet, consideret monetas aliquot effigie alicujus Principis signatas, qui hodiè vivit, deprehendet pro diversitate loci & temporis, Proteo mutabiliorē effictam & excusam formam Principis, caput modo senile, juvenile, barbatum, imberbe, armatum, inerme, nudum, opertum & pileatum, inornatum & coronatum lauro, corolla, auro vel diademate. Exemplo sit avorum memoria Jcon Solymanni Turcarum Imperatoris.

245. Ad numum oblongum Attilæ quæ dicenda, aliò transferenda.

renda sunt; non omittendum tamen convenire cum hoc, Jconem Attilæ apud Munsterum in Cosmographia Mundi, & apud Gulielmum Rovillium Promptu. Jconum part. 2. pag. 94.

246. Ectypum hujus nummi Orichalco expressum, acceptum fero benevolentia Cl. Domini Luckii, ut & sequentium nummorum argenteorum Prototypum. Quorum posteriorem monetam primam à Bela I. Rege Hung. in honorem S. Stephani cusam esse non sine ratione asseverat honoris causa prædictus Dominus Luckius: quia Romanorum more caput corolla circumdatum est, quod alias si de Stephano Martyre capiendum radio coopertum esset. Quæ impressa hoc loco, ut effigiem S. Stephani Regis repræsentaret; siquidem nullibi, quod ego sciam Christianissimi hujus Regis forma corporis literis adumbrata est. Si quis forte extiterit, qui nummum aliquem Belæ, aut aliam effigiem Sancti Stephani, forma huic dissimilem habeat, is sciat neq; suam neq; hanc in orbe solum semper haberi & suo similem esse. Qui vidit à prima fronte Conclusiones Ex Philosophia Peripatetica Tam Speculativa, quam Morali Illustr. ac Generos. Joannis Erdodi Comit. Perpet. Montis Claudii &c. anno M. DC. X. ab ipso in Academia Parmensi ad Disputandum propositas, jam dicet diversam esse illic Iconem S. Stephani ab hac nostra. Ac ne repetam quod dictum disq. 244. Certissima hæc sententia Plinii: *Quæ non sunt finguntur: pariuntq; desideria non tradiri vultus. Et majus nullum est felicitatis speciem, quam semper omnes scire cupere, qualis fuerit.* Sic ille referente Rovillio. Idq; manifestum est in S. Stephani Regis effigie, præfixa Inscriptioni Conclusionum &c.; hanc ab Iconographo effictam & per lineamentorum ambages, flexu quodam deductam esse ex icone Adami, insculpta in Promptuario Iconum part. 1. Guliel. Rovillii, quam ipse, cum nullum haberet Prototypum, ex descripta Adami natura, moribus, ætate, regione & rebus gestis conformaverat. Post acceptum Regalis excellentiæ signum, qualis vir & discretioris fuerit cum Episcopis & Primatibus Hungariæ, statutum à se Decretum manifestum fecit. Legenda S. Stephani: in qua cui hæc curæ cordiq; est, prolixius acta & facta ejus rimare potest, idemq; post illam in Bon. finio dec. 2. lib. 1.

247. Individuum sequitur, quod vel Vagum vel Simplex est.

248. Vagum est in nomine Attilæ duplex Signatum & Ortum.

249. Linguarum varietate designatur, lingua Latina communiter Attila: Hungarico idiomate Etbele Thvvroc. part. 1. cap. 13. Græco, apud Priscum Rhetorem passim Ἀτίλλας, & Callistum Ἀτίλλας: Germanico, Etzel: in Fragment. Annal. Veterum, quæ Lazijs non semel citat de Migrat. Gentium; huc adde de Buda sive Budavára sive

Egelsburg/id est, Urbs Attilæ, Thvroc. part. 1. cap. 17. Nicolaum O-lahum de Attila cap. 12. Wesel etiam Doctiss. Dn. Luckius se legisse perhibet, & hoc nomen, minutum argenteum numum referre. Probationem desumit ex Insignibus Argentinesium, in quibus ob effusum sanguinem castrorum ab Attila, rubentem transversam lineam gestant in campo albo, quam olim in Vexillis ferebat Attila.

250. Ego Doctissimo & harum rerum peritissimo viro temere non reluctor, sed suo cuiusque arbitrio hæc relinquo; habeo tamen quæ hoc loco inferri possent. Si literæ hæretes *Wē* conjunctim pro Germanico *Wē* legendæ sunt, putarim nomen *Wesel* non ad Attilam sed Decebalum Regem Daciæ trahendum esse, testem habeo celebrem Metropolim Daciæ, *Zarmiz* nomine antiquo dicto, cui alterum nomen aditum fuit *Æthusa*, ac postea *Ægethusa*, & sic conjunctim *Zarmigethusa* & *Zarmisogethusa*. Denique victo Decebalo, Trajanus hanc de se nominavit, coacervatis nominibus *Vlpia Trajana Sarmisogethusa*. Hæc in lapidibus vetustis in Dacia visuntur. Lege Zamosii *Analecta* Daciæ Antiquæ cap. 3. 4. & 5. Ejus hodie nihil, præter ingentia rudera pristam magnificentiam testantia, superest, quæ collabente Romano imperio, ipsa quoque deleta fuit, nec unquam postea restaurata &c. Nunc ad ejus rudera viculus est *Valachorum Gradista*. Ruinæ ipsæ vocantur ab accolis *Vârhel*, id est *Arcis locus*, nec proinde aliæ ruinæ, corrupto ex Decebalo nomine *Vezel* appellatæ. Zamosius d. l. cap. 3. Et cap. 5. In eodem tractu est & *Vezelvicus*, à Decebalo rege dictus, cujus vocabuli rudera quælibet adhuc habent. Idem Ortelius *Thesaurò Geograph.* in verbo *Zarmisogethusa*: *Dacia urbs est, quam Sambucus Vezel & Venecia vocat. Vârhel* Germanicè: & Slavonicè: *Gradisca*, & Petrus Montanus in *Ptolom. Geograph.* lib. 3. cap. 8. Sed perperam *Vârhel* Cermanicè scribunt, quod Hungaricum id est *Arcis locus* ut jam dictum est. *Vâr*: *Arx*; *Hel*; *Hely*: *Locus*. Sic sæpè homines circa affectationem Germanicæ originis ultrò ambitiosi. Tacit. de *Moribus Germ.* cap. 28. lingua Germanica Hungaricè loquuntur quod ipsi non intelligunt. Pars altera nummi cum linea transversa denotat fortè Sargetiam flumen non procul à Regia prædicta, in qua suos occultaverat *Thesaurus Decebalus*, de quibus Dio lib. 68. Trajanus. Campus autem ad utramque lineæ partem fertilitatem *Transylvaniæ*.

251. Si verò prædictæ literæ *divisim* legendæ, *Attilæ* nomen quidem denotare videantur, non tamen *Wesel* / quod nullibi de eo legi, sed Hungaricum hoc *Vezér Ethele*, id est, *Dux Attila. Vezér* enim *Dux*, *Director*, *Ductor* est, de Duce mox disq. 256. & seq.

252. At nec *Attilæ* aut *Decebali* nummum fuisse, apertè demon-

monstrat *Nobilis Alsatia familia Wezeliorum*, quæ idem Nomen & Insignia sibi vindicat in *Clypeis* suis. Itaque difficulter dijudicari potest, cuinam horum attribuenda sit moneta dicta. Certè ægrè ac vix accipiendum Nomen & scutum in nummo prædicto expressum, de *Attila*, *Michaelis Ritii* verba contra sunt, de *Insigni Attilæ: Insigne gestabat Asturem ex Accipitrum genere coronatum* de *Rebus Ung.* lib. 1. *Quæ quidem insignia ad Geysa usque Ducis tempora Ungari conservarunt.* Bonfin. dec. 1. lib. 3. Adumbrationem horum in *Minutiis Aeris Attilæ*, nobis ostendit *M. Tilmanni Griesen / Münz Spiegel Franc.* 1529. cap. 5. lib. 3. de *Attila: Dieser soll neben ander Münz geförnet gelt von silber vnd Golde / von zween Quinclein / ein Korn gegossen darauff ein zeichen wie ein Ereus / vnd anderseits / wie ein Krauenfuss geschlagen haben.* Judica hic candidæ lector, annon irrepperit hic error typographicus, per *Metathesin* transposita litera *o* ante *r* / & legendum sit *progeförnet; geförnet / pro Korn; Kron.*

253. Diu extra oleas vagor redeo ad propositum, *Individuum Ortum* est ex pluribus his vocabulis Hungaricis *a* vel *á* pro *az*: Ille, illa, illud. vel *amaz*: Ille, ipse &c. *Attul*; Ex eo, ab illo. *Ettöl* pro *Eztöl*: Ab hoc. cujus *Ablativus Ettöle* est. Inde siue servamus nomen *Ethele* siue *Attilas*, utrumque Ungarica sunt, Composita ab *Attul* per *Antithesin* literæ *i* pro *ü* sicut *Antistæchon* hoc est, in vocabulo *Hir, Hür*: *Fides, Idō: üdo*: *Tempus*. Et *Parogogen* addito Pronomine *az*: unde *Attilas*, Item *Ethele* est ab *Ablativo Ettöle* per *Antithesin* literæ *h*, pro *t*: & *e* pro *é*: Vel sine transformatione literarum *tt*, quæ eandem vim habent in pronuntiando quod Græcum *θ*.

254. Haud dubiam esse hanc originationem, liquido liquet ex *Terminatione & Significatione*.

255. Nomina quædam *Propria* pro *us* in *as* terminantur, ut *Faxkas*: *Wolfgangus*. *Balas*: *Blasius* &c. Et *Adjectivorum terminationes* &c. In *ás* &c. *Significant habitum; copiam & proclivitatem*, ut *Hatalmas*; *Potens*. *Aranyas*; *Auratus, Aureus*. *Ruhás*; *Vestitus*. *Marhás*; *Peculiosus*. *Albert. Molnar. Grammat Ungar.* lib. 1. cap. 16.

256. Quamobrem *Significatio* nominis *Attilas* vel *Ethele* gignit talem sensum: Ex eo, ab illo, ab hoc; illi ipsi &c. Capitanei Hunno- Ungarorum post *Attilam* legitimi *Duces* esse cæperunt, & fuerunt usque ad *S. Stephanum I. Christianum Regem Hungariæ*. Ex eo, ab illo, ab hoc &c. illa ipsa &c. *Pannonia* ex *Provincia* in *Ducatum* redacta.

257. Probationem debemus *industriæ Prisci Rhethoris: Verendum est, inquit Constantiolus, ne Persis facile devictis, non jam amplius amicus,* sed

sed dominus insultet. Nunc enim aurum ad ipsum defertur, pro dignitate, qua ipsum ornauimus. Quod si Medos, Parthos, & Persas domuerit, minime a Romanis, Qui Eius Imperio Limitem Constituunt, temperabit; sed suos famulos arroganter reputans, gravia & intolerabilia mandata sua facere coget. Dignitas autem, cuius mentionem Constantiolus fecit, erat ROMANORUM EXERCITUM DUCIS, cuius decus ATTILLAS ab Imperatore susceperat, ad hoc ut ad eum Stipendia eius, qui exercitus regebat, mitterentur. Innuēbat igitur Attilam, hoc nomen aut aliud, quo Romanis illum vocare lubet, aut dignitatem, quam illi ornamenti loco esse existimant, transgressurum & perupturum, & pro DUCE, COACTURUM EOS SE REGEM APPELLARE. Tam tum enim cum irascebatur, dicebat, exercitum Duces, suos esse servos: qui quidem Attila, non tamen Imperatoribus Romanis, erant honore & dignitate pares. Hæc ex Prisci Rhetoris Excerptis pag. 122. & seq. sunt: ex quibus indubium Romanos Attilam non appellasse Regem sed Ducem; neque etiam jure in Annalibus & Jornadis Get. Regem, ut & sequentes Duces ab aliis Scriptoribus usq; ad S. Stephanum, nuncupatos esse Reges, non nisi per Excellentiam.

258. Esset utinam superstes absoluta Prisci Historia de Rebus Gestis Attilæ, non ita fabulis veluti tenebris obscura jaceret lux Veritatis, de Origine Hunnorum, Verissimâ disciplinâ Civili, exercitationeque Militari & Publicis deliberationibus & prudenter factis & dictis Magni Attilæ. Exacte enim hæc omnia tradidit, multarum rerum non tantum auritus, sed etiam oculatus testis, adi Prooemium.

259. Ita in his quoque rebus ludit & illudit illud sive Fatum publicum, sive Fortuna. Lipsius Cent. Miscell. 1. Epist. 2. & quidam autores merentur lucem; quibusdam fors invidet ne emergant. Inter illos, si fatali incuria Græcorum aut aliorum, Prisci Historia integra perierat, Porphyrogenetæ Principis Excerptis factum, quemadmodum & Epitomatione Justinii & Flori, cum integris Historiis Trogi Pompei & Livii actum est, & Jornandis invidioso facto, qui in Historia sua Getica plurima immutato sensu de Hunnis exscripsit ex Prisco, ut suppressa integra Historia Prisci per inopiam typographiæ, sua commenta summam de Hunnis approbarentur, & fictitia ejus origo de Hunnis, vulgò crederetur sine objectione antiquioris Scriptoris autoritate & ratione.

260. Si verò Historia perfecta Prisci Rhetoris sive Sophistæ (de qua hætenus adhuc altum silentium) alicubi extet in Bibliotheca aliqua eximia, selectissimis & rarioribus libris in omni disciplinarum genere, tam typis excusis quam manuscriptis referta; Bibliothecæ dominum

maxi-

maximopere oro & obtestor, pro summa conjunctione Christianorum cum Hungaris, & maxima gratia, quam jure omnes fermè Christiani Principes illis debent, pro indefessa & assidua tutela totius Europæ adversus Turcam; ut Hungaros hoc gaudio beet, illorum causa, suâ & sæculi. Illorum: ut eam Historiam videre obtingat: suâ, cui tales amici: sæculi, cui hoc exemplum: quod ejus & Hunno- Ungarorum nomina perire non sinet, sed æternâ famâ se exeret & oblivioni resistet ac se diu vindicabit. Quod Virgilius duobus memoriam æternam potuit promittere & præstitit, hoc sibi cum Hungaris promittat, & idem præstabit.

Fortunati ambo, si quid mea carmina possunt;
Nulla dies unquam memori vos eximet ævo
Dum domus Æneæ Capitolii immobile saxum
Accolet, imperiumq; pater Romanus habebit.

Æneid. lib. 9. vers. 446. Seneca Epist. 21. m.

261. Individuum Simplex per unicum vocabulum est in nomine S. Stephani I. Regis Christ. Hung. Matthæus Dresserus de Festis Diebus: Stephanus latine Corona est. Conveniunt rebus nomina sepe suis. Sic Stephanus tandem Martyr factus coronam immarcescibilem adeptus est. Idem Haymo lib. 2. pr. ex Hist. Ecclesiast. Eusebii: Propter quod & nomine suo coronatur a domino, & sequitur enim interpretatur corona.

262. Ita nomina multoties non casu, sed significanter ponebantur, ut constat ex illo Abigael ad David de marito Nabal Carmelo, nomine, 1. Reg. 2. c. 15. Iuxta nomen suum stultus. Et Esau de fratre Jacob Genes. cap. 27. Iuste vocatum est nomen ejus Jacob, supplantavit me in altera vice. Et David de Achimaa. Reg. 2. cap. 18. Vir bonus est, & bonum portat nuncium. Ex quo Gentiles, qui sæpe sacram scripturam sunt contemplati, hanc superstitionem fuerunt ementiti credentes nominibus aliquid divinitatis inesse Cicer. lib. 1. divinat. vel nomina propter omnia imposita. Ovid.

Nominibus semper omen adesse solet.

Franciscus Torreblanca Dæmonologiæ lib. 1. cap. 26. n. 6. 7. & seq.

263. Sed superstitionem vanam & inanem esse observationem nominum & ominum, clara voce animadvertit Waremund ab Erenberg de Fæderibus lib. 1. n. 12. Perperam & impie ille, qui Camerario referente in Vita Melanchronis, solo nominis numero Mauritium a Carolo Vinci non potuisse cum nulla sit statuenda in nominibus religio. Carolus Paschalius in Legato cap. 77 pag. 521. Rationem reddit Torreblanca d. l. n. 37. Quia sine divina præcedente revelatione nulla omina licet attendere &c. ne porram pandamus ad ominosam istam superstitionem, quam non solum Catholici, sed & Ethnici illicitam judicarunt &c.

M

Osten-

264. Ostendenda igitur Divina revelatio & prædictio Regni & nominis S. Stephani Regis, ab Adjuncto Antecedenti, Concomitanti & Consequenti.

265. Antecedens elucet in Preparatione & Prædictione.

266. Preparationem exponunt Passio & Actio.

267. Passio accedit tēpore Avi S. Stephani, quā Christus cruentissimā clade Hungarorum, eādem suorum tot annis impune, ultus est. Regnante Ottone I. Hungari, vastata Gallia, majore quam unquam antea, multitudine in Germaniam inrumpunt, & prope Vindelicorum Augustam in ea planitie, quæ nomen habet à Lyco flumine, castra faciunt. Eo Cæsar profectus cum Saxonibus, Francis, Suevis, Bavaris, Bohemis, post ancipitem multamque pugnam, ad internecionem propè cecidit hostem, aliquot ipsorum regulis in crucem actis. Sleidanus de Monarchiis lib. 3. Chronicon Carionis lib. 4. late Aventinus 5. Annalium Bojorum, & ex eo Lazius Chorograph. Besch. R. H. cap. de Hungaris. Bonfin. dec. 1. lib. 10. Ens Rerum Hung. lib. 1. circa finem.

268. Annum & multitudinem Hungarorum notavit Regino Prumiens. Chronic. lib. 2. Anno Dominicæ incarnationis DCCCCLV, Hungari cum tam ingenti multitudine exeuntes, & non, nisi terra eos debisceret, vel calum eos obrueret, ab aliquo se vinci posset dicerent. Idem ex hoc Aventinus d. I. Lazius de Migrat. Gent. lib. 7. pag. 356. m. & Gaspar Ens d. I. At enim vis consilii expers mole ruit sua: & Odit Superos, sceleris estque ultor Deus. Ens d. I. Idem temerè quam arroganter jactare non dubitavit Rex Sigismundus antequam à Turca ad Nicopolim victus esset: Tam grandi sui exercitus congregatione Danubium transivit, & nedum Turcorum timeret Cæsarem; verum quidem ipsum dixisse ferunt. Quid metuendus est nobis homo? Vastum si calorum super nos pondus rueret; ipsi illud nostris, quas gerimus hastas, ne lederemur, sustentare possemus. Thvroc. part. 3. cap. 8. Ex hoc Bonfinius dec. 3. lib. 2. Gaspar Ens Rerum Hung. lib. 3.

269. Memoratu dignum præterea est quod de fatali periodo & circulo sive de quinquennario numero & mense infausto Hungarorum scribunt Philippus & Aventinus d. I. Pugnatum est cum Vngaris ab Ottone eodem die, quo ante annos quadraginta octo deletus fuit ab iisdem exercitus Ludovici Tertii, trium dierum continenti prælio, id est quarto Idus Augusti, Anno Christi noningentesimo, quinquagesimo quinto, altero anno post mortem Rudolphi filii. Hæc Philippus. Isq. dies in Romanos fustos relatus est. Aventinus d. I.

270. Hinc Regnorum Franciæ, Ungariæ ac Poloniæ mutationem prævidens scribit. lib. d. 4. Philip. à quo tempore cum elapsa sit fatalis periodus annorum quingentorum, metuendum est his regnis omnibus, magnas & fata-

fatales imminere mutationes, quas clementer Deus mitiget, & servet aliqua Ecclesiæ hospitalia, ne doctrina de Filio Dei, & invocatio vera, honestaq. leges & studia prorsus aboleantur.

271. Quæ cum ab eventu comprobata sint non possum mihi temperare, quin huc transcribam sapientissimam considerationem Illustri & Generosi Domini Domini Petri de Revva piæ memoriæ de vi annorum quingentorum in Sacra Corona Hungariæ. Et non sine stupore quodam, ac admiratione & anxietate animi hoc loco considero. SANCTAM nostram CORONAM non potuisse evadere illum certissimam, & à sapientibus multum decantatam, fatalemque circa quingentesimum annum post mortem nimirum MATTHIÆ PRIMI mutationem. Ita enim prorsus accidit in multis Rebus pub. ut dominatus, civilesq. status vararentur, imò naturæ quadam (ut sic dicam) Oeconomia, si non penitus conciderent, atq. ad nihilum redigerentur, tamen insignem circa Quintum seculum cladem ac mutationem sortirentur. In ASIATICO Imperio satis constat illud fuisse penes Assyrios DXX. annos, post quod tempus MEDI illud occuparunt. ATHENARUM Imperium à Cecrope usq. ad Codrum annis 490. durasse constat, & post illos in Democratiā mutatum. Totidem annis floruit LACÆDEMONIORUM Respub. sub Regibus Heraclidis à Lycurgo usq. ad Alexandri Magni ætatem, sub quo concidit. Annis circiter D. ab expulsi Regibus usq. ad Monarchiam Augusti rexerunt Rempub. Romanam Consules.

Non dissimili profecto ratione usq. ad mortem MATTHIÆ PRIMI, anno Regni CCCCXC. computando, à SACRÆ CORONÆ ortu & regimine DIVI STEPHANI, anno Christi M. Hungariæ ad summum Majestatis ac Vigoris culmen & apicem perductum, florentissimum ac potentissimum Rege nimirum proprio & invictissimo, habitum fuit.

Mox vero circa hoc tempus ULADISLAO BOHEMO succedente, sensim labascere, fatiscere, deflorescere, variis de causis quas non lubet hic numerare. Hæc de Sacra Corona, manu consilioque meritissimus Comes S. C. DUUMVIR, in Comment. sæpè citato pag. 46. Sacra coronæ religione permotus posteris reliquit. Adi & Schönborn Polit. lib. 7. cap. 24.

272. Eloquar ne? an fileam mensem Augusti? Turcæ totum mensem Augusti conatibus suis felicem esse autumant &c. & quod majorem facit admirationem. Dominus Forstner. notis Polit. in I. Annal Tacit. IV. Calend. Septemb. qui dies D. Joannis memoriæ dedicatur, ingentem spem conceperant fore, ut eo tempore victoria potirentur, cum illo ipso die meminissent, Belgradum à Solymanno expugnatum, & casum in acie Ludovicum Regem. Scriebant etiam, Rhodum & Budam eodem die occupatam. Norunt insuper,

eos dies, ac fere totum Augusti mensem, occulto quodam auspicio, non tantum Solymano, sed etiam Selymo patri olim felicissimum extitisse. Nam eodem mense magnum Hismaelem in Calderanis campis, & Campsonem Gaurium, Memphiticum Regem ad Singam devicerat. Quin adeo meminerant, eodem quoque à Bajazete Methonem expugnatam. Petrus Bizarus de Bello Panonico. ex hoc Thuanus lib. 37. Dominus Fostner. d.l. Sub exitum Augusti, Stephanus Rex Joannis filius à Solymano captus & Buda Subacta est, Sleidanus de captà Budà à Solymano apud Remherum Rerum Turcic. Narrat Sub initium Augusti, Zygeth totius Sclavoniæ fortissimum propugnaculum obsessum & die Septima Septembris expugnatum. Samuel Budinus & Joannes Sambucus de Zygethi expugnatione. Contra est quod scribit Bodinus lib. 4. de Repub. cap. 2. Septembri Mense captum Regem Hungariæ & Zygethum Fortalitium 4. Septemb. obsessum esse. Hac mente verum in his tristibus.

— manet hac ab origine mundi

Fixa dies bello. populiq; in praelia nati.

Stat. 3. Theb. vers. 242.

273. Nimis evagor, labascit jam animus tot Gentium, Urbium & Imperiorum calamitates uno quasi momento temporis, uno die ac mense acceptas, commemorando. Sed devictine planè erant ab Ottone I. Hungari? non erant, recolligo me ex Bonfinio d.l. ad me ergò & ad Hungaros redeo: Vngari tamen victi & superati dici non possunt: quia nunquam cessere, sed obstinatissimis animis ad internecionem usq; fere depugnarunt. Quo quidem bello, quum innumera multitudo occubisset, Vngarorum vires adeò enervatæ sunt & exhaustæ, ut multis annis in Pannonia ab omni se expeditione continuerint. Addunt Annales non multò post, ultima vice ad Jsnacam Thuringiæ civitatē cæcos esse. Thvvroc. part. 2 cap. 9. Bonfin. d.l.

274. Verè negligens, & sua præsentia, (cum Epitomen hanc apud Matthiam I. in Hungaria scriberet) in Hungarorum laudem immodicus est Petrus Ransanus Indice 8. Tantus, inquit, Hungaros favor fortune aspexit, ut nullum unquam cum hostibus commiserint praelium, de quo non fuerint gloriosam adepti victoriam. Bona Verba Ransane! tecumne sentiam? absit, autores supra dicti disq. 267. prohibent. Quis enim sanus hoc faciat? Asseverationem hanc eandem habet Liutprandus Ticinensis coëtanus Ottonis, Hist. lib. 1. cap. 2. Hungarorum gens &c. quæ miserante Deo, sanctissimi atque invictissimi Regis Othonis potentia, ut latius dicturi sumus, mutire non audet, exterrita. Sic est quod Aventinus d.l. profert: Porro Vgri qui domi reliqui erant, tanta suorum ruina animo fracti, vallo, fossa, sudibus contra nos sese in locis palustribus mu-

niunt.

niunt, ne dum fines alienos invadere (sicut per annos quinque & quinquaginta hæcenus continenter factitarant) animo posthac conciperent &c. Idem ex hoc Lazius. d.l. additque: vnd haben auß ihren Batter. Land Schynthia ihr mit verwanten Magores erfordert.

275. Quiescunt Hungari, satis, jam Pugnarum est cum Christianis. Vicistis Germani & hoc omine cantate, jubilate cum Lazio! Disse Victoria ist Kenfer Derhen gleichwohl außs aller kenchtest gewest/vnnd nicht allein Teutschland/ sondern der gängen Christenheis zu grossen Statten kommen. Chorograph. Besch. d.l. Et profectò, Perierant Hungari, nisi perissent. Hæc enim calamitas initium eis fuit salutis. Ens lib. 1. in fine d.l. Perissent, inquit, ita non sic infelicius supersunt, quam perituri fuerant (Seneca controvers. 33. lib. 5.) dum adhuc in Cimmericis Ethnica superstitionis hærent tenebris. Petrus à Revva Comment. d.l. pr. Sic tandem velut imposito defuncto sibi à Deo munere, incomprehensibili sua Divina Providentia, oblucentes sibi hostes, ita per Germanos Christianos devicerat, ut ad se traduceret & ad sua castra.

276. Ideòq; in felici & dulcissimo nomine JESU CHRISTI, absterfa cæca & gentili superstitione suaviter acquiescunt; auspicioq; Symbolica Corona S. Stephani I. Regis Hung. fidei Caristiana agnita & recepta, cum immanissimo hoste Christiani nominis Turca, ad hoc usq; tempus acerrimum non saltem pro salute & incolumitate; sed etiam pro gloria & decore divino bellum gerunt. Comes Petrus à Revva d.l. pag. 33. m.

277. Sed quid ego ista? clarior fax accedenda Christianæ Religionis Hungarorum. Prolucent ex piissima Actione Geylæ duo splendida luminaria, unum in amico Pacto, alterum in Conversionis actu.

278. Amica Pactio cum Christianis vicinis & Ottone Imp. I. certa est tam ex Legenda S. Stephani, quam aliis historicis. Legenda titulus est; De Sancto Stephano Rege & Patrono Regni Hungariæ, (obiter hic moneo in Proœmio, pro Sanctorum Scriptorum esse errore typographi, qui abbreviatione Sctorum lapsus) Verba Legendæ hæc sunt: Erat in ea Princeps quidam IV. ab illo, qui ingressione Hungarorum in Pannonia Dux primitus fuit nomino Geyza. Severus quidem & crudelis veluti potentialiter agens in suos, misericors autem & liberalis in alios, & precipuè in Christianos. Ritu Paganismo licet adhuc quidem obvolutus tamen à propinquitate spiritualis fulgore carismatis cum omnibus circumquaque positarum Provinciarum vicinis, de Pace caput attente tractare, ut jam in illo possum agnosci cujus filius desiderarem fieri secundum dictum Salvatoris nostri dicentis in Evangelio: Beati pacifici quoniam filii Dei vocabuntur. Stetit insuper præceptum cunctis Christianis Ducatum suum intrare volentibus, hospitalitatis & securitatis gratiam exhiberi. Clericis & Monachis po-

restatem concessit suam presentiam adeundi, quibus voluntarium libenter auditum praebens, Orthodoxae fidei semen pectoris in horto satum, delectabatur germen emittere. Haec verbatim ex Legenda dicta sunt, ex qua ut plurimum sunt, quicquid Bonfinius dec. 2. lib. 1. prolixis verbis tradit. De Pace cum Ottone I. Aventinus 5. Annal. Boiorum: Regem creant Geizonem filium Toxi, parentem D. Stephani. Is licet alienus à Religione Christiani esset, nostros tamen amavit, ab Ottone Pacem impetravit: bonus Christianis, suis favus extitit. Idem ex hoc Lazius d. l.

279. De Conversionis Actu verba Legendae consequuntur: Quid plura? Adest tempus Coelitus dispositum, credidit ipse cum familiaribus suis, & Baptisatus est, & omnes ditionis suae subditos se polliciens Christiano nomine mancipaturum &c. Et mox: Nunciatur ei Beatum Adalbertum Bohemensis Ecclesiae Pontificem ad se venturum esse propter conversionem ipsius & fidei non fictae profectum, Domino Deo laudis hostiam oblaturum. Oritur letitia novis Christi militibus inenarrabilis, Dux obviam tyroni Christi cum fidelibus quibusque procedit, honorabiliter eum suscipit & ut per visum monitus est modis omnibus obedientiae filium se fore monstravit. Igitur iubente Principe fit ubique congregatio indomitae*, & per Sanctum Episcopum fiunt & per suas exhortationes continue convertuntur & Baptisantur, Alumni Patriae statuuntur in multis locis Ecclesiae. Lux quippe quae illuminat omnem hominem tenebris expulsi in Hungaria coepit nitere, & impleta sunt in ea verba Prophetiae dicentis: Gentium populus qui ambulat in tenebris vidit lucem magnam. Lux lucis invisibilis Christus est, quem tunc gentes videre meruerunt, quando revocati de tenebris ipsum Verum Deum & hominem esse verum, perfectè crediderunt.

280. Plurimum à Legenda jam dicta distat historia Aventini & Lazij: Divus tum Pilgrinus (tempore Ottonis II.) Bathaviensi, Laureacensi templo praesidebat, ad hunc Gezo Rex Vngorum motus sanctitate viri, licet Christianus nondum esset, legatos mittit, atque ut Vngorum regionem adeat, ibi philosophiam Christianam interpretetur, orat: se cuius cultum Christi recipiendi potestatem facere pollicetur. Lupus iuxta divina oracula, mores suos mutavit, ovemque vivere coepit. Aventinus lib. 5. dicto. Darumb schreibt Pilgrane der heilige Bischoffe inn einer Epistel zum Pappst Benedicto dem funfften / es ware im alten bedagten Man zuschwer so viel Land Jahrlich zu visitiren / vnd wie bey den Hungarn der schnit qui war / aber wenig Arbeiter. Latina verba sunt: Tantum Divina gratia suis institutionibus fructum statim ministravit, ut ex eisdem nobilioribus Vngaris utriusque sexus Catholica fide imbutos, atque sacro lavacro ablutos, circiter quing. millia lucrarentur. Christiani autem quorum major pars populi est, qui ex omni parte mundi illuc tracti sunt captivi, quibus nunquam soboles

les suas licuit, nisi furtive domino consecrare, modo certatim nullo obstante timore offerunt eos Baptizare & gratulantur omnes tanquam de peregrinatione sua in patriam reducti, quod Christiano more oratoria audent construere, & licentia percepta linguam ligatam in laudem salvatoris praesument solvere, ipsi enim barbari omnipotentis Dei operante clementia. Quorum licet adhuc gentilitate fiat quidam detenti: nullum tamen ex illorum subditis vetant Baptizari, nec Sacerdotibus invident quocumque libet proficisci. Sed ita concordēs sunt pagani cum Christianis, tantumque ad invicem habent familiaritatem, ut illis Esaiæ videatur impleri Prophetia: Lupus & Agnus pascuntur simul, Leo & Bos comedent paleas, factum est ergo ut pene cuncta Vngorum natio sit prona ad percipiendum fidem sanctam &c. Lazius Chorograph. Beschry. R. H. cap. d. de Hungaris. Responsum à Pontifice ad Epistolam dictam, vide apud Aventinum d. l.

281. Ad hacce salutari caelestis veritatis origine, Ortum quoque, sive initium suum sancta haec CORONA, & Patria nostra Regium sortita est titulum. Generosiss. Comes Petrus à Revva Comment. de Corona Hung. pag. 3. f. qui consequenter dilucidius demonstrabitur.

282. Praeparationes Regni & Regis S. Stephani speciem vidimus ad Predictionem, apertam Vaticinio & Somniis veniamus. At nulla res Fata clarius certiusque, quam Vaticinia, aut Prodigia asserant: quae diu ante, causis notisque, nullis apparentibus, cum eventa designent: quid nisi & haec definita, & à Deo esse clamant? Daniel ille Vates, & Sibyllae, multis ante saeculis multa & magna praedixerunt: unde, & quomodo, nisi quia in Providentia libro hac descripta? & Deus revelaverat. Iustus Lipsius Polit. Monit. 5. Exemplo r. pr. lib. 1. cap. 5. Nam ita amat Benignitas numinis, seu quod merentur homines, seu quod tangitur eorum affectione, his quoque rationibus prode quae impendent. Ammian. Marcell. lib. 31. pr. cap. 2. Lipsius 5. Polit. cap. 16. divinitati suae adstruendae, nobis instruendis aut praeparandis. Latius laetiusque campus est, placet ingredi, & leviter lustrare? fiat. Lipsij verba sunt d. l. Monit. Polit.

283. Ac primò nobile vaticinium Attilae factum est de familia sua, quod testatum facit Priscus Rhetor: Attilas juniorem ex filiis introeuntem, & adventantem, nomine Irnach, placidis & letis oculis est intuitus, & eum gena traxit. Ego verò cum admirarer Attilam, reliquos suos liberos parvi facere, ad hunc solum advertere, & animum adiacere, unus ex barbaris, qui prope me sedebat, & Latinae linguae usum habebat fide prius accepta, me nihil eorum, quae dicerentur, vulgaturum, dixit, Vates Attilae vaticinatos esse, ejus genus, quod alioquin interitum erat, ab hoc puero restauratum iri. Excerpt. ex Hist. Goth. pag. 129.

284. Nomen Irnach, exprimit iste Dativus casus Hungarorum
Hirnae

Hirnac: Rumori, cujus Nominativus *Hir*: Fama, Nuncium, Rumor. A quo Dativo *Irnach*, per Aphæresin ablata litera *h*: quia *h* Græcis tantum aspiratio & non litera est, & Paragogen, addita littera *h* in fine, per litteram Græcam *z*, *ch*: potest idem etiam per Matathesin dici. Significationem nominis, unicum hoc vocabulum *Famigero* præ se fert, quod & implet Vaticinium quasi Venturo sæculo, *Rumori*, *Famæ*, *Nuncio* natus esset *Irnach*, propterea quod conservaret stirpem *Attilæ*. Sic à contrario sensu Originatio hæc clarius elucescit per Hungaricum hoc *Irtás*: Extirpatio, Exputatio. *Irtoc*: Extirpo. &c.

285. Annales in nomine & tempore longè latèque absunt à Prisco Rhetore & Jornande, & Chabam post mortem *Attilæ* in Græciam ad avum suum Honorium Imp. fugisse fabulantur, Namque *Attila* sub imperio *Martiani* mortuus esset, quod ex Prisco probat *Jornandes* in *Get. cap. 49.* filii *Attilæ* tempore *Leonis I.* qui *Martiano* successit, ante quos Imp. *Honorius* regnaverat dissidio inter se fracti partim prælio cæsi, partim fugati sunt in *Scythiam* & patriam illorum. Hac de causa quod Annales de *Chaba* scribunt, accipiendum de *Irnach* erit quem *Jornandes* *Hernac* vocat, qui in *Scythiam* cum suis profectus quam *Mæthiam* fuisse, dictum disq. 221. conterminam Græciæ. *Jornandes* de *Rebus Get. cap. 50.* *Hernac* quoque junior *Attilæ* filius cum suis in extremo minoris *Scythiæ* sedes delegit. Præter hæc *Chabam* fuisse *Attilæ* generis propagatorem & conservatorem ex nomine non videtur, quod per antithesin *k* pro *Ch*, *Kába* sonat, significatque *Stultus*, *Fatuus*, *Hebes*, *Stolidus*, *Stupidus*, &c.

286. Somnia quæ *S. Stephani* Regnum & nativitatem præfigurabant, erant tria: è quibus mirabile hoc. Eleud filius *Vgeck* ex filia *Enodbilli* in *Scythia* genuit filium: quem ex eventu *Almum* denominavit. Nam mater illius, dum esset gravida, vidit in somnis avem quandam in forma *Asturis* ad se venire: suoque in gremio caput reclinare: quodque ex utero illius torrens per splendidissimum ortus fuisset: decurrensque in terra aliena extitisset multiplicatus: quod & factum est. Nam postea de lumbis ejus gloriosi Reges propagati sunt. Qui postmodum in terra aliena, hac in *Pannonia*, ingentem populorum super multitudinem summa cum gloria regnare. Quia autem Somnium Hungarico idiomate *Alom* dicitur; & illius natalis per somnium fuit prænotificata: ideo ipse vocatus fuit *Almos*. *Thvroc.* part. 2. cap. 1. Ex hoc *Ranfanus* Epitome *Rerum Hung. Ind. 8.* *Bonfin.* dec. 1. lib. 9.

287. Adsidet huic speciale somnium de Regno & nativitate Regis *S. Stephani*; *Geysa* factum: Cumq; nimium esset sollicitus de rebellibus domandis, & ritibus sacrilegis destruendis, & Episcopatibus secundum estimationem

nationem suam ad profectam Ecclesiæ sanctæ statuendis, mirabili visione nocte consolatus est eum dominus: fecit aspare sibi juvenem delectabilem aspectu, qui dixit ei. Pax tibi *Christi* electe, jubeo te de sollicitudine tua fore securum. Non tibi concessum est quod meditaris, quia manus pollutas humano sanguine gestas, de te filius nasciturus egreditur cui hæc omnia disponenda divina providentia consilio commendabit dominus: erit unus ex Regibus electis à Domino corona vitæ secularis commutaturus æternam. Veruntamen virum spirituali legatione tibi transmittendum honorificabiliter suscipito, susceptum venerabiliter habeto, exhortationibus ejus non fictum cordis assensum præbeto. Legenda dicta de *S. Stephano*. Idem ex hac *Bonfinius* immutatis verbis ut dictum est, dec. 2. lib. 1. Impudenter *Petrus Ranfanus* ex hac Legenda, putidam Lugendam facit, quando sua somnia affluit & *Rerum Hung. Epit. Indice 9.* scribit de *Geysa*: visa est illi per quietem, mulier pulcherrima, miro circumsepta lumine, quam multa speciosa virgines comitabantur. Ea his ipsum verbis alloquuta est: Bono esto animo *Geicha*, ego sum *Maria* illa intacta &c. totus locus dicto Indice legi potest.

288. Compar est supradicto, somnium uxoris *Geyzæ*: Nec hoc silentio prætereundum est, quod ut omnis ambiguitas tolleretur de medio, ne fortè predictæ visionis solius viri parum videretur inesse fidei. Vxorem ejus jam appropinquantem partui tali voluit visione, divina gratia consolari. Apparuit namq; illi *Beatus Levita* & protomartyr *Stephanus*, *Levitici* habitus ornatus insignibus, qui eam alloqui taliter capit. Confide in Domino mulier, & certa esto, quia filium paries, cui primo in hac gente Corona debetur & Regnum, meumq; nomen illi reponas. Cui cum admirans mulier responderet. Quis es domine vel quo nomine nuncuparis? Ego sum inquit *Stephanus* protomartyr, qui primus pro *Christi* nomine martyrium pertuli, quo dicto disparuit (al. spdin it) Legenda ante citata habet. Idem ex hac *Bonfinius* & *Ranfanus* d. l. sed aliis verbis.

289. Somniis adaucta fides: Nascitur interea predictus à Domino filius Principi, quem secundum Prophetam antequam in utero conciperetur, Dominus novit & cui antequam nasceretur per Protomartyrem suum nomen indidit. Hunc Deo dilectum *Adalbertus* Episcopus crismali Baptismate secundum credulitatis suæ veritatem intinxit. Nomen sibi impositum est *Stephanus* quod alienum à consilio Dei fuisse non credimus: *Stephanus* quippe Græcè, Corona sonat Latine, ipsum quidem & in hoc seculo coronare Deus voluit ad Regni potentiam, & in futuro corona beatitudinis semper manentis redimere decrevit, ad percipiendam vitæ jugis, indeficientem gloriam. Legenda dicta. Idem *Bonfinius* dec. 2. lib. 1. sed in tempore non est verisimilis. Nec enim ut ille scribit, nongentesimo nono anno Salutis

natus dici potest qui Millesimo tricesimo quarto anno mortuus est, quod nullus unquam retulit Stephanum fuisse grandævum annorum C. XXV. neque hoc Electio patitur. Fidelius hæc in tempore Ransanus Indice dicta. 9. Geicha suscipit filium ex Sarolta, Giulai viri nobilissimi filia, anno ab ortu domini nostri, generis humani salvatoris, sexagesimo nono, supra nongentesimum. &c.

290. Concomitantia quæ circa Regis & Regni constitutionem observanda veniunt, sunt Neccessaria & contingentia.

291. Neccessaria erat Dignitas Regalis, cujus plenaria causa efficiens Prima & Orta.

292. Prima Deus est: Nam Dei Gratia Reges regnant Prov. 8. v. 13. & seq. c. Quo jure distinct. 8. & potestas à Deo est Rom. 13. v. 1. Sapient. 6. v. 4. Dan. 2. v. 21. Esa. 45. v. 1. & 2. Hinc illud vulgatum in Diplom. tibus Imperatorum: Wir N. N. von Gottes Gnaden. Ampliss. Gravissimusque Dominus Joachimus Cluten D. U. J. Consultissimus, Sylloge Rerum Quotidianarum Conclus. 1. n. 4. lit. e. Daniel Otto de Jure Publico cap. 9. Piissima consideratio S. Stephani I. in Præfat. lib. 1. Decret. ad filium Emericum: cumq; affatim universa hujus vite utilitati dignitatq; gratia Dei concessa, scilicet Regna, Consulatns, Ducatus, Comitatus, Pontificatus, ceterasq; dignitates, partim divinis præceptis & institutis, partim legalibus, partim juridicis, partim civilibus, ac Nobiliorum etate provectorum consiliis, suasionibus, regi, defendi, dividi, coadunari videam &c. Et mox: summa concedente potentia post me regnabis Hæc S. Stephanus. Et propterea tales intitulantur DEI GRATIA REGES: quia non recognoscunt superiorem, nisi Deum & Ensem. Matthias Stephani lib. 2. part. 1. cap. 2. memb. 2. n. 20.

293. Orta est Electio S. Stephani, de quâ Legenda dicta: Crevit infans diligentinutritus educatu, qui transacta pueritia, postquam gradum adolescentie primum ascendit, & convocatis pater suus Hungaria Primatibus, cum ordine sequenti per communis consilium colloqui filium suum Stephanum post se regnaturum populo præfecit, & ad hoc corroborandum à singulis Sacramentum exegit. Post hæc plenus dierum anno Dominicæ incarnationis nongentesimo septimo, seculi nequam ærumnas celesti mutavit gaudio &c. & paulo post: Post obitum verò Patris, Stephanus adhuc adolescens favore Principum & Plebis in Patris solium laudabiliter profectus. Idem ex hac prolixis verbis ut aliquoties dictum est, Bonfinius d. l.

294. Haud multo interjecto dein tempore, cum Hungariæ Optimatibus placuisset, ut, qui titulo Ducis tot præfesset populis, totq; viris generis claritudine, auctoritateque magna insignibus, uteretur magis honorata appella-

pellatione, REGIAM ELEGERUNT DIGNITATEM. Ransanus Indice 9.

295. Demum quando potestas omnis à Deo est, & maxima cepta sine Divina ope confirmari nequeunt, regalia insignia cum Pontificia Benedictione piis precibus ut assequatur. Bonfin. dicto lib. 1. dec. 2. de S. Stephano. Quarto post Patris obitum anno, Divina commonente clementia eundem Astricum Præsulem, qui alio nomine Anastasius dictus est, & ad limina Sanctorum Apostolorum misit ut à successore Sancti Petri Principis Apostolorum postularet, quod novella Christianitati exorta, in partibus Pannoniæ, largam benedictionem porrigeret. Strigoniensem Ecclesiam in Metropolim sive subscriptionis auctoritate sanciret, & reliquos Episcopatus sua benedictione maniret, regio etiam dignaretur ipsum diademate roborare, ut eo fultus honore, cepta per DEI GRATIAM posset solidius stabilire &c. Præsul Astricus ad Papam pervenit, qui officium injunctum sibi, prudenter exequens, & Sancti Ducis gesta referens ordine, ab Apostolica sede quam promptissimus insignia postulavit, indicans eum dignum tali honore & dignitati, qui plures gentes per Dei adjutorium sibi subjugasset, multos infideles per suam potentiam ad Dominum convertisset. Quibus auditis valde gavisus Romanus Pontifex cuncta prout fuerant postulata benigne concessit, crucem insuper ante ferendam Regi, velut insignum Apostolatus misit: Ego inquam sum Apostolicus, ille verò merito Christi Apostolus, per quem sibi tantum Populum Christus convertit. Quapropter dispositionem ejusdem prout Divina Gratia ipsum instruit, Ecclesias Dei simul cum Populis vitæq; jure ordinandas relinquimus. Impetratis ergo omnibus, prout petiit Præsul Astricus, letus ad propria remeavit, secum ferens propter quod inceptum iter prospere peregerat. Benedictionis ergo Apostolicæ literis, cum Corona, & Cruce simul allatis Præsulibus cum Clero, Comitibus, cum Populo laudes congruas acclamantibus, dilectus Deo Stephanus Rex unctione crismali perunctus, Diademate Regalis Dignitatis feliciter coronatur. Legenda dicta, & Bonfinius d. l. Ransanus d. l.

296. Idem Jus Consuetudinarium Hungarorum parte 1. tit. 3. Postquam verò inspirante Spiritus Sancti gratia, ad agnitionem veritatis, Catholicæq; fidei professionem, opera ipsius Sancti Regis nostri, Hungari venerunt, & eundem sponte in Regem elegerunt, pariter & coronavere. Et absolutior Regis potestas Part. 2. tit. 3. Verum postea quam ad fidem Catholicam sunt conversi, & Regem sponte sibi ipsis elegerunt, tam condendæ legis, quam etiam cujuslibet possessionariæ collationis, atq; omnis judiciariæ potestatis, facultas in jurisdictionem Sacræ Regni hujus Coronæ, qua cuncti Reges Hungariæ, coronari solent, & subsequenter Principem, ac Regem nostrum legitimæ constitutum, simul cum imperio, & regimine translata est.

297. Quapropter extitit adversus suos & Christi hostes felicissimus, imperium suum victis hostibus primum auxit, stabilit, exq; dignitate Ducali, ad Regium fastigium evedus, angustali ornamento decoratus est, quo quidem Regio Diademate, an inter omnium Regnorum regalia insignia, aliud præclarior & religiosior magis sit, dubito? Generos. Comes Petrus à Revva S. Coronæ Duumvir, de Sancto Stephano, Comment. dicto. pag. 4. f.

298. Ardua & confragosa, maximisque difficultatibus intricata discursu tamen non indigna hæc quæstio: Num Hungarorum Reges. neminem nisi Deum & Ensem recognoscant superiorem? Bodinus in lib. 1. De Repub. cap. 9. inter Regna, quorum Reges aut fiduciarii, aut Vectigales Ecclesiæ Romanæ fuerunt, scribit: Regnum etiam Hungaria, & utranque Pannoniam Pontificum Romanorum beneficio, à Regibus teneri iactabant: ut quidem catalogo feudorum Ecclesiæ Romanæ Hungaria continetur.

299. De illis Liber manuscriptus à Bibliotheca Ludovici Demolini Rochefortii, Medici & Consiliarii quondam Sabaudici, quem vir aberuditione & Scriptis Præclarissimus Dominus Matthias Berneggerus asservat in Bibliotheca sua numerosa optimorum autorum selectissima. Ex his Feudatarii sunt Rom. Ecclesiæ in fisco Apostolico Scripti: Rex Sicilia & Neapolis feud. Rex Sardinie. Rex Aragonie. Rex Ierusalem. Rex Ungarie. Parum absunt Bodini verba sed longè ante d. l. Extant etiam in Archivis & publicis actus Curie Romanæ, Regum Vassallorum nomina hoc ordine posita; Reges Neapolis, Sicilie, Arragonie, Sardinie, Hierosolymorum. Angliæ, Hibernie Hungariæ: hæc descriptio vetus est eorum principum qui ante annos CCCLXXX. fidem & obsequium Pontificibus Romanis exhibuerunt.

300. Adeam sententiam Gregorii VII. librum 1. Sanctionum five Epistolarum, five Registrum, qui erat in Bibliotheca Lateranensi, postea delatus in Vaticanum, Augustinus Steuchus Eugubinus, Episcopus Kisanus, sedis Apostolicæ Bibliothecarius. libro 2. contra Laurentium Vallam de Falsa Donatione Constantini, allegat: Eadem prope, aut similis ratio est de regno Hungariæ, de quo idem; Gregorius Episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Salomoni Regi Hungariæ salutem, & cetera. Sicut à maioribus patriæ tuæ cognoscere potes, Regnum Hungariæ Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ proprium est, à Rege Stephano olim Beato Petro cum omni iure, ac potestate sua oblatum, & devotè traditum. Præterea Henricus pia memoriæ Imperator Regnum illud expugnans, Victoriæ adeptus, ad corpus beati Petri Lanceam & Coronam Regis transmisit, & pro gloria triumphi sui illuc direxit insignia. Quo principatum ejus dignitatis attingere

gere cognovit. Hæc & alia. Noris de hoc Regno, quod cum à Barbaris, Scythis, ac Pannonibus non Christianis fuisset post Constantini tempora occupatum, ereptumq; Romano Imperio, cui Ecclesiæ hæres successit, fuisse à Christianis Regibus Ecclesiæ Romanæ, cui debebatur restitutum. Quod de Hispania luce clarior est, quæ & ipsa Barbaris occupata cum esset, Ecclesiæ restituta à Regibus est. Idem Gregorius de eodem Regno ad Geusam Hungariæ Regem eodem libro, sed non eodem capite. Notum verò tibi esse credimus, Regnum Hungariæ sicut & alia nobilissima regna in propria libertatis statu debere esse, & nulli Regi alterius Regni subijci, nisi Sanctæ, & universali matri Ecclesiæ Romanæ: quæ subiectos habet non ut servos, sed ut filios. Quod quia consanguineus tuus à Rege Theutonico, non à Romano Pontifice usurpative obtinuit dominium ejus, ut credimus, divinum iudicium impeditur &c. De eodem idem Regno ad eundem Regem Hungariæ sic scripsit idem summus, ac Sanctus Pontifex, capite septuagesimo: Verum ubi correpto dominio nobili, beati Petri Apostolorum principis, cuius Regnum esse prudentiam tuam non latet, Rex subdidit se Theutonico Regi, & regale nomen obtinuit. Dominus injuriam suo illatam principi prævidens potestatem Regni suo ad te iudicio transtulit. Et ita consanguineus tuus si quid in obtinendo regno, iuris prius habuit, à se sacrilega usurpatione privavit. Petrus enim à firma petra dicitur, quæ portas inferi confrigit, atq; adamantino rigore destruit, & dissipat quicquid obstitit. Hæc magnus ille Pontifex.

301. Pergit Bodinus capite & libro dicto: At in Vaticanis actis legi fiduciæ (anno M. CC. XXIX.) formulam, qua Ladislaus I. Rex Hungariæ Benedicti XII. Pontificis Romani fiduciarum se proficitur, ab eoq; Coronam ac sceptrum suscepturum promittit. Ladislaus verò IV. Regni Hungariæ, quod Pontificis Romani mandatis minus parvisset, sacris interdictum est (anno M. CC. LXXX.) nec aliter veniam obtinuit, quam si centum argenti pondo, annui census nomine Pontifici Romano dependeret. &c. In extremo plurimæ sunt edicta Legati Pontificis, de statu regni, deque agris publicis Hungariæ, ne Regibus quicquam distrahere liceret: ob id enim Andreæ Hungariæ Rex Honorii Pontificis Romani edicto Romam venire iussus est (Honorii III. M. CC. XXI.) ut causam diceret, cur agri publici partem distraxisset. Innocentius (verba extant inter Innocentii epistolas l. 1. epist. 10. & in Gregorii IX. Decretalibus lib. 3. tit. 34. de Voto & Vot. redempt. cap. 6. Licet) quoq; III. iussit Hungariæ Regem Vota patris implere: quod si recusaret, ad proximum quemq; Regni sceptrum delaturum, testatus est. hucusque Bodinus.

302. Hæc num vera sive fictitia sint, non erit absconditum Cancellariæ five Archivæ Hungariæ, nec pro & contra deest una atque altera ratio; eaque per Testimonium Reale & Personale.

303. De Reali non opus est verbis, quia RERUM TESTIMONIA adfunt. Præsertim verò nostri dum divina revelatione, & Angeli iussu primum Regem Hungariæ Sanctum Stephanum Corona isthuc potitum esse, norunt, profitenturque, non saltem ut capitis Regii decus & Majestatem tueatur: Sed magis ut VERITATIS CHRISTIANÆ AGNITÆ ET PROFESSÆ HUNGARORUM ÆTERNUM SIT SYMBOLUM ATQUE MONUMENTUM. Generosus Comes Petrus à Revva S.C. Duumvir, de Corona Comment. &c. pag. 50. pr.

304. Personale duplex est, Divinum & Humanum.

305. Ex Testimonio divino supradicta ferè omnia ex Actis Vaticanis pugnare videntur vel cum ipsa deitate: Daniel 2. v. 47. Deus deorum est, & Dominus Regum. Sapient. 6. v. 2. Audite ergo Reges, & intelligite, vers. 5. Quoniam cum essetis ministri Regni illius, hoc est, Dei Vassalli.

306. Vel cum Officio Christi: Joh. 18. v. 36. Regnum meum non est de hoc mundo &c. Joh. 6. v. 15. JESUS ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum Regem, fugit in montem.

307. Vel cum doctrina Christi. Luc. 2. quod ipse se censui submit, nullumque accepit, sed dare iussit Matth. 22. v. 21. Marc. 12. v. 17. Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Rom. 13. v. 7. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui Væctigal, væctigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

308. Denique vel cum institutione Apostolorum: Matth. 20. v. 25. Luc. 22. v. 25. Reges Gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur, v. 26. vos autem non sic.

309. Suspensâ sententiâ, fundamentum controversiæ testimonio Divino iustravimus, restat Humanum: quod Universale & Particulare.

310. Universale excutiendum per Testimonium Ecclesiasticum & Politicum.

311. Ecclesiasticum autores habet Pontifices Max. ut ex supra dictis patet, qui pro & contra seipsos perhibent. Pro non admittunt Dd. Theodorus Reinking de Regim. Secul. & Ecclesiast. S. Imp. Rom. lib. 1. cl. 2. cap. 4. An Imperium Romanum sit à vel sub Pontifice, num. 15. & seq. Illis legibus non est credendum, quarum auctores repelluntur, cap. fraternitatis. de Heretic. c. licet ex quadam de testib. l. Mathematic. C. de Episcop. aud. Besold. de iurisd. imper. q. 5. p. 12. Testimonium hoc est domesticum, cujus fides improbat, l. etiam. & ibi Dd. C. de testib. §. 9. Institut. de testam. l. 1. §. ad questionem. ff. de question. Speculat. in tit. de testib. §. 1. num. 11. Prosper Farin de testibus q. 55. n. 1. Quia in propria causa nemo testis idoneus, l. omnibus C. de testibus. Idque multò magis, si testis potest prætere-

dere honorem, commodum suum vel etiam modicum interesse. Anchoran. lib. 3. q. 24. Sichard in d. l. omnibus. n. 2. Chaceran. decis. Pedemont. 79. num. 40. Crayet. conf. 99. n. 2. Quia nullam idoneam Pontifices reddunt rationem suæ testificationis, quo casu testium fides nulla. l. solum, ubi Bart. Bald. Sichard. C. de testibus. Hæc Reinking. adi. & Amplif. & Consultif. Dominum D. Cluten d. l. conclus. 6. lit. a. & c.

312. Ponderosa in iisdem tamen actis Vaticanis extat intercessio Principum Hungariæ adversus pontificis Romani Legatum, anno M. CCC. VIII. quæ cum diceret Stephanum I. Hungariæ Regem à pontifice Romano Coronam Regiam accepisse, acerrimè restiterunt, neque id Romano pontifici ius esse denuntiarent: nec tamen se prohibere, quò minus Rex Hungariæ si vellet à pontifice Romano Coronam consequeretur. Bodinus de Repub. l. 1. cap. 9. dicto.

313. Testimonia Politica; Pro & Contra oblationem Regni Hungariæ beato Petro sunt. Jus Consuetud. in tit. ult. Prolog. confitetur; quod sit supr. mus Iudex, ut Papa, & Imperator, vel alius, qui non adstringitur legibus; & part. 1. tit. 11. Papa seu summus Pontifex, utramq; Iurisdictionem temporalem scilicet & Spiritualem habet. Ob id etenim Andreas Rex Hungariæ ab Honorio III. Pontif. Max. vocatus est in ius, propterea quod prædiorum publicorum partem distraxisset anno M. CC. XXI. Bodinus lib. 6. de Repub. cap. 2. eadem autor disq. 301. habet.

314. Cui Andream se obsequiosum præbuisse anno sequenti vigesimo secundo, haud aliter præ se ferunt ejusdem Regis decreta sive Leges Fundamentales Regni Hung. tum in Genere art. ult. 31. Et ut hæc nostra tam concessio, quam ordinatio, sit nostris, nostrorumque successorum temporibus in perpetuum valitura, eam conscribi fecimus, in septem paria litterarum, & aureo sigillo nostro roborari: ita quod unum par mittatur Domino Papæ, & ipse in regeſto suo scribi faciat, secundum &c.

315. Tum in Specie art. 16. INTEGROS Comitatus, vel dignitates, quas cunq; in prædia, seu possessiones non conferemus perpetuo. Quæ omni penitus (uti loquitur Ludovicus I. Rex in Conclus. Confirmat. Decret. Andree) suspitione carentes, de verbo ad verbum præsentibus velut explicat Albertus Rex art. 16 anno M. CCCC. XXXIX. Perpetuas verò venditiones, vel impignorationes iurium Regalium & Coronæ, neq; sine consilio quorumcunq; faciemus.

316. Testimonium Politicum sive Civile contrarium est, in hoc, Pontifices Romanos antea habuisse dominium Pannoniæ ex donatione Constantini Magni, sicuti Gregorius VII. scripsit ad Salomonem Regem: Noris de hoc Regno &c. repete disq. 300. Contra donationem illam prudenter disputat Amplif. & Consultissimus Dominus D. Cluten d. l.

conclus. 7. Dominium autem non ex pluribus causis, sed una tantum contigit. l. 3. §. 4. ex pluribus, D. de acq. & am. poss. Et quod iam nostrum est, id amplius nostrum fieri non potest. §. 10. Infir. de Leg. at. §. 14. Inst. de action. Nec Pontifex potuit accipere: Quod enim dari nequit, id neque accipi potest. hæc Cl. Dominus Cluten.

317. S. Stephanus siquidem pro impetratione Coronæ, Pontifici restituit Pannoniam Natura non potuit, quia non habuit ipse, l. 54. de R. I. Nemo plus juris ad alium transferre potest, quam ipse haberet. Etenim commendatione patris, hoc est, cum Hungariæ Primatibus per communis consilium colloqui &c. præfectus &c. & post obitum patris &c. favore Principum & Plebis in patris solum profectus est, quemadmodum ex Legenda S. Stephani disq. 293. dictum est.

318. Iure quoque offerre non debuit; quoniam post acceptam Coronam à Benedicto VII. Pontif. Max. Hungari eum sponte in Regem elegerunt, pariter & coronavere. Quo facto omnis potestas cumulativa, & non privativa, in Iurisdictionem Sacræ Regni hujus Coronæ &c. ac Regem nostrum legitime constitutum, simul cum imperio & regimine translata est, uti ex Jure consuetudinario in disq. 296. monstratum.

319. Quæ Munia & Bona Sacræ Coronæ propria, antiquitus habuerunt inviolatam legem, testis est ipse Pontifex, quum in jus vocaverat propterea Andream II. repetatur disq. 301. 313. & seq. Incredible præterea memoratu est. Quid? Quod in Hungaria semper major vis Coronationis, quam Electionis erat. Nempe: Vbi Helena, ibi Troja, ut sic dicam. Quid moror exemplis hoc demonstrare? Ecce Domini VLADISLAI Poloni (qui non vera sacra, Regni hujus Corona, sed reliquiarum capitis Sancti STEPHANI Regis ornamento insignitus fuerat) qui, in Partibus Romanie juxta oppidum Warnæ, marina prope ad littora, per AMURATEM Turcorum Cæsarem circa festum beati Martini Episcopi & Confessoris, in anno gratiæ quadringentesimo quadragésimo quarto supra millesimum debellatus occubuit, pro quorumcunque parte, & quibuscunque, ac quavis ratione, vel titulo factæ, per omnia cassatæ, revocatæ, & viribus destitutæ sunt, quæ nunquam tenentur &c. Jus Consuet. part. 2. tit. 14. & paulò post: ITEM privilegia invictissimi Principis quondam Domini MATTHIÆ Regis laudatæ recordationis &c. ante coronationem suam confecta non tenentur, nisi postea fuissent per eum confirmata.

320. Potioris confirmationis & explicationis gratia exaudientus Generosus Comes Petrus à Revva S. C. Duum vir. qui hoc exéplis propriis & contrariis ad fundamentum Juris Consuetudinarii abundè comprobatur, iisdem verbis: Quod, cum in patria nostra ELECTIONE plus penè valeat Coronatio, quæ non alia, quam Sacra Corona legitime per-

agi possint, ad custodiam ejus major cura, diligentiaq; adhibeatur. Non pauci reperiuntur Cæsares, ut nihil de Regibus dicam, qui summa illa Imperiali Corona non sunt insigniti, siquidem aurea illa Cæsareaq; Corona, quæ soli Romani Pontifices coronandi jus & facultatē habent, ROMÆ tanquā urbe veteris imperii honore, antiquorū triumphis & stupēdis supremæ fortunæ monumentis longè clarissima dari, ibidemq; coronatio peragi, aut ubicunque in Italia solet: Italica verò profectio plerumq; Imperatoribus, sicut & eorū clientibus, qui illos comitari tenentur, sumptuosam neq; periculi expers existimata fuit. Sanè RUDOLPHUS HABSPURGUS ejus nominis Primus IMPERATOR, Diadematis Imperialis accipiendi causa Italiam salutare abnuvit, quod Cæsarium in Italiam proficiscentium, vestigia læta, & spei splendida plena, ex Italia verò redeuntium tristitia, luctuosaque novisset. Hic ramen Imperator, sicut CONRADUS quoque Primus & Secundus, HENRICUS Auceps, LUDOVICUS QUARTUS & multi alii; quin & FERDINANDUS, MAXIMILIANUS, RUDOLPHUS, sola electione pro veris & legitimis Cæsaribus habiti sunt, plenariaq; Imperiali jurisdictione, atque auctoritate potiebantur. In Hungaria verò, etiamsi consensu atq; suffragiis omnium Ordinum Rex pronunciatus sit, & Regni habenas compluribus annis cum laude tenuerit, nisi vetustissima isthæc Corona redimitus & consecratus fuerit, nulla indulta, nullæ collationes, nulla ejus Privilegia locum vel pondus aliquod habent, & merito pro Interrege censetur. Exemplis illud declarare pluribus facile omnino esset, missis aliis, unum atq; alterū referam. Quem fugit VLADISLAUS ELECTUM Regem Hungariæ fuisse, & pro defensione nostræ patriæ, Marte aperto ad VARNAM, cum potentissimo Turcarum Imperatore AMURATHE fortiter animosè, & magnanime planè depugnasse, in eodemq; prælio mortem oppetiisse. Sed siquidem Corona Sancta, coronatus non fuit, nulla ipsius Privilegia monumentum aliquod habent. Sic nec MATTHIÆ PRIMI donationes, toto fere sexennio ante coronationem emanatæ, nisi post coronationem per eundem fuissent confirmatæ & stabilitæ, vigoris vel firmitatis alicujus sunt. Ungariæ certè Reges maximum dignitatis vigorem, decusq; à Sacra Corona petere habereq; existimant, huic condere leges, salutare utileque, inutiles antiquare permittant. Hanc velut legem legum statuunt, hanc penarum ac talionum discrimina pensare, huic juramenta solennia præstare, huic hæreditates sacras & prophanas adscribere dicereq; peculiaq; omnia sua, tanquā ad fontem unde omnia profluxerant redigere Hungari consuevere; unde castra complura, & Civitates Liberae ac Regiæ bona sacra Coronæ nuncupata, sanctam & inviolatam obtinent legem, ut nec Regi ipsi, nec cuiquam alii, mortalium, ad alium usum fructumq; conferre (& ut nos loquimur) abalienare liceat. De-

nique tanta vis ejus est, ut non saltem in legem Majestatis peccet, qui illam ledere præsumat: sed in ipsam religionem divinitatem delinquat. Hæc ille Comment. d. pag. 50. & seq.

321. En aliud in Jure Consuet. part. 1. tit. 11. Sciendum autem quod licet Papa seu summus Pontifex, utramque jurisdictionem temporalem scilicet, & spirituales habeat, in collationibus tamen beneficiorum Ecclesiasticorum pro tempore vacantium in hoc Regno, summus ipse Pontifex nullam jurisdictionem exequitur, præter confirmationis auctoritatem: Et hoc quadruplici ratione. PRIMO ratione foundationis Ecclesiarum. Quia Reges Hungariæ cum soli fuerint omnium Ecclesiarum & Episcopatum, Abbatiarum, & Præpositurarum in hoc Regno fundatores, per ejusmodi foundationem omnem facultatem juris patronatus, nominationis, electionis, ac collationis beneficiorum sibi ipsis acquisierunt & vendicarunt &c. SECUNDO ratione susceptæ Christianitatis. Quia Hungari non per predicationem Apostolicam, vel Apostolorum, quorum Principis vicem & personam in terris Papa gerit, sed per institutionem proprii Regis eorum Sanctissimi videlicet Stephani Regis &c. conversi sunt ad Catholicam fidem. &c. TERTIO ratione legitimæ præscriptionis &c. QUARTO, quia ista libertas Regni &c. in generali ac celebri concilio Constantiensi &c. corroborata, juribusque, iuradi religionem firmata fuit. Huc quadrat Canon, quo Logici ita subsumunt: Si id nō inest, quod magis in esse videtur, nec illud inerit, quod minus in esse videtur.

322. Redeo jam quasi è diverticulo ad Testimonium humanum Particulare ex quo plurimi autores Historico-Politici contraria opinione proficiscuntur. Joannes Aventinus verò, de Gregorii VII. concione habita Romæ, scribit lib. 5. Annalium Bojorum (pag. 351. edit. Basil. in fol. anno 1615. qua docuit se majorum vestigia, patrum scita, placita magistrorum Ecclesiæ, legem divinam, summum celestis thesauri jus se insequi, Christum dominum Deumque nostrum Divo Petro, ejus successoribus Romanis episcopis censuram totius orbis humani detulisse; eosdem celsitus constitutos censores esse, qui judicarent de moribus, de curia celesti atque spiritibus æternis, nedum mortalibus. In arcanis sacre historie contineri, divina oracula esse, Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam: & tibi dabo claves Regni cælorum, quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis. Nemo omnium (inquit Septimus) ne Reges quidem atque Imperatores hic excipiuntur, Quomodo pro concione illa homines tunc temporis maledixerint & male precati sint Gregorio Pontifici, referant alii ex Aventino l. d. pag. 352. pr. & m. non ego. Itemque Conradi Episcop. Trajectensis Orationem pag. 357. m. & seq.

323. Josias Nolden de Statu Nobilium cap. 2. n. 83. Quamvis Hun-

Hungaria Duces Regiam Coronam à Pontificibus acceperint Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 9. (Supra disq. 311.) Pontificem tamen neque Imperatorem pro superiore recognoscunt Reichs Abscheid / de anno 66. zu Augsp. 9. Über voriges haben uns 69. ibi. Da doch solche Landschafft / intellige Hungariam, dem H. Reich Teutscher Nation ihn nichts mit vermand oder zugethan. sic Nolden.

324. Neque Legenda S. Stephani, quæ jussu Colomani Regis à Carthuto Episcopo conquistæ sicuti in dedicat. Legendæ extat, descripta est, de oblatione vel traditione beati Petri, vel verbulo aliquam mentionem facit, nihil præterea Decreta S. Stephani & Annales Hung. de oblatione dicta habent aut proferunt; Quin hoc potius Carthuitus in Legenda dicta & ex illo Bonfi. dec. 2. lib. 1. de S. Stephano pro certo referunt, se suumque Regnum in potestatem & perpetuum Patrocinium castissimæ virginis D. Mariæ addixisse, tenor verborum Legendæ iste est: Erat interea Rex idem fidelis in omnibus actibus suis Deo perfecte deditus, per votum & oblationem seipsum cum Regno suo sub tutela perpetuæ virginis Dei genitricis Mariæ precibus assiduè conferens, ejus gloria & honor tam celebris inter Hungaros habetur, quod etiam festivitas assumptionis ejusdem Virginis sine additamento proprii nominis ipsorum lingua dies domini vocitetur.

325. Votum hoc, & oblationem, ut omnibus conspicuam facerent quovis tempore, aurum & argentum Hungaricum, in Ducatis & minutiis æris, scilicet Grossis & Denariis, Effigie D. Mariæ, & non B. Petri cum hac inscriptione: PATRONA HUNGARIÆ, signant.

326. De Ladislao quoque 1. Rege, de quo disq. 300. loquitur, nihil quicquam tale Decreta & Legendæ ejus, iidemque Annales produnt. Ladislaum verò IV. annum censum non dependisse Pontifici Rom. ex Thvroczo planum est: Insuper contra eum, quia Cumanicè & non catholicè conversabatur, Philippus Firmanus sedis Apostolicæ Legatus advenit. &c. Regem anathematis vinculo feriens, ut paganos odio haberet, ritum Christianorum diligeret; & thoro viveret conjugali: sed nihil in Rege proficiens repatriavit. part. 2. cap. 80. De cap. Licet &c. (de quo disq. 301.) ext. de Voto, addatur Lud. Molina hisp. de hispan. Primigen. lib. 1. cap. 9.

327. Exindè Nova de Sacra Corona controversia non erat, cum post Ladislaum dictum, Andreas II. Venetus voluntate Optimatum Diadema sumpisset, ut opinatur Generosus Comes Petrus à Revva. Comment. d. l. pag. 25. m. f. Quia in hujus imperio quidam nobiles Regni, Iohannes scilicet & Henricus Banus filii Henrici, ac Vgemus filius Poch de Wy-lak; aliique plures in Præjudicium Regis ANDRÆ, à Papa Bonifacio VIII. Regem petierunt. Thvroc part. 2. cap. 82. Quorum ad in-

stantiam Papa admittens quendam puerum XI. annorum nomine Carolum. anno Domini M. CC. XCIX. vivente adhuc Andrea Rege in Hungariam destinavit. autor d.l. cap. 83.

328. Secundum Andrea Regis obitum, qui annos ferè undecim regnavit, inter optimates dissensio maxima oritur, atq; bipartito potentatus omnis planè dividitur. Nam quum pars maxima iniquo animo ferret, ob Caroli ingressum, qui Pontificia auctoritate sibi Regnum exposcebat, Ungaros eligendi potestate privari, eamq; præter æquum & fas à Pontifice usurpari: ne suo iure cederet, alium inducendum esse decrevit. Ceteri mitiore ingenio præditi, Carolo favebant. &c. Bonfin. dec. 2. lib. 9.

329. Ne itaque Hungari libertatis suæ in electione Regis iacturam acciperent, quam nimirum per Pontificis Benedicti Noni Carolo Ungariæ Regni habenas suffragantis auctoritatem, censuram, & anathematis severitatem læsam existimabant, Venceslaus Vencesilai filium tredecennem e Boëmia vocarunt. Comes Petrus à Revva. Comment. d. l. pag. 26. Ut Regni susciperet gubernacula Hungarorum: NE REGNI LIBERI LIBERTATEM AMITTERENT IN SUSCEPTIONE PER ECCLESIAM DATI REGIS. Thvvroc. d. l. cap. 84.

330. Ac adeò veteres illi Hungari libertatis amorem, cum religione Coronæ inviolatam conjunctamq; habebant, obliti beneficii summi ac veteris Benedicti Septimi à quo Sanctam acceperant Coronam, extremam etiam censuram ecclesiasticam vim, veluti fulmen adjectam contempserint. Comes Petrus à Revva d. l. pag. 26. pr. Verum hinc præ indignatione longè majus facinus est exortum. nam quum sacerdotes interdicta sacra servarent parerent Pontificiæ censuræ, tunc pleriq; Bonfin. d. l. surrexerunt pseudo sacerdotes & perfidi, qui manifeste divina populo celebrabant, & sacramenta ecclesiastica ministrabant publice interdictis. Insuper malum malo cumulant perniciosis, convocato populo, accensis lucernis, summum Pontificem Christi vicarium, Archiepiscopos & Episcopos universos Regni Hungariæ, ac viros religiosos communiter excommunicatos, altis vocibus promulgabant. Thvvroc. d. l. cap. 86.

331. Postquam autem Venceslaus partim propter incerta Procerum studia, partim Pontificis comminationes Carolo æmulo Regno imminente, minus se tutum reputans Hungariam sponte dereliquisset. Petrus à Revva dicta pag. 26. m. Ad hoc enim res Ungarica ipsa devenerat, ut præ intestina discordia nullum adhuc Regem solidum haberent. Quineriam illud magis Ungarorum animos exacerbabat, quod creandi Regis potestatem, quam olim nunquam amiserant, nunc Pontificem eripere vellet conspicarentur. Quod quum hætenus impetrare non potuerit, nunc ut ex-

torque-

torqueat, ac tale jus vendicet sibi &c. (Sequentia verba retinet Petrus à Revva disq. 330. (ab omni Pontifice, vel in primis maximo alienum esse debet. Quicumque igitur Pontificiæ Voluntati imperio adversabantur, puerosq; Carolo infestis erant, cum magna nobilium manu conjurarunt: & Othonem Bavariæ Ducem loco Regis in Ungariam duxerunt. Bonfin. d. l.

332. Serò tandem urgente Pontifice, ad CAROLUM recipiendum adducti, donec corona à LADISLAO WAYVODA Transilvania capto ipso OTTHONE, & in carcerem detruso, eripitur, WAYVODA &c. post multas tandem censuras, & gravissimas Pontificis monitiones minasque Coronam CAROLO tradidit, & omnium Ordinum votis atque studiis accedentibus & de more coronatus est, vindicavit se à publico contemptu, & gentis discordiâ, in hoc Rege CAROLO Sacra Corona. &c. Comes Petrus de Revva. d. l. pag. 29. m.

333. Et hæc sunt ex Testimoniis aliorum fideliter pro & contra Regni & Regis absolutam potestatem allata quam meis verbis illibatam sine ulla sententia definitiva, illis quibus interest dijudicandam relinquo protestorque hæc disquisitione nemini jus suum detracturum.

334. Citra tamen Controversiam hanc, alia suboritur, in quam incurrit Regis Hungariæ Majestas & potestas. Reinking de Regim. Secul. & Eccles. lib. 1. clas. 2. cap. 2. n. 45. Quæ sit tributarius alterius, ille Majestatis iura non habet. Quia solutio tributi arguit subjectionem Decret. Greg. lib. 3. tit. 39. cap. 2. Augustin. super Epist. ad Rom. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit: & infra. Et vos subditi esse debetis. Ideo enim tributum præstatis: quia hæc est probatio subjectionis. At Hungariæ Reges olim & hodie tributarii vocantur ab Historico-Politicis.

335. Olim perstringere & eodem ferè quo cadaver loco habere Regum Hung. Potestatem non erubuerunt. Wolfgangus Lazius de Migrat. Gent. lib. 7. inquit: Tres in Hungariam Henrici III. insignes expeditiones factæ: in quarum prima, suscepta anno M. XXXIX, ad tributum Aba Rex Hungarorum compellitur, Aventinus 5. annal. Bojorum: Ovo (al. Aba, Uvo, Obo &c.) missus nuncius pacem supplex petit, partem Regni ab Hostiis & fontibus Mauri fluminis ad fines Charionum, & quicquid intra amnes Litham, Pischamq; continetur, quæ pars quondam D. Stephano amicitie causa tradita erat, Casari reddidit: insuper se quadringenta auri talenta Teutonica, totidem serica pallia multa nomine tributurum, & tanto auri pondere, damnum à se datum compensaturum, captivos omnes, Gisala Regina quæcunq; Petrus ademerit, restitutum pollicetur: Pezilonem ducem, cū septem aliis optimatibus, in quos animadvertendi more majorum, si pactis non staret, & postridie Calendæ Decembris verba promissa, factis non comprobaret, jus

foret, obsidem tradit. Idem ex hoc Lazius Chorogr. Besch. R. H. d. l. cap. de Hungaris.

336. In secunda Petrum Regem. Sigebertus Gemblacens. Chorograph. anno M. XLIII. Henricus Imp. iterum Hungariam ingressus, cum paucis Abbonem Regem de bello fugavit, & lanceam insignem Regis recepit. Petrum vero quem Abbo expulerat, Hungarorum Regno restituit, & Hungariam sibi tributariam fecit. Sic & Lazius Chorogr. d. l. cap. de Hungaris: Anno Christi M. XLIV. ist der Keyser mit seinen Teutschen vnnnd Behaim auff Stulweissenburg gezogen / allda König Peter eingefest / vnd ihme in der Kirchen das Land Hungern als einem Vasallen verlihen.

337. In tertio procinctu, qui fuit anno M. XLVI. Lazius de Migrat. d. l. Caesar in Vngariam navigat, Albamq; Regiam petit. Vbi honorifice Quinquagenalibus excipitur. Ipso die festo Petrus advocata concione Regnum Vngarie cum hasta aurata reddit, fascis Regni ad pedes Caesaris deponit, cum maximo auri pondere, quod militibus suis Caesar distribuit. Regio inde luxu convivium initur, cana dubia apponitur. Caesar armatus, armatisq; septus ob perfidia inimicorum epulatur: septem ibi dies commoratur. Abiturus cunctos accersiri jubet, quos idoneos ducebat, eorum consilium habet. Ita more majorum ex concilii decreto Regnum rursus in fidem Petro tradit: Vngros sacramenta redintegrare imperat, eos non alium Regem præter Petrum & filium ejus recepturos, ceterum post horum fata in potestate Caesarum fore, persancte dejerare, ritu solenni sancire præcipit. Aventinus 5. annalium d. l.

338. Idem autor de Andrea Rege I. qui interempto Petro ab Ungaris anno M. XLVII. electus est: Legatos ad Casarem in Italiam proficisci jubet, qui ipsum muneribus, purpuratos donis placarent, docerentque Petrum domestica seditione interemptum: percussores omnes pœnas dedisse, se à popularibus Regem salutatum. Quid si Caesar autor fieret, se tributum quotannis pensitaturum, redditurumq; omnis conspirationis autores, polletetur.

339. De Salomone Rege qui ob infelicitate res, auxiliis externarum gentium, contra patriam gestas, rejectus est hæc habet Thvroc. part. d. cap. 54. Rex autem Salomon, conquerebatur Casari. (Henrico IV.) de amissione Regni, dicens: Quod de Regno suo violenter esset expulsus; & non tantum sibi sed magis Imperio Casaris hæc injuria esset illata: & dicebat; tua quippe Hungaria, tuum regnum, in quo me regem constituisti, me regnante optima quoq; regni illius tue majestati gratanter offerebatur annuo censu; & secundum mandatum tuum tibi serviebat &c. Idem ex hoc Bonfin. dec. 2. lib. 4.

340. Hodie quoq; Turcarum Reges Imperatorem Germanorum tributum.

butarium vocant, propterea quod pacem ea lege dixerunt, ut annum tributum pro fruenda Hungaria parte fisco Turcarum inferatur. Bodinus de Repub. lib. 1. cap. 9. Idem: Cum ad vim prolapsa res esset, populus Turcarum opes eblanditus est contra Ferdinandum, cui tamen provincias, aliquot fruendas Turca reliquit, ea lege ut fisco vectigal annuum dependeret. qua ex re, Turcarum Princeps, Imperatorem Germanorum se tributarium habere gloriatur. Bodinus de Repub. lib. 5. cap. 6.

341. His non obstantibus, verum & sacrum omnino esse puto, jus absoluta Potestatis & Majestatis penes regem & regnum Hungarie residere, idque sequentibus potissimum fundamentis; Testimonio Vniversali & Particulari.

342. Universale Ecclesiasticum est in disq. 300. per totum, quæ disquisitio cum ante dictis collata, invicem explicationem suppeditabit.

343. Politicum, est in Constitutionibus Imperii, Reichs Abscheid de anno M. D. LXXVI. zu Augspurg / §. Vber voriges haben vns Churfürsten / Fürsten / vnd Stände / in ihren bedenklichen anzeigen / vnter andern auch fürbracht vnd anlangens gerhan. Diweil sie nun erstlich mal mehr gedachtem vnserm geliebten Herren vnnnd Vatter / Keyser Ferdinandum / hochlöblicher Gedächtnus / ihr mitleidenliche hülf / zu rettung des Königreichs Hungern / gutwillig erzeigt / vnd sich mit ansehnlichen Contributionen des gemeinen Pfenning / vnnnd anderer Reichs hülfen beladen / an Geld / vnd Leuten getrewlich zugesetzt / auch jezund vns zu allem vnterthänigstem Gehorsam / in ein mercklich ansehnlich hohe Reichshülf / abermals gedachtem Land / fürnemlich zu gutem einlassen / da doch solch Landschafft dem heiligen Reich Teuschler Nation / in nichts nicht verwand / oder zugethan.

344. Itaque rectè sentit Hermanus Kirchnerus de Legatis lib. 1. cap. 3. num. 21. Bellum Vngaricum Imperii per se non est, sed regni ab Imperio separati. Neq; Imperator quoad titulum & dignitatem regis Vngarorum, à Germania agnoscitur & colitur: neq; causa Vngarica in comitiis cum proponuntur, ut Imperii, & ut propria, sed ut sociæ & confederatæ, pro quibus intercedere apud externos, legatione missa, cuius amicus & benefaventi rebus Vngarie principi licet. Idem ex hoc Josias Nolden de Nobilitate d. l.

345. Et Theodorus Reinking de Regim. Secul. S. Imp. Rom. lib. 1. clafs. 2. cap. 9. n. 26. Cum verò tam Caroli V. quam Ferdinandi Imp. temporibus maxima auxilia Hungarie nationi adversus Turcam exhibita, non sine ratione Maximilian. II. Imp. putavit, hoc regnum, si gratum esset vellet, Imperio uniendum d. Recept. de anno M. D. LXXVI. §. Vber voriges. ibi: das es nicht vnzumlich oder vnbillich / das zu einer danckbarkeit gemein Land

Land zu Hungern/da es durch Göttliche milte Gnad/von dem Feind
errde/in etwas auffnehmen gedibe vnd zu trächten käme/es dem heil-
gen Reich auch zugewandt/verbunden/vnnd zugerhan/auch gegen
andern Feinden/wo sichs zutrüge/vns als Römischen Kenser/Chur-
fürsten/Fürsten/vnnd Ständen/behülfflich beyständig sein/auch
gleichfals mit in gemeine Reichs contributionen eingezogen werden
solt.

346. *Particulare testimonium est merum Historico - Politicum.*
Generosiss &c. Comes Petrus à Revva Comment. sapè citato pag 8.
simpliciter propugnat, per beneficiū Henrici III. Imper. factum Petro
Regi Hung. ingentibus Germanorum copiis, Vngariam nunquam
Vectigalem Germanis fuisse. *Quamvis nonnulli ex scriptoribus in ea sint*
opinio, quod illo tempore vectigalem fecerit sibi Vngariam, prae-textu nimi-
rum tanti beneficii, sed meo quidem per exili iudicio, non sine injuria optimi
illius Imperatoris. Neq; enim existimandum putaverim, vel in mentem ma-
gno illi Imperatori venisse, oppresso à suis P E T R O, & ad se tanquam ad sa-
crum anchoram confugienti, sub specie aut simulatione auxilii inferre detri-
mentum, ut quidam refert; quin potius veram hanc Imperatori facinoris
laudem fatemur, atque aeternam nominis ipsius celebramus gloriam? in se-
dem suam legitimum Regem collocare, dignitatisque pristinae culmen resti-
tuere.

347. *Quod ut verum fiat duplici telo effectum volumus, Rationis*
& Comparisonis.

348. De Abarationabiliter Philippus lib. 4. Chronic. Henricus
III. Imperator cognomento Niger &c. Ovoni, pacem simulatū humili-
tate suppliciter petenti, clementer ignovit.

349. De Andrea Rege autor d. l. Henricum III. post reditum ex
Italia duabus expeditionibus Andream Vngariae Regem, ut Petri necem ulci-
scretur, frustra aggressum esse. &c. & devictum esse ab Andrea Rege me-
diis non sanguinariis sed ingenti fame. Sic annales: Caesar ergo videns
tot & tantis periculis se esse perplexum; misit ad Andream Regem & Belam
Ducem, rogans perpetuae pacis firmitatem. Dicebat enim, quod si Rex Andreas
securum ei iter praeberet ad revertendum, & exercitui suo fame oppresso sub-
sidia vitæ largiretur; ipse nunquam Andrea Regi & successoribus eius inimi-
cetur: & nunquam a modo Regem Hungarorum vel dictis vel factis vel con-
silio ledere attentaret. Sed etiam si quis de successoribus suis ad debellandum
Hungariae arma moveret, indignatione omnipotentis Dei incurreret, & per-
petuo ejus anathemati subjaceret: filiam quoque suam, Sophiam nomine, Salo-
moni filio Regis Andreae daret in uxorem: quam primitus filio Regis Franciae
cum maximo dederat sacramento: propter perpetuae pacis foedera firmius ro-
boran-

boranda. Hæc autem omnia fideliter servaturum jurisjurandi religione in-
terposita confirmabat. Rex itaque Andreas & Dux Bela magis amatores pacis,
quam discordiae seminatores esse volentes, pacem cum Casare composuerunt.
Casar autem in propria persona sua jurejurando confirmavit omnia, quæ di-
xerat fideliter facturum. Tunc Rex Andreas solita Regum Hungariae largi-
tate utendo, misit Casari quinquaginta corpora immenso- rum Husonum, &
duo millia lardorum, mille tauros in grates. de pambus autem plusquam secum
ferre poterant. Oves quoque & boves seu pecudes pascuales, & vini copiam
superfluentem. Plurimi etiam Theutonicorum de immoderata ciborum in-
gestionem & potus ingurgitatione crapulati & infusi, mortui sunt. residui ve-
ro à faucibus mortis miseratione Hungarorum liberati; relictis tentoriis, &
clypeis, & universis suppellectilibus suis abjectis, adeo concitato cursu in Theu-
toniam redire properarunt, ut nec retro prospicerent. Ex hoc autem eventu lo-
cus ille, unde Theutonici tam turpiter dedecorati abjectis clypeis fugerunt, usque
hodie Verteshhegye nuncupatur: Theutonici vero locum eundem Schild-
berg vocant. Thvroc. part. 2. cap. 43. Bonfin. dec. 2. lib. 2. Idem La-
zarius loci testimonio victus fateri cogitur Chorograph. d. cap. de Hun-
gariis.

350. Aventinus verò s. Annalium d. l. five studio five pudore
scribit: ultro citroque, missis legatis Andreas pacem postulat, Caesar annuit: u-
terque primarium Christi sacerdotem arbitrum capit.

351. Hic haud ab re Germanorum Annales erit admirari, qui Vnga-
ros cum Andrea Rege ab Henrico III. perdomitos ac stipendiarios fuisse fa-
ctos prodidere: quod procul à vero esse constat. Quonam modo desponsatam
filio Regis Gallie gnatam, rescissa præstantissima affinitate, Andreae filio spo-
spondisset, nisi aliqua vehementi necessitate adactus, ad eas condiciones descen-
disset? Sed ut hanc perpetuam Germanorum & Imperii Romana in notam, di-
vina magis, quam humana opera inustam obliterarent, ex industria subti-
cuere: at contra fieri debet. Scriptor enim quisque Historiarum, veritatis quam
alicujus patrosinii affectator esse debet: quin & omni amicitiae inimicitiaeque
carere oportet affectu, ut suam apud posteros auctoritatem retinere posse vi-
deatur. Bonfin. d. l.

352. Largiendum est tamen sine contradictione Germanis, ab
illis pacem redemisse Ungaros, non tamen Tributo, sed annua Pensione.
Philippus lib. 4. d. de Henrico III. Vngari pacem multa pecuniaria
redemerunt, annua pensione, & auxiliis promissis sicubi foret opus. Sic pecu-
nia quæ Turcarum Imp. pacis fruenda gratia quotannis mittitur
Pensio & non Tributum est. Bodinus de Repub lib. 5. cap. d. Imperator
verò pensionem non tributum appellat. differt autem hoc ab illo: quod tribu-
tum à subditis aut ab iis qui potentiorum vi coacti ut liberrate ac pace frue-

rentur, pecuniam victoribus se duros sponderunt. pensio libera est seu a cliente, seu ab iis dissolvatur qui equo federe societatem & amicitiam cum iis inierunt qui se se cum hostibus conjunxerint: seu ab iis auxiliares copias urgente bello accipiant. Idem autor. lib. i. cap. d. Differt autem tributum a pensione: hæc enim fiducia nomine, vel ut auxilia bello suscepto ferantur adversus hostes: illud vero pro pace fruenda, fere tamen is qui pensionem accipit, de tributo gloriatur: ut Reges Anglorum tributum appellabant pensionem aureorum quinquaginta millium pace Piquiniaca promissum, quoad Elizabetha Eduardi Regis Angliæ filia Carolo VIII. Ludovici Regis filio nupsisset. Philippus Cominius negat pensionem aut tributum fuisse: nihil tamen tertium dici potest. Ita quoque Turcarum &c. vide disq. 339. Schönborn. 5. Polit. cap. 10. Reinking. de Regim. d. lib. 1. class. 2. cap. 2. n. 201.

353. Quamobrem ad disq. d. 339. Respondetur, ex hoc, quod Imperator certam pecuniam seu annuam pensionem exsolvit Turcæ propter tranquillitatem, ac pacem publicam, ne excursionibus & vastationibus regionum suarum finibus damnum inferant, Majestas ejus non patitur naufragium. Nam Princeps in hoc sui officii memor, boni patris familias officio fungitur, qui nullis parcendo sumptibus, damnum, quod inevitabile est, avertit. Reinking. d. l. n. 200.

354. At qui a finitimis hostibus pacem redimit: perinde facit, ac si quis amicitiam luporum mercatus, multas sibi venas incideret, eorumque ingluviem suo sanguine saturaret. Nicephorus Gregoras Hist. lib. 8. cap. 15. Itaque Legatum Sobochtem Persarum Regis, Justinus Imperator contempsit, & nullo numero habuit, dixitque amicitiam, pecunias contrariam, haud probari. Turpem enim & servilem esse, quippe quæ, pretio emptæ esset. Amicitia autem cujus ratio constans, & natura benefundata esset, æqualem non quasi comparatam, definiri. Excerpt. ex Hist. Menandri de Abaris.

355. Ad Comparisonem me vocant Gregoras & Justinus. Næ! pacis hæc conditiones, Romanis & hungaris nostræ ætate non sunt turpes & probrosæ, si Atavorum memoria factas, Romano-Gæcorum tantum Fæderum & Pacis conditiones cum nostris conferimus.

356. Salvianus Massil. de Gubernat. Dei, lib. 6. in fine: Vbi n. m. q. sunt antiquæ Romanorum opes & dignitates? Fortissimi quondam Romani erant; nunc sine viribus. Terrebant Romani veteres; nos timemus: vectigalia illis solvebant populi barbarorum; nos vectigales barbaris sumus. Vendunt nobis hostes lucis usuram: tota admodum salus nostra commercium est. O infelicitates nostræ! ad quid devenimus? & pro hoc gratias barbaris agimus, a quibus nos ipsos pretio comparamus. Quid potest esse nobis vel abjectius, vel miserior? & vivere nos post ista credimus, quibus vita sic constat? Insuper etiam

iam ridiculos ipsi nos facimus. Aurum quod pendimus, munera vocamus. Dicimus donum esse quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ.

357. Cunradus Rittershusius J. C. Comment. in lib. d. ibi Aurum quod pendimus &c. Verè ridicule: quasi nominum ea sit vis, ut per illa rerum mutetur natura, & quod revera est tributum seu vectigal seu merces pacis, ac professio quadam, si non subjectionis, saltem imbecillitatis virium, quibus par non sis ad resistendum, id simulato nomine Munus a te vocetur, idcirco & desinat esse quod est. Laudat hunc illustrem Salviani locum Cl. vir Isaac. Casaubonus, noster summus, Notis histo. August. in Spartianum pag. 31. &c. Hæc ille sanctissimus Episcopus: qui Theodosii & Valentiniани temporibus vivens iniquo ferebat animo, Romanos Francs, quorum erat tuin in Galliis recens imperium, tributa pendere. Addo & Hunnis.

358. Narratiuncula veteris scriptoris apud Suidam est, ubi tacite & facete id objecit & suggilavit Romanis Attila, cum Mediolanum urbem populosam pervenisset, & Romanorum Imperatores in aureis solis sedentes, Scythas verò ad pedes eorum depictos vidisset: scin solio sedentem, Romanorum verò Imperatores saccos in humeris ferentes, & antepedes suos aurum effundentes pingi iussit. Hæc Suidas in verbo κόρυς &c. Ex quo Lipsius Comment. in Plin. Panegy. not. 107. Albert. Molnar. Epist. dedic. in Lexico Latino-Græco Ungar. Pezelius Mellificio Hist. part. 3. de Hunnis pr.

359. Viva voce, narrat Priscus Rhetor, Legatos Attilæ hoc explicite protulisse ad Imperatorem Theodosium quidem, clari patris, & nobilis esse filium, Atillam quoque, nobilis parentis esse stirpem, & patrem ejus Mundiuchum, acceptam a patre nobilitatem, integram conservasse. Sed Theodosium, tradita a patre nobilitate excidisse, quod tributum sibi pendendo, suis servus esset effectus. Excerpt. de Legat. ex Hist. Prisci.

360. Quibus exemplis utiliter hoc addiderim ex Prisco d. l. Pace facta, Atillas rursus legatos ad Romanos Orientales mittit, qui transfugas repeterent. At illi, legatos perquam humaniter exceperunt, & plurimis donis ornatos, cum nullos perfugas apud se esse asseverarent, dimiserunt. Misit & iterum Atillas alios legatos, quibus quoque, amplius muneribus ditatis, tertia ab eo, post illam, itidem quarta legatio advenit. Ille enim Romanorum liberalitatem, qua utebantur, veriti ut a federibus barbari discederent, ludibrio habens, novas subinde causas fingeat, & vanas occasiones legatorum mittendorum excogitabat, & ad suos necessarios, quos liberalitate completi volebat eas legationes deferrebat. Romani verò in omnibus Atilla dicto audientes erant, & quæ præcipiebat, domini iussa dacebant. Non solum enim ad bella contra eum suscipiendo, eorum rationes abhorrebant. &c. Plura de Romanis

nis Casaubonus apud Rittershusium. de Hunno-Avaribus & Hungaris, quot Imp. & nationes sibi tributarios fecerint Deo Volente in Causa Materiali dicetur.

361. Quod si igitur Majestas hic detrimenti quid caperet, nec ipse Turcarum Imperator illius particeps esset, qui Regi Æthiopum & illis populis qui Arabia montes tenent, magnam pecuniam tributi nomine quotannis solvere cogitur. Richard. Dieter. de sum. sum. Imper. potest. Conclus. 17. Rein-king. d. l. n. 200. Bodin. Method. Hist. cap. 5. Schönborn 5. Polit. 10.

362. Nec Reges Galliae, de quo ipse Bodinus lib. 5. de Repub. cap. 6. dicto: Nostri Reges cum Helvetiis in societatem aquis fœderibus venerunt, ea lege tamen ut Reges arbitrio suo exercitum Helveticorum ad hujus Imperii tutelam conscriberent: ac vicissim Helvetiis adversus hostiles incursiones opem ferrent. Sed quoniam ad hujus Imperii tutelam frequentes exercitus ab Helvetiis acciri necesse erat, ne hostes hujus Imperii, Helvetios à Francorum societate dipellerent, Reges nostri libenter pensionem mille aureorum in singulas civitates sponderunt. Sic Rex Moabitarum tributarius fuit Regis Israelitarum 2. Reg. 3. v. 4. & seq. addi Reinking. & Schönborn. d. l. Facessat ergo ista in S. Cæsariam Regiamq; Majestatem & potestatem insultatio: Neminem, ut disq. 292. dictum nisi Deum, & Ensem in secularibus recognoscit superiorem.

363. Contingentia sunt Revelatio Angelica, & Divina Miracula.

364. Revelatio Angelica per somnium visionis nocturnæ facta est BENEDICTO VII. PONTIFICI ROMANO. Quid facit Deus, qui piorum consiliis & honoribus semper incumbit? Nimirum dexterrimis eos persequitur auspiciis. Bonfin. dec. 2. lib. 1. Eodem fonte tempore Myscha Polonorum Dux Christianam amplexus fidem cum suis, missis ad Romanæ sedis Antistitem nunciis, Apostolica fulciri benedictione ac Regio postulaverat diademate redimiri. Eam petitionem annuens Papa, Coronam egregii operis parari jam fecerat, quam illi cum benedictione & regni gloria mittere decreverat. Sed quia novit Dominus, qui sunt ejus, qui duobus per Apostolos, in Apostolatus ordinem, sorte electum Matthiam prætulit, & Apostolicum fecit supplere numexum: illa Corona ipsum decoravit, postmodum eundem feliciter decoraturus eterna. Præfixa itaq; die, qua parata jam Corona, prædicto Polonorum Duci jam mittenda fuerat, nocte, qua præcedebat, Papa per Visum Damini nuntius astitit, cui & dixit: Crastina die prima diei hora, ignota gentis nuntios ad te venturos esse cognoveris, qui suo Duci Coronam à te Regiam, cum benedictionis Apostolicæ munere efflagitabant. Coronam ergo quam præparari fecisti, eorum Duci, prout petierint cures sine contradictione largiri. Sibi enim eam cum regni gloria pro vita sua meritis scito deberi. Iuxta ergo hujus visionis modum, præscripta sequentis diei hora præsul Africus ad Pa-

pam pervenit. (disq. 295.) Hæc Legenda S. Stephani ex qua Bonfinius & Generos. Comes Petrus à Revva. Comment. d. l. idem referunt.

365. Miracula divina illustra facta sunt in Conversione Septentrionis & Trium Regnorum eodem tempore exordio; Legeq; Septemviratus R. I. Sacra Corona coætanea. Generos. &c. Comes Petrus à Revva Commes. d. l. pag. 6. Mirandum sane, & non sine eventu nostri hujus temporis considerandum, quod uno eodemq; tempore, cum exortu nostræ CORONÆ, tot gentibus spes æterna salutis oblata fuerat, & non solum Hungaris & Polonis, ut præmissum est, sed & Danis, & toti fere Septentrioni detestari falsa numina, & falsum Deorum cultum abolere, divinitus concessum erat: Verum etiam Trium Politiarum ac Regnorum nova, & Christiana simul efflorant constitutio, quæ in hunc usq; diem, non solum divini nominis & gloria professione gaudent: Sed etiam Romani Imperii penes Germanici nominis magnitudinem adhuc florentissimi, & stabilitate, sua communi potentia adversus quosvis hostes conservant, & honorem suæ societate augent. In ipso Romano Imperio coætanea, & non dissimiles sanctæ nostræ CORONÆ fuit sanctio, illa per OTHONEM facta, & per Henricum ampliata & confirmata: qua sacrum illud Septemviroz Electorum Collegium constituitur, & per annos Sexcentos diligentissime servatur, qua solis Germanis, & certis quidem Principibus eligendi & creandi Principem, potestas datur, qui statim Cæsar & Romanorum Rex dicitur.

Quis enim non admiretur tempus illud felicissimum & sanctissimum? quo tot Inlyta & præclara rerum in Christiana Republica contingere decora, & miracula. Hæc diligenti observatione & decenti oratione Illustris Comes.

366. Consequentia fuerunt Henrici II. Imperatoris Confirmatio super Regni titulum, & Affinitas cum eodem.

367. In Confirmatione Dubium non est, Cæsarem esse omnis dignitatis & nobilitatis fontem. Dd. arg. l. 3. ff. de nat. restit. Schard. p. 4. de Feud. c. 1. n. 2. Schönborn 5. Polit. 15. Rosenthal de Feudis, cap. 5. de Regalibus conclus. 1. n. 3. Matthias Stephani de Jurisdictione lib. 2. part. 1. cap. 1. membr. 2. n. 69. Reinking de Regim. Secul. & c. lib. 1. class. 2. c. 2. n. 142.

368. Propterea, quod si quis creetur Rex ab Imperatore, aut Pontifice, is eo ipso, citra ullam aliam concessionem, omnia hæc jura, tanquam omni Regi competentia, consequatur. Rosenthal d. l. n. 4. lit. f. Ifern. in d. c. 1. n. 1. & 2. ubi ait, quod hæc jura Regi competunt. Buld. ibid. n. 8. Præposit. ante n. 1. Laud. n. 5. & innuit. Peter Ravenn. in princ. (inquiens esse res regni, quæ specialiter ad Imperatorem, aut regem spectant) & Ferrar. Mon. tan. d. n. 7. lib. 5. inquiens, eum quem Imperator Regia dignitate eminere jusserit, vel alios Reges, hæc Regalia omnia in suo Regno sine alia concessione

sione habere. Capall in d. tractat. de servit rustic. præd. c. 28. de portu. n. 2. M. Anton. Peregrin. de iure fisci. lib. 1. tit. 2. de iis qui iur. fiscal. hab. 76. (quod procedit etiam in regibus superiorem non recognoscentibus, sicut Bald. & Prapof. d. locis, exempla dant de Rege Sicilia, & Bohemie, & Claudi. d. rubric. qui feud dare poss. in prin. limitat. 2.) Bos. d. tit. de Regal. n. 2. & 3. ubi testatur hanc esse Comm. post Corsetum in tract. de potest. Reg. quæst. 49. & n. 13. qui Boslius idem etiam dicit de Rege subdito. Vult. d. c. 5. n. 6. lib. 1. vers. vel quod hodie &c. (usurpatione quadam inquit, cum alias, si de iure loquamur, non nisi Imperatori convenient.) Tradunt quidam, Papam sibi quantum potest usurpare, sup. c. 2. quæst. 1. in gloss. e. quos sequuntur Menoch. consil. 298. n. 18. & seq. Hartman. Vult. de feud. d. loco n. 7. & Pruckman. in rubric. quæ sint regal. c. 4. n. 11. ad quæ vide etiam M. Anton. Peregrin. de iure fisci. tit. 2. n. 36. & 39. & ei competere, esse communem Afflict. in d. c. 1. nu. 2. quæ sint regalia. Hactenus Rosenthal.

369. Caput ergo beneficio Ottonis tertii Polonia regnum esse. Eodem tempore Vngaria regni titulum usurpavit, quem post Ottonem confirmavit Henricus Sanctus. Philippus Chronic. lib. 4. hoc scribit, & ex hoc Schönborn lib. & cap. d. & Comes Petrus à Revvadisq.

370. De Affinitate & Confirmatione simul Aventinus 5. annalium Bojorum. Adjunt Legati Vgrorum, pacem cum Hainrico, perpetuumq. fœdus componunt. Rectori eorum filio Geizonis, qui obierat anno Christi DCCCXCVI. Gisala soror Hainrici despondetur, hac lege, atque omine, ut ille explosa falsorum deorum superstitione, Christi unius & veri & summi Dei cultum, cum popularibus reciperet. Accepit conditionem Princeps Vgrus: statim aqua lustrica tingitur, Stephanus appellatur, & à Casare Rex nuncupatur. Gisala &c. Cujus ope & consilio Vgri Philosophiam Christianam sectari cœperunt.

371. Et Philippus lib. d. Interea Stephanus Vngarie Rex miserat Legatos, qui peterent in uxorem regi suo Gieselam sororem Imperatoris, quam despondit illi ea conditione, si suscepto Baptismo accepturum se professionem Christianam, & in hac perseveraturum promitteret. Quod ille cum fecisset, & conjugem impetravit, & ut regni titulus ei confirmaretur, obtinuit. Ab hoc Stephano, qui cognomentum Sancti à religiosa in fide Christiana perseverantia adeptus est, religionem Christianam in Hungariam introductam posteri sancte retinuerunt & coluerunt huc usque.

372. De Dote Aventinus modo citato libro: Quod ut facilius assequeretur, dotis nomine ei Colonia Bojorum Vratilaburgium, Pisonium, infra Phiscam amnem Oedenburgium, Sempronium, Sabaria, & alia pleraq. oppida, quondam Bojorum, infra Phiscam attribuuntur. Etiam Philippus d. l. Stephanum enim Ducem eorum Regio Diademate ornatum post conversionem

tionem ad fidem Christianam, affinitate sibi devinxit, data ei in uxorem sorore Gisela, & dotis loco addita parte Pannonie superioris infra Leutam amnem, ubi sita sunt oppida, Pisonium, Sempronium, Odenburgum & alia.

373. Admirandum in Germanicis Scriptoribus, quomodo in Conversione S. Stephani affectui largiter indulgeant & scribant eum Gisale ope & consilio suscepisse Christianam Religionem. Præter Aventinū & Philippum, eodem affectu correpti sunt Sigebertus Gemblac. Chronograph. ann. M. X. Gens Hungarorum hactenus idololatria dedita, hoc tempore ad fidem Christi convertitur per Gislam sororem Imperatoris, quæ nupta Hungarorum regi ad hoc sua instantia regem adduxit, ut se & totam Hungarorum gentem baptizari expeteret, qui in Baptismo Stephanus est vocatus. Cujus merita per Hungariam multa miraculorum gloria commendat.

374. Et Lazius Chorograph. Besch. & c. cap. de Hungaris: Der Kaysar gab Gaisa ihren König dem Jüngern sein Schwester Gisalam, vnd gab ihr zu Ascarichum, der auch Anastasius genennet wird einem frommen Bischoffen zu Fabiana der Marck Osterreich Statt die befehren den König sampt der ganzen Nation Hungern zum Glauben vnd ward Gaisa in der Tauff Stephan genannet / der nachmals Canonisieret worden ist.

375. Quod si superius disq. 279. & seq. vera Conversio Hungarorum aliter non probata esset ex ipso Aventino & aliis autoribus, profectò in illà completum fuisset aureum illud dictum D. Innocentii: Error cui non resistitur, approbatur; & veritas cum minimè defensatur, opprimitur. Adeamus & audiamus de Affinitate hac, & nostrates scriptore; Legenda dicta S. Stephani: Ad consortium verò præcipuè causa sobolis propagande, sororem Romanæ dignitatis Augusti videlicet Henrici qui ob mansuetudinem morum Pius est appellatus: Gyslam nomine sibi in matrimonio sociavit, quam unctione crismali perunctam gestamine Coronæ regni sociam esse constituit.

376. Bonfinius dec. 2. lib. 1. Contra verò Henricus Stephani præstantiam & ingentiam sanctitatem non ignorans, nihil ducebat antiquius, quam aliqua cum eo affinitate vinciri, quæ infestissima utraq. natio, quæ tot annos cruentissima bella gesserat, reconciliaretur, & divi Regis sanctitas propagaretur, cuius sapientia ac studio factum erat, ut Vngari, qui finitimos diu Scythica feritate vexarant, in Christi fidem asserti, & vicinis & Christiane reipublicæ salutares fore viderentur. Proinde postulata à Pannonico Rege sororem, cui Gysle nomen erat, ultro Henricus conjugavit, ut pari cum vira sanctitate certaret, pacemq. perpetuam inter Alemannos & Vngaros pacisceretur.

377. Et hoc sensu vera hæc oratio Aventini d. l. Gisala igitur fa-

tale

rale sortita nomen, Stephano tanquam obses & fidei vinculum nuptum datur. &c. Gisala autem lingua Teutonum (Geisel) obsidem valet; crebrum apud Germanos foeminarum nomen. Nam majores nostri, vim quandam divinam concordiae amoris mutui inesse foeminis crediderunt, & efficacius obligari animos eorum existimarunt, quibus inter obsides puellae quoque nobiles imperarentur. Hanc postremam sententiam Aventinus ex verissimo oraculo Taciti, in succum & sanguinem suorum verborum convertit, sicuti videmus de Moribus German. cap. 8. Quam longè impatientius foeminarum suarum nomine timent: aded ut efficacius obligentur animi civitatum, quibus inter obsides puellae quoque nobiles imperantur. Inesse quinetiam sanctum aliquid, & providum putant: nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Adde Justi Lipsij not. 29. & lib. 2. Polit. cap. 3.

378. Falsissima rursus in tempore Aventini haec sententia, quae d. l. sequitur: Hanto Wolfgang, Hermannus, Boso, Wentzeslaus, Bojorum optimates cum Gisla in Vngariam migrant: & more Teutonum Stephanum ense, baltheo militari accingunt, armis induunt.

379. Fallor, aut Aventinus affectu ignorat ipsum se, aut tempus! Nimirum quia praedicti Bojorum Optimates inter alios Germanos tempore Geyzae S. Stephani parentis in Hungariam venerant, vide disq. 278. Rationem assignavit Thvroc. part. 2. cap. 9. Cum ergo quidam sint hospites ipso tempore nobilitate pares Hungaris: inquirendum est, quare istud esse habuit: cum Hungari numero ad implendam Pannoniam suffecissent. Geyza namque Dux inter alios divino praeamonitus oraculo convertere cepit Hungarorum gentem ad fidem Christianam. & dum monitu illos convertere non posset, paganorum ritibus deditos & intentos, oportebat quosdam armis edomare, ad quod faciendum quia plures fuere fidei repugnantes quam adhaerentes; necessarium habuit desiderium suum divulgare Regibus & Principibus Christianis. Quo audito, hujusmodi desiderio non solum juvamen transmiserunt: sed etiam personaliter adierunt, quibus Hungarorum crudelitas nociva & exosa &c. huc refer seq. capitula, in quibus speciatim supradictos & plures recenset.

380. Quocirca mortuo parente S. Stephani, primus omnium Hungarorum Cupan, Simigienfis Dux fortis & potens, contra S. Stephanum, cum adhuc in juvenili esset aetate, insurrexit: quia voluit matrem Sancti Regis sibi per incestuosum copulare connubium, & S. Stephanum accidere: ducatumque ejus suae subdere potestati. Thvroc. part. d. c. 28.

381. Coacto demum exercitu ad Garam amnem castra locavit, ibique primum juvenis Deo deditissimus, defendendae publicae salutis, necessitate adactus, sibi enses accinxit. Bonfinius dec. 2. lib. 1. Magis ad intellectum Aven-

Aventinus, & Thvroc. d. l. Ad amnem Garam primitus accinctus est gladio: qui & verba haec explicat. d. part. cap. 13. Adierunt etiam istis diebus: (Geyza videlicet) Hunt & Paznan, qui Sanctum Stephanum Regem in flumine Garam gladio Theutonico more accinxerunt.

382. Originem moris videmus apud Tacitum de Moribus Germ. cap. 13. Sed arma sumere non ante cuiquam moris, quam civitas suffecturum probaverit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaque juvenem ornant. haec apud illos toga, hic primus juvenis honos. Tangit hunc morem apposite, de Audoi Langobardorum Regis filio Alboin, qui post parentem Rex Langobardorum erat, cum quo Hunno-Avares simul habitaverunt in Pannonia, & perpetuum fedus inierunt de quo disq. 224. & seqq. Warend. in Langobardicis: Scitis enim, inquit, (Audoin) non esse apud nos consuetudinem, ut Regis cum patre filius prandeat, nisi prius a Rege gentis extera arma suscipiat. lib. 1. cap. 23. Et capite sequenti: Sumensque Turisendus arma Turisemodi filii sui, ea Alboin tradidit, eumque cum pace incolumem ad patris regnum remisit.

383. In hac significatione Suetonius in Flav. Vespasiano cap. 9. Ornamenta pugnantium dixit. Quem locum Politico-Criticè Illustravit Praclarissimus Dominus Praeses, in Animadversionibus sive notis Suetonii Vespasiani lit. c. Ornamenta dici pugnantium arma (die Rüstung) & hic quidem speciatim ipsos mirmillonum gladios. Id pridem etiam notavit magnus ille Lipsius Saturn. 2. c. 17. ad qua si placet, haec addantur autorum loca Senec. 14. Ars ei constat, qui per ornamenta percussus est: id est, per ipsa arma. Sic ornare, est armare. Livius 29. c. 1. Diem iis, qua equis armisque instructi ornatiq. adessent edicit. Tacit. 5. Hist. 22. pauci ornati militariter. Idem in Germ. c. 13. Scuto frameaque juvenem ornant. Cicero pro Caelio. Armatos, si Latine loqui volumus, quos appellare verè possumus? opinor eos, qui scutis telisque parati ornatiq. sunt. Idem 1. famil. epist. 10. Exercitus satis probè ornatus auxiliis. Huc pertinet & illud Iustiniani in Proem Instit. armis decoratam, Imò generalius adhuc ornare, quomodocumque instruere est. Quae omnia copiose deducit & docet consequenter, honoris causa praedictus Cl. Dominus Berneggerus.

384. Et haec haec sunt de Causa efficiente Regni Hungariae. Ordinis ratio, instituta Disquisitionis nunc expostulat plenarie dicendum de Causa Materiali, Formali & Finali: Sed ego hic sistere cogor variis de causis. Proinde vos mites & candidos Maecenates & Patro-

Q

nos

nos quæso ut cessanti ignoscatis, causamque intermissionis cognoscatis, me totalem *Disquisitionem* non protelasse ignavia, aut diffidentia quasi oneri impar sum ferendo, erat equidem animus uno tenore hanc publicare, sed tempus me alio vocat, quod hac vice irrevocabili-
ter deest. Summo jam Numini & æterno Regnatori omnium. *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula. Amen.* ut Apostolus ait ad Rom.

II. vers. 36. Hoc libamus!

LUBENTER CEDO, MELIORA
DOCENTI.

Sed jam addo.

GRA-

GRAPHIDEM FUTURARUM
CAUSARUM ET ICONOGRAPHIAM
EFFIGIERUM

Non ambitiosa pompa, sed hac potissimum lege & conditione, ut animum & studium meum quo præcipue perfectam volebam, ô Mæcenates & Patroni Inclyti videatis: Breviaria Causarum, tanquam obnoxios additosque testes, censeatis; ac velut obsoles subjectas has Imagines, capiat. Si per se haud magnæ æstimationis sine explicatione, splendorem & lucem interim addent plurimis, *Sylloge Numismatum Elegantiorum Viri Ampli. & Celeberrimi Antiquarii Domini Ioannis Iacobi Luckii*, editum hic Argentinæ anno M. DC. XX. cujus favorabili concessione pleræque hæ effigies ab Iconographo sculptæ sunt, donec Sciographica facies totius Hungariæ consequatur: si ille volet, qui supra nos omnia vult & potest.

MATERIA.

1. Considerabitur *Comuniter & Singillatim*. 2. *Comuniter* *Materiæ Nomen & Terminus*. 3. *Nomen Pannoniæ, à Pannis, voce indigena erat, Casaubonus ex Dione in Suetonium*. 4. *Nunc mutato nomine ab incolatu Hung. Hungaria vocatur*. 5. *Terminus qui ab omni Mundi parte distinguit Hungariam ab aliis locis est in Situ Cælesti & Terrestri*. 6. *Cælestis locatur inter sexti, & septimi climatis medium, capiens 16. & 17. parallelos, & habet longissimam æstatis diem supra horas 15. cum semisse usq. ad horas 16, Maginus*. 7. *Situs Terrestris quoad Orbis antiqui partes, est in Europa, minima sed ex cultissima parte Mundi*. 8. *Quoad divisionem Europæ, compræhenditur in V. Tabula*. 9. *Tabula Inferioris Pannoniæ facies Ortographica in terra continenti & circumflua adumbranda in Quantitate & Qualitate*. 10. *Quantitas est Continua & Discreta*. 11. *Continua quantitatis corpus est magnitudo longa & lata*. 12. *At maxima ejus longitudo, à Patissi fontibus, vulgò die Teisse / ad Muræ, die Muer / confluentem, mill. Germ. LX. porrigitur, ac par ferme est latitudo, Cluverius*. 13. *Si Transylvaniam ei includamus Longitudo ejus est quadringentorum, latitudo ducentorum quinquaginta milliarium, Philip. Honorius*. 14. *Discreta est in ac-*

sione Regnorum & Provinciarum. Hæc cum aliquando angustior, aliquando verò latior fuerit, *primum* tempus à medio, *medium* ab ultimo est discernendum. 15. *Primo* quemadmodum non urbium modo imperiorumque, sed omnium ubique rerum, principia parva sunt. (Gruterus) sic hoc ab Exiguis profectum initis (Livius.) de quibus propriè actum in Causa Eff. 16. Nisi quod postquam crevisset in populos (disq. 151. in Caus. Eff.) & gentem

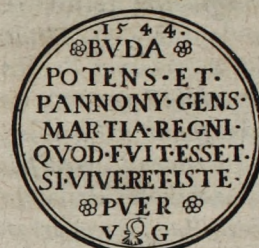
parvaq; à sede profecta

Dispersit cum Sole manus

(Claudianus) per Asiam scilicet & Scythiam utramq; usq; ad Magnum Attilam, qui primordia Regni semper *angustiora* fecit, sub quo eo crevit (Livius) ut in mundo terrarum omnium metus esset, videatur disq. 236. in Caus. Eff. 17. Nemo unquam eorum, qui in Scythia, vel alibi regnarunt, tantis res tam brevi tempore gessit. Totius Scythiæ dominatum sibi comparavit, & ad Oceani insulas usq; imperium suum extendit, ut etiam Romanos tributorum præstationi obnoxios haberet, Priscus Rhetor. 18. Mediis temporibus O. Fortunati Hungari, computando à SACRÆ CORONÆ ortu &c. vide disq. 270. Caus. Eff. usq; ad Vladislauum II. Apud Historicos veteres reperitur vestrum Regnum florentissimum quondam fuisse, & hominibus & opibus beatum, cuius tanta longitudo latitudoq; fuit, ut ab Adrianopoli, mariq; pontico usq; in Austriam, & à Polonia usq; in sinum Adriaticum protenderetur. In cujus ventre septem amplissima Regna (Quid si plura?) claudiebantur, quæ à Corona Hungariæ tanquam Feuda dependebant, ut merito quidem non tantum Regem sed Archiregem habere dixerim. Aeneas Silvius. 19. Ultimo Uladislai tempore II. mox sensim labascere, & penitus post fatalem cladem & fædam mortem Ludovici II. ad Mohacz per Solimanum Imperatorem, fatiscere & deflorescere incepit. 20. Ostendunt hoc subiecti

NUM

NUMMI DUO FERALEs.

Itaque, Proh malum!

Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri res Hungarica, sicq; affligi capit semper, ut ei posterior dies priore acerbior illuxerit; deq; tanto Imperio vix tot reliqua sunt oppida, quot Regna olim erat complexum, Gaspar Ens. 21. Quem casum fortuitum & infortunatum non sine gemitu & dolore expressit tam Latine quam Græce doctissimus Hungarus Joannes Filiczki de Filefalva.

Quo mea majestas? quo cecidit gloria? quo me Detrusit fatum & sevi horrida Numinis ira? Quæ Regina prius: totum celebrata per orbem, Victriciq; manu natorum septa potentum, Incedebam: eadem nunc heu solioq; soloq; Et sobole avulsa, (quam partim sustulit ensis: Partim triste jugum premir) afflictissima linquor: Cur non posse queri saltem licet? an quoq; fatis Cautum: ne liceat casus lugere nefandos?

22. Qualitas est in Figura & Dispositione. 23. Figura ejus quadra est, cuius latera quatuor mundi cardines spectant, Cluverius. 24. Introrsus:

Q 3

illu

illi Dacia est, ad coronam speciem arduis alpihus emunita, Jornandes. 25. Dispositio est Naturalis & Artificialis. 26. Naturaliter Pannonii duobus saltibus, ac tribus fluvii Dravo, Savog, Hystrog, vallantur, Florus. 27. Pannonia viro sortis, & solo plano, ubertorq, Dravo, Savog, inclytis annibus circumflua, Solinus. 28. Artificialis Dispositio quæ? Consulturi Hunno- Ungari olim securitati suæ, novem Circulos extruxerunt circumcirca Pannoniam, quos Theutoni Hag dixerunt. Testantur hoc plurimi auctores exceptis Annalibus Hung. 29. De Transylvania, naturali & Artificiali Dispositione simul, Jornandes: Dacia &c. in conspectu Masie trans Danubium coronæ montium cingitur, duos tantum habens accessus unum per Bontas, alterum per Tabas. Abraham. Ortelius: Nottenthuren & Broß forte hodie: his enim solum duobus angustiis Transylvaniam adiri posse recentiores tradunt.

30. Singillatim termino Communi Terminata quatenus Elementa, copulantur. 31. Elementum igitur in tribus consideratum vel Pellucidum est, vel Opacum, Paulus Merula. 32. Pellucidum verò, quod quia rarum, lumini est pervium. Cujus generis duo Aër & Aqua; Idem auctor. 33. Aër Qualitatibus suis & Adjunctis ambit Pannonios. 34. Qualitate olim Pannonii aerem felicem non habebant, Dio. 35. Hodie Cobero Substantialiter, Rulando Accidentaliter malignus. 36. Verum enim vero Hungaris uti propter singularem naturæ consensum aer est amicus, ita aliis gentibus est adversus, pestilens & vix tolerabilis. Cl. Lanfius. 37. Unde castra in Vngaria, ultra mensem nullibi uno in loco habenda, ni præsentis segnitiei penam dare voluerimus. quod sordibus castrensibus nullare magis, quam crebra stativarum mutatione obviam iri possit. Coberus. 38. Adjuncta sunt Venti & Aves. 39. Tacitus de Germania scribit: Ventosior quæ Noricum & Pannoniam aspicit. 40. Idem de Ungaria compertum est &c. Ventorum impetu magis agitari, Bodinus. Liberrimo enim tractu à Cyrenaicis & transmarinis Africæ oris Pannonas Ausfer & Libanotus perflant, Coberus. 41. Porro Volatilia & quicquid venatu vel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim in his abundat Hungaria, ut interdiceret rusticis, ne vel venentur vel aucupentur, pro re valde insolente habeatur: nec pene minus plebeiòrum quam nobilium epulæ sint. &c. turdi perduces, phasiani, bonasi, & quicquid est ejusmodi, quod ad mensas delicatiores alibi expeditur. Baro ab Herberstein. 42. Hac occasione nunc unum quasi exteris miraculum recensebo. Fesfo divæ virginis, quo ejus nativitas Buda celebratur, tanta venit multitudo turturum, quæ sunt me præsentem numerata à Mercatoribus, viris fide dignis, ut fidem superet, posse reperiri uno die tot turtures, quæ publico foro distrabuntur. Supra enim

octoginta millia & sexcenta sæpius numerata sunt, ut vix tot columba possent alicubi capi, Culpinianus.

43. Dixi de priore Pellucidorum Aere; alterum ejus indolis Elementum Aquam statui. Aquæ Regni Hungariæ quæ exhalationibus suis subinde novos sibi sinus aperiunt, lambunt cottidie & abradunt insidum alvei marginem effusioneque vehementi Pannoniæ terram sæcundant & cunctis animantibus potum tribuunt, præstant id Natura vel Cura. 44. Natura: Aqua omnis, licet gravitate suorum pondere ad lineam deorsum labatur, tamen non incommode partiri licet in Motam & Quietam. 45. Motam currensq, frigidior, melior, levior, subtiliorq, Quæta & Stante: eo in Ungaria quæ perpetuo defluunt numero sunt Fontes, Fluvii, Rivi, Torrentes, & id genus aliæ; quæ gravitate sua per declivia feruntur, donec tandem in Mare se exonerant, subaudi Mare Nigrum, hoc est, Pontum Euxinum, Paulus Merula. 46. Ad fontes porro quod attinet, tota quidem Vngaria est fontana, sic, ut ubiq, locorum, tellure vix ad pedes duos, tresve rejecta scaturientes aquarum venulas reperiatis, Coberus. Et ita erit Fontium consideratio Generalis. 47. Specialiter quid de fontium limpidissimorum, atq, imprimis thermarum scatebris dicam? quarum rerum omnium admirabilem copiam non ad voluptatem tantum, verum etiam salubrem usum huic Regno Deus munificè est elargitus. Gaspar Ens. 48. Fluvii ne nobiliores & digniores, cum ignobilioribus confundantur, in duas Classes referendi scilicet, in Majores & Minores. 49. Majores sunt quatuor; ut non immerito Veteres Hungari in Regni sui insignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubii, Dravi Savi & Tibisci, imaginem representantes, usurparint. Horum tres priores communes sunt nonnullis aliis Regionibus, sed Tibiscum Hungaria sola totum sibi vendicat, Georgius Wernherus.

50. In his vertam vela, aut potius repetam portum; ita legendo littus, ut

Alter remus aquas, alter mihi radat arenas
(Gruterus.) Id ut verum fiat ad Insulas appellam, quas Hungari sua lingua Sziger vocant. 51. Insulas has partiri licebit in Perpetuas & Nativas. 52. Perpetuam in Ungariam, Primam, quæ Austriam contingit, Danubius insulam facit, quam Cituorum insulam Ptolomeus, nostri (Germani) Scythicam appellant die Schilt/ incredibili fertilitate, Gaspar Ens. Etenim insula hæc totius Danubii propè nobilissima est, incipit sub Posonio bipartito fluente Danubio, ac desinit decimo deinde milliari, fluvio rursus cocunte: posteaquam à leva & Septentrione, Polonia scilicet & montibus Carpathiis, flumen Vagum in se accepit. Colonorum habet supra duodecim millia, ac fuit superioribus bellis semper intacta &c. Sed hoc raptim ex Epist.

pist. 1. Joan Martin. Stella, de Turcarum successu anno M. D. XLIII. 53. Dividitur hæc in quatuor particulariter insulas, propter confluentium quorundam amnium in Danubium, qui cum illis, multis in locis scissum, has insulas efficit nomine *Czaloköz*, *Zigetköz*, *Vagköz*, *Kabaköz* Germanorum lingua nuncupantur die *Schütt* / die *Unterschütt* / die *Nabnaw* / die *Wagaw*, Lazius. 54. Alteram ad Vicegrad nomine *Vizze*, insulam Andreæ. 55. Tertiam nomine *Czepel*, infra Budam ad civitatem Potentianum ubi Hunni primitus trajecerunt. 56. Quartam ad Mohacz, dubito num sit *Harazo* nomine, num verò ad particularem aliquam Cituorum insulam nomen *Harazo* referendum, quod Germanica significatione est der *Raisenmarck*. 57. Quintam *Erdödi* insulam. 58. Sextam & Septimam sibi vindicat Tibiscus antequam se cum duobus aliis amnibus misceat cum Danubio. 59. Octavam apud Belgradum. 60. Nonam & omnium maximam apud Ripensem Daciam Danubium habere scribit Ransanus. 61. Nec terra Croatia muliebri ignavia cessavit: sed se vindicavit, juxta confluentiam Colapis in Savum, in cujus medio Insulam sibi fecit, nomine antiquo *Segeficam*, hodiè *Zyziia*, quidam *Sandsburg* vertit Ortelius ex Lazio. 62. Itemq; in finibus Rasciæ *Metubarim* insulam, hodiè communi vocabulo *insularum Sziget* describit Lazius, in qua extat oppidum *Bibar* nomine.

63. Nativæ erunt Insulæ, quæ opera Hungarorum vel ad Defensionem & Habitationem, vel ad Vsum destinatæ sunt. 64. Ut ad Defensionem & Habitationem simul, *Iaurinum* & *Komora*, munitissima fortalitia sunt. 65. Idem de aliis judicium erit, quæ in similitudinem Insularum circumquaq; aliquo amne ambiuntur: inundationibus tamen maximè obnoxia sunt, à quibus gravissima damna non semel accipiunt. Gaspar Ens. 66. Ad Vsum, acquisita sunt *Pomaria* cura hominum qui in flumine natas insulas arboribus frugiferis conserverunt, quales sane singulari munificentia DEI, paternaq; providentia alit Comitatus Posonienfis, & quidem in copia profert. 67. Hæ verò insulæ non ita propriè quemadmodum *Perpetua* præcedentes Insel Germanice dici possunt sed verius *Aw* / *Wert* / *Santbanck* / quia per alluvionem crescunt & decrescunt, planeq; per inundationem, fundi specie comutant. 68. Sicuti apud nos Posonienfes, ante aliquot annos diluvies Danubii, subita inundatioq;, per solutionem glaciei, ingenti ubiq; cum fragore & horrore, (quæ, nonnunquam duplo driplog, majus inundat,) & ineluctabili vi, Insulæ terras nomine *Wottenburger Aw* / imminuit & absorpsit, scissa illa novo & profundissimo alveo, in duas partes. Quid? quod & patrum ævo inauditum erat, repentino quodam impetu simul dimidia civitas Posonienses ad Curiam usq; cum dimidio suburbio passa est elevi-

viem per triduum, cujus summitates aquarum in extremitate civitatis eques superare non potuit. 69. Minores amnes, quorum nomina etsi ab incolis corrupta, aliquid tamen hodiè quemadmodum prædicti quatuor majores fluvii, ex vetustate retinent: ut sunt *Savaria*, *Corcoras*, *Arabo*, *Grano*, *Marisus*, *Cusus*, *Alutas* *Bacuntus*, *Valdamus*, *Lazius* & *Gaspar Ens*. 70. Alii minores pæne innumeri & ut plurimum *Rivi* & *Torrentes* pro lubitu accolarum nomen habent.

71. Sic se habebit Aqua moveri solita: species altera erit *Quieta*. Stantem Aquam ita appello, quæq; non nisi Vento agitur. 72. Species Aquæ *Quieta*, *Lacus*, *Stagnum*, *Palus*, & similes. &c. *Merula*. 73. Lacus Hungaria habet vel *Nobiliores* vel minus *Nobiles*. 74. Citerior pars, Lacus habet duos nobilissimos, *Balaton* & *Ferrò*, quorum principalior der *Plattsee* Germanis, tredecim circiter miliarium in longitudinem protensus *Sambucus*. Lacus *Pelsodis* *Jornandi*, *Pelfo* *Aurelio* *Victori*. 75. Alter Germanicè *Nersidler See* vocatur, non ita longus, sed *Balatone* longè latior, *Sambucus*. Hunc interpretatur Lazius *Pelsodem* Lacum, cuius *Plinius* in *Norici* vicinia post *superioris Pannoniæ municipiorum enumerationem* mentionem facit. Creditque eundem esse cum *Lacu Felicis Antonini*, aut à *Sidunis* Germanica natione, quorum *Ptolemaus* meminit &c. ut ratio etiam sit, à *Pisone* fortè, perinde ut proximum oppidum (quod *Pisonium* & barbarè *Posonium* vocant) hunc denominatū Lacum fuisse. Sic Lazius, quod proximè disquirendum erit. 76. Minus nobiles respectu horum, sunt sequentes. Lacus *Eczyed* inter *Transylvaniam* & *Tibiscum*. 77. Ad *Giulam* *Zarkad* Lacus. 78. Et inter *Begh* & *Temes* amnes Lacus *Beczkerék* ad *Tibisci* ostium. Lazius pro hoc *Temesvár* Lacum scribit. 79. Stagna sunt ad *Papam* & *Theodosiam*, *Coberus*. 80. Paludes *Albaregalensis*, *Zigetensis*. 81. Minutias ulterius persequi infinitum esset, quas quilibet pro arbitrio ex *Annalibus* & *Tabulis* Hungariæ promptas facere potest. 82. Post Naturam jam Cura operabitur. *Istrogranum* perveniam, qui locus secundum Budam in Hungaria semper celeberrimus fuit, sede Archiepiscopi &c. Insignis. Hic ad radices montis, cui imposita arx est magnificentissimè extructa, qua labitur danubius, fons est tepidarum inclusus turri, in quam ex arce ductis eo per præceptis muris descendus patet. Ex eo tanta manat aqua copia, ut quondam molam frumentariam versarit, nunc machinam haustoriam similem tympano impellat, quæ aqua è danubio per subterraneum cuniculum in eam quam dixi, turrin admissa hauritur, & in arcem transfunditur, *Wernherus*. 83. Simili extrahitur haustro ad *Smolniciam*, quod oppidum ad arcem *Zepusium* pertinet, Aqua ferrum rodens, ex quo pereso ferroluto simile, cuprum fit. Idem. 84. Hac ratione olim *Selimanus*, *Buda* in adibus, quæ quondam fuerunt Archiepiscopi

Colocensis, amplissimum balneum pro sua, suorumque salute fieri curavit, in quod è Danubio, per canales subterraneos aquam in multam altitudinem, ut est Buda ad danubium situs, ducitur, Idem.

85. Fessus sum hauriendo aquam, ut ergo vires se à lassitudine recolligant, delibabo ejus Qualitates & Adjuncta. 86. Gratuitum liquorem per venulas suas pellucidas primo loco propinant Fontes.

87. Horum Qualitates variè à quinque Sensuum principibus percipio, aut Tactu, aut Visu, aut Gustu, aut Auditu aut Olfactu. Tactu sentio Calorem & Frigus; & hos duos comitantur gravitas, levitas; mollities durities; tenuitas, crassities; asperitas, lenitas &c. 88. Dicam primum de calidis, quarum pro Hungaria portione, vix ulla regio plures aut salubriores habet, Wernherus. 89. Hujus generis sunt Buda; ad Pesth; Pesthin in ripa Vagi supra Galgocium arcem; Istrogranum; propè Trincini; ad arcem Baimocium in Comitatu Thurocio ad Stubam; in Montanis inter Cremniciam & Semniciam, quæ calide vocantur Roselinæ; In Comitatu Liptovienfi, ad pagum qui vocatur D. Ioannis, fons est tepidarum contra scabiē. Restant inter calidas, quædam propè Waradinum, quæ vocantur D. Ladislai &c. His pleriq; inter omnes Hungariæ calidas primas tribuunt. 90. Nec sua laude defraudandæ erunt, quæ ad Orár vulgò Ungarisch Alttenburg in collimitiis Hungariæ ad Deutsch Alttenburg habentur.

91. Sed hæc cum ita quædam caleant, vel ferveant potius, ut in eas missum ovum non minus cito, quam ad luculentum ignem elixeretur; temperantur aut Naturæ calide frigidis contiguæ supra Budam, ut qui haustum veniunt duabus urnis, eodem in vestigio altera calidam; altera frigidam haurire possint. 92. Cura temperantur calide ad Pesthien in ripa vagi &c. & alibi. 93. Sunt tamen præter calidas multæ aliæ salutares frigida in Hungaria, cujusmodi sunt in Zepusio geminæ, quæ statim atq; paululum profluxerint, lapidescunt. 94. Sed & maxime prædicatur, & à multis frequentatur fons ad Mislam, qui locus à Cassovia haud magno distat intervallo.

95. Ceterum non minus miraculi videtur habere quibusdam, quod in monte arci contiguo, intra specum quendam aqua per hyemem fluida, æstate ita congelata, ut refrigerandis poculis glacies inde peti soleat. 96. Sic non longe ab arce Leva in Comitatu Barsiensi, &c. est fons, qui tumuli in speciem assurgit, & subinde mutat fluxum lapidescente nimirum statim aqua.

97. Et Ad arcem Eileg, quæ inde in Boream euntibus, occurrit in Comitatu Neograd specus est, in quo superne destillans aqua, continuè durefcit. Ibi verò videas ceu statuas hominum consistere saxa ex hac distillatione concreta. Albus his color est, nec per se tantum sunt alba, sed etiam coloris albicantis usum trita pictoribus præbent. 98. Sic tacta in illis durities; mollior crassities cernitur in Calidis propè Semniciam, quæ nec tantum ipsa pro salubribus habentur,

sed etiam canū earum, Idem. 99. Alterius quoq; fontis frigidarum in Zepusio; lapides, pluviiis aquis irrigata humo, & eo madore diutius manente dissolvuntur. Solent autem accolæ sic dissolutis & effosis ad opera cementaria vice calcis uti; & hi subterranei sunt. 110. Qui verò sub dio nascuntur, ipsissimi sunt lapides, tosi dicti, levitate & varietate & raritate non dissimiles pumicibus. 101. Asperitate qua ferrum erodunt, ex quo cuprum fit, sunt aquæ in Zepusio ad Smolnicz ut dictum est supra. 102. Visu percipimus colorem in Aqua Viridi ad oppidum Bistriciam, Germani Neusolam vocant, ubi fodinæ sunt æris oppulentissimæ &c. ex qua ubi subsedit, Chrysocolla colligitur, hæc Wernherus. 103. Jam penitus Gustu cognoscitur sapor Salutaris & Lethalis. 104. Sa'utaris est vel Laxans & Astringens. 105. Laxans quem lingua anhela avidè excipit, ac voluptate afficitur eoque non læditur, aut exulceratur, est in Fontibus naturalibus. 106. Celebrat talem Coberus Medicus Cassirensis: Ad potum frigida non difficulter descendebamus: saluberrimi præsertim fontis viva scaturigine limpidissimas aquas suppeditante Fons iste tertio à Facia ex cuius latere Orientali castra metati fueramus, lapide, sub tecto, quo Turcæ, fontium admiratores, eundem convestierant, de concamerata porticu promanans, venulas suas, ex vicinis montibus, qui Austro recta oppositi auro, eoque purissimo, dubio procul turgent, mutuabatur. Tam blando enim afflatu non solum intestina, sed ipsum cor, irrorabat: ut, experientia penitus convictus, salubriores lymphas nunquam me gustasse, nec unquam gustaturum, putem. 107. Astringens est vel Acidus vel Salsus. 108. Fontes acidos, & quas acidulas vocant, consulto prætereundos putabam, quod minime rari sunt in Hungaria. 109. Ne non tamen ex his quoque aliquid delibem, celebres sunt in primis, alter in Comitatu Zolienfi ad arcem eiusdem nominis. &c. 110. Alia est non longe ab arce Leva in Comitatu Barsiensi, quæ non nisi ab haurientibus pleno vase perferatur domum, saporem amittit. 111. Ab hac quoque rursus acida alia haud magnus distat spaciis &c. 112. Salsi indicendine? Sunt ad fines Eperiensium fontes salsi tantæ acrimoniæ & salsuginis, ut inde sal excoquatur, qui ad omnis generis condituras, & in primis ad cocturam piscium ceteris utilior esse existimatur. Habetq; locus nomen ab his fontibus: Hungaris Sóvár, hoc est Salisburgum dicitur. 113. Item in Transylvania, ubi etiam piscina salsæ stagnant. &c. 114. Sed armatos & Lethales quis avet novisse? Eorum unus est ad radices rupium Sarmaticarum, Zepusio imminet, qui aves tantum ex eo gustantes necare dicitur.

115. Alii duo hoc famisiores sunt in Comitatu Saros, quos non tantum avibus, sed etiam aliis animantibus noxios esse ferunt. 116. Qualitas auditu quomodo sentitur? Est inter lapidescentes fons eximius unus ad pagum, cui apud Zepusienses Germanos à rivi murmure nomen est Nausch enbach.

117. Alter ceteris insignior prope arcem Zepusensem ad eadem D. Martini, quæ sacrarum adium in Zepusio princeps est. Hic scaturit, vel erumpit potius aquæ bullienti similis, cum magno intus murmure & strepitu, qui admota aure non sine admiratione auditur. 118. Olfactu dicti fontes, omnes sua natura, odore bono sunt. 119. De odore malo verò, quia superius in Comitatum Zoliensem, dum aquas persequimur, ventum est, non possum præterire hiatum terræ iisdem in locis famosum ob pestilentes expirationes, quibus aves supervolantes, & quævis alia animantia extingui constat, Hactenus Wernherus. 120. Ethæ Qualitates Fontium ad prægustum tradentur vetusto more Hunnorum, qui stando in limine canaculi coram Attila, calice tradito ante accubitum, vota fecerunt. Quo facto, & calice degustato, ipsa solia, in quibus Hunnos sedentes cenare præparatu adjuncta oportebat, ingressi sunt, Priscus Rhetor. 121. Nativa nostra Adjuncta, nunc labris primoribus (quod ajunt) attingam. 122. In thermis superioribus supra eos fontes, quibus Budæ ad lavacra usus est, sunt piscine calidæ, in quibus nascantur & vivunt pisces, qui in frigidam translati, emoriuntur. 123. Item in Transylvania insunt in fontibus salis pisces &c. Sunt autem sapidissimi, carne duriuscula, & ita impatientes aquæ dulcis, ut in eam missi, exanimantur. 124. Sed redeo ad Istrograni sive Strigonii, Fontem illum tepidarum, de quo superius dictum, largior est fons alter haud magno inde intervallo, qui in piscinulam quandam influens, in qua etiam media hyeme coaxantes ranas audias, hæc habet Wernherus. 125. Quamobrem Busbequius miratus sum, dum eo proficiscor, mense Decembri, calo frigido, coaxantes ranas. id faciunt sulfure tepentes aquæ, quæ in locis stagnant.

126. Tandem recensebo Qualitates & Adjuncta reliquarum aquarum. 127. Qualitates Regis fluviorum danubii ne longius nunc deducam? Non nisi prudentissimo sapientissimo conditoris consilio, factum credo: quod solus ex cunctis Europæ fluminibus Ister versus Orientem tendat; Natura, in hostes filii Dei, prono decursu suppetias ferente. 128. Nam ut de aquationis commoditatibus. (quæ quanti habendæ sint, verbis exprimi nequit) nihil dicamus, Vel hoc solum nullo auro æstimari potest: quod parvo negotio castra trans & cis flumen transferri possint &c. 129. Nec tamen Budam usq; latices illius insalubres, potuiq; minus commodas confirmo. Sic Jornandes: Danubius usq; ad medium sui dulcis est & potabilis &c. Sed ubi sit Ponto vicinior, parvum fontem suscipit, cui ex Ampheo cognomen est, adeo amarum, ut cum sit XL. dierum itinere navigabilis, hujus aquæ exiguis immutetur, infectusq; ac dissimilis sui. Vide de fonte hoc si lubet quæ observavi disq. 146. in Causa Efficiente. 130. Tibisco præ reliquis post Istrum primas in castris nostris laute tractandis tribuerem: idq; ut tandem,

Agria, Solnock & Buda receptis, fiat Deum precor. 131. De reliquis Pannoniarum fluentis non est &c. ut aliquid ejusmodi prædicem vel pollicear: cum Rabinizæ sive Arrabo, qui juxta Laurinum Danubio miscetur, satis profundo quidem gurgite pestiferas aquas & summe graveolentes volvat.

132. Item de Grano, Tpolæ & aliis judicatum esto. 134. Lacus Pisonius & Palottenfis &c. vix nostram censuram subeunt. 135. Proclamamus idem Stagna plusquam nocentibus aquis, putresq; paludes. 136. Proinde Ungari: qui propriis & inquilinis, satisq; cognitis aquis plus satis diffidentes, eas ad necessitatem raro, ad voluptatem nunquam, admittunt: sic tamen, ut præmanso allio malitiam cruditatuum correxerint. Et hoc modo aquarum quidem, promiscuè omnium noxam, fetores, cruditates, limum, saburras deniq; receptissimo allii usu Pannonones corrigere solent, ita quidem; ut omnibus, ab hac sola, Antidoto ad quodvis venenum tutissima, alexipharmacam mutuari posse certo sibi persuadeant. Allium igitur huic genti non minus in delitiis, non minus familiare, non quotidianum, quam panis ipse, quin multos reperias, qui hoc tutius quam illo carendum censent. Erosi: quidem ignea sua qualitate quodvis crudum: utrum tamen Germanis, qui plerumq; bile plurimum consarcinata ad castra descendunt, in Ungaria conducant crebra allii commestio indagandum esset. Ad recens exhaustarum undarum fuligines discutiendas uno & altero frustulo forsan impune uteris; tu, qui peregrinus es, & advena Pannoniæ: si tamen potu meraciore indulseris, igni ignem addendo, plurimum aberraveris, sic hactenus Coberus. 137. Adjuncta sequuntur: Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quæ cum ad Danubium, Dravum, Savum, & alia minora flumina, tum ad Tibiscum, mediam ferè Hungariam ab Oriente & Septentrionibus percurrentem, tanta est, ut ferè quæ minimo veneant, ac tantum non gratis dentur pisces: sæpe etiam vel gratis dati, non auferantur, Baro ab Herbertstein. 138. Imò adeo pisculentus est, ut si alveum exceßerit & inundet in paludes, porci inde saginentur &c. 139. Capitonum hujus fluminis multitudo hinc manifestior fit, si quis consideret, quomodo in aere ad solem arefacti, & hinc saliti, plenis curribus in exterar usq; nationes ferantur. Quotannis Viennam ducuntur currus taliū piscium innumerabiles, Cuspinianus. 140. Et Wernherus scriptum reliquit se præsentem, millenos carpiones, venisse centum numis Hungaricis, hoc est floreno ut vocant usitata, (Tibisco sc. extractos.) Ut fama sit apud accolæ, duas illius fluvii partes esse aquas, tertiam verò pisces. 141. Neque efoces qui vulgo Husones appellantur, pisces sine ossibus, ut Mela scribit, ex Euxino in Danubium prodeuntes, in Hungariam usq; sunt ommittendi. Viennæ quandoq; uno die ducenti à me visi sunt, quandoq; plures. Ut interim præteream alia genera piscium infinita, quæ ex Hungaria Viennam deferuntur, quorum nec numerus nec nomina facile inveniri omnia

possunt: Cuspinianus. 142. Sed de speciebus, nominibus & origine præcipuorum horum piscium proximè singillatim agam. Præter hoc, quod optimorum & saluberrimorum piscium copia affluunt, feraces auri pleriq; habentur, in ea præsertim veteris Dacia parte &c. quorum etiam nonnullis ab auro nomen est. Cujusmodi sunt tres cognomines Chrysi dicti, & qui Hungaris vocantur Aranyas, hoc est aureus &c. Rapiunt autem non ramenta tantum auri perenni cursu, sed etiam plerunque massulas, alias pisi, alia nucis avellanae, castaneæve, aut juglandis magnitudine, quoties videlicet inundant: imbrisve, aut alia quapiam eluyie, aut arte inducta corrivatione aucti ripas, & ea, per quæ currunt loca, subruunt. Wernherus.

143. Sed jam exulto qui terram tango, quam lætus lubensque percurrā: Eho! quanta materia? quæ silva? quis ingreditur sine errore & egredietur? Ordo igitur instituendus, qui ab universali aliqua notitia. 144. Ordinar ergo à Personis & Rebus: hæ enim ante omnia in ipso liminis ingressu, venientes excipiunt. 145. Personæ advenæ innumerarum gentium quadruplici Coloniarum genere in Pannoniam venerunt. 146. Equibus hodie certæ nominatæ supersunt in Hungaria Hungari, Valachi, Hunno-Siculi, Gepidæ, Septem Castrenses, Germani & Zepusenses, & Sclavi, cum plerisque aliis nationibus, prædominantur autem & rerum domini sunt Hungari, penes quos scilicet Imperium est. 147. Quibus hodie imminet hostis potentissimus, Turca qui neque quicquam magis affectat quam ut Hungaris deletis Pannoniam suam in potestatem redigat. 148. In Hungaris considerabimus Qualitates Activas & Passivas. 149. Activas in bono Animi, Corporis & Fortune. 150. Animo præsunt duo Rectores Virtus & Vitium. 151. Virtutem in Ungaris invenio Naturalem & Acquisitam. 152. Naturalem in Ingenio, Indole & Lingua. 153. Hominum ingenia acuta sunt, Ransanus. 154. Indoles dura, Beatus Rhenanus: etenim duritiem hujus gentis vel ex eo colligere queas, quod infantulos suos primo die excarnificabant. 155. Jornandes: maribus fero genas secant, ut antequam lactis nutrimenta percipiant, vulneris cogantur subire tolerantiam. 156. Idem de Hungaris Liuthprandus. Quod si infans plorasset, occidebatur velut adulterinus atq; degenerans, Rhenanus. 157. Hinc Apollinaris hæc capio:

Vulnere vel si quis plangit, cui fuisse perisse est
Ac ferro perarasse genas, vultuq; minaci
Rubra cicatricum vestigia defodisse

158. Sic & Claudianus de Hunnis.

fratresq; secare
Ludus, & occisos pulchrum jurare parentes.

159. Idem fecerunt in morte Regum & propinquorum. 160. Hodi-

Hodierni verò Hungari de pristina animi ferocia, & quam majores eorum ultro affectabant, duritie multum remiserunt, Gaspar Ens. 161. Indolemq; gentis ideo magis arduum scire, quod hoc seculo horribili clade percussa est, suisq; moribus vix relicta, hinc urgentibus barbaris, potitisque magna parte provincie: hinc milite ex omnibus Europe populis ad auxilium lecto, moraq; & multitudine, aliquid suorum morum sensim in illam regionem transfundente, Jo. Barclajus. 162. Scythica utuntur Lingua, ab omnibus finitimis diversa, quæ tamen aliis cum linguis permixta est, Maginus. scilicet earum rerum, quæ in Scythia & Iubra non extant. vide in Causa Efficient. disq. 200. f. 163. Hanc magnus Scaliger, unam Linguarum Europæorum, Minorum matricum esse scribit ad Paulum Merulam quam ex Asia in Europam transeverunt. crudelissima duæ gentes, Hunni & Avaræ. 164. Cognationes cum aliis Linguis, utpote Hebræa, Græca, Latina, Germanica, Sclayonica, nunc monstrare longum esset. 165. Acquisita vel est in Theorico-Præctis vel Mechanicis.

166. In Theorico-Præctica classe pono Ecclesiasticos & Politicos.

167. In classe Ecclesiastica nedum Reges, verum etiam fæminei sexus & plebeia conditionis homines catalogo. (Legendam Sanctorum Regni Hungariæ puta) sanctorum ascripti se super athera conscendisse latant, Thvvroczius. 168. Peperit & gravissimos Doctores, & inter illos longè eminentissimos, B. Martinum Turonensem Episcopum, virum planè Apostolis conferendum; & D. Hieronymum, propter Sanctitatis & doctrine magnitudinem inter Confessores & Magistros Ecclesiæ relatum. Cl. Dn. Lanfius. 169. Paulum Pannonium Presbyterum: Christianæ fidei propugnatorem Ze-losum. Extant ejus ad Constantiam Christo dicatam virginem, de Virginitate & contemptu Mundi lib. 2. claruit sub Theodosio Iunior. Johannes de Trittenham Abbas Spanhemensis. 170. In Politica sunt Personæ Publicæ & Privata. 171. Et quidni primo loco spectemus octo Imperatores quos magnos & augustos terrarum orbi felici fidere peperit Hungaria? Imperatorem Decium, Aurelianum, Probum, Diocletianum, Iovianum, Valentinianum & hujus fratrem Valentem atq; filium Gratianum, Cl. Lanfius. 172. Privata in artibus Bellicis & Liberalibus. 173. Ad Bellum Imperio Romano Ætium Patritium & Præfectum Galliarum sub Valentiniano, virum incomparabilem Mæsia genuit. 174. Audite ô Hungari! ex vobis insuper Duces exierunt, qui & Allemanniam & Galliam & Hispaniam invaserunt, Aeneas Silvius. 175. In Artibus Liberalibus quod si aliorum exemplo per illustrium doctrina Hungarorum nomina eundam hic esset, fortè catalogus non minus foret prolixus, quam est Germanorum Gallorum vel Hispanorum. Quin producerem literatos, qui vel in privata fortuna penè Principum gloriam in re literaria amplificanda superarunt. Equidem Ioan-

nes

nes Sambucus in veteribus libris colligēdis hanc laudē consecutus est, Cl. Lan-
sius. 176. Et Ianus Pannonius vir ille utraq; lingua eruditissimus, qui si à
curis Reipub. se revocare potuisset, habuisset nostra ætas, qui cum universa ve-
rustate certasset, Bonfinius. 177. Idem dicere possemus de Andrea
Dudithio, Tullianæ eloquentiæ scēlatores admirabili, Lanfius. 178. Qui-
bus socium Ioannem Delicassum Posoniensem I. V. Doctore adjungo. 179.
Idemque & alios, quorum nomina commodiori tempori reservo, quia
nunc brevis esse laboro. 180. Opifices hoc est eos, qui dant operam Mecha-
nicis artibus (si & multitudinem incolarum & regionis consideres amplitu-
dinem) per paucos inveneris, Ransanus.

181. Posthæc Constitutionem Oeconomicam in Ritibus & Mo-
ribus mixtim Vitiis agam, quia ut Plinius scribit; ut quod antea vis im-
perium, nunc mores vocarentur. 182. Bona corporis depinguntur à
capite ad Calcem ex Substantia, quoad Figuram, Staturam & Dispositio-
nem. 183. Ex Adjunctis quoad Habitum. Representabit interim ve-
ram hanc descriptionem Icon Hunni Antiqui.

184. Superest Bonum Fortunarum, quod respectu felicitatis con-
sideratur in Hungaris quadrupliciter. I. Ratione Vitæ, II. Possessionis.
III. Dignitatis. IV. Amicitiae. 185. Ratione vitæ bonum secunda-
rium dicitur Libertas, cui opponitur Servitus, Mancipatio & Captivitas.
186. Nobilium libertas à S. Stephano Rege instituta est Decret. lib. I.
cap. 4. Repetita ab Andrea II. in Proæm. & Specialiter art. 7. Specia-
lissimè per omnes Articulos, qui pro Legibus fundamentalibus Regni &
Aurea Bulla habentur, quia aurea bulla sua robaratas, libertates ipsorum
confirmavit, quod verbatim expressit Ludovicus I. in Confirmat. De-
cret. prædict. 187. Et propterea cuncti Reges usq; in præsens tempus sibi
succedentes, sacro priusquam Diadema coronarentur, super observando de-
creto ac constitutionibus ejusdem domini ANDRÆ Regis Prælati ac Ba-
ronibus, & Magnatibus, Proceribusq; & Nobilibus Regni huius iuramentum
præstare consueverunt Jus Consuet. part. 2. tit. 14. 188. Rustici perdi-
derunt libertatem tempore belli Crucigerorum anno M. D. XIV.
part. 3. tit. 25. restituta eis postea in Comitibus Posoniensibus anno M. D.
LVI. art. 27. 189. Sequuntur Bona possessionis, quæ partim posita sunt
in divitiis, partim verò in aliis facultatibus ad vitæ commoditatem. &c. suf-
ficientibus. (Keckermanus.) 190. Insignibus fuisse Divitiis Hunno-
rum Reges multis indiciis & exemplis colligam. Attilæ, Chagani, cu-
jus thesauri à Carolo Magno direpti sunt. Hinc illæ divitiæ templi Magun-
ciacensis, Beatus Rhenanus & Lazius. 191. Et reliquorum Regum
Christianorum. 192. Sed & quidam privati divitiis ita exuberabant,
ut aliis in regionibus forsitan regulorum Divitiis æquent, Galeotus Mar-
tius

tius de Urbano Jaurinenfi Episcopo & Thesaurario Matthiæ I. 193.
Hos si non superabant, tamen non impares erant quædam Civitates.
194. Quid de Rusticis dicam? Uno exemplo ostendam; Sunt in Hun-
garia rustici, qui centum capita boum in pratis pascunt, habent, nec eos
inspicere dignentur, nisi in triplum aucto numero, Maginus, ex quo Lu-
dovicus Gothofredus. 195. In commune, quamvis omnis generis e-
molumenta habeat Ungaria, quæ omnia ad exterarum regiones exportentur:
mirandum tamen est, parvas huius Regni esse opes, cum contenti sint incolæ
fructibus ac proventibus, quos terra larga manu suppeditat, ad transigen-
dam commodè vitam: & has illi potissimas existimant esse divitiarum: his, solis
se subsistere, his vivere ex animi sententia, his, si opus sit, alere se exercitum
posse existimantes, Ludovicus Gothofredus. 196. Restant bona di-
gnitatis, quæ sunt vel Generalia vel Specialia. 197. Dignitas Generalis
iterum est vel Major, vel Minor. 198. Major dignitas est tum Honorum
Gloria. 199. Honoris nomen in stricta & speciali significatione usur-
po de eminentia Scythico - Hungaricæ gentis in antiquitate, & πο-
τοπεία Regis, in dignitate præeundi. 200. Hinc cerramen illud inter
Ægyptios & Scythas de fide primi generis est, de quo Herodotus, Justinus,
Lucianus, Aristoteles, Scaliger, Bodinus Goldast & Jacobus Gotha-
fredus. 201. De jure Præcedentiæ Regis Hungariæ, autor ita est Lu-
dovicus Demolinus Rochefortius in libro MSS. de quo disq. 299. in
Caus. Efficiente dictum, Titulus est: Christiani principes secundum or-
dinem Leonis, Adriani & aliorum in Camera Apostolica, Cancellaria & pro-
vinciali Catalogo dispositi, secundum ordinem sessionum à temporibus Otho-
nis Magni, usq; ad Carolum IV. Cæsarem. I. Imperator invictissimus Ro-
manorum Cæsar Augustus. II. Imperator invictissimus Constantinopolitanus
Cæsar Augustus, Et mox: Ecclesiæ & Orbis præsides, I. Christianissimus &
Sacratissimus Francorum Rex Ecclesiæ defensor & protector. II. Rex Angliæ
Serenissimus, Divi Petri Vectigalis præfectus. III. Rex Castellæ & Legionis
Aragonie. IV. Rex Vngariæ. V. Rex Portugalliæ, VI. Rex Navariæ, VII.
Rer Armeniæ, Legatus Asiæ & Protector. VIII. Rex Scotiæ. IX. Rex Cipri
Asiæ Legatus. X. Rex Palie. XI. Sicilia & Neapolis. XII. Rex Nordvegiæ,
XIII. Rex Bohemiæ. XIV. Rex Poloniæ, XV. Rex Sueriæ & Gottorum.
XVI. Rex Ierusalem. XVII. Rex Sardinie; hæc ille. 202. Sic de Ho-
nore; Gloria erit in dignitate Imperatorum & Regum Hungarorum qui
merentur vocari Tympana Europæ & Asiæ; & Privatorum, qui Cym-
bala Europæ & Pannoniæ: qua, nomen & facta illorum longè latèque
tam in vita, quam morte propagantur verbis & carminibus. 203. Sic
de dignitatibus Generalibus maioribus. 204. Minores sunt Laus & Bona
Fama. 205. Laudantur his verbis à Pio II. P. R. Vngari, hætenus no-
stra

Arx fidei clypeus, nostra Religionis murus fuere. 206. Et non minus à Dom. Lanlio: Ipsi Hungari sunt Patroni & Dii tutelares totius Europæ; digni vel hoc unico nomine, quorum majestatem omnes populi comiter conservent. 207. Idem: Sunt Christiani Orbis vigiles. 208. Ita velut, DEI Opt. Max. hominumq; consensu & arbitrio Hungaria facta est clypeus & arx Christianitatis inexpugnabilis & æternale tutissimum adversus Turcas; sic ille. 209. Cujus Rex continuis bellis, magno studio, incredibili cura, ita se impio illorum conatui opponit, ut quod Germani, quod Itali, quod Galli, quod Poloni, quod alia propè omnes gentes securius vivant, id ipsi uni secundum Deum acceptum referre debeant, Georgius Drafcovitus Episcopus. Quinque Ecclesiensis, de Ferdinando I. Orat. habita in Concilio Tridentino. 210. Et tamen cum in hoc prædicamento sint Hungari, Bona Fama illorum à plurimis suggillatur. 211. Verum cum Justo illo Lipsio: Nos scimus arbores quæ juxta vias sunt, saxis & fustibus peti sepius: & homines linguarum his telis, qui in limine melioris fame. 212. Restat Dignitas specialis nempe Nobilitas. 213. Vocabulum Nobilitatis accipitur in Jure Consuet. Hung. tripliciter: I. Generalissime pro Exordio Nobilitatis part. i. tit. 3. 214. II. Specialius part. d. tit. 9. quando de Libertatibus agitur. 215. Etenim quemadmodum Barclajus scribit: Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de eis prærogativis decedat, quas tam à multis ætatibus intemeratas habent. Et idè major armorum pertinacia contra Turcas, qui in unam servitutem omnis claritudinis sanguinisq; familias premit. Absq; hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germana petituris. 216. Simile quid Adam Contzen Jesuita: Nonne idem in Vngaria videmus, cujus majore parte Turcis prodita, & subacta jam olim, reliqua tamen portio principum, & nobilium virtute resistit, imò & libertatem tuetur, hos tolle, ceteri nil magnæ laudis agentes, pacti agellos suos, & adiculas magni illius imperii accessio fiet. 217. Specialissime pro peculiari dispositione in exercitiis militaribus & cæteris virtutibus & causis, quibus vera Nobilitas acquiritur, part. d. tit. 4. 6. & seqq. 218. Sic de dignitate speciali: superest Amicitia vel Propria vel Aliena. 219. Propria amicitia firma non est inter Ungaros, sed in perniciem Regni subinde primores invicem dissident, & plusquam Vaticanis se prosequuntur odiis, mutuisq; gladiis se conficiunt. 220. Sic de Hunis post mortem Attilæ Jornandes: quæ nunquā contra se pares invenerant, nisi ipsi mutuis se vulneribus sauciantes, seipsas discerperent fortissima nationes. 221. O Deus constantissimæ amicitia: Præses, repræsentâ hungaris salutare hoc Votum Joannis Camertis: Essent utinam inter se ejus regionis primates unanimis. Ea enim ratione nedum illatam ab iis injuriam repellerent, sed ultrà non minorem vim hostibus

infer-

inferre possent. 222. Aliena vel Publica vel Privata. 223. Publica iterum vel Activa vel Passiva. 224. Activa consistit in Confraternitatibus & Pactis Gentiliciis Regis & Regni. 225. Passiva est in Tributis Imperatorum Regum & Populorum quos Hungari sibi tributarios fecerant. 226. Privata in Vulgo est, de quo Barclajus: Hungaros Germanosq; vulgare vicinia malum, superba æmulatio inter se committit. Probra utrimq; in domesticis colloquiis sæva, alternisq; vitia curiose aut explorant, aut fingunt.

227. Et hucusque de Substantialibus Activis; Fatales miseras Passi Hungari in Peste, Fame, Rapinis, Exactionibus, Excidiis, Cedibus, Tyrannide, & maximas Calamitates in creandis Regibus. 228. Unicum Exemplum nunc apponā: Hungaria triennii spatio quatuor Reges habuit, unum mortuum vidit Andream Venetum, duos sceptro privatos, Wencesilauum Boemum & Othonem Bavarum, quartum Carolum I. non tam Regnum, quam spem ejus constanter retinentem. Repete Historiam breviter in Caus. Effic. à disq. 327. usque ad 333.

229. Absolutis his me converto ad Materiæ sobolem alteram, Rerum videlicet. 230. Res quoad Loca & Locata bipartita sunt. 231. Loca Inhabitantur vel Coluntur. 232. Inhabitantur Defensionis & Habitationis causa. 233. Ad defensionem, Urbes, Arces, Castella, Fortalitia. 234. Ad Habitationem, Vici Pagi, Villa Privata &c. 235. In universum: Hungaria Oppidis, Arcibus, vicis pagis, villis ita frequens est, ut vel cultissimis Regionibus comparari, multis verò meritis anteferri possit, Gaspar Ens. 236. Speciatim verò Nobiliora Oppida in Citeriori Hungaria quam Ulteriori sunt. 237. Nobiles procul à cultu absunt urbano (urbes enim incolere opificium, ac mercatorum esse putant) atq; in prædiis vicatim habitant &c. Tubero. Nec unquam ingrediuntur civitates, ut in iis habitent, sed ut cito desertis manibus in agrū revertantur Ludovicus Gothofredus. 238. Optimè magnus ille Scaliger: Quin etiam si muris incinctus non sit vicus natalis tuus: nam ex iis maximi quoq; viri prodire: & sanitatem laudabis, quæ à murorum claustris male sæpe afficitur. Et libertatem celebrabis: quæ non cohibeatur, tanquam pecora præsepibus. Aurea ætate sic habitasse mortales. Ad eum modum & vixisse, & regnasse Lacedæmonios. Apud Scythas nihil commendari magis, quam carere manibus. In fide audacia, robore civium perpetuum esse imperium. Intra murum delitescere, fugæ perquam esse similitum, hæc ille.

239. Coluntur loca in terra Inculta & Culta. 240. Inculta: Montes, Sylva, Prata. 241. Montes Sarmatici, Hungaros à Rutenis, Polonis, Moravis, Silesis, & ea Austriæ parte, quæ citra danubium est, dirimunt, ad quos pertinet Carpatius, ita jam vulgata appellatione, ut omnis tractus Sar-

maticorum montium Carpatus vocetur, quoniam mihi Ptolomaei descriptio-
nem intuenti Carpatus isdem, quibus Dacia finibus videtur terminari &c.
242. Hungari vocant Tarczal, quod nominis lingua eorum à nudo, seu de-
raso vertice dictum esse videtur. &c. pandit & in quosdam quasi ramos alibi
eminentioribus, alibi mitioribus jugis diffundit, continentur oppida à Ger-
manis Montana dicta &c. Wernherus. 243. Ac propagatur per Comi-
tatus Turcozesem, Zepusensem, Sarosensem, Liptoviensem, cuius nomina
Germanorum locorum incolae aliis atq; aliis nominibus indigent, den Bata-
ter / der Münch / der Wurggarten / der Schneeberg. &c. 244. Se-
cundus est Matran Vinetis prope Agriam consitus, Ex Lazio Gerardus Mer-
cator. 245. Tertius omnium amplissimus est Mons Transylvania, qui sil-
vis undiq; unde ei nomen Latinum, & montium jugis clauditur, Hungaricè
Erdel, Germanicè Siebenbürgen. Cluverius. 246. Hinc lego apud
Florum: Curio Daciam tenuit, sed tenebras saltu expavit. 247. Su-
mitates illae divisa in peculiares rupes nominantur. Hungaricè & Walachicè
Makra, Czillag, Mezes, Kalata, Pogan Havvasa, Biczgu, Sarkan, Buczes.
Czerneft, Fogaras, Hakzak, Királyuta & Vaskapu, Lazius. 248. In Ci-
teriori parte Pannoniae primus Cecius Norici mons est Ptolemeo teste,
amplissimis jugis, ab Savi Draviq; fontibus ad Danubium usq; variis nomi-
nibus pertexitur, Cluverius. 249. Diciturque cum hodie totum illum
tractum comprehendere, quem vulgo Kalenberg / Schneeberg / Deibenberg
al. Demberg / Hergberg / Semering & Plais / Idemque Hartsberg /
Eurig / Masamberg / Cluv. & Ortelius ex Lazio. 250. Secundus est
Claudius Mons cuius Occidua iuga à Ciliensibus der Vogel oder Vogel-
büchel / sambt denn Hochgerberg im Saagor dicuntur, ex Lazio Or-
telius. Idemque Lazius putat esse Montem Regium, Warenfridi, ubi Bi-
fontes nutrit scribit, additq; Vogel hodie Vocari, ibidemq; superesse castrum
Königsberg id est Regis mons, vocatum. &c. 251. Ejus Orientalia iuga
ab Hungaris Motay, Monoczle, Kisdarnocz, Wercucze, Rahocza & Athyna
vel Athyna vocantur. 252. Cetero sequitur ad Septentrionem versus Gessacus
mons, Ungaris Szökel, Lazius & Ortelius. 253. Inde haud procul ab Iau-
rino mons, quem nonnulli vocant Pannonium &c. in cuius vertice situm est
monasterium B. Martini & qui vinetis vinoque ornatur, Ransanus.

254. Conterminus huic Verteshegy Schiltberg de quo in Caus.
Eff. disq. 349. 255. Et in Comitatu Simigienfi Aureus Mons jugis suis à
Palatonio lacu usq; ad Quingeciesios se extendit ubi Machegy sive ut alibi
ait Meczekg ab accolis vocatur. 256. Denique in Comitatu Sirmienfi
Almus Mons circa Sirmium in Masia superiori est, ab Ungaris Arpataro &
Tarczal cognominatus, à quo ad Meridiem & Savum in Sclavonia iuga
Claudij Montis dividuntur de quibus num. 250, Lazius. 257. De Silvis

nunc:

nunc: in universum Pannonia silvis horrida est. Appianus Alexandri-
nus: Nemorosa quippe Paonum regio est. 258. Sunt tamen pra reli-
quis duo aspera & densa, unus ad Vesperinum nomine Bakon, usque ad
montem Pannonium. 259. Alter Gotta nomine ad Dravum fluvium
longe maximus, Lazius. 260. Hos innuit fortè Florus supra num. 26.
Pannonii duobus saltibus &c. vallantur. 261. De Pratorum luxurie
Busbequius: Hungariam ingressus ea altitudine gramen fuit, ut preceden-
tem currum saepe posterior non videret. quae res magno erat argumento boni-
tatis soli &c. Idem: feni imprimis nullum pretium sumere cuiq; licet, è ple-
nis campis, quantum velit; secandi modo labor & vectura imputantur. quae
magis admirati &c. addi Caus. Eff. disq. 14 f.

262. Specialiter qui montes inter hos coluntur, ad terram cul-
tam referendi in qua propriè sunt Vineta Agri & Horti. 263. In qui-
busdam horum montium terrae venis & meatibus consistunt vel Fos-
silia vel Liquida. 264. Fossilia sunt Metalla & Lapides. 265. Si me-
talla queras, quae pars est orbis Hungaria fecundior auro, argento, cupro,
chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet, & stano carere dicitur: si tamen
carere est, quod nondum inveniri contigit. &c. Baro ab Herberstein.

266. Idem Cuspinianus: Affluit &c. Mercurio vivo argento purissi-
mo, mediocri & tenui, quod triplici reperitur forma: sic & auro quod effodi-
tur in aurisodinis copiose, & purissimum, in summo gradu. 267. Ob id
frequenter ab erusicatoribus & falsariis monetarum in pondere dimi-
nuitur, ut non immerito ad cauterium praetero auro rutilet secun-
dum effatum Diogenis, cum interrogaretur, cur aurum palleret, respondit:
quoniam plures habet sibi insidiantes. 268. Nec comentitium est iis in
locis effodi quandoq; massas, alias puri auri, alias concretis saxi aliquid haben-
tes, quae aliquot uncias usque ad selibram, & libram, & hoc amplius appen-
dunt. Quoniam liceat mihi dicere, cuius certos autores nota fidei homines habeo,
effossas esse, quae quingentorum, imò quae mille florenorum non modo pondus,
sed etiam precium elevarint, Wernherus. 269. Lapides habet Raros
& Necessarios. 270. Raris: Ut à minimis ordiar, affluit haec regio Cin-
nabari, lapide Lazuli &c. Cuspinianus. 271. Item ad Toccatam arcem
non procul à Tibisco Bolo Armenio, Germanis Rötelsstein / Lazius.

272. In Citeriori; Vngaria ad Dotis oppidum collis praaltus attolli-
tur, albi & rubri marmoris lapidinis nobilis. Gaspar Ens. 273. Sunt
etiam in Transylvania lapidicina multa, albi praesertim rubrique marmo-
ris. Gignit & alebastrum, cristallumq; imprimis laudatum, Ransanus.

274. Necessarios lapides de Sale saxeo vulgò Steinsalz accipio:
Abundat enim Hungaria sale nativo, qui lapidinarum modo caditur in
Maromarusio, Wernherus. 275. Itemque in Transylvania montes

S 3.

salis.

salis lucidi, quod veteribus Salgemma vocatur, habet adeo longos latosq; ne Rex aliquis ex hoc solo proventu ingentem possit alere exercitum: quod sine labore, non, ut sit in Germania, magnis cum impensis coquendo, exciditur. Cuspinianus. 276. Abundat & Vicina Polonia huius generis nativo sale saxeo, sed hic minus syncerus & solidus est Hungarico, Wernherus.

277. Liquida metalla sunt in Mercurio vivo Vitriolo &c. sed de hoc num. 102. dictum est. 278. Nec id tacendum puto in Transalpina regione inveniri montes, unde effoditur cera, & inde coquitur mira aromaticis compressum olens, unde sunt cera miri adoris. Cuspinianus. 279. Et quod est mirabile, in Venetis in aurifero loco satis, aurea virguncula, & ad digiti, & ad semipedis longitudinem quandoq; leguntur, cuius generis complures nos vidisse fatemur, Ransanus. 280. Hinc Amurates Turcarum Tyrannus Oratione milites ad oppugnandum Belgradum animaturus inquit: Aurum, quod alii mortales rarissimis in locis laboriosissime effodiunt, Hungari, velut quoddam virgulti genus, etiam pullulans decerpunt. Phil. Callimachus. 281. Quod in montibus veluti quaedam ramenta copiose nascitur, Cuspinianus. 282. Quamobrem de Almo monte in Comitatu Sirmienfi: Vnum referemus inauditum & mirabile, quod nusquam gentium esse fertur. Nascitur enim ibi aurum ad similitudinem virgulti simile asparago. Nonnunquam verò sicut capreoli circa truncum vitis intorti ad magnitudinem plerumque duorum cubitorum, quod nos vidimus saepe: sed ille aureus asparagus sive capreolus iuxta vites natus, non est auri valde puri. Est enim vena auri renani, & annuli ex hoc naturali auro facti cum facile fiant, quis enim labor contorto auro digitum circumdare? Dicuntur sanare verrucas. Nam & ego quoq; ex huiusmodi aureis virgultis annulum possideo, Galeotus Martius. 283. Quis haec videns hodie a Turca usurpari non ingemiscat, ac doleat &c. tanti inquam Regni, quod in Europa unicum est & solum Archiregnum, tam calamitosam everfionem? De cuius bonitate & fertilitate nunc latius differam, ut omnes intelligant, non abs re antiquitus Archiregnum dictum & habitum. Inprimis bonitas terra, & fertilitas agri consideratur, quae vinetis fructibus omnis generis, hortis amantissimis, agris fertilissimis adeo est excellens, ut nec Italiae quidem, quae flos mundi appellatur, cedere videatur: si eximas mala granata aut punica, quae aliis aequae nobilibus fructibus compensat, & dulcedine & sapore, Cuspinianus. 284. Affert grandissimos pepores (in Austria Pluser dictos) pyrae, & prunavarii generis; vinum praeterea & panem, omnia sane exquisitissima, quibus nescio an quicquam melius ferat illa decantata & ab ubertate soli tantopere celebrata Campania, Busbequius. 285. Ut tanquam Paradisus Dei, vel Aegyptus spectabilis esse videatur &c. Vomere ac rastro pane experte Campania, Otto Phrisingenfis.

286. Pro-

286. Proinde gula & intemperantia militaris quovis Turca nostratibus (Germanis) hostilior, etiam ad Pannonas usq; omnes comitatur, sic ut plurimi pro delictis Vngaricis damna necesq; paciscuntur, Coberus. A Languore scilicet sive Lue Vngarica, de qua non ita pridem quidam Medicinæ Candidatus hic Argentinae carptim post D. Martinum Rulandum & D. Tabiam Coberum Disputabat. 287. Merito enim & quidem ipsa experientia suffragante, vix quintum locum Turca hosti in Vngaria concessero? cum impietatis erga Deum; negligentia sanitatis publicae: privati commodi studium: livor & invidia Turcas multis post se parasangis relinquat, sic Coberus. 288. Verè de expeditionibus Hungaricis, quovis tempore ferè factis hoc Petri Chryfologi dici possumus: Bella gentium legimus superasse quam plurimos, quos tamen pugnas carnis legimus non vicisse: & audivimus eos dedisse delicijs pectora, qui dorso hostibus non dederunt. Proh dolor victores vitiorum fuisse captivos: nationum dominos turpi servitute criminibus servitute, stetit inter savientes gladios, & inter enervata lenocinia corruisse, sic ille. 289. Non est igitur, ut tantum caelo, soloq; hostili, quod cum reliquis Europae terris plurima communia habet, funestiores expeditionum eventus ascribantur: cum homo homini Sathan ubique locorum esse possit, Coberus.

290. Et ut particularius de Vinetis & Agris loquat. 291. In Vinetis excolam Originem, Species, Commodum & Incomodum. 292. Originem PROBO Imperatore, factum accipere, ingenti belli scientia, exercitandiq; varie militibus, ac duranda iuventute prope Hanibalem alterum. Namq; ut ille Oleis Africa pleraq; per legiones; quarum otium Reipublica atq; doctoribus suspectum rebatur: eodem modo hic Galliam Pannoniasq; & Mesorum colles vinetis replevit, Aurelius Victor. 293. Et mox: Vineas Gallos & Pannonios habere permisit. Opere militari Alium montem apud Sirmium, & Aureum apud Mesiam superiorem, vineis consevit, haec ille. Et provincialibus colendos dedit, Diaconi, Hist. Miscellæ. 294. Speciatim verò nunquid haec regio Hungariae vina producit simplicia & tenuia, Vaciensia dicta, claritate aquam aquantia? acriora verò & sortia Summachia rubea & alba? Sirmiensia excellentissima, quae cum Cretico aut Corsico certare putant Vino, alba item & rubea? Cuspinianus. Vi par aut simile in toto terrarum orbe difficile sit reperire, Galeotus Martius. 295. Unde motus Imperator Probus, vetuit vina coli omnia, praeterquam in Pannoniis, hoc est Sirmiensia: & Gallis, quae excellunt in universo orbe, Cuspinianus. 296. Taceo brevitatibus amore Vina, quae dat Hungaria pro locorum diversitate diversa: plerisq; in locis etiam extra Sirmium, proventu & bonitate clara, generosa atq; excellentia, Baro ab Herberstein.

297. Commodum maximum ex Vinetis his quibusdam, Romanos perce-

percepisse discimus ex versibus Claudiani Poëtae, qui Stiliconem suum etiam a liberatis Pannoniis commendat, quos Quadi subinde rapinis exhauriebant & fatigabant obsidione, sic ut non liceret miseris Pannoniis vel agros colere vel vineas.

hinc obsidione solutus
Pannonius, potorq; Savi, qui clausa tot annis
Oppida, laxatis ausus iam pandere portis,
Rursum cote novat nigras rubigine falces,
Exososq; situ cogit splendere ligones.
Agnoscat causas, & collibus oscula notis
Figit, & impresso glebis non cedit aratro.
Exsectis inculta dabant quas secula silvis,
Restituit terras, & opacum vitibus Istrum
Conferit, & patrium vectigal solvere gaudet,
Immunis qui clade fuit.

298. Incommodum intulit & vineas in nihilum redegit Crem
Bulgarorum Legislator, tempore Abarorum, de quo disq. 41. Caus. Eff.
videri potest. Novissima taceo & ingemisco. 299. De agrorum fer-
tilitate haud longe à Temesio longa experientia comprobatum est, quod si
quis siliginem serat, tertio quoq; anno in triticum vertatur. Quis in hoc re-
gno colonorum certat cum vicino de transgresso limite cessitis? cum liberum
sit cuiq; quot velit jugera arare, aut serere, Cuspinianus. 300. Habet
etiam Hungaria quadam frumenti genera nostris hominibus pene ignota,
producitq; ager triticum, vel parum vel omnino non cultum, Ludovicus Go-
thofredus ex Magino. 301. Alioqui hac terra tantum frumenti produ-
ceret, si coleretur, ut duobus regnis sat esset, Cuspinianus. 302. Et in
Transylvania frumentum in tanta copia quotannis crescit, ut non tantum
horrea impleant, sed etiam in summis acervis partim, partim in cavernis
subterraneis ad multos annos conservent, sed hac Transylvanie fertilitas
conspicua est in nummis Trajanis, in quibus Daciae abundantia notatur. ho-
rum nimirum pars altera Cererem habet manu sublatam hac inscriptione
ABUNDANTIA DACIAE. &c. 303. Legumina omnis generis pro-
fert, sed præter panicum, frumentum trigonum, ciceres, & fabas, nihil in vi-
dum humanum cedit, Maginus. 304. In Hortis fructuum, ut & alia-
rum rerum, magna copia est (exceptis malis aranciis, punicis, medicis ac li-
monibus, quæ quidem in Magnatum hortis quandoq; reperiuntur, illaq; po-
tius delectationis quam utilitatis causa aluntur) ut alios intermittitur, præ-
stantissima illa pruna damascena vulgo vocata, Cotonea, Cerasa, merantia,
& dulcia, quæ cum marassicanis Italicis conferri possunt &c. communiter u-
biq; reperiuntur, Maginus. 305. Nec de cucurbitivorum piperum
magni-

magnitudine, & jucunditate loquamur, quæ tam grandia sunt, ut ex eis
unum vix utraq; manu ambiri possit. Galeotus. vide num. 185. & 186.

306. Atq; sic in Locis progrediar: Locata erigam & ad loca for-
mabo in corpore Animato & Inanimato. 307. Animatum est vel Ve-
getans vel Sentiens. 308. Vegetantium Historiam quatuor Libris ex-
pressit Carolus Clusius, Rei Herbarie apud IMP. MAXIMILIANUM II.
Præfectus, cui titulus: Rariorum aliquot Stirpium, per Pannoniam, Austriam,
& Vicinas quasdam Provincias observatarum. Item Stirpium Nomenclator
Pannonicus. 309. Præter has quas dictus autor habet exoriuntur in
Transylvania herba præstantissima, ut ceteras omittam, Rauponticum, Cen-
taurium majus duorum generum &c. Rhodia radix &c. Appios bellonii, Li-
banotis prima Theophrasti &c. Ajunt & quidam Gingiber reperiri, Magi-
nus. 310. Sunt etiam quædam Herbarum genera Ungarico nomine à
Regibus cognominatarum, ut Pimpinella Germanica, Saxifraga Chabaire,
hoc est, Chabæ Emplastrum. Nam ferunt Chabam Regem, Attilæ Regis mino-
rem filium ex Honorii Caesaris filia, post parentis mortem (cum Universum re-
gnum Vngariæ intestino bello concuteretur, atq; acre prælium commissum ef-
set, quod inter se dissentirent cuinam filiorum Attilæ Regnum cedere deberet,
eoz; prælio omnes Vngari occubissent) solum superstitem remansisse cum
15000. Viris, & illis quidem omnibus vulneratis, quos hac herba curasse dici-
tur, unde factum est ut postea ab eo appellationem sumserit, Clusius. 311.
Altera est Gentiana, vulgo Cruciatæ dicta. Zent Lazlo Kiralyfyve: hoc est S.
Ladislai Regis herba &c. Quæ à Trago & aliis descripta est &c. Hujus au-
tem Regis tempore gravissima peste afflictam universam Vngariam ajunt.
eum verò precibus à Deo obtinuisse, ut quancumq; stirpem sagitta ab illo in
altum emissa cadens feriret, utilem illam ad hanc luei curandam præstaret,
hanc in Cruciatam decidisse referunt, quæ deinde subditos pestis contagioli-
beravit. Idem autor.

312. Sentiens est animal terrestre vel Mansuetum vel Ferum. 313.
Age differamus nunc de jumentis omnis generis, quibus bona pars Europæ pa-
scitur, tauris, bobus, vaccis, capris, ovibus Vitulis, equis & equabus; quibus
celeris currus, qui vulgò Gotschi ab oppido passim nominantur, quibus uno die
quindecim millia passuum facile sine labore curere potest quispiam, Cuspi-
nianus. 314. Et hoc fit durante originis vi: Siquidem Scythæ feren-
dis laboribus, injuria celi toleranda fame, non ipsi modo se assuefaciunt sed
& jumenta ad eum modum indurant, ut insueta etiam aliis pabula petant,
nec raro arborum foliis & fruticum surculis saturentur. Inde fit, ut militiæ
tempus minimo illis sumptu, plusculo autem compendio peragatur. Neq; alia
gens uspiam, quæ breviori tempore longiora itinera perficiat, aut militet tam
peregre, Vadianus. 315. Hac ratione Flaviavius Vegetius in opere de

Medicina Veterinara Hunnorum equos tali oratione commendat: Hunniscorum longè prima docetur utilitas, patientia Laboris, frigoris, fames. Est autem eis grande & aduncum caput, extantes oculi, angustæ naves, latæ maxilla, robusta cervix & rigida, iuba ultra genua pendentes, majores costæ, incurva spina, cauda sylvestris, validissima tibia, parvæ basæ, plena & diffusa ungule, itia cavata, totumq; corpus angulosum, nullam clunibus arvina, nulli in musculis riri, in longitudinem magis quam in altitudinem statura, propensior Venter exhaustus, ossa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem præter ipsa deformitas, animus moderatus & prudens & vulnerum patiens, hucusq; Vegetius. 316. In hoc tempus adhuc pecoris certè adèd abundans est, ut jure mirari possis, unde proveniant tot & tanta boum & ovium agmina, quæ in exteris regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit, Baro ab Herberstein. 317. Sunt publicæ nundinae in Austria, die Urbani, S. Victi, S. Vdalrici, S. Crucis & Catharinae, quibus multa millia boum inducuntur, qui per Bavariam in Tyrolis ducatum & Sueviam feruntur. Præter hos qui hebdomadatim in urbe Vienna per totum circulum anni venduntur, semper ducenti aut trecenti simul: ut quispiam facile credere possit, exhaustiri boves ac jumenta omnia Hungariæ, Cuspinianus. 318. Nam cum per Moraviam, Austriam Striam, Slavoniam, perq; alias Hungariæ vicinas provincias multa pateant viæ, per quas pecus agminatim expellitur: observatum est per solam viam Viennensem uno anno plus quam octoginta millia boum in Germaniam acta esse, Baro ab Herberstein. 319. Omitto, quæ per Segniam & Illyricum ac Dalmatiam, in Italiam abiguntur: quæ si quis uno anno enumeraret, altero deficere Hungariam arbitraretur, Cuspinianus.

320. Quid de feris sylvestribus omnis generis commemorabo? cervis, hinnulis, & in altis montibus prope Themesium capricornis, capris Sylvestribus, quæ gregatim quando ambulant, timorem incolis noctu injiciunt suo strepitu, ut hostem aliquem potentissimum suspicari possis. Cepit una venatione Marchio Georgius centum & viginti cervos, me vidente, ut interim minores feras omittam, quæ libere possunt sine Principis edicto, quoties libet, quocumq; capi, Cuspinianus. 321. Magnitudinem Cervorum, ex Busbequio colligere possumus, qui de suo scribit: Fuit cervus prægrandi & vasto corpore, quales ferè ex Hungaria autumni principio ad suos hymenæos in Austriam ascendunt.

322. Et sic disponentur Animata; Inanimata partim quoad vivas causas Animi, partim Corporis, & denique Fortunam, quæ duobus prioribus in serviunt, locabuntur. 323. Animi causa sunt Bibliotheca, Collegia, Gymnasia. 324. Buda in Regia interiori &c. magna cura, Matthias Corvinus incomparabilis yngarorum Princeps &c., Vadianus. Bibliothecam

hecæ statuit, mira utriusq; lingue fecunditate completam: cultus quoque librorum luxuriosissimus, Bonfinius. 325. Hunc incomparabilem thesaurum in tyranni Turcici faucibus hæere cum dolore recordamur, Præclariss. Dn. Præses Commentario in Agricola Taciti. 326. Quæ Bibliotheca clarissimis illis monumentis Regiæq; magnificentie spoliata est, Vadianus. 327. Ita de illa Rittershusius in Salviano scribit: Idem BRASSICANUS, qui Salvianum anno M. D. XXX. Basileæ edidit &c. Eam ergo hic subjicere volui non tantum propter insigne elogium Salviani, sed etiam aliarum rerum max. memorabilium causa, & propter incomparabilem ac irreparabilem in primis jacturam optimorum auctorum, quos Brassicanus vidit in Bibliotheca Regia Budæ, quam Turca paulò ante hanc præfat. vastavit. 328. Post hanc anno M. D. L. in Transylvania Saxonum civitate Corona, Kronstat/ Studio liberali præ cæteris hoc tempore clara, estq; ibi nuper constructa Bibliotheca, qua nulla in Pannonia post dissipatam Budensem Matthiæ Corvini Bibliothecam, cultior usquam fuit, Neichersdorff. 329. Collegium celebre & frequens erat Vacæ, Musarum olim domicilium; jam verò quod ejus Vulcanus reliquum fecit, Mars sibi vindicavit, Gaspar Ens. Latius vide de hoc, Wilhelm Dillich. 330. Reliqua Gymnasia & collegia præterire nunc cogor, pro quibus adnecto sententiam doctissimi Sambuci: Quod autem Literarum elegantia, & quibus ad Humanitatem informamur, commode in Pannoniam vocari, excolique cum laude potuissent, exterorumq; admirationem invenire: magna semper omnibus fuit opinio, & quotidie crescit, quod nec ingenia nostris, neq; conatus, minus voluntas defuerit. Quod si forte tot bellis, quibus perpetuis illigamur, vig. intestina, & externa labefactata, impeditamq; dicas: quero idem ego, cur saltem quo Tyranni furor nunquam pervasit, iis in locis Scholæ literatæ non fuerint, Scriptoresq; boni quibus expoliremur, recepti? Certè verò, ingenia literis contigissent, qualia, haud scio, an illis gentibus ita copiosa, & ad Musas comparata universa videntur. Quam quidem laudem cum adhuc nonnullis partibus retineamus: tum de remotioribus à memoria nostra, velut clarissimum quoddam sidus præluxit JANUS PANNONIUS: Episcopus Quingeclesiarum. Etenim, non solum æquales suos, opt. artium studiis, & imprimis Poëtes commendatione superaverit: verum cum omni antiquitate certasset, de opinione, vel ex illo ad Paulum constat:

Carminibus nostris nocet illud &c.

Hæc Sambucus. 331. Et de se ipso cecinit:

Ille ego Pannoniæ gloria prima meæ

Plura de Pannonio isto Sambucus in Poematibus dicti Pannonii.

332. Corporis causa sunt Edificia, Basilicæ, Porricus, Labyrinthi. 333. Splendida Edificia olim Hungaria non habuit, Otto Phrisingenlis:

Cum vilissima in vicis vel oppidis ibi ex cannis tantum, rara ex lignis, rarissima ex lapidibus habeantur habitacula, toto æstatis vel autumnii tempore papiliones inhabitant. Ad curiam Regis sui singulis ex Primoribus sellam secum portantibus conveniunt, ac de sua Reipub. statu pertractare & discutere non negligunt. Hiemis algore in domiciliis qui habitant, id ipsum facientes. 334. Hac in re minime voluptati indulgebant, neque servituti obnoxii erant, quemadmodum Seneca de Romanis ait. Culmus liberos texit: sub marmore atq; auro servitus habitat. 335. Adeoque ut idem alibi loquitur: Potest ex casa vir magnus exire. 336. In quibus eadem ferè Hungaris erat ratio. Excepta enim urbe Buda, & (si vis) Posonio, vix ullam tota Hungaria paulo splendidiorebus edificiis constructa urbem videas. Quam consuetudinem ex vetustate retineri puto, militia & castris & longinquis bellis assueta gens, edificandi curam neglexit: nec urbes aliter coluit, quam si mox relictura, (vide num.) Busbequius. 337. Qui lautiores sunt cum re, suas in hortulis habent delicias, inq; balneis, circa edificiolorum splendorem parum curiosi, quæ ut sint spatiosa & habitatio ampla duntaxat operam dant. Vulgus in casis & tuguriis, tumultuario opere ac sine cura factis habitare consuevit, Ludovicus Gothofredus. 338. Duravit simplex hæc pompa usque ad Matthiam I. Regem. dum alienis usus est sandaliis. 339. Etenim mutata sunt omnia postquam Regina Beatrix ex Italia venerat. 340. Matthias Scythicis Italicos mores inseruit &c. 341. Pictores, statuarii plastici, calatores ac lignarii, argentariiq; fabri, item lapidæ operarii, & architecti ex Italia conducti, insanaq; his impensa salaria, divinus hinc cultus adauctus, adicula regia accitis è tota Gallia, Germaniaq; cantoribus, exculpta, quin & olitores cultores hortorum, agricultoræq; magistri ex Italiaeducti &c. Ad hæc igitur omnia exemplo suo imprimis omnes invitavit. Budensem arcem ubi præter magnifica Sigismundi ædificia nihil spectatione dignum erat, ex colere adorsus est, Bonfinius. 342. Extruxit intus atrium excelsum, magnitudinis mirandæ, in quod ex amplissimo circo rectis gradibus ascenditur, tanta horum latitudine, ut vicinis etiam liceat ingredi, Vadianus. 343. Extra arcem qua spectat in hortos, porticus subest, in hortis labyrinthus, ex arboribus confitis institutus, Bonfinius.

344. Itaque Fortunarum species Priscam & Novissimam magnificentiam testantia, sub ipso renovari & celebrari cæperunt per succedentia sæcula ad præsens hoc tempus. Priscæ sunt Romanorum Inscriptiones & Numismata. 345. Pannoniæ Inscriptiones exceptis iis quæ in Ungarorum Scriptoribus extant, qui Autores in Proæmio Lectori occurrent, extant passim in Libro Inscriptionum Antiquarum Justii Lipsii in folio patenti. 346. Et in Corpore absolutissimo, Ios. Scaligeri ac M. Velferi, ingenio ac cura Iani Gruteri, redacto sub titulo: Inscriptiones

Antiquæ, totius orbis Romani. 347. Nec verò tantum prædicti de monumentis Inscriptionum, sed & de Vetustatis Numismatum testantur alii autores. Zamofius: In Dacia reperiuntur passim numi Lysimachi, Alexandri Magni, Philippi Macedonis, Darii, Pergami, Herculis, Milonis Crotoniatæ, Semiramidis, Cotisonis, Cotyos & multorum aliorum, quorum vix vel nomina in librorum monumentis habentur, &c. 348. Refert Ascanius Centorius in bello Transylvanico. Ferdinando isibic rerum potente, magnam Lysimachiorum vim inventam ad Devam oppidum fuisse, qui certis & incertis auctoribus, uti solet, dissipati fuerint. Eorum plurimi imaginem Lysimachi hinc, aversa parte effigiem habent ac pleriq; pondere didrachmarum sunt, hæc ille. 349. Natalis Comes, refert: Non procul à Delta oppido, aquis rapidè labentibus è colle quodam magnum numismatum aureorum numerum fuisse detectum &c. ubi ex illis accolæ ad satietatem rapuissent, tamen aureum serpentem, tanquam custodem thesauri, & multa numismata Georgio thesaurario Regis Joannis allata fuisse. 350. Itemque ad Vahely singulis ferè diebus Valachos invenias, qui rudera vertunt, ac lapides pretiosos, atq; numismata tam aurea quam argentea ex visceribus terræ, variaq; antiquitatis monumenta effodiunt. Georgius à Reycherdsdorff. 351. Imperatorum Romanorum nummi, uti pondere, ita & typo multiplices fuerunt, ac magna ex parte argentei, & erei visuntur, rariores aurei, nimirum, quia ut ex Plinio constat, devictis gentibus illi pro auro argentum semper imperitarunt, Zamofius. 352. Præterea in Pannonia octo Imperatorum (de quibus num.) numismata aurea & argentea sæpe in agris Hungaricis reperiuntur, tantorum Regum ac Principum vestigia ac indicia, Cuspinianus. 353. Visuntur & Animalium Exuvie. Ransanus: In Transylvania sunt Cavernæ in quibus sunt & multa & integra, licet nuda cute capita, cæteraq; ossa mortuorum Draconum. Nec satis reddi potest cause, vel unde, vel quomodo talia monstra fuerint ad ea loca delata: eo præsertim, quod in ea Regione, ejusce generis animalia nequaquam gignuntur. Quanquam sunt, qui opinantur per diluviem ex Aphrica, aut ex locis aliis, ubi gignuntur Dracones, exundantium aquarum impetu, ea corpora illuc fuisse correpta. Ex capitibus autem illis unum mihi dono datum est, quod in rei tum fidem, tum memoriam, meis Italis ostendendum reservo. 354. Fortunarum species Novissimæ sunt: Imagines, Statuæ, Picturæ, Labyrinthi & Mechanica quavis alia. 355. In arcis Budensis introitu (quum ego Budæ agerem) Herculis simulachrum visebatur ex ære factum tanta arte, ut tori etiam & venæ exprimerentur, &c. 356. Intus juxta atrium columna aliquot ex ære solido, & effigies passim operis statuarii permultæ, hæc Vadianus. Quæ omnia singillatim describit & refert Bonfinius dec. 4. lib. 7. ubi & passim plura de Basilicis, Ædificiis, Imaginibus, Statuis &c. legi possunt.

1. Sequitur, per quam Regnum Hungariæ ipsam Regiminis essentiam accipit vel Communem vel Specificam. 2. Communes Imperii Formæ tres sunt: Nam cunctas nationes & urbes populus, aut primores aut singuli regant, Tacitus. 3. Hastres pro diversitate temporum, Hungari sunt experti. 4. Primis enim temporibus Democratiam habebant: Unde advertendum quod quamvis olim populus iste Hungarorum dum adhuc ritu viveret gentiliū, & non Regem sed Ducem, ac Capitaneos haberet directores, omnis potestas condendæ legis & constitutionis apud eos fuit, part. 2. tit. 3. Prolog. cap. 6. disq. 23. Caus. Eff. 5. Paulò post per electionem Attilæ Dominatus factus. 6. Quo mortuo inter innumeros filios Attilæ in Aristocratiam versa est. Nam filii Attilæ, quorum perlicentiam libidinis penè populus fuit, gentes sibi dividi aqua sorte poscebant, ut ad instar familiæ bellicosi Regis cum populis mitterentur in sortem, Jornandes. 7. Qui regno diminuto, tum ex gentium subjectarum dissensione, tum ex pugnandi infelicitate, regnaverunt quidem, sed non in proprii fortitudine, Sigebertus. 8. Quoniam Status, sub illis quandoque, ac maximè sub Chagani Regis Avarorum Dominatu temperata erat, usque ad ultimam reversionem Hungarorum ex Scythia in Pannoniam. 9. Cum ipsorum adventu verò Dominatus degeneravit in Democratiam usque ad tempora Toxi Ducis, Thvroczius. 10. Donec tandem Lege Regia nepos Toxi S. Stephanus ex dignitate Ducali ad Regium fastigium evehctus, disq. 297 Caus. Eff. 11. Unde Dominatus Monarchicus effectus, qui Primus & divinisimus Principatus, (Aristoteles) constanti & veteri tenore fluens, jam sextum Sæculum complevit. 12. Specifica Forma, quam in Hungaria quæro, duplex est: Togata & Militaris. 13. Illius materies iterum duplex est: Res Divinæ & Res Humane. 14. In Rebus Divinis versatur religiosus Sensus & Cultus vel Paganus vel Christianus. 15. Sensu & Cultu Pagano ab origine rerum, pro Diis immortalibus veteres hastas coluere: ob cuius religionis memoriam, adhuc Deorum Simulachris hastæ adduntur, Justinus. 16. Hinc non Romanis, & Neuris tantum, Solinus: Populis istis Deus Mars est. Pro simulachris enses colunt. 17. Sed & in universum Scythis usu receptum fuit. Mela: Mars omnium Deus, ei pro Simulacris enses & tentoria dedicant, hominesq; pro victimis feriunt. 18. Et speciatim in Sacro hoc jus & inspectio Scythis Regis erat. Herodotus. Simulachra & aras & delubra facienda non putant præterquam Marti &c. 19. Et mox de reliquis: Marti verò sic prisco ritu apud quosq; tale extruitur templum: Sarmenorum fascēs aggeruntur trium in longum latumque stadiorum

mino-

minoris tamen sublimitatis, desuper quadrata planities efficitur: tria latera prærupta sunt, quartum acclive, per quod ascendatur. Et quotannis comportant centum quinquaginta plaustra sarmenorum, nam semper propter cæli tempestatem marcescunt. Sub hac congerie ferreus acinaces, qui singulis vetus est, statuitur. Idque est Martis simulachrum, cui annuas hostias offerunt cum aliorum pecorum, tum equorum, & plus huic acinaci quam ceteris diis. Ex captivis centesimam quemque immolant. 20. Inde ex Herodoto mutuatus est Ammianus Marcellinus, hæc: Nec templa apud eos visuntur, aut delubrum, nec tugurium quidem culmo tectum cerni usquam potest: sed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumq; ut Martem, regionum quas circumeunt præfulem verecundius colunt. 21. Quæ de Hunnis capio, qui olim illi Scythæ Reges erant, quamvis Fr. Lindenbrogius & alii summi viri in Ammianum, ad Alanos trahant. Ita enim mecum sentiet, quicumque Ammiani mendosum caput 7. lib. 31. totaliter cum Herodoti capitibus 64. 65. 66. 67. additis præcedentibus conferet in lib. 4. Tentavi idem leviter disq. 140. in fine Caus. Eff. 22. De Ense dicta pro Hunnis ad Ammianum notanda, quæ Priscus Rhetor in Excerpt Legat. de Attila refert: Neque verò illi parva potentia accessio contigerat ex eo, quod Martis ensiserat detectus. Hic tanquam sacer, & Deo bellorum præfidi dedicatus, à Scytharum Regibus olim colebatur. Et multis ante sæculis non visus, bovis ministerio fuerat tunc temporis erutus. 23. Locum istum insignem Prisci, in Attila laudat Jornandes: Gladius Martis inventus, apud Scytharum Reges semper habitus. Quem Priscus historicus tali refert occasione detectum. Quum pastor, inquit, quidam gregis unam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti vulneris inveniret, sollicitus vestigia cruoris insequitur: tandemq; venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incaute calcaverat, effosumq; protinus ad Attilam deferre. Quo ille munere gratulatus, ut erat magnanimus, arbitratur se totius mundi principem constitutum, & per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum. 24. Idem ex ipso Bonfinius dec. 1. lib. 3. recenset, additque Attilam oratione quadam ad Hunnos dixisse: Mater pridie ejus diei, quo me genuit, se in somnis puerum Scitum edidisse: cui quidem stanti demissus è cælo Mars ensē accinxerat, flagellum divinæ iracundia dederat. 25. Novissima de gladio illo fide non indigna memorat Lambertus Schafnaburg: Rex Henricus in villam quæ dicitur Vtenhusen, prandendi gratia divertit. Cumq; refecti jam ferventissimo accelerandi itineris studio certatim omnes caballos repeterent, accidit ut Eupoldus quidam de Mersburg, Regi carissimus, cuius opera & consiliis familiarissime uti solitus erat, caballo forte laberetur, & proprio mucrone transfossus illico expiraret &c. Notatum autem est hunc ipsum gladium fuisse, quo famosissimus quondam Rex Hunnorum

rum Attila in necem Christianorum atque in excidium Galliarum hostiliter debachatus fuerat. Hunc siquidem Regina Vngarorum, mater Salomonis Regis, Duci Bojariorum Ottoni dono dederat, cum eo suggerente atq; annitente, Rex filium ejus in regnum paternum restitisset. Cumq; cum Dux Otto filio Dedi Marchionis Dedi juniore in argumentum pignusq; individua dilectionis ad tempus prestitisset, illo perempto, Regi, & per Regem Lupoldo huic casu obvenerat &c. Legitur autem de hoc gladio in Gestis Getarum &c. (supra num. 23.) divinatumq; illi fuerit omnium tunc temporis aruspicum responsis, quod gladius idem ad interitum orbis terrarum atq; ad perniciem multarum gentium fatalis esset. Quod verum fuisse oraculum, multarum nobilissimarum in Galliis civitatum hodieq; restantur excidia, in tantum, ut gladius ipse vindex iræ Dei sive flagellum Dei à barbaris quoq; diceretur. Hæc quoniam gladii hujus mentio inciderat, per excessum sint dicta. 26. Ex quibus omnibus prono quasi alveo profluit argumentū, Hunnos Scythas Regios fuisse, de quibus pluribus dictum passim in Cauf. Eff. quod haud improbabile esse videri debet. Etenim eodem argumento Tacitus in Agricola Britannos Origine Gallos fuisse, ducitur à similitudine religionis. Præclarissimus Dominus Præses ibidem. 27. Sensu & Cultu Christiano hodie in Ungaria Sacram Scripturam tangunt & dirigunt Romano-Catholici & Evangelico-Catholici. 28. Romano-Catholici sunt Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Præpositi cum Præbyteris reliquis. 29. Archiepiscopi duo sunt: Strigoniensis & Colocensis. 30. Strigoniensis, Legatus Apostolicus & Primas Regni, Lazius. 31. Habet opulentissimum Archiepiscopatum. Nam florentibus rebus ad centum millia aureorum proventus se extendebat, nunc vero vix dimidium obtinet, Galeotus. 32. Porro Hungaria habet duodecim Episcopatus opulentos adeo ut major eorum numerus cum Principibus & copiis militum & proventuum amplitudine, ubertateq; fructuum facile possit comparari. Habentur etiam ut Principes. In consilio enim Regiæ primi assistunt, familia ampla & culta utentes, & ut de more magnorum Principum est, non nisi prægustatos cibos potusque sumunt. Idem Galeotus Martius. 33. Ex his decem instituit S. Stephanus. 34. Itemque Abbatiam S. Martini & Basilicam Albæ Regalensem, de quibus & aliis Legenda S. Stephani, Thvvroczius. 35. Cum etiam pius Rex Ladislaus armatus esset humilitate, potens in pietate, præcipuus tamen erat in largitate. Omnes enim Ecclesiæ & monasteria regalia sive ab ipso sive à quocunq; alio fundata elemosinis ejus sunt locupletata. Unde merito usq; in hodiernum diem Elemosinas ei enarrat omnis Ecclesia Hungarorum. Duos quoque Episcopatus ordinavit & Regia largitate locupletavit, &c. Legenda ejusdem. 36. Strigoniensi Suffraganei Episcopi subsunt: I. Agriensis, Egri. II. Quinque ecclesiensis aliàs Peuchien-

sis, Pécz. III. Veszprimiensis, Bezprinyi: cui ex veteri concessio privilegio, competit, Reginas Diademate inaugurandi atq; coronandi, qui & Cancellarius Regina esse consuevit Perpetuus, singularis Privilegii prerogativa, Comes Petrus à Revva. IV. Jaurinensis, Gyéri. V. Vacienfis, Vácz. VI. Nitrienfis, Nytrai. 37. Colocensi & Bachienfi suffraganei subsunt: I. Zagrabiensis, Zábragi. II. Transylvanienfis, Albæ Juliæ, Gyula feiervari. III. Varadiensis, Varadi. IV. Chanadiensis, Czanádi. V. Bosznensis aliàs Diacoiensis, Bóznai. VI. Sirmienfis, Szeremi. 38. His addunt quidam Cibinensem sive Hermanstadiensem Episcopatum in Transylvania: Et Mercator Suiniensem Svidnicensem puto in Silesia. 39. Sunt & multe Abbatiæ & ea præsertim quæ Divo Martino ex Pannonia oriundo dedicata est, Galeotus. 40. Archiabbatia appellatur ab Hungaris: cum ejus Abbas dignitate universis, qui sunt in Hungaria Abbatibus antecellat: nec ulli subfit nisi Romano Pontifici, Ransanus. 41. Sunt & multe Proposituræ regnis non dissimiles, Galeotus. 42. Ex quarum præcipua Præpositus Albæ Regalensis in Vngaria Episcopis comparatur. D. Beatus Widman apud Goldastum num. 33. von der Succession vñnd Erbfolgedes Königlichē Geschlechts vñnd Stams in den Königreich Hungern / mit dem Hauß Desterreich auffgerichtet. 2c. 43. Ex his plurimos conjugatos Presbyteros ante CCC C. annos in Pannonia, ritu Græcorum & modernorum Prædicatorum Evangelii, Decreta S. Ladislai & Colomani Regum Hungariæ, expresse referunt. 44. Nec prætereunda hoc loco Consignatio Annatarum à Præcipuis Vngariæ Præsulibus Romano Pontifici quotannis tributarum. Ex immenso Catalogo Annatarum & taxationum Ecclesiarum & Monasteriorum per universum orbem fol. 82. Agriensis flor. 800. Boznensis flor. 200. Colocensis Arch. flor. 2000. Czanadiensis flor. 800. Martini Sac. Mont Pann. flor. 250. Nitrienfis, flor. 2000. Quinqueecclesiensis, flor. 3300. Sekszardiensis Salvat, flor. 266. Strigoniensis flor. 2000. Vacienfis flor. 500. Varadiensis flor. 2000. Veszprimiensis flor. 800. Zagrabiensis flor. 400. Nomina reliquorum locorum ita depravate sunt impressa ut vix conjecturis assequi possis: ideoq; plura adscribere piget. Hæc sunt ex Alberto Molnaro. 45. Petrus Bertius Rerum Germanicarum de Proventibus Ecclesiasticis Germania, qui anno Christi M. D. XXII. in conventu Noribergensi æstimati libelloq; singulari comprehensi, atq; in lucem editi sunt, idem de quibusdam Episcopis Hungariæ refert. 46. Has ut Summus Pontifex remitteret Episcopis, Ordines & Status Regni Hungariæ supplicabant Regiæ Majestati Ferdinando I. art. 14. Poson. anno. M. D. L. ut oratore misso efficeret apud illum gratuitam confirmationem Episcoporum, & Bullæ redemptionem. 47. Evangelico-Catholici Religionis amantes Sensu

& Cultu in Deum certis Legibus ceremoniisq; Doctores sunt: Superiores Superintendentes, Vice superintendentes & Concionatores Evangelii. 48. Quod exercitium Religionis liberum impetrarunt Pacificatione Viennensi art. 1. anno M. DC. VI. Salvamque & inviolatam habent hanc libertatem Confirmatione art. 1. Poson. M. DC. VIII. & Renovatione art. ult. Poson. M. DC. XXII. art. 2. Conditione Sexta, Sopron. M. DC. XXII. Noviter denique art. 22. Sopron. M. DC. XXV.

49. Sic in Rebus Divinis ordiatur: Res Humanae ad illarum adumbrationem nunc me vocant. 50. Ratione regiminis divido Populum in Caput & Membra. 51. Caput est Rex. Circa Regem observanda veniunt Causa Efficiens & Dirigens. Efficiens est Prima & Orta. 52. Prima Ritualis & solemnis Coronatio est legitima & vera Corona S. Stephani. 53. Nam Corona illa, &c. (de qua dixi disq. 295. 319. 320. Causa Eff.) est quiddam apud Hungaros imprimis religiosum atq; venerabile: estq; apud gentem eam, pertinaci quadam cura per diu servata consuetudo, ut nemo vel creetur vel appelletur Rex, qui non eo coronetur diademate, Ransanus. 54. Tanta inest ignorantie vitio humanis mentibus superstitionis rei ad impellendos vulgi animos efficacissime auctoritas; quum certum sit Regna non insignibus imperii sed populi consensu confirmari. Verum ne Hungaros omnino stultitiae accusem hac maxima causa, ut quidam affirmant apud eos hac superstitionis vanitas inolevit, eo quod illud Diadema Divus Stephanus, qui primus Christiano ritu Rex Ungarorum est appellatus à summo Pontifice ob susceptam religionem dono accepisse dicitur, consuetudoq; obtinuit, cum propter viri sanctitatem, tum Romani Pontificis admirationem, quem sane id temporis paupertas, ac continentia, uti & ceteros fere sacerdotes maxime commendabant illo duntaxat Reges insigniri atq; eo insignitos diademate veros divi Stephani Successores arbitrari. Alii credunt eos qui gentis mores condiderunt, cognito Scythicae nationis ingenio, quod sane plerumq; servum, impotens ac mutabile est, quo scilicet Hungari Regem suum majori colerent veneratione, ab insignibus quoq; imperii Regi maiestatem quassisse putantes afflicta Regio diademate religione Regem ipsam fore multo augustiorem. Quem quidem morem Graecis quoq; genti quondam eruditissime omniumq; fere artium, quae animi corporaq; hominum excoluntur inventoribus, fuisse Homerus testis est: qui Agamemnonem sceptrum à Vulcano fabrefacta insignem reddit, Tubero. 55. Huc adde adjectam Epistolam Iessenii & Eliae Bergeri in fine Commentarii S. Coronae Comitum Petri de Revva, qui & ibidem decenti stylo Coronam condigne descripsit hoc modo: 56. Est itaq; FORMA SACRAE CORONAE auro solido, artificio sculpturae magis caelesti, quam humano, in orbem fusa, à cuius latiore circumferentia pariter pinnae florentes forma triangulari similiore circummeminer, qua-

quatuor angelis rectis, absides se mutuo interfecantes, desinunt in Crucem, in ipsa vero circumferentia fronte recta, imago Salvatoris nostri Pomum tenentis, ex adverso Divinae Matris Virginis, & deinde sacerrimus Apostolorum ordo, Regumque ac Imperatorum Martyrumque Christianorum, ut viderelicer, literis Graecis, cuiuslibet imaginis aureis vultibus, ac propriis trophaeis per corpus totum, usq; ad Crucem summam mutuo consequuntur, interfectis cuilibet, sacrae imagini gemmis ac unionibus, atq; ut haec non planè ex vulgari habitu ac more; sic istud planè notabile. Ab aurum naturali parte utraque gemmae preciosiores candicantes dependent in aures appendicum velut loco, quae ad levem sacri capitis motum, mutua quasi harmonia se commovent, ut aurem utramq; divinae humanaeq; consecrando iustitiae, omnia ad divini nominis gloriam famamque bonam, & existimationem referat: aut etiam catenulae illae novem, novemque in frontali, & occipitali Coronae parte pinnae radiantes majusculis unionibus intra certa spacia. Regnorum novem, ac Provinciarum Regno Hungariae incorporatarum, Dalmatiae, utpote Croaciae, Sclavoniae, Serviae, Bosnae, Galliciae, Lodomeriae, Bulgariae, Cumaniae potestatem & splendorem indicant &c. plura ibidem legi possunt. 57. Regis Hungariae Coronatio hodie est Ordinaria, vel Extraordinaria. 58. Ordinaria duplici de causa. I. Vacante Regno per mortem Regis. II. Resignatione, Delatione aut Cessione Regis, senectute, morbo, vel aliam ob causam. 59. Extraordinaria rursus dupliciter fit. I. Quando extra ordinem Vivente adhuc & consentiente Rege, ex familia eius Corona dignissimus, in futurum Regni successorem Coronatur, ad avertenda interregni pericula. II. Fiebat olim Exauctoritate, qua Rex Regni Diademate privabatur, & alia persona apta coronabatur. 60. Causam Efficientem Ortam percurram in Regalibus quae vel sunt Majora vel Minora. 61. In Majoribus olim quilibet Hunno - Ungarorum Rex solus arbiter rerum jure & nomine regio fuerat, (Tacitus.) 62. De Attila Priscus: Attila egressus habitatione, gravis vultu, omnium oculis, quaque versis, in se conversis, incedens cum Onesegio, sedit pro edibus. Hic enim multi quibus erant lites, adierunt, & ejus iudicium exceperunt. Deinde domum repetiit, &c. 63. De Christianis Regibus Hungarorum Otto Phrilingensis: Nulla sententia à Principe, sicut apud nos moris est, per pares suos exposcitur. Nulla accusatio excusandi licentia datur, sed sola Principis Voluntas apud omnes, pro ratione habetur. 64. Sane hodie omnis potestas constitutionis & condendae legis quae olim apud populum fuerat, in praesentiarum ad principem nostrum spectat. Prolog. cap. 6. & clarius toto titulo 3. part. 2. 65. Ad Regalia Majora pertinet & Jus instituendi Cursus publicos, quos Postas vocamus. 66. Decret. 5. Ladis. 3. cap. 28. Nemo cursorum audeat du-

cere equum ultra tertiam villam, vel accipere ad Ecclesiam euntium, sive ad curiam, ac curribus eorum. Accipiat autem qualescunque invenerit equos, ut Regis Legatio citius expediat. Si quis autem cursores verberaverit, quinquaginta quinque, pensis, si lora retinuerit eius, decem pensis, puniatur. 67. Idem fere de Cursoribus Moscoviae Baro ab Herberstein in Comment. Moscovit. 68. Et mirandum non est quod in fine ferè dicti Commentarii Hungarorum Dispositorum equorum celeritatem celebret, cum Orator ad Regem Ludovicum II. missus esset: Vienna, inquit, continuo Pannonium curram conscendi, quo trijugis equabus, curru Volitante celerissime ferebar, paucisque horis Budam triginta duobus miliar. perveni. Tanta autem celeritatis causa est, tam commoda per justa intervalla respiratio equorum, & permutatio. Quarum prima utuntur in Pruck, oppidulo ad Leytham fluvium, qui Austriam ab Hungaria dividit, distatque à vienna 6. mil. Secunda in Orvar castro, cum oppidulo, Ger. Altenburg 5. mil. Tertia in Iaurino oppido, sedeq. Episcopali. Hunc locum Hungari Iure. Germani verò ab Raba fluvio, qui oppidum alluit, danubiumque ingreditur, Rab appellant. Hoc quidem in loco qui ab Orvar. 5. miliaribus, in pago Cotzi, à quo & Vectores currus nomen acceperunt: Cotzi adhuc promiscue appellantur. Ultima in Vuark pago, quinque à Cotzi miliaribus: quo loco equorum soleas, num qui clavi vacillent aut desint, inspiciunt, currus loraeque sarcunt: quibus omnibus refectionibus, Budam, sedem Regalem 5. inde mil. invehuntur. 69. De cæteris Regalibus tum Majoribus quam Minoribus quæ ad augendum fiscum Regis pertinent proximè speciatim. 70. Sciendum tamen Reditum ex annuis Tributis & Vectigalibus Hungariæ sexies centenis millibus aestimari, Philip. Honorius.

71. Hoc modo dividetur Causa Efficiens: Dirigens sive norma regiminis sequitur vel Principalis vel Minus Principalis. 72. Principalis est Ius, cuius consideratur tum Divisio, tum Functio. 73. Dividitur Ius in Legem Scriptam & non Scriptam. 74. Omne enim ius legibus & moribus, hoc est iure scripto & non scripto constat. Prolog. cap. 2. 75. Lex Scripta est Divina & Humana. 76. Divina Deum autorem habet. 77. Humana est in Jure Naturali, Gentium & Civili. Prolog. cap. 2. 78. Ius itaque naturale dupliciter potest considerari, uno modo &c. Prolog. cap. dicto. 79. Ius Gentium duplex est, scilicet Primævum & Secundarium, Prolog. d. l. Differentiam horum, vide cap. 3. Prolog. 80. Civile est de Regno vel Incundo vel Regendo. 81. Illud dicitur Lex Fundamentalis, qualis est Aurea Bulla sive Decretum Andreæ II. Regis, (de quo num. 186. & seq. in Materia) Itemque reliquorum Regum Constitutiones, quæ concernunt Libertates Regni. 82. Jus Civile de Regendo Imperio est Generale vel Speciale. 83. Primo generaliter, est quod in unaquaque civitate

gene-

generaliter observatur. Prolog. cap. 2. & est illud, quod in libris juris Civili habetur. Prolog. cap. 8. 84. Secundo specialiter, & est quod quisque populus, vel quæque civitas sibi proprium, divina Humanaque causa constituit Prolog. cap. 2. quod etiam jus Municipale, vel Statutarium dicitur. Prolog. cap. 8. 85. Statutarii hujus Juris Leges vel Generali nomine Constitutiones ipse, Sæpenumero Regni Decreta vocitantur. part. 2. tit. 3. Prolog. cap. 2. 86. Tripartitum autem Opus Iuris Consuetudinarii Incliti Regni Vngariæ &c. Est jus speciale, quod ad singulorum hominum utilitatem pertinet. Prolog. cap. 2. 87. Ius non Scriptum Exceptis Constitutionibus in Consuetudine erat usque ad Uladislauum II. Regem Hungariæ, de quo in Proæmio dictum.

88. Fuit divisio Juris: sequitur ejus Functio quæ est Primaria vel Secundaria. 89. Primaria est Sanctio & Executio. 90. Sanctio est Prima vel Orta. 91. Prima ex Jure Communi vel Proprio originem habet. 92. Communia principia vel Divina vel Humana. 93. Indubie leges humane manare debent à lege Divina. Prolog. cap. 6. omniumque legum inanis est censura, nisi divina legis imaginem gerat. Ibidem. 94. Humana principia, jura Regni hujus originaliter ex Pontifici, Casareique fontibus progressum habent. part. 2. tit. 6. 95. Pulchre Daniel Cromer. inter Respons. Nicol. Reusner. Vol. 3. cons. 24. n. 34. ubi de Regno Vngariæ loquitur, cujus jura ex fonte legum civilium emanata esse probat. n. 37. ibid. Sine ullo subjectionis & exactionis jure. Ascan. Clementin. de Pat. potest. cap. 2. n. 5. Ar. Pinell. ad Rubr. C. de Bon. Matern. part. 2. n. 12. Latè Vasq. Illustr. Controvers. 22. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 8. & lib. 3. cap. 3. Ampliff. & Consult. Dn. D. Joachimus Cluten. Diatrib. 2. de Juris Canonici autoritate. 96. Propria Iuris Consuetudinarii principia sunt Generalia & Specialia. 97. Generalia Antiqua & Hodierna. 98. Antiqua maximè militiæ accommodatæ erant, vestigium cernimus part. 2. In tit. 72. & 73. Adde de Jure Militari Prolog. cap. 4. 99. Hodierna principia generaliter per Decreta examinata: Primo quidem, magis Institutiones quasdam initiales Religionis Christianæ, Stephanus, Ladislaus, & Colomanus. Tum demum leges Civiles Andreas II. Sigismundus, Ludovicus I. & II. Matthias I. & II. nec non Vladislaus, Ferdinandus, Maximilianus, & Rudolphus suis quisque temporibus, & subditorum moribus accommodavit; Kitonich. 100. Specialia Juris Municipalis principia ex tribus fundamentis constant. I. ex Constitutionibus & Decretis publicis. II. autem ex Principum Privilegiis. III. verò ex judicium ordinariorum Regni sententiis. part. 2. tit. 6. 101. Orta est Obligatio legitimorum præceptorum, quæ nos arctant ad observandum bonum & æquum, hoc est utilitatem & æquitatem sive veritatem & Iustitiam

designantem, Prolog. cap. 2. 102. In Divinis de quavis ferme Publica persona, placeat ille versus, sed saniter intellectus:

Religentem oportet esse, religiosum nefas.

Apud Agel. lib. 4. cap. 9. Justus Lipsius Polit. ibidemque in Notis & Monitis. 103. Nam quod part. 2. tit. 6. Gloriosus ille Rex & Apostolus noster Beatus STEPHANUS, &c. præclaras edidit Constitutiones, fidei tamen magis rudimenta, quam litium fomenta præ se ferentes & declarantes. 104. Quin hoc publicè & privatim habendum cum modo Prolog. cap. 14. Nec debet esse iudex nimis crudelis, nec pius nimis, sed æquus in iudicando. 105. Ratio ibidem subest: Vbi namque iustitia suum modum excedit, crudelitas vitium gignit, & nimia crudelitas dissolutionem disciplina parurit. 106. De Iudicibus ex Prolog. cap. ult. His duo adjungam, unum quod sit supremus Iudex, ut Papa & Imperator, vel alius qui non adstringitur legibus. &c. Secundum est, iudex qui sedet pro tribunali &c. 107. Discrimen aliud habet S. Stephanus, aureumque dictum filio imprimit. Decret. 1. cap. 5. Time esse iudex, gaude verò Rex esse & nominari Reges patientes regnant, impatientes verò tyrannizant. 108. Idque in utraque virtute, Pietate & Misericordia censet ibidem & cap. 10. Modus virtutum ornat Coronam Regum &c. 109. Naturalis Lex quæ obligat est vel Superior vel Inferior. 110. Superior moderatur inferiorem: Veluti quod in lege Moysæ, & Evangelio continetur, quo quis jubetur alteri facere, quod sibi vult fieri: & prohibetur alteri inferre, quod sibi fieri nolit. &c. Prolog. cap. 2. 111. Et in tit. 21. & 22. part. 3. de Defensione inculpta tutela, qualiter fieri intelligitur. 112. Inferior famulatur superiori: Hujus generis est obedientia patri & patriæ, S. Steph. 1. cap. 8. 113. Maris & famina conjunctio, liberorum procreatio, & educatio, Prolog. cap. 2. & cap. 9. 114. In Civilibus de Constitutionibus & Decretis & Statutis: sciendum quod ad Scientiam primò ligant ipsum Principem, qui eas populo postulante edidit. Iuxta illud. Patere legem, quam tuleris ipse. part. 2. tit. 5. 115. Deinde ad obedientiâ & Pœnâ ligant omnes Iurisdictioni Principis subjectos, Et non solum illos, sed etiam quoscunque forenses in hoc regno degentes. Ibidem. 116. Executio juris consistit in Responsis Prudentum five Iudicum, Prolog. cap. 15. & 16. 117. Interpretatione Legum Prolog. cap. 6. 118. Et Exercitio legum prudenti applicatione: In qua certè peccavit Matthias Corvinus Rex Pannoniarum, qui Iurisconsultos & Causidicos ab Italia magna mercede accersivit, ut litigandi leges ac legis actiones populum ignarum docerent. paulo post enim tot ac tantis litium ambagibus circumventi sunt ut populi rogatione Causidicos suis finibus arcere cogeretur, Bodinus. 119. Explicatius de hoc litigandi modo, quem Mat-

Matthias I. prius introduxit, Præclarissimus & Excellentiss. Dn. Præses in Taciti Agricolam Id quod adscripto verbis illius quin illustrem, facere non possum. Sic autem ille ex Ludovico Vivo de Causis corruptar. art. lib. 7. in fine: In Pannoniâ vivebant olim sine juris interpretibus, non tamen sine jure. Nam simpliciter & bonâ fide, ex antiquis moribus, & paucis quibusdam legibus, Pannoniis illis, non Romanis, res iudicabant: imò dissensiones suorum civium facile componebant: & quæadmodum de Servio Sulpitio dicit Cicero, tollere controversias malebant quam constituere. In comitatu Beatricis, Ferdinandi Regis Neapolitani filia, quæ illinc fuit missa nuptum Matthiæ Corvino Regi, venerunt Iureconsulti aliquot, qui barbarum (ut ipsi dicebant) morem, magna vultus & superciliorum fastidio aspernati, auctoritate suâ facile perfece- runt, ut homines rudes ac simplices illorum se sapientiæ concredere. Cæperunt illi formulas præscribere, quibus esset petendum, quibus respondendum atque excipiendum: dies legitimos notare: iudici quoque aliquid assignare quod diceret, ne muta esset persona. Brevi tempore, ubi nullæ prius erant litres, omnia vidisses fervere litibus, controversiis, repetitionibus, exceptionibus, comperendinationibus, procrastinationibus. Erat prorsus fabula, nisi quod damnosissima, cætera festiva cumprimis, & ad movendum risum apta, hominibus utique otiosis, & quibus nihil esset controversiæ. Quod malum tantum & tam subitum, quodq; latè invasisset plurimos, quum animadvertissent homines prudentiores, ad regem res est delata, qui re percognitâ, Iureconsultos illos continuo regni finibus iussit excedere, & omnia in pristinum morem revocari. Sedata est statim tempestas illa, tanquam si venti posuissent, hæc ille. 120. Secundaria functio est Consentanea & Dissentanea. 121. Consentanea est Confirmatio: Hinc omnia specialiter Principis, & non populi statuta nuncupantur, eo quod nisi utroque modo Principis accederet consensus, & confirmatio, nullius censeretur firmitatis ipsa Constitutio. Part. 2. tit. 3. 122. Dissentanea est Legis mutatio, Totalis & Partialis. 123. Queritur utrum statutum valeat contra jus vel Divinum vel Naturale? Et concludam ex Prolog. cap. 9. Quod per statutum ac legem, vel rescriptum, non potest jus Naturale, vel Divinum in suo universo tolli. Nec enim summus Pontifex: vel alius quispiam, posset statuere, ut non observaretur Vetus vel Novum Testamentum: vel quod liberi non educarentur à parentibus, sed in aliquibus casibus, particularibus potest fieri ex iusta causa, contra jus Divinum, vel Naturale, ut prædo possit occidi, vel fur nocturnus. 124. Totalis fit per Obrogationem & Abrogationem. 125. Obrogatio est quando legi late contraria fertur, Daniel Otto. 126. Sic Bela IV. contra regni Consuetudinē (de qua num. 61. & seq.) ordinavit quod, qualiscunque eminentiæ fuerint Nobiles, in ejus Curia negotium movere, aut ei ore tenus loqui nequiverint

verint: nisi Supplicationes Cancellarius porrigerent, & exinde finem negocij expectarent, Rogerius. Thvroczius & ex illo Gaspar Ens de Bela III. hoc scribunt. 127. Abrogatio quando lex prorsus tollitur, Daniel Otto. 128. Ita ex antiquis Iudiciis: Quaedam enim Constitutiones sunt ex toto per posteriores abrogatæ, simpliciter revocatæ part. 2. tit. 2. 129. Sicuti hæc quatuor I. Iudicium Palatinum sive Generale. 6. Matth. art. 1. & I. Vlad. art. 35. II. Proclamata Congregatio. 6. Matth. art. 2. & Vlad. artic. 36. Olim Iudicium in Zalarigidum in paucis diæcesibus, Sambucus.

130. III. Iudicium Duelli. 6. Matth. art. 18. & Vlad. art. 37. & 2. q. 5. cap. 22. Kitionich. 131. Duellum hoc siquidem juxta tenorem Articulorū tunc solummodo fieri deberet, & ad hoc ordinatum extitit, quando omnis probatio deficeret &c. 132. Ibidem: Illud iudicii genus, extra hoc regnum, in mundo inauditum. 133. Bodinus tamen in Politicis: Ruteni verò & Hungari non aliter quam si de causa judicanda non liqueret. 134. Et in Methodo ex Boemo & Munstero: Quid est autem iniquius aut magis barbarum quam quod Clageni fieri solet, si quis furti suspectus sit necatur, deinde questio habetur? hunc morem Hunni & Gothi acceptum ferunt. Ab illis etiam Duelli leges profectæ. 135. Monomachia congressum descripsit Sabellicus: Si causa anceps sit, nec aliter liquere possit, his ferro decernitur, reus & actor dimicant, Rex aut qui Regis vicem gerit, pugnam spectat, indicatq; secundum eum qui superior fuerit, satis vicisse credunt, cuius adversarius aut pugnam cunctantius inibit, aut lineis areæ quibus pugna locus circumscribitur, exciderit qui ex equo dimicant lancea prius, dein gladio utuntur, pedites præter verenda ceteri nudi pugnant. 136. IV. Trina forensis Proclamatio. 6. Matth. art. 17. & Vlad. art. 7. Rigida citatio per mundinas ter facta, Sambucus. 137. His subjungo Iudicium Regale, de quo Bonfinius: Zagrabie Regale iudicium proceres postularunt: quod breve quidem, & formidolosum est. Quicumque hoc tribunal accedunt, hastam subire coguntur: perorata utrinq; causa, in cuius caput hasta dimittitur, is capitis reus habetur, præsentaneosq; supplicio mulctatur. Id propterea factum, quia ex optimatibus & nobilitate multi homicidij, latrocinij, & rapinarum pleriq; nonnulli peculatus, repetundarum alii postulati. 138. Quod Iudicium num abrogatum cum prædictis quatuor sit, num verò aliud particulare, & fortè quod vocatur die Rönigliche Taffel / cuius actus immemorialis est in Hungaria? caligo, & peritile lectoris arbitrio relinquo. 139. Huc spectant Decreta Regum. Ius Thavernicale, cum primo illo Antiquo Legum Codice, quæ infelicissimo, ac nunquam satis deplorato, amissæ Budæ Regni Hungariæ Metropolis, primæq; Iudicii nostri (Juris Thavernicalis) sedes, naufragio, una cum omnibus reliquis literarum ac privilegiorum monumentis, misere perierunt. Epist.

Epist. Dedicat Jur. Thavernic. 140. Partialis est Derogatio, cum primæ legi pars tollitur, & Subrogatio, quando quid primæ legi adjicitur, Daniel Otto. 141. Idem in part. 2. tit. 2. Aliæ verò partim abolitæ, partim approbatæ. Quædam autem silentio præteritæ: & quædam introductæ &c. 142. Exemplo sint hæc duo: I. Iudicium Candentis ferri. II. Iudicium Ferventis aquæ &c. 143. Conscientiæ ad candens olim ferrum examen, & aquæ in eam injectio, ut innocentia eliqueret. Sambucus. 144. Quæ quidem partim abolita partim approbatæ: siquidem neq; quidem permittuntur amplius fieri, coram tribus testibus, ut ante a. lib. 1. S. Ladis. cap. 28. Kitionich. 145. Nisi in sede Episcopi & majoribus Præposituris, ut Posonii, & Nitriæ, Colom. lib. 1. cap. 22. 146. Silentio autem præteritæ; quia nullibi expresse sublata sunt, neque tamen usitata jam habentur, Kitionich. 147. Certa Judiciaria exempla Hungarica suppeditat liber: Ricus explorandæ Veritatis &c. de quo in Proœmio dictum. 148. Aliena; Eximii ac Clariss. Dn. D. Besold. Tractatus anno 1620. edit. De probatione quæ fieri olim solebat per ignem & aquam; cum ferventem, tum frigidam. Itemque Camerarius Cent. 2. cap. 18. 149. Per Subrogationem verò Processus iste Iudiciarius, & usus Processuum, quem in Causis inchoandis, prosequendis, discutiendis, & terminandis observamus, regnante ipso domino CAROLO Rege &c. per eundem ex Galliarum finibus in hoc Regnum inductus fuisse perhibetur. part. 2. tit. 2. 150. Circa annum Domini M. CCC. IX. Kitionich. 151. Quo Rex sincerioris Religionis Christianæ cultor, huiusmodi Gentilitiæ superstitionis observationem eliminare volens; Idem. 152. Qui PROCESSUS JUDICIARIUS, quem in eadem 2. part. tit. 6. dicit ex Gallis inductum esse; intelligitur solum de Iuridicis terminis, per quos, tanquam certos quosdam gradus, usq; ad decisionem litis proceditur, ut sunt: Legitima Citatio solita, Parium petitio, Exceptiones de Iure admittendæ. Et Iuridica remedia, veluti; Inhibitio, Repulsio, Appellatio, Novum Iudicium; & cetera his similia, &c. Idem Kitionich. 153. Ad Legismutationem hanc partialem pertinet & Subrogatio Iuris Thavernicalis, anno M. DC. IX. de quo Epist. dedicat. & Privilegium ejusdem. 154. De cuius origine prima, nempe: quo tempore & quibus authoribus Ius hoc Thavernicale conscriptum sancitumq; sit sive caperit, certi nihil habere possumus, Epist. dedic. 155. In Functione verò; Thavernicali Iudicii dicuntur, de liberarum & civitatum controversiis quæ remitti solent ad Personalem Præsentia examen: Sambucus & Definit. Artic. Thaver.

156. Sequitur nunc Dirigens Causa Minus Principalis seu adjuvans, ut sunt: Regis Adjutores & Administrarii. 157. Adjutores vel Gubernantes, vel Iudicia tractant. 158. Ad Gubernandum olim Andreas I. Rex & frater ejus Bela habito consilio diviserunt regnum in tres personas,

quarum duæ in proprietatem Regiæ Majestatis suæ manserunt; tertia verò pars in proprietatem Ducis est collata, Thvroczius. 159. Videlicet in agro Symienfi, Præfectura Temesvarensis & Nador Albenfis, cujus etiam erat Transylvania, Lazius. 160. Quæ dignitas erat Regi proxima, Ransanus. 161. Hæc igitur prima Regni hujus divisio, seminarium fuit discordiæ & guerrarum inter duces & Reges Hungariæ, Thvroczius. 162. Propter consanguinitatem & consuetudinem imperii, quibus dominandi illecebris quilibet, quicumque fungi ejusmodi Ducis dignitate consueverat, ad Regni dominatum adspirabat ob id hæc dignitas submotæ est: sed plura de hac aliàs. 163. Hodie Gubernant igitur: Iudices Regni Ordinarii vel Officarii. 164. Regis nomine Iudices ordinarii sunt, imprimis Palatinus, Deinde Iudex Curie, & postmodum Secretarius, Cancellarius si præsens fuerit, sin autem non Locumtenens, hæc est, qui sigillum judiciale Regiæ Majestatis pro tempore tenet. 6. Matth. art. 68. Ulad. Prim. art. 33. 42. & 70. Sigif. Sext. art. 1. 165. De Palatino hæc Lazius scribit: der Palatinus oder Pfalzgraff ist der nechst im Reich nach dem König / vor welchen die Hungern vorzeiten wan sich ein König vbel hielt / macht haben gehabt zu vergleichen / vnd diese dignitet kombt nicht auff die Kinder / sondern wird allzeit der Palatinus von gemeiner Landschafft vnd Freyer wahl erwelt / hæc ille. 166. Est Curator Regni, Coronam præferens, Strigoniensem tamen sequitur, Sambucus. 167. Hodieque vigore art. 3. Polon. M. DC. VIII. ad eligendum Regiæ Majestatis, duas ex statu Catholico - Romano & totidem Evangelicæ Confessionis personas, Statibus & Ordinibus nominat ac proponit, ex quibus quemcumque ad gerendum tale officium idoneum fore judicant, invocato numine divino eligunt, &c. Plura de illo Matthias in Decreto Speciali. 168. Iudex Curie, dignitas eusem Regi præferens, & Regia judicans defectusque seminis, Sambucus. Der Hoffrichter / hac autoritate, sicuti in Germanorum Principum Aulis Marschalli, (die Marschalch /) sunt, Lazius. 169. Cancellarius Summus, Regis personæ præsentia, Sambucus. 170. Et Perpetuus, qui est Metropolitanus Strigoniensis, qui & Primas Regni & Summus Secretarius nominatur ac prærogativam habet electum Regem inungendi, & sigillo majori privilegia munit, Gerard. Mercator ex Lazio. 171. De prærogativa inungendi Regem, relatu dignissima scribit de Basilica Albenfi, Thvroczius: Inter cetera verò dedit eidem Albenfi Ecclesiæ quedam donaria sempiterna, memoria digna, duo scilicet rationalia, quorum utrumque habebat oram contextam septuaginta quatuor marcis auri purissimi, & lapidibus preciosis, quæ Beatus Benedictus S. Romanæ Ecclesiæ Pontifex ad preces S. Stephani Regis tantæ auctoritatis privilegio insignivit, ut quicumque in celebrando Missam intereretur legitime, posset Regem inungere, coronare & gladio accingere.

172. Personalis Præsentia. Est Regis Locumtenens, cujus Vicarius Personalis hodie, ut Tavernicus Tavernicalium, Sambucus. 173. Et Iudicibus præest, Lazius. 174. Ad cuius examen Causæ Thavernicæ ex parte aliqua non contenta, transmittuntur, part. 3. tit. 10. & 11. 175. Qui Tavernicus & Thavernicorum Regalium Magister, Camerarius, Camerariorumque præfatus est, Sambucus. 176. Aurifodinarum, Salinarumque & breviter earum Civitatum, pagorumque ac castrorum causas distinguit, quæcumque ad Cameram Regiam pertinent, sicuti Oberster Bistumb in Styria, Lazius. 177. Idemque Iudex appellationis à sententiis Liberarum Civitatum, de quo Partiale Jus Thavernicale, Jus Tripart. & Decret. Regum. 178. Officarii qui gubernant in Curia Regis sunt: Cancellarius aulicus, qui Principis aulam sequebatur, Sambucus. 179. Arbitrio Regis assumptus, qui ceteras literas minores, & potissimum mandata Regia, & in Causarum distinctione, datas munit, Decretisque Regis subscribit, Mercator ex Lazio. 180. Magnus Scheneschalcus, Præfectus Palatii, Sambucus. 181. Aut Magister Curie, quemadmodum apud nos ein Hoffmeister / olim apud Reges Galliarum Major Domus dictus, Regis intimus Consiliarius habetur, & ejusdem Comitatum sequi cogitur, Lazius. 182. Reliqui qui Judicia tractant, Sunt vel Majoris auctoritatis vel Minoris. 183. Majores sunt Vice gerentes superiorum, Ut: Vice Palatinus. Vice Iudex Curie, & cæteri, qui à Germanis dicuntur, deß Pfalzgraffen vnd Hoffrichters Statthalter. 184. Minores qui ministeria magis Iudiciorum quam Magistratuum exercent, ut Mercator inquit. 185. Sunt. I. Protonotarius Palatini. II. Protonotarii Iudicis Personalis Præsentie. III. Protonotarii Iudicis Curie, qui est der Obrist schreiber deß Hoffrichters / Lazius. 186. Hi omnes nobili Stirpe eliguntur art. 4. Ulad. min. 187. Et ab Ungaris passim Magistri appellantur, Lazius. 188. Nam Magister, Iudex vel Protonotarius Iuridicus. Magistri, Protonotarii, seu Iudices Causarum, vicarii dignitatum Regni, sunt, Sambucus. 189. Ac habent in laboris consortium adjunctos hos sequentes, Mercator. 190. Secretarium Archiep. Strigoniensis, qui est Director Causarum Regalium, sicuti apud Germanos ein Camerprocurator / Lazius. 191. Assessores & Notarios aliquot, hodie numero minores quam olim, quos proximè enumerabo. 192. Administratores sunt vel Sublimiores vel Minores. 193. Sublimiores eos dico: Qui publice aut privatim Principi exhibent in functione aliqua, sui usum, Lipsius in Polit. 194. Publice: ut sunt Vayda, & Wajyvoda, Prorex in Transsylvania, Walachia, & Moldavia &c. inferior Gubernatore, Sambucus. 195. Sclavis belli Ducem sonat &c. 196. Quod nomen primum Stephano Bathoreo (opt. mem.) Polonorum Rege invicti. Principe Transsylvania creato destitit, Maginus. 197. Banus, Præses in Regnis ad-

*junctis, qui alios vexillo praeit, Ban. Sambucus. 198. Videlicet Regno-
rum Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Bannus Machoniensis, Zadriniensis &
Sirmienfis &c. 199. Porro quia Regnum amplissimum est, neq. a mino-
ribus judicis confluere omnes in Curiam possunt. nec Curia tot querulantibus
sufficit, constituti sunt per Provincias Iudicia Particularia eorum quibus pri-
ma instantia causae deciduntur, quos Comitatus Latine, Hungari dicunt,
Mercator ex Lazio. 200. Eorum idiomate *Ispán*; Hinc fortè quod
Thvroczius de tertia parte exercitus Attilae scribit, quae contra Sol-
danum ab illo destinata, famosissimo praelio in Campis Cathalaunicis
interesse non potuit: Et horum quidem Capitaneos ipsorum lingua Hispa-
nos vocatos extitisse: & exinde & Hispaniam nomen accepisse tradunt. 201.
Germani à Bannis *Sponschaft* / ut Lazius vult: welche die Hungerit
Comitatus vnd sedes vnd wir Teutschen von den Banis den Obristen der
gericht *Sponschaft* nennen / &c. 202. Sunt autem Comitatus, ut
hoc quoq. citè explicem, Regni partes, quas Provincias aut Praefecturas, aut
Graeca voce, qua pleriq. Latinorum usi sunt Nomarchias dicere possis. Plinius
& conventus & iurisdictiones & conventus juridicos in distributione Ciliciae;
& Beticae Hispaniae appellare videtur. Cicero vocat *Diaeceses*, quod nominis
Episcopi in appellatione suarum iurisdictionum, quamquam nunc vulgo cor-
rupte usurpant, Wernherus. 203. Comitatus autem proprie de Impe-
ratoria aula dicitur. Sed quia tempore Caroli Magni, regnantibus Berenga-
riis, & Orthonibus ad singulas Civitates regendas aliquis Comes mittebatur,
capit territorium, quoniam illi Comes praerat, Comitatus dici. Otto tamen
Phrisingenfis Comitatum à comminando Comitatum dici existimat, Jaco-
bus Spiegelius Scholiis in Ligurinum. 204. Earum vero partium Prae-
fecti vocantur Hungaris Comites, quibus iurisdictionis cura incumbit, Wern-
herus. 205. Comites Hungariae trium generum sunt. I. Comes Per-
petuus, cum dignitate natus, qui solius Regis iudicio nititur. II. Comes Li-
beri, ut *Vrsini*, *Frangipani*, *Crupani* &c. III. Comes Parochialis, Proprius
regionis cuiusq. Praefectus, Sambucus. 206. Qui à Rege cum consilio
Praetorum & Baronum ex illis de eodem Comitatu eligitur, Matth. ma.
art. 60. & passim in decret. Regum. 207. Comitatus Parochialis vices
tenens est Vicecomes, Sambucus. 208. Qui eligitur à Comite de eodem
Comitatu, ex potioribus Nobilibus Ulad, ma. art. 80. & Matth. d. l. 209.
Et Iudex Nobilium dicitur, ibidem & passim, ut art. 13. Poson. M. D.
LXXI. 210. Qui ambo indicare & promulgare Sedes in suo Comitatu
possunt. art. 11. Poson. eodem. 211. Et haec, Sedes Iudiciariae dicuntur
Ulad. 2. art. 29. & alibi sparsim. 212. Germanis *Gericht* & *Stuel* /
Lazius. 213. Quae tempore Ferdinandi I. tenore art. 37. Poson.
M. D. L. in singulis Comitatus &c. singulis quindecim diebus aut ad sum-*

mm

mm singulis mensibus &c. celebrabantur. 214. Sunt autem Ransa-
no; Comitatus complurimi, numero LXXIII. 215. Molnaro; LXXIV.
216. Alii exclusis Transylvanensibus in Hungaria plures quinquagin-
ta &c. ex quibus vix dimidium hodie obtinemus, Wernherus. 217. Qui
Conventus à Civitate nomen accepere, Ransanus. 218. Ut Comitatus
Posoniensis; à Civitate Posonio, & sic reliqui &c. 219. Sed & praeter
Comitatus, in Transylvania sunt Sedes Siculicae septem & duae Filiales. Se-
des Saxonica septem & duae Filiales, Molnar. 220. Inter Administra-
tores sublimiores computo nunc nomen tenus tantum Praefectos & Prae-
sides Militares. 221. Ut sunt Generales partium Regni Superiorum &
Inferiorum Capitanei, Locumtenentes, Castellani Castrorum. 222. Et
olim Provisor Budensis, Lazius. 223. Privatim ut sunt *ijferè*, qui ad
Aulae saltem usum atq. splendorem adhibentur: quos suo proprioq. verbo dici-
mus Palatinos, Justus Lipsius in Polit. 224. Ungarico verbo *Vduarnica-*
les. 225. Tales sunt: *Thesaurarius* Regis, *lanitorum Regalium*, *Dapiferorum*
Regalium, *Pincernarum Regalium*, *Agazonum Regalium*, *Cubiculariorum*
Magistri. 226. Et ceteri *Magistri officii* tenentes & honores, ut *Stilus*
Decretorum habet. 227. Quae omnia distinctius tradidissim, nisi
me confudissent Decreta, in quibus Perpetuus ordo & series dignita-
tum ubique strictè non observatur, ex quibus sine praedjudicio Subli-
miorum & Minorum praenominata officia ordinatè memoriae causa
exhibere non dubitavi. Ideoque me à cujuscunque injuria vindica-
bunt & excusatum omnes habebunt. 228. Minores sunt in singulis
locis Juridicis, ut Primo in Regis Liberisq. Civitatibus, & reliquis Oppi-
dis & Vicis &c.

229. Et sic de Imperatore & capite, ordine sequuntur Parentes
seu membra, quae sunt *Status* & *Ordines* Regni Hungariae, quos proxi-
me speciatim explicabo. 230. Nunc ad partem alteram, *Formam*
Militarem venio, quae horridum sagum suum promptè offert. Ego accipio;
& sermonem una vestemq. mutans, non ut confidens miles, sed homo um-
braticus levi & brevi velitatione

— calamis, & linguâ pugnaturus.

231. Coadunatur autem Armata Multitudo per Civium & Sociorum
Legiones. 232. Domestici milites sive Cives sunt Hungari, qui reveren-
tia nominis, Gentium qui sub S. Corona & Regibus Hungariae vivunt, ani-
mose obiciunt se mucronibus insidiantium, & in praelio acriter & alacri-
ter summa & majori charitate pro aris & focis, pro conjugibus & liberis,
pro dulcissima deniq. Patria dimicant: quam Externi qui non fide, non
affectu tenentur, sed mercede & pecunia venalem sanguinem habent,
Livius.

Lucanus. Nec hosti sed hospitibus tantum metuendi, Tacitus, Et in rusticorum gallinaria egregiam pugnam edituri, Cl. Dn. Forstner. 233. Præ cæteris tamen nationibus fidelissimi Germani, sociis suis finitimis & confederatis pro fide & salute viriliter & strenue ex more gentis auxiliantur & ad omnes ferè motus Turcicos primi præsto sunt. 234. Legio versatur in Nomine & Numero Personarum. 235. Nomine Latino usitato Hungaris dicitur vel Banderium Regale vel Banderium simplex. 236. Sub Banderio Regali mille equites armati teneri consueverunt Ulad. min. art. 21. 237. Hungaris Egy Zászló állya. 238. De Simplici numero Personarum. Ulad. ma. art. 20. ordinatum quod sub unoquoq; Banderio integro, quadringenti, sub medio verò ducenti homines exercitantes &c. 239. Inter hos sunt Principes & Milites. 240. Principes duplici discrimine Duces Primarii & Secundarii. 241. Primarius post Regem in Expeditione Generali est Palatinus Generalis & Supremus Capitaneus Regni & Regnicolarum, & illos gubernat, juxta tamen voluntatem & arbitrium Regie Celsitudinis, Matt. Decret. Special. art. 4. 242. Secundarii Locumtenentes, Capitanei Castellani, Provisores, Centuriones & Decuriones. 243. Pro insigni præter morem aliarum gentium apprimè soli Duces Hungarorum delectantur, Comes Petrus à Revva. Cambuca, Clava ferrea, aliis Cucuma, Bozogány, Sambucus. 244. Quod belli instrumentum magis ad cogendos ordines, quam hostis arma perfringenda accommodatum, Gaspar Ens opinatur. 245. Decuriones ferunt Sarissam sive Hastam Velitarem. 246. Milites legitimi dupliciter fiunt: Discrimine & dilectu. 247. Discrimine iterum duplices: Equites & Pedites. 248. Equis malunt quam pedibus prælium inire, Barclajus. 249. Ethii sunt vel armigeri &c. vel levis armaturæ, vulgo Huszarones nuncupati. Ulad. ma. art. 20. 250. Olim illorum Arma erant lacula quæ propriè Hunnis attribuntur Ammianus, Sidonius, Jornandes, & alii plures. 251. Hungaris Regino, Liuthprandus & alii. 252. Idem quoq; Hunnis bellandi mos erat Laqueos jacere, de quo Ammianus. 253. De Hungaris Christianis Otto Phrisingenfis: Omnes pene tetræ, tetræ in armis procedunt &c. 254. Quæ sunt lancea, sagaris sive gladius Persicus, ad levam sub dextro femore verutum ephippio alligatum: pleriq; insuper siphunculum tormentarium theca reconditum habent, Gaspar Ens. 255. Splendidum illorum apparatus & armaturam Stephanus Vinandus in Hercule Prodico in Rudolphi Coronatione Hungarica hoc modo delineavit: Rex Rudolphus &c. illustrium turmas aliquot instructissimas secum trahens. Artilla provinciarum domitoris victrices copias representare videbantur armis, atq; vestitu. Equorum nobilium colores, atq; pictura variæ; gemmis, au-

roq; nitentes phalera. Martiorum hominum apparatus Scythicus, feri vulrus, capita in verticem usq; rassa; virgata tunica, thoraces, & lorica bilices, trilicesve clavis aureis, argenteisq; distinctæ: Ithyrae arcus inaurati, & encastio picti: nec non omisse sagittis pharetra cocco, purpura, pellibusq; peregrinis ac raris tecta & ornata: Lancea coloribus variis depictæ: item ex ferro fabricatae clavis, malleiq; ponderosi atq; inaurati; spectantium oculos satiare non poterant. Atq; inter cætera generosa nobilitatis militarisq; virtutis insignia præminebant expensæ aquilarum alæ ingentes vastis clypeis inherentes vel auratis galeis impositæ: vetustum decus nobilis apud Hungaros familia, & præcipua fortitudinis bellica apud posteros insignia. Maxima cum his habentur victoriæ præmia, ac veluti laurea quedam eximie pro singulis occisorum hostium capitibus ex acie relatis singularum aquilarum pennas accipere atq; eas crebris victoriis multiplicare. Gloriosum plurimas clypeis casidibusve affixas, aut è lanceis, hastilibusve dependentes referre in prælium: pulchrum est easdem per castra, atq; urbes in capite gestare, immo etiam cute perforata temporibus ac fronti propriè infixas ostendere posse, hæc ille. 256. Pedites vulgò Haydones, quos & liberos vocant. qui in confiniis Turcicis pacis tempore morari solent art. 23. Ferdinand. I. Poson M. D. LXXII. 257. Nec galea nec lorica utuntur, vestitu parum à rusticis differunt: arma illis sclopus manuaris, aut si is destit, hasta velitaris, sagaris, & à cingulo dependens securis &c. Gaspar Ens. 258. Armorum nomina Hungarica hæc sunt: Lancea, Kóplya. Acinaces, Szablya, Tör, Kard. Machæra in mucronem rectum desinens, Pallas. in acuminatum, Hegyestör. Sagitta, Nyil. Pharetra, Tegez, Arcus, Kézij. Securis, Balta. Sclopus, Buska. 259. Uncinus, Hamus, Czakany; hujus instrumenti hostile ligneum est cuspidè ferreo & adunco, fortis temperatura. 260. Propria olim Gothorum arma quæ falcata & uncata erant. Sidonio epist. 20. lib. 4. Lancea uncata, Aliis, Hamata, Vincinata tela; quidam Runcinum Gothicum, Falcastrum vocant; videatur Savaro in Sidonii d. l. 261. Cestus, Fustis, Bot. 262. Dilectu milites sunt Ordinarii & Subsidiarii. 263. Ordinarii assidue in Fortalitiis & limitibus sive Metis Regni, contra Turcas & alios hostes Hungariæ oppositi ex munere & arte militant. 264. Numerum tempore Matthiæ I. & Uladislai II. complexus est Sambucus sub Salariatu Regni Vngariæ contra hostes, annuo. &c. insertus Historiæ Bonfinii. 265. Sed quid hic ad hodiernum? definiri vix potest, quia in omni momèto pendet à tempore & magnitudine periculi. 266. Ad Ordinarios pertinet Legio Nigra Matthiæ I. de qua Sambucus in appendice ad Ransanum. 267. Subsidiarii sunt Prelati, Barones, Proceres, Nobiles & alii Possessionati, qui omnes in Generali expeditione, Banderiis Copiis & militibus suis &c. Regi militant, non serviunt, S.

Steph. i. cap. 4. 268. Ac cum Rege extra Regnum ire non tenentur, nisi pro pecunia ipsius qui comitatus habent, Andreae II. art. 7. 269. Nec ad Castra Rege non existente prius in illis. 270. Hinc tempore Ludovici II. Ex his quidam intempestive admodum privilegia sua allegarunt, quibus cautum esset ne Barones aliter quam sub vexillis Regis militare cogantur, Gaspar Ensex Proderico. 271. Ad quod Rex in frequenti Senatu, ubi de hoc agebatur, subito in iram versus, video (inquit) ego unumquemque capite meo (verba enim Regis sicut fuerant ita ponamus) excusationem & salutem capiti suo querere. Ego personam & caput meum ideo in hac pericula adduxi, ut illud pro huius regni & vestra salute, omni fortune discrimini objicerem. Ne quis igitur sit, qui possit excusationem aliquam suae ignaviae capite meo pretendere, neve possit aliquid mihi imputari: ibo ego, Deo Opt. Max. bene juvante, cras vobiscum in persona eo, quo alij sine me ire nolunt, Prodericus. 272. Qui Proceres Banderia Regalia, Integra & media instruere tenentur, Ulad. min art. 20 21 22. 273. Reliqui Nobiles à centum colonis decem equites art. 20. Polon. M. D. LVI. 274. Sed qui decem colonos non habent ij simul conferunt, ut is numerus compleatur, art. 6. Tyr. M. D. XLV. 275. Idem de aliis Possessionatis capiendum. 276. Numero olim quidem Attilae exercitus quingentorum millium esse ferebatur, Jornandes. 277. Et Christianos Reges è solo Hungariae Regno Sexaginta equitum millia in aciem quondam educi potuisse ajunt, Honorius. 278. Ex Transylvania juxta communem supputationem ad nonaginta & amplius millia armatorum, Reychestorff. 279. Hinc Avorum memoria cum adversus Gritum conjurarent, vindicandamq; armis Emerici Ciebachi Antistitis Varadiensis mortem decernerent. Nunquam ulle gentes pro salute sua & pro publica dignitate ad propulsandam injuriam, vel intentiore studio, vel graviore impetu, vel majore celeritate ad arma concurrerunt. Paucis enim diebus supra quadraginta millia peditum & equitum coivere &c. Paulus Jovius. 280. Quid? Solum Siculorum numerum supra sexaginta millia esse ferunt. Iussi verò in bello exire nisi pareant, capitali pena plectuntur, bona fisco applicantur. Aeneas Silvius. 281. Idem quoque Wavoda Moldaviae &c. generali habito dilectu, ad sexaginta millia equitum & peditum exercituum conscribere, potuit, Reycherstorff. 282. Hodie quot colligi possunt, Civilia bella docuerunt. 283. Et hæc de Armata multitudine. 284. Continebatur autem olim in robore & Virtute disciplina militaris, quæ est vel Communis vel Particularis. 285. De communi scientia sive disciplina, Matthias ille Hunniades Rex Pannoniæ, quo nemo à multis seculis melior, prudentior, militia clarior aut felicior, & addam veterum rerum (inter Principes quidem) doctior fuit, palam ita sententiam tulit. In corona illustrium hominum coram ipso

sermo

sermo erat de præstantia nostri avi, & artibus ac machinis bellicis, plerique omnes veteri anteferebant. Ille autem renidenti ore, Si centesimam partem antiquæ militiæ ætas nostra teneret, & disciplinam haberemus illi parem, profecto Turcarum istud regnum non fuisset tam longè latèq; diffusum. Nec tamen antiquitatem nuncupo, quæ quingentis aut sexcentis annis continetur: sed Romanorum illud ævum aspicio, quod cum aliis belli artibus, tum & machinis & tormentis præclare fuit instructum. Just. Lipsius epist. 21. ad Belgas ex Galleoti Martii cap. 10. de Dict. Fact. Matt. sed leviter immutato Rilo. 286. Particularis est in Exercitio & Coercitione. 287. Exercitium versatur in Usu & Ordine. 288. Usus in Armis & Moribus Castrensis. 289. Usu armorum Hungari quidem soli fere hac tempestate cum Turcis pugnare noverunt: eo quod insito quodam odio quotidianis prope præliis cum his contendunt, maximoq; ob id ipsum illis terrori sunt, Tubero. 290. Proinde quod Phil. Callimachus in orat. ad Innocentium VIII. Pontif. de armis Turcorum dicit, idem de Hungarorum nec pervulgata quæq; ac nota recensebo. 291. Ante omnia enim cum ferendi duplex sit ratio, quippe quod vulnus aut punctum impingitur, aut casum infertur; Callimachus. 292. Punctum, Eminus & Cominus. 293. Eminus, Arcu & Sclopis. 294. In arcu quamdiu ab seipsis non degeneraverant, nonnihil momenti fuit. A principio enim non decoris, & non habilitatis, sed terrendi, ac sauciandi hostis ratio in omni armorum genere habebatur, atque ideo sagitte graves & prælongæ, Arcus vero amplitudine & robore tali fiebant, ut aspectu terrerent contuentes, & facile telorum pondus ac proceritatem ferrent, Callimachus: repræsentat hæc, Icon Hunni Antiqui. 295. Nunc verò per ambitionem decoris, omnia commutata, atq; adeo velut in mollitiem corrupta, ut non fortium virorum, ac militum tela, sed puerorum ludicra videantur, Callimachus. 296. Effectus antiqui & hodierni defectus Causam lege in Jo. Barclai Icone Animorum cap. 9. 297. Usque adeò scilicet, cheu! Sagittarum usus neglectus hodiè

Multis pro vili, sub pedibusq; jacet

qui olim proprius Hunnorum & formidabilis orbi fuerat, ut alias falsus explicaturus sum. 298. Sclopetorum hanc formam in fictitiis militibus commendat Thomas Campanella de Reipublicæ Idea: Equites &c. duas ex ephippiis pendentes pistolas, validæ temperaturæ; angustas in orificio magis; quæ de re penetrant omnem ferream armaturam. 299. Cominus; Lancea, Veruto, Vincino, pugnant. 300. Lanceis sive hastis non eodem ordine & in Hungaria, & Italia concurritur. Ibi enim non nisi cuspidatis conditis: hic verò sæpe inermi hasta pugnatur. Sed in Italia concitato & corrente; in Hungaria verò succussando, & non plenè corrente equo certatur, Galeotus Martius. 301. Veruto mucrone acuminato, in persequen-

Y

do

do hoste utuntur. 302. Uncino quocunque libet, maximè autem contra gravis armaturæ equites, quo perforant loricam & thoracem squamatum, equitemque detrahunt & de equo dejiciunt. 303. Cæsim, Secant vel Batuant adversarios. 304. Acinaces, Parazonia & Secures, secandi facultatem præbent. 305. Acinaces enim ne punctim feriant, supini recurvi sunt, & mucro in dorsum suum retroactus, cæsim vero si dimittantur, propter quod non velut in gladiis aliarum gentium, latitudo ferræ a manubrio paulatim detenuatur in acumen, sed contra, quæ tenentur propemodum acuti sunt, quæ vero feriunt latissimi, & carent capuli libramento, elevari sursum, & ad geminandum ictum recolligi non possunt. Atq; ideo, quod fieri arte quadam nonnulli putant, Turci, quandoquidem gladius in dorsum falcatus, & in mucronem actus, ac præponderans, neq; insigi cominus, neq; referri sursum queat, si absq; vulnere in vanum deciderit, necessario coguntur, insolito more rejecto brachio in adversum cæsim ferire. In quo genere ictus, quia contra ac nituntur nervi, intentatur, nullus omnino gravis impetus esse potest. 306. Hæc Callimachus de Turcis, contra quos peritè & strenue dirigere sciunt Hungari sua Sablya, Pallos & Balta. 307. Et si his prædictis armis nequeat ferrea armatura hostilis perforari; Strenuissimi Hungarorum agrediuntur hostem Clava, sicut Achilles Cygnum: & conquatiunt, dejiciuntq; batuando. 308. Ac sic in hunc usum cedit Bozogany supra n. 243. & seq. 309. Cestus sive Fustis comes est Rusticorū, ut quibus arma interdicta sunt in Decretis & Constitutionibus Regni. 310. Sed nimis multa de armorum usu, quibus hostem soleant convulnerare Hungari, quibus se muniunt autem à vulneribus alio tempore. 311. Nunc de moribus Bonfinius loquitur: Aliquandiu in castris diversatus &c. Nusquam gentium milites spectare licuit caloris & frigoris, item laboris & inedia tolerantiores, qui studiosius imperata faciant, lubentius dato signo pugnam ineant, se morti promptius exponant, item qui militarem seditonem magis detestentur: in castris quietius honestiusq; vivant, sese religiosius agant, tumultus magis abominentur & rixas, colant avidius temperantiam & castitatem: & ab omni blasphemia perjuria illegitimq; venere, sint magis alieni. Maxima pars equitum quibus uxores sint, & liberi, triennium quandoq; assiduo militare coacta, nunquam conjugii fidem violasse creditur. Si quis cum scorto depræhensus est, perpetua fugillantur infamia. Fortitudinis & patientiæ sunt plus quam Lacedæmonia. Hyeme juxta atq; æstate castra frequentantur. Et quod meis hisce oculis sæpe vidi, sub nivibus ac terra ne obsidionem deserant institutam toleranter hybernant. Unde murum sæpe more prodeunt stationibus, totam noctem, tesserariorum jussu, equites adsunt: neq; loco moventur, neq; de rigenti algore queruntur. Et quamvis plerisque membra vesaniente frigore obstupefiant, invicto tamen animo cuncta

cuncta patiuntur: liberos in castris alunt, ibique militaribus studiis informant. Ex quo fit ut gens Vngarica bello aspera, ita instituta sit &c. 312. Ordo est ante & in Congressu cum hoste. 313. Ante Pugnam in loco accommodo & præsertim camposo, quia equitatu gaudent, instituunt aciem per Numerum & Figuram. 314. Numero aciem variant Simplicem, duplicem, triplicem, quadruplicem &c. 315. Sic Acies Ludovici II. in latissimis & patentissimis illis campis Mohaczio subjectis in duo agmina divisa est &c. Isthyvanfi & Prodericus. 316. Idem de pugna Joannis Huniadi cum Turcain Campo Merula Thivroczius: Ordinata sunt per dominum Gubernatorem omni sua de gente, quam ducebat, acies octo & triginta &c. 317. Huc adde ex Jornande Prælium Attilæ in Campis Catalaunicis. 318. Juxta Figuram acies Cuneata, rotunda, quadrata est &c. 319. De Hunnis Ammianus: Et inveniunt prælia cuneatim variis vocibus sonantibus torum. 320. Rotunda forma ordine primo quandoq; acies undiq; curribus catenatis vallatur & cingitur. 321. Sic de Attila Jornandes: Se suosque intra septa castrorum, quæ plaustris vallata habebat, reclusit, &c. 322. Idem de acie Ludovici II. Isthyvanfi & Prodericus. 323. Figura Cuneata aut Quadrata & alia, à fronte & tergo, dextris & sinistris equites & pedites per gentes & nationes divisi sunt. 324. Jornandes de Attilæ prælio: Cornua ejus multiplices populi & diverse nationes, quæ ditioni suæ subdiderat ambiebant. 325. Usitato autem more in agmine præcipuo, quam aciem Statariam appellamus; Prodericus. Regem in medio statuunt cum flore & robore bellatorum suorum septum, quem de more volunt prælio interesse, Prodericus. 326. Sic in campis Catalaunicis fuit Hunnorum acies ordinata, ut in medio Attila cum suis fortissimis locaretur; sibi potius Rex hac ordinatione prospiciens, quatenus inter gentis suæ robur positus, ab immani periculo redderetur exemptus; Jornandes. 327. Idem de acie Ludovici II. Prodericus & Isthyvanfi. 328. Itaq; in prælio existentem ex pervetustâ consuetudine Nobiles Hungariae communiunt Regem circumquaq; suntq; Regi pro muro inexpugnabili, ut de Colomani Regis prælio cum Cunis & Rutenis commissio scribit Thivroczius, & alii de aliis. 329. In eodem agmine non procul à Rege, Regale Signum: videlicet Ingens vexillum Divæ Virginis Mariæ imagine deaurata conspiciendum, à Iudice Curia, de quo superius retulimus (num. 168.) sustinetur: cui de veteri more calcaria detrahuntur, eo scilicet monumento; ne de fuga cogitaret, Isthyvanfi de acie Ludovici II. 330. Mox congressuri cum hoste: Palatinus Regem ex loco designato per universum exercitum circumducit: ibi eum præsentem omnibus manu ostentans; Concionabundus paratum dicit omnia extrema & mortem ejus pro Patria, pro Sacra Christi Dei Opt. Max. religione, pro conjugibus & liberis eorum, &c. Hac & alia talia cum Palatinus

Et simul etiam Rex, omnibus ordinibus obequitatis, commemorassent: Rex locum & ordinem suum repetit &c. Prodericus de acie Ludovici II. 331. *Ac gulam posuit, ut capiti imponeretur*, de eodem Isthvanfi & Prodericus. 332. *At tolli signa Vocalia & Muta imperat*. 333. *Vocalia & Naturalia & Instrumentalia sunt*, quibus suos milites ad pugnandum incitat, & hostis provocat. 334. *Naturali sonitu exoritur clamor & cantus potius IESU SALVATORIS nomen invocantium de more*, Prodericus. 335. *Olim clamabant ter DEUS, &c. Caus. Eff. disq. 14.* 336. *Instrumentalia cum clangore inflantur, ut sunt Tuba, Modi, Tibia.* 337. *Quarum duplex ratio: Dorica & Ionica*, de quibus Scaliger in arte Poetica: *Dorica Vetus, magnifica, sublimis, gravis, contenta, nihil habuit fufum, nihil solutum, nihil hilare, nihil molle: sed plenum, & hehemens, paucis modicisq; flexibus, bellicis conueniens numeris & motibus. Pannonium & Getarum & Scytharumq; nostris etiam temporibus talem audiimus in Dalmatia ac Transylvania & Mysia superiore*, hæc ille. 338. *Cum sonitu reboant & pulsantur Tympana*, Hungaris *Dob*, Austris *Hörbaucken* aliis *Reßel-drumel*. 339. *Muta signa*, quæ in Congressu Hungaros animosos ducunt & dirigunt, timidos à fuga, solo intuitu & aspectu sistunt; sunt *Aquila, Dracones, Vexilla*. 340. *Olim Attila in Vexillis coronatam ferebat Aquilam &c.* Bonf. dec. 1. lib. 3. Caus. Eff. disq. 252. 341. *Hodie imaginem Salvatoris nostri IESU CHRISTI, & D. Mariæ, &c.* 342. *Dracones* Sidonius Hunnis & Isauris tribuit Carm. 2. vers. 234.

Desist hostiles confestim horrere dracones.

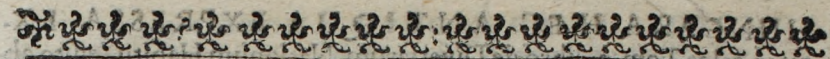
343. *Vt Carm. 5. vers. 410. Vandalis*, ad quod Savarrio. 344. *Hodierna Vexilla Hungarorum*, ad similitudinem aliarum nationum fere accedunt. 345. *Inusitatissimum verò vexillum Dyonisi Ducis Hungarorum ante aliquot sæcula descripsit Nicetas Choniates lib. 5. in Manuele Comneno Imp. Græcorum: Vexillum ejus in crassa & alta trabe, quam rotis impositam quatuor iuga bouum trahabant, sublime à ventis agitabatur. &c.* 346. *Turmatim confligunt non tamen toto agmine*, Sabellicus. 347. *Nam qui à fronte pugnant nullo certo loco permanent, sed ubi necessitas illos postulaverit.* 348. *Agmen verò novissimum & quod in subsidium est, Statarium est, ut observare licet in acie Ludovici II. Regis.* 349. *Sic Matthiæ I. Regis Legio sive Tarma Nigra, non tumultuario prælio, sed statario sincere consuevit*, Sambucus Appendice ad Ransanum. 350. *Atq; inde Hungari in congressu ea præditi sunt audaciâ, ut nihil magis ignominiosum apud ipsos sit, quam aut locum relinquere, aut tergo sulcus accipere*, Tubero. 351. *Cum olim Hunni stataria quidem pugna prorsus neq; poterant, neq; norant hostem adgredi.* Zosimus & alii, Idem Regino Prumtensis & alii de Hungaris. 352. *Coercitio est in Constitutionibus & Decretis Regum comprehensa, uti art. 23. 24. 25. Novizol. M. D. XLIII.* 353. *Ethæc de Generali Expeditione: de Particulari loquitur art. 22. Poson. M. D. LVI.*

Atq; sic dispositio Cause Formalis erit.

FINALIS.

1. Sequitur, quæ ultima Regni perfectio est. 2. Communiter Finis cuiusque Imperii, gloria Dei, & salus subditorum, Reinking. 3. Proprie considerabo quæ Firmum & Caducum efficiunt Regnum Hungaricum, & hæc ipsa subtilius dividam hoc ordine, ut à Iusto Lipsio in Politicis factum est.

SEQUUN-

SEQUUNTUR JAM ICONES NONNULLÆ PARTIM PERSONARUM

PARTIM NUMISMATUM OPERI

NOSTRO SERUIENTIUM.

HUNNUS ANTIQVUS EX PROBATISSIMIS

Authoribus ad vivum pœnè (nisi quod vultum subtristem pro feroci lapsu Calcographi præ se fert) expressus, unâ cum armis, nunc apud Hungaros usitatis.

HUN-

HUNGARA HÆC ANTIQUA EXPRESSA EX-
 tat in calce Tom. 2. libro de Diverſarum Nationum Habitu, edito ab
 Alexandro de Fabris, è regione Moſcicæ mulieris antiquæ, fortè
 unius illa um quæ adhuc in Juhra ſub Duce Moſco-
 via habitant, de qua re. Vide diſq. 129.
 Cauſ. Eff.

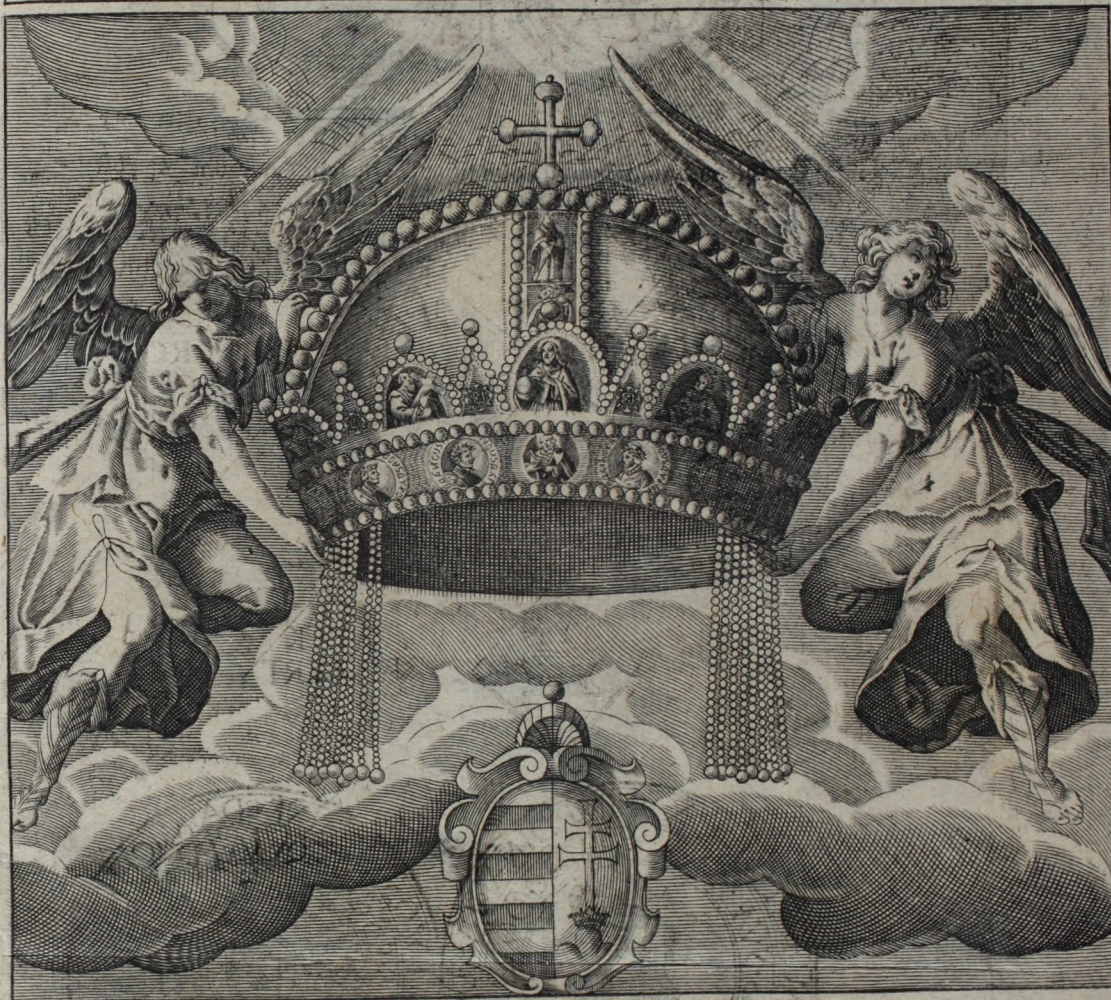

Hungara ex antiquo

EC.

ECTYPVS S. CORONÆ HVNGARICÆ EX PROTOTYPPO
 Illuſtriſſimi Comitſ Petri de Revva S. Coronæ Duumviri, quem ha-
 bet in Commentario ſuo de S. Corona Hungariæ, de-
 promptus, una cum Inſigniſ Regni
 Hungariæ.

**SACRA, ANGELICA ET APOSTOLICA REGNI
 HVNGARIÆ CORONA.**

Nam.

NVMMVS MISSILIS
SPARSVS VIENNÆ AVSTRIÆ IN FESTIVITATE
Sponsaliorum Ferdinandi Archiducis Austriae, & Annæ Vlastislai Hungariæ Regis filiz.

NVMMI CASTRENSES
Cus viennæ Austriae soluta obfidiōe Solymanni Turcarum Imp. post
funestam ad Mohacz cladem.

NVMMVS VOTIVVS
FERDINANDI ROMANORVM REGIS: CVSVS
ante expeditionem Hungaricam & Budam
obfessam.

NVMMVS CASTRENSIS
FERDINANDI REGIS. MAVRITIO ELECTORE
Saxoniz contra Turcas proficiscente: Cusus
Anno Christi 1552.

Num.

NUMMVS TRIVMPHALIS

IOANNIS BAPTISTÆ CASTALDI, SVMMI EXERCITUS
Cæsareani Præfeti: Lippa Turcis ereptâ, inque Christia-
norum potestatem redactâ: Anno
Christi 1552.

NUMMVS CASTRENSIS

FERDINANDI ARCHIDVCIS AVSTRIÆ, EXPEDI-
tionem in Vngariam, contra Turcam suscipientis:
Cusus Anno 1556.

NVM.

NUMMVS MEMORIA

FERDINANDI ROMANORVM REGIS DICATVS:
Transylvaniâ ex pacto receptâ: Cusus Anno 1558.
aut circiter.

NUMMVS CASTRENSIS

IOANNIS SEPVSIIENSIS SECVNDI CONTRA
Maximilianum Imp. arma moventis: Cusus
Anno 1565.

NVM.

NVMMVS CASTRENSIS

LAZARI SCHVENDII BARONIS IN HOHENLAND.

Sparg: Caesarei exercitus in Hungariâ & Transylvaniâ summi

Præfetti: Cusus rebus feliciter gestis contra

Turcam anno 1565.

NVMMI CASTRENSES AC TRIVMPHALES
REBVS IN HVNGARIA PROSPERE GESTIS
Strigonioque Turcis erepto, Cusi Anno 1595.

NVM.

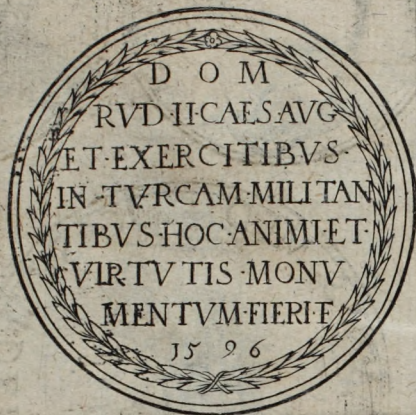
NVMMVS CASTRENSIS

SIGISMVNDI BATORI TRANSYLVANIE PRINCIPIS,
cusus durante expeditione contra Turcas anno 1596.

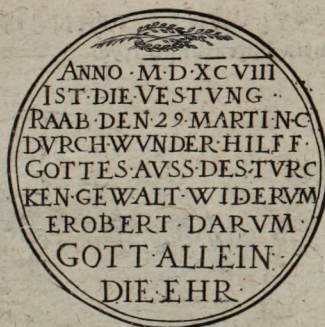

NVM.

NVMMVS CASTRENSIS
HONORARIVS RVDOLPHI II. IMP. CVSVS
expeditione contra Turcam durante.

NVMMVS TRIVMPHALIS
IAVRINO RECUPERATO A CHRISTIANIS CUSUS.

NVM-

NVMMVS ICONICVS

RVDOLPHI II. IMP. ROM. PROFLIGATO
Cardinale Bathorio. & Transylvaniâ recuperatâ,
cusus anno 1599.

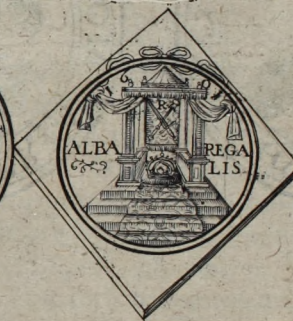
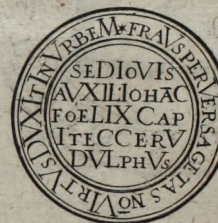
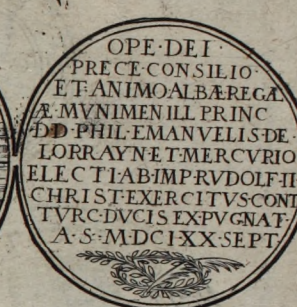

b 2

NVM-

NVMMI TRIVMPHALES
IN EXPVGNATIONE ALBÆ REGALIS OPE DEI
& consilio Rudolphi II. Imp. factâ, cusi.

NVMMI ARGENTEI
IN MOTIBVS HVNGARICIS NOTISSIMIS
à Stephano Bochkay Principe Transylvaniæ
cusi.

347.

MARCVS BAXAM VNGARVS.

Sauciatam Effigiem Marci Baxam

Ab oblivione ideo vindicare volui, quia stupore & admiratione vix vacat, Capitaneo huic Hungarico, à Turcâ quodam in prælio, lanceam per oculum adactam, lethale vulnus ad mortem non intulisse: nam diligentibus Chirurgorum curationibus obductum est, & miles iste postea (ut ab Iconographo quodam Augustano, qui mihi effigiem istius depictam vendidit, didici) pluribus vicibus, strenuum sese contra hostem exhibuit. Hæc ita se habere, docuit me & Cl. D. Caspar Simonides, qui mihi similem istius effigiem, ante viginti annos depictam, visendam præbuit: historiam tamen ejus, ut recentem, nullibi inveni. Nomen etiam illius, vitio forte linguam Hungaricam ignorantium, sic scriptum, apposui, quamvis pro BAXAM, legendum malim BAKSAY: quia litera x Hungaris, quod sciam, non est in usu, utpote qui k frequentius inserunt. Sed de Personæ factique tempore, erunt adhuc in Hungariâ, quibus constabit: & hæc à me apposita sunt ad inquirendam rei veritatem.

Atque sic, levi graphide sive penicillo, delineatis & adumbratis Breviariis Causarum, Imaginibusque personarum cum nummis memorabilibus, *manum de tabula tollo.*

F I N I S.

